

*Agatha
Christie*

**PUTNIK ZA
FRANKFURT**

Putnik za Frankfurt

(Passenger to Frankfurt)

Agatha Christie

Jedna ekstravagancija

Posvećeno Margareti Gijom

„Liderstvo, pored toga što je velika stvaralačka sila, ume da bude đavolsko..“

Jan Smat

Uvod

Reč pisca:

Prvo pitanje koje se postavlja autoru, lično ili pismom, jeste:

— Gde nalazite ideje?

Veliko je iskušenje da se odgovori: „Uvek odlazim kod Herodsa“, ili, „Dobijam ih uglavnom na vojno-mornaričkom skladištu“, ili, zajedljivo, „Probajte kod Marksa i Spensera“.

Izgleda da se čvrsto uvrežilo opšte mišljenje da postoji čarobni izvor ideja iz kojeg su autori naučili da zahvataju.

Ne može čovek svoje ispitivače da vrati u elizabetansko doba vadeći se na Šekspirovo:

Reci, gde se mašta gaji,

Da l' u srcu il' u glavi,

Kako se začinja, kako postižeš da sjaji?

Odgovori, odgovori.

Odgovarate jednostavno, čvrsto:

— U mojoj glavi. To, razume se, nikome ne može da pomogne. Ako vam se ispitivač dopadne, popuštate i otkrivате mu još malo.

— Ako vam se neka ideja učini posebno privlačna, a osećate da biste od nje mogli nešto da naćinite, onda je vrtite tamo i ovamo, izvrgavate je ruglu, razrađujete je, senćite i postepeno uoblićavate. Onda, razume se, morate da počnete da je pišete. To nije tako zabavno... postaje težak rad. Druga mogućnost je da je pažljivo sklonite, stavite u skladište odakle ćete je, možda, uzeti na korišćenje za godinu ili dve.

Drugo pitanje... izjava, pre bi se reklo... koje onda najverovatnije sledi, jeste:

- Pretpostavljam da svoje likove nalazite u stvarnom životu?

Krajnje ogorćeno poricanje i same monstruozne pomisli.

— Ne, to ne radim. Izmišljam ih. Moji su. Likovi moraju da budu moji... da rade ono što ja želim, da budu ono što ja želim da budu... da ožive za mene, ponekad da imaju i vlastite ideje, ali samo zato što sam ih ja učinila stvarnim.

I tako je autor stvorio ideje i likove... ali sad dolazi na red treća neophodnost... pozornica. Prve dve neophodnosti stižu iz unutrašnjih izvora, ali treća pripada spoljnom svetu... tamo mora da postoji... u išćekivanju... već spremna. To se ne izmišlja, to je nešto što je već tu, stvarnost je.

Bili ste, recimo, na krstarenju po Nilu i svega se živo sećate, što je savršena pozornica za vašu priću. Obedujete u kafeu u Čelsiju. Za susednim stolom izbija kavga... jedna od devojaka ćupa drugoj pramen kose. Izvrstan početak za sledeću knjigu koju nameravate da napišete. Putujete Orijent ekspresom. Ima li bolje pozadine za zamešateljstvo o kojem razmišljate? Odete na ćaj kod prijateljice. Kad stignete, njen brat zatvara knjigu koju je dotle ćitao, baca je u stranu i kaže: „Nije loše, ali što, za ime sveta, nisu pitah Evansa?"

Tako smesta odlučujete da naslov knjige koju uskoro nameravate da napišete bude: Zašto nisu pitali Evansa?

Još uvek ne znate ko bi Evans mogao da bude. Ne mari, Evans će se već pojaviti kad za to dođe vreme... naslov je utvrđen.

I tako, na neki način, pozornicu za vaše delo ne izmišljate. Ona je izvan vas, svuda oko vas, nešto što postoji... treba samo da pružite ruku da biste je dohvatili i odaberete. Voz, bolnica, londonski hotel, karipska plaža, selo, koktel zabava, devojačka škola.

Obavezna je samo jedna stvar... ta mesta moraju da postoje. Stvarna mesta, stvarni ljudi. Tačno utvrđeno mesto u prostoru i vremenu. A kako da dođete do pune informacije, osim onoga što vam nude vlastite oči i uši, o mestu koje ste odabrali za svoju pozornicu? Odgovor je zastrašujuće jednostavan.

To je ono što štampa donosi svakoga dana i servira vam to u jutarnjem izdanju vašeg dnevnog lista na naslovnoj strani. Treba samo pogledati naslove. Šta se danas dešava u svetu? Šta to svi govore, o čemu misle, šta rade? Usredsredite se na hiljadu i devet stotina sedamdesetu u Engleskoj.

Uzmite primerke novina izašlih tokom jednog meseca, načinite beleške, razmislite o njima i klasifikujte ih.

Svakoga dana tu je po jedno ubistvo.

Zadavljena devojka.

Starica napadnuta i opljačkana zarad njene bedne ušteđevine.

Mladići ili dečaci... napali ili napadnuti.

Zgrade i telefonske govornice srušene i porazbijane.

Krijumčarenje droge.

Pljačka i nasilje.

Nestala deca i leševi ubijene dece nađeni nedaleko od njihovih domova.

Može li to da bude Engleska? Da li je Engleska zaista takva? Rekao bi čovek... ne... još ne, ali bi mogla da bude.

Strah se budi... strah od onoga što može da se dogodi. Ne toliko zbog stvarnih zbivanja već zbog mogućih uzroka koji stoje iza njih. Nekih znanih, nekih neznanih, ali naslućivanih. I ne samo u našoj zemlji. Na drugim stranama dnevnih listova mogu da se nađu manji članci u kojima su vesti iz Evrope, Azije, Amerike, iz celog sveta.

Otmice aviona.

Kidnapovanja.

Nasilje.

Nemiri.

Mržnja.

Anarhija... a sve to narasta i postaje sve jače.

Sve naizgled vodi ka obožavanju uništenja, zadovoljstvu u okrutnostima.

Šta sve to znači? Jedna elizabetanska fraza kao odjek stiže iz davnina da progovori o životu:

... to je priča

glupan koju ispriča, uz galamu i pun besa,

Ali ona ništa ne znači baš kao prazna kesa.

Čovek, naime, ipak zna... polazeći od samog sebe... koliko dobra ima u ovom našem svetu, učinjenih ljubaznosti, dobročinstava, milosrđa, pomoći koje sused susedu čini, dobrih dela koja čine dečaci i devojčice i za zajednicu i za starije.

Čemu onda ta fantastična atmosfera dnevnih novina... o stvarima koje su se desile... koje su stvarne činjenice?

Da bi se napisala priča o našem Gospodu ove hiljadu devet stotina i sedamdesete godine... pisac pre svega mora da nađe zajednički jezik s pozadinom. Ako je pozadina fantastična, onda priča mora da prihvati svoju pozadinu. Ona, takode, mora da postane fantastična... jedna ekstravagancija. Pozornica mora da uključi fantastične činjenice iz stvarnog života.

Može li da se zamisli fantastičan uzrok? Tajna zavera za osvajanje moći? Manijakalna želja da se uništenjem stvori novi svet? Može li da se ode korak dalje i zamisli oslobađanje na fantastičan i neverovatan način?

Nauka nas je naučila da ništa nije nemoguće.

Ova priča je u osnovi fantazija. Ona i ne pokušava da bude išta više.

Ali većina stvari koja se u njoj dogodila dešava se ili daje nagoveštaj da će se zbiti u svetu današnjice.

To nije nemoguća priča... ona je samo fantastična.

Knjiga prva - Prekinuto putovanje

1. Putnik za Frankfurt

I

Zavežite pojaseve, molim vas. - Šarolika gomila putnika u avionu nije žurila da poslušaju. Vladalo je opšte uverenje da je nemoguće da već stižu u Ženevu. Pospani su mrmljali i zevali. One što su ozbiljno spavali stjuardesa je morala da budi blago ali odlučno.

— Zavežite pojaseve, molim vas.

Suvi glas autoritativno je stigao preko zvučnika. Isti glas je zatim na nemačkom, francuskom i engleskom jeziku objasnio da je pred njima kratak period leta po lošem vremenu. Ser Staford Naj otvori usta do granice njihovih mogućnosti, zevnu i onda se ispravi na sedištu. Blaženo je dotle sanjao kako peca na obali engleske reke.

Imao je četrdeset pet godina, bio je srednje visine, a lice mu je bilo maslinaste puti i glatko izbrijano. Uglavnom je voleo da se oblači nastrano. Kao čoveku iz ugledne porodice nije mu smetalo da se pojavljuje u takvim krojačkim ćefovima. Mrštenje daleko konzervativnije odevenih kolega na njegovu pojavu budilo mu je gotovo zlorado zadovoljstvo. Odavao je utisak mušjaka iz osamnaestog veka. Voleo je da bude primećen.

Posebna ludorija na putovanjima bio mu je jedan banditski ogrtač koji je svojevremeno kupio na Korzici. Taj komad odeće bio je

purpurnoplave boje i imao skerletnu postavu i gargantuarisku kapuljaču koju je vlasnik, ako je želeo, mogao da navuče preko glave i izbegne padavine.

Ser Staford Naj bio je i razočaranje za diplomatske krugove. Nije ispunio očekivanja iako je u mladosti označen kao neko predodređen za velike stvari. Svojevrsan i obešenjački smisao za humor saplitaog ga je u po njega odsudnim trenucima. Da bi izbegao dosadu koju su mu nametali ozbiljni poslovi, bežao je u prefinjenu jetkost. Bio je veoma poznata ličnost u javnom životu, ali položaj nije stekao. Vladalo je uverenje da Staford Naj, iako bez sumnje briljantan, nije... i bez sumnje nikada neće biti... pouzdan čovek. A pouzdanost je, naročito u ovim danima zamršene politike i zamršenih odnosa sa svetom, i posebno ako je trebalo da osoba stekne ambadorski status, odnosila prevagu nad pameću. Ser Staford Naj tako je gurnut na policu mada su mu povremeno poveravane misije koje su iziskivale veštinu snalaženja u intrigama, ali koje nisu bile mnogo značajne i nikako javne prirode. Novinari su ga ponekad nazivali crnom ovcom diplomatije.

Niko nije znao da li je ser Staford Naj nezadovoljan svojom karijerom. To verovatno nije znao ni sam ser Staford. Sujetan jeste bio, ali takođe i čovek koji veoma uživa da svoje sposobnosti upreže zarad obešenjakluka.

Trenutno se vraćao sa jedne istrage u Malaji koja mu nije bila mnogo zanimljiva. Kolege iz komisije u kojoj je bio, po njegovom mišljenju, unapred su utvrdile kakav će nalaz biti. Gledali su i slušali, ali je njihovo prvobitno usvojeno mišljenje ostajalo neizmenjeno. Ser Staford je sa svoje strane ubacio nekoliko ideja u igru više reda radi no stoga što je zaista u to verovao. Sve u svemu, pomisli, to je ipak donelo živost. Žalio je što nema više prilika za slične poduhvate. Članovi komisije bili su razumni, pouzdani momci i na smrt dosadni. Čak i čuvena gospođa Natanijela Edža, jedina žena član komisije, poznata po tome što joj đavo ne da mira, nije bila budala u suočenju

sa stvarnim činjenicama. Slušala je, gledala i odigrala na sigurnu kartu.

S njom se upoznao ranije prilikom rešavanja nekog problema u jednoj od balkanskih prestonica. Upravo tu ser Staford Naj nije bio u stanju da se uzdrži a da ne da nekoliko zanimljivih predloga, što je časopis Inšajd njus, zadužen za skandale, navelo da njegovo prisustvo u tom glavnom gradu intimno poveže s balkanskim problemima i da njegovu misiju nazove krajnje delikatnom. Neki prijatelj mu je poslao primerak tog časopisa u kome je pasus koji se odnosio na njega bio posebno podvučen. Ser Staforda to pisanje ni najmanje nije uznemirilo. U slast ga je pročitao. Veoma ga je raspolozilo to što novinari nikada ranije nisu bili toliko daleko od istine. Njegov boravak u Sofiji bio je u potpunosti posledica bezazlenog zanimanja za retke vrste poljskog cveća i nagovaranja jedne njegove starije prijateljice, ledi Lusi Kleghorn, koja je neumorno tragala za ovim stidljivim cvetnim raritetima i koja je u svakom trenutku bila spremna da se uzvere uz liticu ili da veselo skoči u neku rupu samo ako tu ugleda neki cvetak čija je dužina latinskog imena obično bila obrnuto proporcionalna njegovoj veličini.

Mala grupa zanesenjaka učestvovala je u ovoj botaničkoj ekspediciji po padinama planina oko deset dana kada je ser Stafordu palo na pamet kako je šteta što onaj članak iz časopisa nije istinit. Bio je pomalo... samo malo... umoran od divljeg cveća i, mada mu je Lusi bila draga, jedio se što ona sa svojih šezdeset pet godina može da s lakoćom ustrči uzbrdo i daleko ga ostavi za sobom. Stalno je ispred nosa gledao stražnji deo svetlih kraljevskoplavih pantalona, a Lusi je, iako inače svud na drugim mestima koštunjava, imala preširoku krmu da bi smela da ide u planinarskim pantalonama svetloplave boje. Da mi je samo, mislio je tada, pri ruci neki fini međunarodni kolač za mešenje u koji bih mogao da umočim prste, da se poigram...

U avionu se ponovo oglasi metalni glas iz zvučnika. Putnicima je saopšteno da, zbog jake magle u Ženevi, avion kreće za Frankfurt,

odakle će let biti nastavljen do Londona. Putnici za Ženevu će iz Frankfurta biti prevezeni čim to bude moguće. Ser Staford Naj se ne uzbudi mnogo. Da je magla u Londonu, pretpostavljao je, let bi bio preusmeren na Prestvik, ali se nadao da do toga neće doći. U Prestviku je bio jednom ili dva puta, i to je previše. Život, pomisli, i putovanja vazdušnim putem zaista su bili preterano dosadni. Da je samo.... nije znao... da samo... šta?

II

U salonu za putnike u tranzitu frankfurtskog aerodroma bilo je toplo pa ser Staford Naj zabaci krajeve svoga ogrtača na ramena i time omogući da njegova purpurna postava blesne u punom sjaju. Pijuckao je pivo i nezainteresovano slušao najave raznih letova koje su dopirale iz zvučnika.

- Let 4387 za Moskvu. Let 2381 za Egipat i Kalkutu.

Putovanja na sve četiri strane sveta. Kako je to nekada bilo romantično. Ali u aerodromskoj atmosferi salona za putnike bilo je nečega što je ledilo romantiku. Čekaonica je bila prepuna sveta, previše je bilo stvari koje su mogle da se kupe, previše sedišta imalo je istu boju, premnogo beše plastike, ljudi i uplakane dece. Pokuša da se priseti ko li reče:

Želeo bih da sam voleo ljudsku rasu;

Želeo bih da sam imao i tu šansu.

Možda Česterton? Nema sumnje da je to bila istina. Kako da ih voliš kad zgomilana ovako jedno uz drugo sva lica izgledaju beskrajno isto? Neko zanimljivo lice bi već bila sasvim druga priča, pomisli ser Staford. Sa omalovažavanjem odmeri dve beskrajno doterane mlade žene odevene u nacionalnu nošnju njihove zemlje... pretpostavljao je Engleske... surovo kratkih mini sukanja, a onda još jednu, doteraniju i više od prethodnih, u stvari sasvim zgodnu, koja je na sebi imala suknju-pantalone i za koju je zaključio da je odmakla malo dalje na modnom putu.

Nisu ga zanimale lepe devojke koje su izgledale kao i sve druge lepe devojke. Voleo bi kad bi neka bila drugačija. Neko sede pored njega na trosed presvučen bednom imitacijom kože. Njeno lice mu smesta privuče pažnju. Ne zato što je, strogo govoreći, izgledalo drugačije već zato što pomisli da mu je poznato. Bio je to neko koga je odranije poznavao. Nije mogao da se seti ni gde je ni kada video to lice, ali je svakako bilo poznato. Dvadeset pet, ili šest, godina, pomisli. Prefinjen nos, crni žbun kose koja joj je padala na ramena. Držala je časopis u rukama, ali mu nije posvećivala pažnju. U stvari, gledala je ser Staforda pogledom punim iščekivanja. Iznenada mu se i obrati. Glas joj bese dubok, skoro muški.

— Mogu li da razgovaram s vama?

Za trenutak je samo proučavao ne trudeći se da odgovori. Ne... ovo nije bilo ono što bi čovek odmah pomislio... nije hvatala mušteriju. Nešto drugo bilo je posredi.

— Ne vidim — reče joj - zašto to ne biste učinili. Ovde, izgleda, treba dosta vremena da straćimo.

— Magla — reče žena, magla u Ženevi, magla u Londonu. Magla svuda. Ne znam šta da radim.

— Ne treba da brinete - reče joj umirujući je —jer će vas na kraju sigurno negde iskrcati. Zaista su efikasni, znate. Kuda idete?

—Krenula sam za Ženevu.

—Pa pretpostavljam da ćete na kraju tamo i da stignete.

—Tamo treba da stignem sada. Kad bih mogla da stignem u Ženevu sve bi bilo u redu. Tamo me neko čeka i bila bih bezbedna.

—Bezbedni? - Osmehnu se malčice.

—Bezbednost je reč od deset slova — reče ona — ali ne i reč od deset slova koja ljude danas mnogo zanima. A ipak mnogo može da znači. Meni znači sve. — Pa nastavi: — Vidite, ako ne budem mogla da stignem u Ženevu, ako ovde budem morala da napustim avion ili da ovim avionom nastavim za London bez prethodno sređenih uslova putovanja, biću ubijena. — Oštro ga odmeri. — Pretpostavljam da mi ne verujete.

—Bojim se da je tako.

—Sušta je istina. Ljude ubijaju. Svakodnevno.

—Ko bi želeo vas da ubije?

—Da li je to važno?

—Meni nije.

—Možete da mi verujete ako želite da mi verujete. Govorim istinu. Treba mi pomoć. Pomoć da bezbedno stignem u London.

—A zašto ste baš mene izabrali da vam pomognem?

—Zato što mislim da vi o smrti ponešto znate. Nije vam nepoznata, a možda ste imali priliku i da vidite kako se dešava.

Pogleda je prodornije i onda skrenu pogled.

—Postoji li još neki razlog? — upita.

—Da. Ovo. — Ona pruži ruku i dotače masivne nabore njegovog ogrtača. — Ovo — ponovi.

Sad mu je po prvi put raspalila radoznanost.

—Šta sad to treba da znači?

—Neobičan je... karakterističan. Ne nosi to svako.

—Istina je. On je, recimo, jedan od mojih hirova.

—Hir koji bi meni mogao veoma da koristi.

—Kako to mislite?

—Da vas nešto pitam. Verovatno ćete me odbiti, ali biste mogli i da me ne odbijete jer mislim da ste čovek koji se ne plaši opasnosti. Baš kao što sam i ja žena koja ne preza od opasnosti.

—Saslušaću vašu zamisao — reče joj uz laki osmeh.

—Želim da mi date da nosim vaš ogrtač. Potreban mi je i vaš pasoš, a i vaša avionska karta. Za dvadeset minuta će najaviti let za London i ja ću u vašem ogrtaču, s vašim pasošem i avionskom kartom bezbedno da stignem do Londona.

—Mislite li da će neko poverovati da ste ja? Ne zanosite se, draga moja devojko.

Ona otvori svoju torbu i izvadi malo četvrtasto ogledalo.

—Pogledajte — reče mu. - Pogledajte me i onda pogledajte svoje lice.

Tada vide, shvati šta mu je to u podsvesti nejasno bilo poznato. Njegova sestra, Pamela, koja je umrla pre dvadeset godina. Veoma su ličili jedno na drugo, on i Pamela. Bila je to jaka porodična sličnost. Ona je imala pomalo muški tip lica. Njegovo lice bilo je,

možda, a nesumnjivo u ranoj mladosti, pomalo ženskasto. Oboje su imali prefinjene noseve, isti luk obrva, osmehivali se krajičkom usana. Pamela je bila visoka, metar sedamdeset i nešto, a on je bio nešto niži, oko metar sedamdeset. Pogleda ženu koja mu je dala ogledalo.

—Mislite li na sličnost koja postoji u crtama naših lica? Ali, draga moja devojko, to ne bi zavaralo nikoga ko poznaje vas ili poznaje mene.

—Razume se da ne bi. Kako ne shvatate? I ne mora. Ja putujem u pantalonama. Vi ste putovali s kapuljačom vašeg ogrtača navučenom oko lica. Sve što treba da uradim jeste da odsečem kosu, umotam pramenje u novinsku hartiju i bacim ih u neku od korpi za otpatke ovde u salonu. Onda navlačim vaš ogrtač, uzimam vaš pasoš i vašu avionsku kartu. Osim ukoliko u ovom avionu ima nekoga ko vas poznaje, a ja pretpostavljam da nema jer bi vam do sada već prišao, mogu bezbedno da putujem kao da ste to vi. Pasoš ću da pokazujem samo kad budem morala, a kapuljaču ću da držim navučenu tako da mi se vide samo nos i oči. Bezbedno ću moći da izađem kad avion stigne na svoje odredište jer niko neće znati da sam njime putovala. Izaći ću i nestati u gomili sveta grada Londona.

—A šta ja da radim? — upita ser Staford uz laki osmeh.

—Imam ja predlog i za vas samo ako imate hrabrosti da se s tim uhvatite u koštac.

—Pa predložite — reče on. — Predloge uvek volim da slušam.

—Ustaćete odavde i otići da kupite neki časopis ili suvenir, šta god vam padne na pamet. Ogrtač ćete ostaviti prebačen ovde preko troseda. Kad se budete vratili s tim što budete kupili, sešćete na drugo mesto... recimo na kraj troseda sučelice ovome. Ispred vas će biti čaša, baš ova ovde. U njoj će biti nešto što će vas naterati da zaspate. I zaspaćete u tom tihom ćošku.

—Šta dalje biva?

—Bili ste žrtva lopovluka — reče ona. — Neko vam je sipao sredstvo za uspavlivanje i opljačkao vas. Tako nešto. Vi ćete reći ko ste i izjaviti kako vam je ukraden novčanik, pasoš i druge stvari. Lako ćete dokazati svoj identitet.

—Vi, dakle, znate ko sam? Poznato vam je moje ime?

—Ne još - odgovori mu ona. —Još vam nisam videla pasoš. Pojma nemam ko ste.

—A ipak tvrdite kako lako mogu da dokažem svoj identitet.

—Umem dobro da procenjujem ljude. Znam ko nešto znači, a ko ne. Vi ste ugledan čovek.

—A zašto bih ja činio sve ovo?

—Možda zato da spasete život bližnjeg svog.

—Nije li ovo možda malo preuveličana priča?

—O, da. Lako može da se posumnja u njenu istinitost. Verujete li vi u ovo što ste čuli?

Zamišljeno je odmerio. — Znate li kako ste to ispričali? Kao prelepa špijunka iz priče.

—Da. Možda. Ali prelepa nisam.

—A niste ni špijunka?

—Tako bih mogla da budem opisana, možda. Posedujem određene informacije. Informacije koje želim da sačuvam. Moraćete da mi poverujete na reč, ali to je informacija koja bi vašoj zemlji bila dragocena.

—Zar ne mislite da se ponašate pomalo apsurdno?

—Da. Da je ovo napisano, tako bi zvučalo. Ali tako mnogo apsurdnih stvari su istinite, zar ne?

Ponovo ju je osmotrio. Bila je sasvim slična Pameli. Glas joj je, iako sa stranim naglaskom, bio isti kao Pamelin. Ono što mu je predlagala bilo je smešno, apsurdno, sasvim nemoguće i verovatno prilično opasno. Opasno za njega. Na nesreću, upravo to ga je zaista i privuklo. Odakle joj smelosti da mu tako nešto predloži? Šta li će od svega ispasti? Svakako bi bilo zanimljivo da se to otkrije.

—Šta vi dobijate od toga? — upita. — Samo bih to voleo da znam.

Zamišljeno ga je pogledala. — Razgaljivanje — reče mu. — Bavljenje stvarima koje nisu svakodnevice? Pokušaj da se razbije dosada, možda. Nemamo mnogo vremena. Odlučite se.

—A sta će biti s vašim pasošem? Treba li da kupim periku ako tako nešto ovde može da se nađe. Treba li da se prerušim u žensko?

—Ne. Nema govora o zameni mesta. Drogirali su vas i opljačkali, ali ostajete onaj ko ste. Odlučite se. Vreme brzo ističe. I ja moram da se transformišem.

—Pobedili ste — reče joj. — Čovek ne sme da odbije neuobičajenu stvar kad mu se sama ponudi.

—Nadala sam se da ćete ovako da postupite, mada sam znala da je to lutrija.

Staford Naj iz džepa izvadi pasoš i zavuče ga u spoljni džep ogrtača. Zatim se diže, zevnu, pogleda oko sebe, pogleda na sat pa laganim korakom pođe ka prodavnicama gde je razna roba bila izložena na prodaju. Ne osvrte se nijednom. Kupi neku džepnu knjigu i dade se na razgledanje igračaka, pre svega vunених životinja koje bi mogle da budu prigodan poklon za dete. Na kraju odabra pandu. Pogleda

po salonu i vrati se do mesta gde je sedeo. Ogrtača više nije bilo, a ni devojke. Na stolu je stajala dopola ispijena čaša piva. Evo, pomisli, trena u kome počinjem da rizikujem. Diže čašu, pomeri se malo dalje, i ispije. Ne brzo. Sasvim lagano. Pivo je imalo isti ukus kao i ranije.

—E sad bih voleo da znam šta je uradila — reče ser Staford sam sebi.

Odšeta do udaljenog ugla salona gde je sedela pomalo bučna porodica koja je vreme čekanja kratila uz smeh i razgovor. Sede blizu njih, zevnu i zavalu glavu na naslon. Iz zvučnika stiže najava leta za Teheran. Veliki broj putnika diže se i stade u red ispred označenih vrata za izlazak do aviona. Salon i dalje osta upola pun. On otvori knjigu koju je kupio. Ponovo zevnu. Sad mu se zaista spavalo, da, zaista mu se spavalo... Morao je samo da smisli gde bi mu bilo najzgodnije da se ispruži. Negde gde je mogao da ostane...

Transjuropijen ervejz objavi polazak njihovog aviona, let broj 309, za London.

III

Sasvim pristojan broj putnika usta da se odazove pozivu, no dotle je već nova grupa putnika u tranzitu pristigla u salon da sačeka svoj let. Uslediše obaveštenja o magli u Ženevi i neprikladnim vremenskim uslovima i sličnim smetnjama što su nedostupnim činili druga odredišta. Vitki čovek srednje visine koji je na sebi imao težak ogrtač čija je purpurno-crvena postava mogla da se vidi na ivicama, s kapuljačom navučenom na kratko podsečenu kosu koja nije izgledala mnogo neurednije od frizura većine današnjih mladića, pređe preko salona da stane u red ispred vrata određenih za

londonski let. Pokazavši službeniku kartu, prođe kroz vrata broj devet.

Usledi još najava. Sviserov let za Ciri. BEA za Atinu i Kipar... A onda stiže malo drugačije obaveštenje. — Moli se gospođica Dafne Teodofanos, putnica za Ženevu, da dođe na šalter za obaveštenja. Avion za Ženevu neće poleteti zbog magle na ženevskom aerodromu. Putnici će na svoje odredište stići preko Atine. Avion za Atinu sada je spreman za poletanje.

Zatim su sledili pozivi drugim putnicima za Japan, Egipat, Južnu Afriku. Gospodina Sidnija Kuka, putnika za Južnu Afriku, hitno pozvaše do šaltera za obaveštenja, gde ga je čekala poruka. Prozvaše Dafne Teodofanos još jednom.

—Ovo je poslednji poziv pred poletanje leta broj 309.

U uglu salona mala devojčica ozbiljno je gledala čoveka u tamnom odelu koji je spavao dubokim snom glave zavaljene na naslon troseda. U ruci je držao malog vunenog pandu.

Devojčica pruži ruku ka pandi, ali joj majka reče:

—Ne diraj to, Džoun. Pusti sirotog gospodina da spava.

—Kuda on ide?

—Možda i on takođe ide za Australiju - reče joj majka — kao mi.

—Da li on ima malu devojčicu kao što sam ja?

—Mislim da ima — odgovori joj majka.

Mala devojčica setno uzdahnu i ponovo pogleda pandu. Ser Staford Naj nastavi da spava. Sanjao je kako pokušava da puca i ubije leoparda. Veoma opasna životinja, govorio je vodiču safarija koji ga

je pratio. „Uvek sam slušao kako je to opasna zver. Spremna da iznenadi neopreznog u svakom trenutku.“

San se u tom trenutku promeni, kako to snovi inače uobičajaju da čine, i sad je pio čaj u društvu stare teke Matilde i trudio se da ga ona čuje. Bila je gluvlja no ikad! Nijednu od najava nije čuo izuzev one prve kojom su pozivali Dafne Teodofanos do šaltera za obaveštenja. Majka male devojčice reče:

— Uvek su me čudili putnici koji zakasne na avion ili drugi prevoz za koji su se opredelili. To se često dešava. Uvek nekoga traže. Nekoga ko nije čuo poziv ili ga nema u avionu i slično. Uvek sam se pitala ko je taj i šta ga je zadržalo ili šta radi kad je dozvolio sebi da kasni. Pretpostavljam da je ova gospođica Kako-li-se-već-zove zakasnila načisto na svoj avion. Šta li će s njom sad da urade?

Na pitanje joj ne odgovori niko jer niko nije imao pravu informaciju.

2. London

Ser Stafordov stan bio je veoma prijatan. Sa prozora je mogao da vidi Grin park. On uključi aparat za kafu i ode da vidi šta mu je poštar doneo ovoga jutra. Ispade da nema ništa zanimljivo. Sve sami računi i neinteresantne poštanske marke. Pisma složi na već popriličnu gomilu na pisaćem stolu koja se nakupila za poslednja dva dana. Pošta je morala da bude obrađena uskoro, ali je, pretpostavljao je, njegova sekretarica trebalo da stigne u neko doba tog popodneva.

Vrati se u kuhinju i nasu sebi kafu u šolju i onda ode do pisaćeg stola. Dohvati dva ili tri pisma koja je otvorio kasno sinoć kada je stigao. Jednome od njih posveti pažnju i osmehnu se malo dok ga je čitao.

—Jedanaest i trideset — reče. — Sasvim zgodno vreme. Baš sam radoznao. Trebalo bi da razmislim o stvarima i spremim se za Četvinda.

Ču kako kroz otvor za poštu u predsoblju nešto upade u stan pa se diže da vidi šta. Bilo je to jutarnje izdanje novina. U njima ne nađe mnogo novosti. Politička kriza, odeljak vesti iz sveta koje bi mogle da budu prilično neugodne ako se dogode, no on je verovao da neće. Novinar je pokušavao da od komarca napravi magarca i stvari predstavi ozbiljnijim no što su stvarno bile. Valja ljudima dati nešto što će da čitaju. Neka devojka bila je zadavljena u parku. Stalno dave neke devojke. Po jednu svakoga dana, pomisli. Nijedno dete ovoga jutra nije bilo kidnapovano ili silovano. To je bilo prijatno iznenađenje. Načini sebi dvopek i pojede ga uz kafu.

Kasnije izađe na ulicu i kroz park krenu ka Vajtholu. Bio je lepo raspoložen. Život je, smatrao je, jutros više no dobar. Stade da misli na Četvinda. Četvind je, ako je iko, bio smešna budala. Lepa

spoljašnjost, važno držanje i fino sumnjičav um. Uživao je da razgovara sa Četvindom.

Stiže do Vajthola s lagodnih sedam minuta zakašnjenja. To je imalo Četvindu da pokaže da i on nešto znači, pomisli. Ušeta u kancelariju. Četvind je bio za radnim stolom na kome je bila gomila papira i kraj koga je stajao sekretar. Izgledao je propisno važan, što se trudio da postigne kad god je to mogao.

—Zdravo, Naj — reče Četvind i osmehnu se celim svojim impresivno zgodnim licem. —Je li ti drago što si kod kuće? Kako je bilo u Malaji?

—Vrelo — reče Staford Naj.

—Da. Pa rekao bih da je tako uvek. Pretpostavljam da misliš na klimu, a ne na politička zbivanja?

—O, samo na klimu — reče Staford Naj. Prihvati ponuđenu mu cigaretu i sede.

Imaš li neke rezultate vredne pomena?

—Jedva. To ne bi moglo ni da se nazove rezultatima. Poslao sam svoj izveštaj. Sve samo puko naklapanje. Kako je Lejzenbi?

—Dosada, kao i uvek. Nikad taj neće da se promeni — reče Četvind.

—Neće, ne treba ni da se nadamo da hoće. Nikada ranije nisam radio s Beskombom. Ume da bude veoma zabavan kad hoće.

—Zar? Ne znam ga dovoljno dobro. Da. Rekao bih da ume.

—Pa dobro. Drugih novosti, pretpostavljani, nema?

—Ne, ništa. Mislim, nema ništa što bi tebe moglo da zanima.

—U pismu nisi do kraja objasnio zašto želiš da me vidiš.

—Ah, pozvao sam te samo da bismo još malo pojasnili stvari, to je sve. Znaš, za slučaj da si kući doneo nešto posebno. Da ne bi, znaš, bilo iznenađenja prilikom ispitivanja u Domu. Samo to.

—Da, shvatam.

—Doputovao si avionom, je li tako? Čuo sam da si imao neke nevolje.

Staford Naj na lice smesti izraz za koji se prethodno beše pripremao. Pomalo žalostan, pomalo ozlojeđen.

—Znači čuo si za to — reče. — Budalaština.

—Da, tako i zvuči.

—Neverovatno je — reče Staford Naj — kako stvari uvek procure do štampe. U jutrošnjim novinama bila je vest o tome.

—Bilo bi ti milije da nije, zar ne?

—Ni tebi ne bi prijalo da te predstave kao magarca — reče Staford Naj. — Mada moram da priznam da se sve tako zbilo. I to u mojim godinama!

—Šta se tačno dogodilo? Pitao sam se ne preteruje li novinar pomalo.

—Ja bih rekao da je do kraja iscedio stvar. Ti znaš kakva su ta putovanja. Prokleta dosadna. U Ženevi je bila magla pa su morali da preusmere avion. A u Frankfurtu je onda došlo do dva sata kašnjenja.

—I tad se to dogodilo?

—Da. Čovek se na smrt dosađuje po tim aerodromima. Avioni sleću, avioni uzleću. Zvučnici grme bez prestanka. Let 302 uzleće za

Hongkong, let 109 ide za Irsku. Ovo, ono, i tako redom. Ljudi ustaju, ljudi odlaze. A ti samo sediš tamo i zevaš.

—Šta se tačno desilo? — ponovi Četvind.

—Pa imao sam pred sobom čašu s pivom, pilsner da budem precizan, i tada mi je palo na pamet da bih nešto mogao i da pročitam. Pročitao sam sve što sam kod sebe imao pa sam tako otišao do prodavnice i kupio jednu knjigu. Neku detektivsku priču, mislim, i jednu vunenu igračku za jednu od mojih nećakinja. Onda sam se vratio natrag, ispio piće, otvorio knjigu i zaspao.

—Da. Shvatam. Zaspao si.

—Pa to je sasvim prirodno, zar ne? Pretpostavljam da je najavljen i polazak moga aviona ali, ako su to i učinili, ja ih nisam čuo. Nisam ih čuo rekao bih s debelim razlogom. U stanju sam da u svako doba zaspim na bilo kom aerodromu, ali sam takođe i u stanju da čujem svaku objavu koja se mene tiče. Ovoga puta nisam. Kad sam se probudio, ili osvestio, kako ti drago, video sam da mi ukazuju medicinsku pomoć. Neko mi je očevidno u piće sipao sredstvo za uspavlivanje dok sam išao da kupim knjigu.

—Kako je moguće da ti se desi jedna tako neverovatna stvar?

—Ništa slično mi se nije desilo nikad ranije — uzvрати Staford. — I nadam se da mi se nikad više neće desiti. Natera te, znaš, da se osećaš kao budala. Sem toga patiš i od mamurluka. Doktor mi je sve to objasnio, a uz njega je bila i neka sirota bolničarka. U svakom slučaju, nisam pretrpeo veliku štetu. Ukrali su mi novčanik u kome je bilo malo novca i pasoš. Nezgodan je, razume se, bio nestanak pasoša. Na sreću, nisam imao mnogo gotovine. Putnički čekovi ostali su mi u unutrašnjem džepu sakoa. Kad izgubiš pasoš, uvek dođe do malog natezanja s vlastima. Ipak, imao sam pisma i druge stvari pa identifikacija nije bila teška. Posle nekog vremena sve je sređeno pa sam mogao da nastavim put.

—Ipak je sve to bila velika neprilika — reče Četvind. — Mislím, za osobu koja je ugledna kao ti. — Govorio je prekorno.

Da — uzvratí Staford Naj. — Ne prikazuje me u povoljnom svetlu, zar ne? Hoću da kažem, ne ispada da sam tako bistar momak kako... ovaj... položaj koji zauzímam iziskuje. — Izgledao je u stvari kao da ga ta pomisao zabavlja.

—Dešava li se to tamo često, jesi li saznao?

—Mislím da to nije uobičajena pojava. Iako ne vidím zašto ne bi bila. Pretpostavljam da osobi koja ima džeparoške sklonosti nije teško da primeti momka koji spava i da mu neprimetno zavučé ruku u džep i računá, ako je iole vešta, da će mu srećno izvući novčaník ili šta god da tu náde.

—Nije zgodno kad se izgubi pasoš.

—Da, mislím da ću sada morati da zatražím da mi daju novi. I da ću, jasno, mnogo morati da objašnjavam. Kao što rekoh, cela stvar je prokleta budalaština. I, hajde da neuvijeno govorimo, Četvinde, ne ide mi baš u prilog, je li tako?

—O, nisi ti kriv, dragi moj dečko, nisi ti kriv. To je svakome moglo da se desi, baš svakome.

—Veoma je lepo od tebe što to kažeš — reče Staford Naj, blagonaklono mu se osmehujući. — Ovo će da mi bude dobra lekcija, zar ne?

—Misliš li da je nekome posebno bilo stalo do tvoga pasoša?

—Ne bih rekao — odgovori Staford Naj. — Zašto bi neko poželeo moj pasoš? Osim ako nije imao nameru da me najedi, a to mi izgleda malo verovatno. Ili ako se nekome slika iz moga pasoša učinila posebno privlačna... što mi izgleda još neverovatnije!

—Jesi li video ma koga poznatog u tom... gde reče da si bio...
Frankfurtu?

—Ne, ne. Nikoga.

—Jesi li s kim razgovarao?

—Samo površno. Rekao sam nešto jednoj finoj debeloj dami koja se
trudila da oraspoloži svoje malo dete. Stigla je iz Vigana, mislim.
Putovala je za Australiju. Ne sećam se nikoga više.

—Jesi li siguran?

—Bila je i neka žena koja je želela da zna šta treba da radi ako želi
da studira arheologiju u Egiptu. Rekao sam joj da o tome pojma
nemam i posavetovao joj da je najbolje da se raspita u Britanskom
muzeju. A izmenio sam i reč ili dve s čovekom koji je borac protiv
vivisekciranja i veoma je ostrašćen u tome.

—Čovek uvek ima utisak — reče Četvind — da bi iza ovakvih stvari
moglo i nešto drugo da stoji.

—Iza kakvih stvari?

—Pa iza stvari kao što je ova koja se desila tebi.

—Nije mi jasno šta bi moglo da stoji iza ovoga — reče ser Staford.
— Usuđujem se da kažem da bi novinar od ovoga mogao da načini
čitavu priču jer mu je to zanat i vešt je u tome. I pored toga, samo je
budalaština u pitanju. Pretpostavljam da će sad, kad je to izašlo u
novinama, svi prijatelji krenuti da me ispituju. Kako je stari Lejland?
Čime se bavi u poslednje vreme? O njemu sam čuo neke priče tamo
napolju. Izgleda da ne ume da drži usta zatvorena.

Dva čoveka prijateljski procaskaše još neko vreme, a onda se ser
Staford diže da pođe.

—Jutros imam dosta posla - reče. — Treba da kupim poklone rodbini. Nevolja je u tome što kad čovek ode u Malaju, svi njegovi rođaci očekuju da im donese egzotične poklone. Prošetaću do Libertija. Oni uvek imaju finu zalihu robe sa Istoka.

S tim rečima raspoloženo izađe napolje pozdravivši u hodniku neke ljude koje je poznao. Kad on ode, Četvind telefonom pozva sekretara.

—Zamolite pukovnika Manroa da dođe kod mene.

Pukovnik Manro uđe dovodeći još jednoga čoveka sa sobom.

—Ne znam da li poznajete Horšama — reče — iz obezbeđenja.

—Mislim da smo se upoznali — reče Četvind.

—Naj je upravo izašao, je li tako? - upita pukovnik Manro. — Ima li nešto u toj priči iz Frankfurta? Ma šta, mislim, što bi nama moglo da privuče pažnju?

—Ne izgleda da je tako — uzvratila Četvind. — On je malo nakostrešen s tim u vezi. Misli da je ispao magarac. Što je tačno, razume se.

Čovek po imenu Horšam klimnu glavom. — Tako li je znači to prihvatio, je li?

—Pa, pokušao je da sve prikaže u lepšem svetlu — primeti Četvind.

—Svejedno — reče Horšam — on ipak, znate, nije glupi magarac.

Četvind sleže ramenima. — Takve stvari se događaju — reče.

—Znam — reče pukovnik Manro - da, da, znam. I pored toga, pa ja sam uvek smatrao da je Naj pomalo nepredvidiv. Da u neku ruku, znate, može i da ne bude čist u svojim shvatanjima.

Progovori čovek po imenu Horšam. — Nemamo ništa protiv njega - reče. - Koliko je nama poznato, ama baš ništa.

—O, pa nisam ni mislio da nešto ima. Nikako tako nisam mislio — reče Četvind. — Samo je... kako bih to rekao...ponekad neozbiljan.

Gospodin Horšam je nosio brkove. Nalazio je da je korisno da ih gaji. Koristili su mu u trenucima kad je valjalo prikriti osmeh.

—On nije glup čovek — reče pukovnik Manro. — Ume da koristi mozak, znate. Ne mislite valjda da... pa, da u svemu ovome može da bude nešto sumnjivo?

—Kad je on u pitanju? Ne izgleda da je tako.

—Vi ste sve proverili, Horšame, zar ne?

—Nismo baš imali dovoljno vremena. Ali ovo do sada je sve u redu. Ali pasoš mu jeste bio upotrebljen.

—Upotrebljen? Kako?

—Prošao je kroz Hitrou.

—Hoćete da kažete da se neko predstavio kao ser Staford Naj?

—Ne, ne — reče Horšam. — Nečemu tako određenom samo bismo mogli da se nadamo. Pasoš je prošao zajedno sa svim drugim pasošima. Nije dignuta uzbuna, znate. Pretpostavljam da on u to vreme još nije bio došao sebi od droge ili šta god da je to bilo. Još uvek je bio u Frankfurtu.

—Ali neko je mogao da ukrade taj pasoš, popne se na avion i tako upadne u Englesku.

—Da — reče Manro — to i pretpostavljamo. Ili mu je neko ukrao novčanik u kojem su bili novac i pasoš ili je nekome trebao pasoš i ser Staford Naj mu se učinio kao najpogodnija osoba kod koje bi

mogao da ga dobavi. Piće je ostavljeno na stolu, spremno da bude začinjeno, to je učinjeno, a onda je samo trebalo da se sačeka da ser Staford zaspi pa da ukrade pasoš i isproba sreću.

—Ali carinici zagledaju pasoše. Kako nisu videli da to nije isti čovek?
— upita Četvind.

—Pa svakako da mora da je postojala određena sličnost — reče Horšam. — Osoblje nije imalo razloga da pažljivije zagleda pasoš jer nije bio oglašen nestalim, niti je na bilo koji drugi način iziskivao posebnu pažnju. Velika masa sveta stiže avionom koji kasni. Čovek izgleda sasvim kao na fotografiji koju ima u pasošu. To je sve. Površan pogled, vraćanje pasoša, sledeći. U svakom slučaju, osoblje koje radi taj posao ima zadatak da obraća pažnju na strance koji stižu u zemlju, a ne na domaću gomilu. Crna kosa, tamnoplave oči, oko metar sedamdeset, sve se slaže. I to je sve što se traži. A osoba nije ni na listi nepoželjnih stranaca niti bilo šta tome slično.

—Znam, znam. Ipak, zar vam se ne čini da osoba koja bi prosto htela da ukrade novčanik i nešto novca ne bi dirala pasoš niti bi rizikovala da ga iskoristi zbog opasnosti da bude otkrivena?

—Da — reče Horšam. — Da, to i jeste najzanimljiviji deo priče. Razume se, mi nastavljamo istragu i tu i tamo postavljamo pitanja.

—A kakvo je vaše mišljenje?

—Još ne bih voleo da se izjašnjavam — reče Horšam. — Treba, znate, malo vremena. Ne treba požurivati stvari.

—Svi su oni isti — reče Manro kad Horšam ode iz prostorije. — Nikad ništa neće da vam kažu ti prokletnici iz obezbeđenja. Čak i kad misle da su na čvrstom tragu, neće to da priznaju.

—Pa to je prirodno — reče Četvind —jer može da se desi da greše.

Takvo stanovište odgovaralo je političarima.

—Horšam je dobar čovek — reče Manro. — U centrali imaju veoma visoko mišljenje o njemu. Teško da bi onmogao da greši.

3. Čovek iz radnje za hemijsko čišćenje odeće

Ser Staford Naj vrati se u svoj stan. Krupna žena ispade iz male kuhinje da mu poželi dobrodošlicu.

—Vidim da ste se vratili u jednom komadu, ser. Ti avioni su baš gadne naprave. Nikad ne znate šta može da se dogodi, zar ne?

—Sasvim ste u pravu, gospođo Vorit — reče ser Staford Naj. - Dva sata je kasnio taj avion.

—Isti su kao automobili - reče gospoda Vorit. - Hoću da kažem da se nikad ne zna šta će kod njih da se pokvari. Samo što se u avionu više sekirate kad se tako nešto dogodi jer ste visoko u vazduh, zar ne? Ne možete da priđete uz trotoar i prosto stanete, zar ne? Nije to isto. Ne bih se ja vozila avionom taman kad bih do kraja sveta pešice morala da idem. - Pa nastavi u istom dahu: - Naručila sam neke stvari. Nadam se da nemate ništa protiv. Jaja, puter, kafu... - Tu joj ponestaše reči kao turističkom vodiču sa Bliskog istoka koji priča o faraonovoj palati. Zasta da udahne vazduh pa produži: —I eto, mislim da je to sve što biste poželeli. Naručila sam i francuski senf.

—Nije valjda dižon? Uvek pokušavaju da vam utrape dižon.

—Ne znam ko vam je taj, ali ja sam vam kupila onaj koji volite, ester dregn, jesam li u pravu?

—Sasvim u pravu — reče ser Staford — vi ste čudo.

Gospoda Vorit je izgledala zadovoljna. Ona se povuče u kuhinju, a ser Staford stavi ruku na kvaku vrata nameran da ude u spavaću sobu.

—Je li u redu što sam vašu odeću dala gospodinu koji je dolazio zbog nje, ser? Vi mi ništa niste rekli ili napisali o tome, ser.

—Kakvu odeću? — upita ser Staford Naj zastavši.

—Dva odela, reče mi gospodin kad je bio ovde. Tvis i Bonivork je radnja za koju radi jer, setite se, ako se i ja dobro sećam, s radnjom Beli labud imali smo neke razmirice.

—Dva odela? — upita ser Staford Naj. — Koja odela?

Pa jedno je ono u kojem ste doputovali kući, ser. Ja sam se potrudila da jedno od njih bude baš ono. Za drugo nisam sigurna, ali je tu bilo plavo štraftasto za koje mi ništa niste rekli kad ste otputovali. A njemu je baš potrebno čišćenje, kao i uživanje na desnom rukavu, ali mi se nije svidelo što ja moram time da se bavim kad vi niste tu. Nikada to ne volim da radim - reče gospoda Vorit kao sušto oličenje vrline.

—Znači momak je, ko god da je bio, odneo ta dva odela?

—Nadam se da nisam pogrešila, ser. — Gospođa Vorit posta zabrinuta.

—Ne marim što ste dali plavo štraftasto odelo. Rekao bih čak da ste dobro učinili. Ali odelo u kojem sam doputovao...

—To odelo je, znate, pomalo tanko, ser, za ovo doba godine. Sasvim je odgovaralo onome delu sveta u kome ste bili gde je toplo. A čišćenje samo može da mu koristi. Gospodin reče da ste ih zvali telefonom zbog odela. Tako mi je rekao kad je došao.

—Da li je ulazio u moju sobu da ih sam uzme?

—Da, ser. Mislila sam da je najbolje da to sam uradi.

—Veoma zanimljivo — reče ser Staford. — Da, veoma zanimljivo.

Uđe u svoju spavaću sobu i pogleda unaokolo. Bila je pospremljena i uredna. Krevet je bio namešten, ruka gospođe Vorit prepoznatljiva, električni brijač bio je na punjenju, a sitnice na stočiću ispred ogledala fino poređane.

Ode do ormana za garderobu i zaviri unutra. Zatim pogleda fioke komode pored prozora. Sve je bilo uredno složeno. U stvari, i urednije no što je trebalo da bude. Sinoć se malo bavio raspakivanjem putnih torbi i ono što je raspakovao nije zasluživalo posebno slaganje. Povadio je donji veš i druge sitnice i pobacao sve u odgovarajuću fioku, ali ih nije slagao. Nameravao je da danas to obavi kako treba. Nije to bio posao gospođe Vorit i od nje to nije ni očekivao. Od nje je očekivao da stvari ostavi onako kako ih je i zatekla. Neko je, znači, dolazio ovamo, izvlačio fioke, u žurbi ih pregledao i onda stvari vratio natrag, ali ih je, delimično zato što je žurio, složio urednije no što je morao. Brzo i pažljivo obavljen posao i onda povlačenje uz dva odela koja su poslužila kao dovoljno opravdanje. Jedno od njih ono za koje ne bi bilo dvoumljenja oko toga da li ga ser Staford nosi kad putuje i drugo od tankog materijala koje bi moglo da se pretpostavi da je nošeno u inostranstvo i vraćeno u povratku. A zašto?

—Zato — reče ser Staford zamišljeno sam sebi — što je neko nešto tražio. Ali šta? I ko? I, takode, možda, zašto? Da, ovo je zanimljivo.

Sede u stolicu da razmisli o tome. Oči mu u tom trenu padoše na noćni stočić pored kreveta na kojem je kočoperno stajao mali panda. To mu pokrenu lanac misli. Diže se i ode do telefona pa okrete jedan broj.

—Jesi li to ti, tetka Matilda? - upita kad dobi vezu. — Staford ovde.

—A, dragi moj dečko, znači vratio si se. Baš mi je drago. Pročitala sam u novinama da su juče u Malaji dobili koleru. Čini mi se da je napisano da je to bilo u Malaji. Uvek brkam sva ta mesta. Mogu li da se nadam da ćeš uskoro doći da me vidiš? Ne pretvaraj se da si

zaposlen. Ne možeš stalno da radiš. Tako nešto čovek može kao izvinjenje da prihvati jedino od bogataša, ljudi koji su u industriji, znaš, usred nekih integracija i preuzimanja kompanija. Nikad zaista nisam znala šta sve te reči znače. To je nekad značilo da čovek svoj posao radi kako valja, a sad je sve to povezano sa atomskim bombama i betonskim fabrikama — reče tetka Matilda skoro besno. — A i oni užasni kompjuteri koji sve pogrešno shvataju, i ne samo to već stvarima daju i pogrešan oblik. Te stvari nam danas zaista zagorčavaju život. Da samo znaš šta su kompjuteri uradili s mojim računom u banci. I s mojom adresom. Pismo ne mogu da dobijem. Pa, pretpostavljam da sam dovoljno dugo živela.

—Nije tačno! Da li ti odgovara da dođem kod tebe iduće nedelje?

—Dođi ako hoćeš sutra. Dolazi mi pastor na večeru, ali mogu da ga se otarasim.

—Čuj, nema potrebe da to radiš.

—Da, ima. Nema dosadnijeg čoveka od njega, a trebaju mu i nove orgulje. I ove koje sad ima dovoljno su dobre. Hoću da kažem, nisu njemu problem orgulje već čovek koji na njima svira. Koji je potpuno nepodnošljiv muzičar. Pastor ga sažaljeva zato što je ostao bez majke kojoj je bio veoma privržen. Ali, kaži sam, da li to što si privržen majci od tebe može da napravi boljeg muzičara? Stvari moraju da se sagledaju onakve kakve jesu.

—U pravu si. Ipak ću doći tek iduće nedelje... moram da pozavršavam neke poslove. Kako je Sibil?

—Milo dete! Veoma je nevaljala, ali zabavna.

—Doneo sam joj na poklon vunenog pandu — reče ser Staford Naj.

—E, to je zaista lepo od tebe, dragi moj.

—Nadam se da će joj se svideti - reče ser Staford i pomalo nervozno odmeri pandu.

—Pa, u svakom slučaju ona je fino vaspitana — reče tetka Matilda, što beše prilično nepoverljiv odgovor čije značenje ser Stafordu nije sasvim prijalo.

Tetka Matilda mu preporučila polaske nekih vozova sledeće nedelje uz upozorenje da se često dešava da ne idu ili da menjaju red vožnje i podseti ga da joj donese sira kamembera i pola stiltona.

—Ovde dole se danas teško stiže do svega. Naš piljar...divan čovek koji je uz to veoma pažljiv i vodi računa o tome šta mi svi ovde volimo... iznenada je radnju pretvorio u supermarket, šest puta veći od prvobitne radnje, pun žičanih korpi i kolica koje moraš da guraš unaokolo i možeš da napuniš jedino stvarima koje ne želiš i gde majke uvek gube decu pa vrište i histerišu. Zamorna stvar. Pa, čekam te onda, dragi dečko. — I ona spusti slušalicu.

Telefon smesta ponovo zazvoni.

—Halo? Staforde? Erik Pju ovde. Čuo sam da si se vratio iz Malaje... Kako bi bilo da večeramo negde zajedno?

—Veoma bi mi to godilo.

—Odlično. Limpit klub... u osam i petnaest?

Gospođa Vorit zadihana uđe u sobu kad ser Staford spusti slušalicu.

—Dole je jedan džentlmen koji čeka da vas vidi, ser — reče ona. — Bar mislim da je džentlmen. U svakom slučaju, on reče da ćete ga primiti.

—Kako mu je ime?

—Horšam, ser, isto kao ime onoga mesta na putu za Brajton.

—Horšam. — Ser Staford Naj bio je malo iznenađen.

Izađe iz spavaće sobe pa niza stepenice siđe do prostrane dnevne sobe na donjem spratu. Gospoda Vorit nije pogrešila. Bio je to Horšam i izgledao je isto kao uvek, što će reći, odlučno, pouzdano, prkosno isturene brade, sjajnocrvenih obraza, sivih brkova sličnih žbunu i držanja koje je svedočilo da ništa ne može da ga izvede iz takta.

—Nadam se da ne smetam — reče taj gospodin ljubazno dižući se pri Stafordovom nailasku.

—A zašto biste? — upita ser Staford Naj.

—Pa zato što me ponovo vidite tako brzo. Sreli smo se u hodniku ispred kancelarije gospodina Gordona Četvinda... ako se sećate?

—Ne poričem da je tako bilo — reče ser Staford Naj.

Zatim svome posetiocu primače kutiju s cigaretama preko stola.

—Sedite. Da niste nešto zaboravili, nešto propustili da kažete?

Veoma fin čovek, taj gospodin Četvind — reče Horšam. - Mislim da smo uspeli da ga smirimo. Njega i pukovnika Manroa. Malo su uznemireni oko svega, znate. Zbog vas, hteo sam da kažem.

—Zaista?

Ser Staford Naj sede i sam. Osmehivao se, pušio i zamišljeno posmatrao Henrija Horšama. — I šta ćemo sad? — upita.

Upravo sam se pitao smem li da vas zapitam, a da to ne izgleda kao bezrazložna radoznalost, šta vi dalje smerate?

—Reći ću vam s velikim zadovoljstvom — reče ser Staford Naj. — Imam nameru da neko vreme provedem sa svojom tetkom, ledi Matildom Klekhiton. Daću vam i adresu ako vam je to po volji.

—Poznata mi je ta adresa - reče Horšam. — Rekao bih da je to dobra ideja. Biće joj drago kad vidi da ste se kući vratili zdravi i čitavi. Gadno je moglo da se završi, zar ne?

—Da li je to mišljenje pukovnika Manroa i gospodina Četvinda?

—Znate vi kako je to, ser - reče Horšam. — Sasvim dobro znate. Uvek su nakostrešena gospoda iz tog odeljenja. Nisu sigurni da li vam veruju ili ne.

—Da li da mi veruju? - upita ser Staford uvređenim glasom. — Kako to mislite, gospodine Horšame?

Gospodina Horšama to ne uznemiri. On se jednostavno osmehnu.

—Vidite — reče — vas bije glas da stvari ne shvatate ozbiljno.

—Oh. A ja sam mislio da mislite kako sam vrdalama ili da sam prešao na pogrešnu stranu. Tako nešto.

—O, ne, ser, oni prosto misle da ste neozbiljni. Smatraju da tu i tamo uživate da se šalite.

—Ne može čovek celoga života i sebe i druge jedino ozbiljno da shvata — reče ser Staford s neodobravanjem.

—Tačno. Ali vi ste se, kao što sam pomenuo, upustili u preveliki rizik, zar ne?

—Pitam se znam li uopšte o čemu to govorite.

—Reći ću vam. Stvari se ponekad pokvare, ser, i to ne stoga što su ljudi za to krivi. Umeša svoju volju Bog, moglo bi da se kaže, ili onaj drugi gospodin... onaj s repom, mislim.

Ser Staford Naj pokaza neznatno zanimanje.

—Da li to mislite na maglu u Ženevi? — upita.

—Baš tako, ser. U Ženevi je vladala magla koja je ljudima poremetila planove. Neko se našao u gadnom škripcu.

—Pa ispričajte mi sve o tome — reče ser Staford Naj. — Zaista bih voleo da znam.

—Kada je taj vaš avion juče poleteo iz Frankfurta, nedostajao je jedan putnik. U to vreme vi ste, pošto ste popili vaše pivo, udobno zavaljeni spavali u uglu salona. Nedostajao je jedan putnik iako je njeno ime više puta prozivano preko razglasa. Na kraju je, pretpostavlja se, avion poleteo bez nje.

—Je li? A šta se desilo njoj?

Svakako bi valjalo da se to dozna. U svakom slučaju, vaš pasoš je stigao na Hitrou iako vi niste.

—I gde je sada? Hoće li mi biti vraćen?

—Ne. Ne verujem da hoće. Bio bi to prebrz posao. Ta droga mora da je bila neko izvrsno sredstvo. Taman kako treba, rekao bih. Uklonila vas je s puta kao od šale, a nije ostavila bilo kakve negativne posledice.

—Ostavila mi je veoma neugodan mamurluk.

—Ah, ne treba cepidlačiti jer to ne može da se izbegne. U tim okolnostima, ne.

—Šta bi se desilo, pošto izgleda da vi sve znate — upita ser Staford Naj — da sam odbio da prihvatim predlog koji je mogao... napominjem, samo mogao... da mi bude upućen?

—Sasvim je moguće da bi to značilo smrt za Meri En.

—Meri En? Ko je Meri En?

—Gospođica Dafne Teodofanos.

—To je ime koje sam čini mi se imao priliku da čujem... prozivano kao ime putnice koja nedostaje?

—Da, to je ime pod kojim je putovala. Mi je zovemo Meri En.

—A ko je ona... tek koliko da zadovoljim radoznalost?

—U njenoj grani delatnosti ona je vrhunski igrač.

—A koja je njena grana delatnosti? Je li ona naša ili njihova, ako vam je poznato ko su ti 'njihovi'? Moram da priznam da i sam imam muke da zaključim ko su oni, a ko mi.

—Da, nije to lako, zar ne? Uza sve te Kineze i Ruse, onu prilično potuljenu gomilu koja stoji iza studentskih nemira, Novu mafiju i vrlo nastranu svojtu iz Južne Amerike. I uz fino malo gnezdo finansijera koji izgleda imaju neke svoje planove. Da, čovek zaista teško može da se snađe uza sve to.

—Meri En — reče ser Staford Naj zamišljeno. — Čudno joj je ime odabrano ako joj je pravo Dafne Teodofanos.

—Njena majka je Grkinja, otac joj je bio Englez, a njen deda bio je austrijski državljaniin.

—Šta bi se desilo da joj nisam... pozajmio određene stvari?

—Mogla je da bude ubijena.

—Ne preterujte. Zaista?

—Zabrinuti smo zbog aerodroma Hitrou. Na njemu su se u poslednje vreme desile neke stvari, stvari koje iziskuju objašnjenje. Da je avion otišao za Ženevu, kako je bilo planirano, sve bi bilo kako valja. Tamo je imala obezbeđenu potpunu zaštitu. Ali ovako... ne bi bilo vremena da se ma šta organizuje, a danas se ne zna uvek ko je ko. Svi igraju dvostruku igru, ili trostruku, pa čak i četvorostruku.

—Plašite me — reče ser Staford Naj. — Ali ona je dobro, zar ne? Vi, dakle, to želite da mi kažete?

—Nadam se da je dobro. Nismo čuli ništa što bi nam svedočilo suprotno.

—Ako to unekoliko može da pomogne — reče ser Staford Naj — neko je ovamo dolazio jutros dok sam ja bio na razgovoru s mojim malim prijateljima u Vajtholu. Rekao je kako sam ja telefonom naručio da iz njegove radnje za hemijsko čišćenje pošalju nekoga da uzme odelo koje sam juče nosio i još jedno odelo. Razume se, sasvim je moguće da mu se to drugo odelo samo svidelo ili je u pitanju njegova puka sklonost da skuplja odela gospode koja su nedavno stigla iz inostranstva. Ili... pa, možda vi imate neko 'ili' da dodate?

—Možda je nešto tražio.

—Da, mislim da je tako. Neko je nešto tražio. Sve su stvari iza te pretrage ostale uredno složene i na svom mestu. Ja ih tako nisam ostavio. U redu, neko je nešto tražio. Šta li je to bilo?

—Ni sam nisam siguran — reče Horšam lagano. — Voleo bih da jesam. Čudno se nešto odvija... negde. Pojedine stvari iz tog posla štrče, znate, kao loše obavljen rad. Tu i tamo vam se pruži prilika da vidite neki komadić. U jednom trenutku pomislite da se nešto dešava na bejrutskom festivalu, u sledećem minutu stičete utisak da neki smrad stiže sa južnoameričke hacijende i odmah zatim vam se ukaže slab trag u SAD. Mnogo poganog posla se istovremeno dešava na raznim mestima i svi kao da su deo jednog napora ka zajedničkom cilju. Možda je to politika, možda nešto sasvim suprotno od politike. Najverovatnije je novac u pitanju. — Zasta malo pa dodade: — Vi poznajete gospodina Robinsona, zar ne? Ili mislim da reče kako on poznaje vas.

—Robinson? — Ser Staford Naj malo razmisli. - Robinson. Fino englesko ime. — Pogleda zatim Horšama. — Krupan, žutog lica? —

upita. — Debeo? Prste drži umočene u finansijski kolač, je li tako? Da li je i on, takođe, na strani anđela... da li to hoćete da mi kažete?

—Ne znam ništa o anđelima — reče Horšam. — On nas je više no jednom u ovoj zemlji izvukao iz kaljuge. Ljudi kao što je gospodin Četvind nisu mu mnogo naklonjeni. Misle da je previše bogat, rekao bih. Gospodin Četvind je sklon da bude zao i kao stvorenje da na pogrešnim mestima stvara neprijatelje.

—Za takve se obično kaže: 'Siroma' ali čestit' — reče ser Staford Naj zamišljeno. — Pretpostavljam da biste vi za gospodina Robinsona obrnuto rekli. Bogat ali pošten. Ili, da kažemo to i drugačije, pošten ali bogat. — Uzdahnu. — Voleo bih kad biste mi objasnili šta sve ovo znači. Naime, evo gde izgleda da sam umešan u nešto o čemu nemam pojma. — I pun nade pogleda Henrija Horšama, ali ovaj samo zavrte glavom.

—Niko od nas ne zna šta je to. Niko tačno - reče.

—A šta bi trebalo da je to što ja ovde navodno krijem, a što nekoga navodi da dolazi i pretura mi stvari?

—Iskreno da vam kažem, pojma nemam, ser Staforde.

—E, to je onda šteta jer i ja nemam pojma.

—Koliko je vama poznato, vi nemate ništa. Niko vam ništa nije dao na čuvanje, ništa da negde odnesete, ništa da pripazite?

—Ne. Ako mislite na Meri En, ona je rekla da jedino želi da spase život i to je sve.

—I, ako u večernjem izdanju novina ne izađe neka vest, vi joj život jeste i spasli.

—Ovo izgleda zaista kao kraj priče, zar ne? Šteta. Radoznalost mi se razmahala. Nalazim da bih veoma želeo da doznam šta će biti

dalje. Vi mi ljudi svi izgledate veliki pesimisti.

—Iskreno da vam kažem, i jesmo. U ovoj zemlji stvari su krenule lošim pravcem. Čudi li vas to?

—Znam šta mislite. I sam sam ponekad u nedoumici...

4. Večera sa Erikom

I

Smem li nešto da te pitam, stari? — upita Erik Pju. Ser Staford Naj ga samo pogleda. Erika Pjua poznavao je već niz godina. Bliski prijatelji nisu bili. Stari Erik, bar tako je ser Staford mislio, beše sušta dosada. S druge strane, bio je veran. A bio je od one vrste ljudi koji su, iako nisu bili zabavni, imali dar da znaju stvari. Ljudi su mu se poveravali, i on je to pamtio i skladištio. Ponekad je bio u stanju da pruži korisnu informaciju.

—Stigao si sa konferencije u Malaji, je li tako?

—Da — odgovori ser Staford.

—Da li se tamo nešto posebno značajno desilo?

—Sve je bilo uobičajeno — odgovori ser Staford.

—Pitao sam se da li se ipak nešto dogodilo... znaš šta mislim. Bilo šta što bi mačku moglo da gurne među golubove.

—Šta, na konferenciji? Ne, sve je moglo i odavde da se predvidi. Svi su govorili upravo ono što bi čovek pomislio da će reći s tim što, na nesreću, to nisu činili sažeto. Ne znam samo zašto idem na te skupove.

Erik Pju napravi jednu ili dve veoma često ponavljane primedbe o tome šta Kinezi smeraju da urade.

—Ne verujem da oni zaista nešto smeraju — reče ser Staford. — Sve su to one uobičajene glasine, znaš, o tome ko je je zarazne bolesti dobio siroti stari Mao i ko kuje zaveru protiv njega i zašto.

—A šta je sa arapsko-izraelskim poslićem?

—To se, takođe, odvija po planu. Njihovom planu, da kažem. I, u svakom slučaju, kakve to veze ima s Malajom?

—Pa Malaja me toliko i ne zanima.

—Nešto ti je pokislo perje — reče ser Staford Naj. — Čemu to mračno raspoloženje?

—Pa samo sam se pitao... ti to nećeš da mi zameriš, je li tako?... da nisi učinio nešto što bi moglo da ti uprlja dosije.

—Ja? - upita ser Staford, a izgledao je krajnje iznenađen.

—Ti znaš kakav si, Stafe. Voliš ti ponekad da prepadaš ljude.

—U poslednje vreme sam se ponašao besprekorno — reče ser Staford. — A šta si ti čuo o meni?

—Čujem da je bilo neke nevolje u avionu kojim si se vraćao kući.

—Je li? A od koga si to čuo?

—Pa znaš, sreo sam starog Kartisona.

—Taj je stara gnjavaža. Uvek izmišlja stvari koje se nikad nisu desile.

—Da, znam. Znam da je takav. Ali je samo rekao da neki ljudi misle... pomenuo je Vintertona... kako si nešto muvao.

—Kako sam nešto muvao? Voleo bih da jesam — reče ser Staford Naj.

—Neka špijunska mreža ljulja se ovuda pa se zabrinuo za pojedine ljude.

—Šta oni misle da sam ja... drugi Filbi, ili tako nešto?

—Pa ti znaš da često lakomisleno govoriš i postupaš kad se šališ.

—Ponekad mi je teško da se obuzdam, zaista, pored svih tih političara, diplomata i ostalih njihove sorte. Prokleta su ozbiljni. Poželi čovek da ih tu i tamo malo prodrma.

—Tvoj smisao za zabavu je veoma uvrnut, dečko moj. Stvarno jeste. Brinem se za tebe ponekad. Oni su želeli da te nešto pitaju o događaju koji se zbio na tvom putovanju ovamo i izgleda da misle da nisi, eto... da možda nisi rekao baš čistu istinu o svemu.

—A tako li misle, je li? Zanimljivo. Mislim da moram da ti stvar malo podgrejem.

—Molim te da samo ne brzaš.

—Moram i ja nekad da se zabavim.

—Čuj, stari prijatelju, nećeš valjda da upropastiš karijeru time što ćeš sebi da prirediš veselje?

—Veoma brzo stičem zaključak kako nema ništa dosadnije od karijere.

—Znam, znam. Uvek si sklon da zauzmeš takvo stanovište, a nisi stigao tamo gde ti je mesto, znaš. Sećam se da si bio u igri za ambadorsko mesto u Beču. Ne bih voleo da zabrljaš.

—Ponašam se krajnje učtivo i kao čovek pun vrlina, uveravam te — reče ser Staford Naj. — Razvedri se, Eriče. Dobar si ti prijatelj, ali mi ne zameraj zbog šale i igara jer se time ne bavim.

Erik samo sumnjičavo zavrte glavom.

Bilo je to fino veče. Ser Staford pešice krenu kući preko Grin parka. Dok je prelazio put kod Berdkejdž Voka neka kola u punoj brzini promašiše ga za svega nekoliko centimetara. Za ser Staforda nije moglo da se kaže da nije atleta. Skokom se bezbedno izvukao na trotoar. Kola su nestala dole niz ulicu. Našao se u čudu. Na trenutak je mogao da se zakune da automobil namerno voze da ga pregaze. Interesantna pomisao. Prvo mu je stan pretresen, a sad umalo da i njega samog istresu iz odeće. Verovatno puka slučajnost. A ipak, tokom života, koji je provodio i po divljim predelima i mestima, ser Staford Naj imao je ne jednu priliku da se sretne sa opasnošću. Poznat mu je, prema tome, bio i dodir i osećaj i miris opasnosti. Osećao ga je sada. Ali zašto? Šta je povod? Koliko je njemu bilo poznato, vrat nigde nije poturio. Ali ga je sumnja mučila.

Kad uđe u stan, prvo pokupi poštu sa poda kod vrata. Ništa posebno. Nekoliko računa i primerak časopisa Lajfbout. Račune baci na sto i zavuče prst da skine omot sa časopisa. Časopis je imao tematiku kojoj se povremeno posvećivao. Okretao je stranice nezainteresovano jer je i dalje bio zaokupljen drugim mislima. Onda mu prst napipa neki pravougaoni predmet smešten između dve strane zalepljene lepljivom trakom. Pažljivije pogleda šta je to. Bio je to njegov pasoš, neočekivano mu vraćen na ovaj način. Poslednji pečat na njemu bio je pečat carinske službe sa aerodroma Hitrou s datumom jučerašnjeg dana. Iskoristila je njegov pasoš da bezbedno stigne ovamo i ovako mu ga vratila. Gde li je sada? Voleo bi da to zna.

Pitao se hoće li ikada više ponovo da je vidi. Ko je ona? Kuda je otišla i zašto? Sve je ličilo na čekanje drugog čina pozorišnog komada. U stvari, prvi čin jedva da beše odigran. Šta je video? Možda neku staromodnu predigru. Devojku koja je smešno zatražila da pozajmi komad odeće kako bi mogla da prođe kao muškarac, koja je prošla pasošku kontrolu na aerodromu Hitrou ne izazvavši nikakvu sumnju i koja je sada preko te kapije ušla i nestala u Londonu. Ne, verovatno je nikada više neće videti. To ga je jedilo. Ali zašto, zapita se, zašto bih želeo da je vidim ponovo? Nije bila

naročito privlačna, nije bila ništa. Ne, to nije bilo sasvim istina. Bila je i neko i nešto čim je uspela da, bez posebnog ubeđivanja, bez preteranog pozivanja na svoj pol, njega navede da učini ono što je ona želela. Molba jednog ljudskog bića upućena drugom ljudskom biću stoga što je, ili je bar izgledalo da je ona to nagovestila, iako ne toliko rečima, no svejedno jeste nagovestila, ona poznavala ljude i u njemu prepoznala čoveka spremnog da preuzme rizik kako bi pomogao drugom ljudskom biću. A on zaista jeste prihvatio rizik, pomisli ser Staford Naj. U ono njegovo pivo ona je mogla da stavi šta je htela. Mogao je da bude nađen, samo da joj je to bilo po volji, kao leš na sedištu u zabačenom uglu čekaonice aerodromske zgrade. A ako je poznavala, kao što bez sumnje jeste poznavala, droge i način njihove primene, njegova smrt je mogla da bude pripisana srčanom napadu kao posledici neprilagođenosti visini ili promenama u pritisku ili već nečemu tome sličnom. Šta vredi da sad misli o tome? Malo je verovatno da će je ponovo videti i bio je ozlojeđen.

Da, ozlojeđen, a nije voleo da se jedi. Neko vreme se zabavi razmišljanjem o tome. Onda napisa jedan oglas za novine s namerom da bude ponovljen tri puta. „Putnik za Frankfurt. Treći novembar. Moli se da stupi u vezu sa saputnikom za London.“ Ništa više. Javiće mu se ili neće. Ako uopšte vidi oglas znaće ko ga je dao. Kod sebe je imala njegov pasoš pa mu je znala ime i adresu. Mogla bi da ga potraži. Ili bi mogla da mu se javi nekako. A mogla bi to i da ne uradi. Verovatno i neće. Ako to ne uradi, neće biti glavne večernje predstave u pozorištu i predigra će ostati to što jeste. Veoma korisna stvar u predratnim danima. Po svoj prilici, ipak, javiti mu se više neće, a jedan od razloga mogao bi da bude to što je, obavivši posao zbog kojeg je stigla u London, već otputovala iz zemlje, nekuda prema Ženevi, Bliskom istoku, ili Rusiji, Kini, Južnoj Americi ili Sjedinjenim Američkim Državama. A zašto sam, upita se ser Staford, uključio Južnu Ameriku? Mora da za to postoji razlog. Ona nije pominjala Južnu Ameriku. Niko nije pominjao Južnu Ameriku. Osim Horšama, istina. A čak i Horšam je Južnu Ameriku pomenuo usput između mnogih drugih stvari koje je spominjao.

Sledećeg jutra dok se lagano vraćao kroz park Sent Džejms, pošto je oglas dao u štampu, oči mu duž staze kojom je išao otkriše upola skriveno jesenje cveće. Bile su to hrizanteme koje su sada izgledale ukočeno i nogato sa svojim zlatnobronzanim glavama. Slabo mu zamirisaše i podsetiše na brda Grčke. Miris ga je neodoljivo podsećao na kozji, doduše. Mora da zapamti da na oku drži lične vesti u novinama. Ne još. Dva ili tri dana najmanje treba da prođu da izađe oglas koji je on dao i bar još isto toliko da neko objavi svoj odgovor. Ne sme da mu promakne taj odgovor ako ga uopšte bude stoga što, ako ništa drugo, nema toga što toliko smeta kao kad se nešto ne zna... kad se pojma nema o tome šta bi sve ovo moglo da bude.

Pokuša da se priseti ne devojke sa aerodroma već lica svoje sestre Pamele. Davno je umrla. Sećao je se. Razume se da se sećao, ali nekako lica nije mogao da joj se seti. Zasmeta mu što nije u stanju da to učini. Beše zastao malo pred prelazak jednog od puteva. Saobraćaja nije bilo izuzev jednog automobila koji je putem mileo kao da se vozaču nikuda ne žuri. Stariji tip automobila, pomisli. Staromodna dajmler limuzina. Razmrda ramena. Što li sam ovako idiotski zastadoh ovde, zadubljen u misli?

Naglo zakorači na kolovoz i istoga časa, uz zadivljujuću živahnost, staromodni automobil, kako ga je krstio u mislima, ubrza kretanje. Učini to zapanjujućom brzinom. Zalete se na njega takvom silinom da je jedva imao toliko vremena da skoči napred prema trotoaru na suprotnoj strani. Automobil se izgubi munjevitom brzinom skrenuvši za krivinu malo dalje na putu.

— Pitam se — reče ser Staford sam sebi — može li biti da zaista postoji neko kome se ne dopadam? Neko ko me prati, posmatra, možda, zna put kojim se vraćam kući i vreba priliku?

II

Pukovnik Pajkvej, čija je telesina bila svaljena na njegovu stolicu u maloj odaji Blumsberija gde je sedeo od deset do pet uz malu pauzu za obedovanje, bio je kao i obično okružen gustim dimom cigare; oči je držao zatvorene i samo je povremeno žmirkanje pokazivalo da je budan i da ne spava. Retko je dizao glavu. Neko je jednom rekao da izgleda kao melez nastao ukrštanjem drevnog Bude i velike plave žabe uz možda, kako je dodao neki drski mladunac, laku primesu nilskog konja u genima.

Blagi zvuk interfona na stolu pred njim prenu ga iz dremanja. Zmirnu tri puta i otvori oči. Ruka koju pruži da dohvati slušalicu izgledala je prilično malaksalo.

—Pa? - upita.

Uzvrati mu glas njegove sekretarice.

—Ministar^[1] je stigao i čeka da vas vidi.

—Nije valjda? — izusti pukovnik Pajkvej. — A koje je to svešteno lice? Da nije onaj baptistički sveštenik iz crkve iza ugla?

—O, ne, pukovniče Pajkvej, ovo je ser Džordž Pekam.

—Šteta - reče pukovnik Pajkvej uz astmatičnu zadihanost. — Velika šteta. Prečasni Makgil daleko je zabavniji. Širi oko sebe izvanrednu nijansu vatre paklene.

—Da li da ga uvedeni, pukovniče Pajkvej?

—Pretpostavljam da očekuje da bude uveden smesta. Podsekretari su daleko osetljiviji od sekretara države — reče pukovnik Pajkvej turobno. — Svi ti ministri zahtevaju da smesta budu primljeni i da ih dočeka gomila umiljatih maca.

Ser Džordž Pekam dobi priliku da bude uveden. Kašljucnu i kinu. Većina ljudi slično se ponašala. Prozori male sobe bili su čvrsto

zatvoreni. Pukovnik Pajkvej baškario se u svojoj stolici u potpunosti pokriven pepelom od cigara. Atmosfera beše gotovo nepodnošljiva i odaja je u zvaničnim krugovima bila poznata kao „mala kuća za mačke“.

—Ah, dragi moj momče — reče ser Džordž, a govorio je žustro i veselo načinom koji je sasvim odudarao od njegove asketske i setne pojave. — Rekao bih da se odavno nismo videli.

—Sedite, dede sedite - reče pukovnik Pajkvej. — Da li bi vam prijala cigara?

Ser Džordž se lako strese.

—Ne, hvala vam — reče — ne, hvala vam najlepše.

Značajno se zatim zagleda u prozore. Pukovnik Pajkvej ne shvati poruku. Ser Džordž pročisti grlo i ponovo kašljucnu pre no što reče:

—Ovaj... verujem da je Horšam dolazio do vas.

—Da, Horšam je dolazio i rekao je sve što je imao da kaže — reče pukovnik Pajkvej lagano dozvoljavajući očima da se ponovo zatvore.

—Mislio sam da će tako biti najbolje. Hoću da kažem to da Horšam dođe pravo do vas. Najvažnije je da se o svemu nigde ništa ne čuje.

—Ah — reče pukovnik Pajkvej — ali će se ipak čuti.

—Izvinite?

—Čuće se — reče pukovnik Pajkvej.

—Ne znam koliko ste vi, ovaj... upoznati sa ovim poslednjim poslom.

—Mi ovde sve znamo - reče pukovnik Pajkvej. — Zato i postojimo.

—O... o da, da, svakako. U vezi sa ser S. N. ... znate li na koga mislim?

—Skorašnji putnik iz Frankfurta - reče pukovnik Pajkvej.

—Sasvim nesvakidašnji posao. Sasvim nesvakidašnji. Čovek se pita... čovek zaista ne zna, čovek nije u stanju ni da zamisli...

—Pukovnik Pajkvej slušao je ućtivo.

—Šta čovek da pomisli? — bio je uporan ser Džordž. — Poznajete li ga lično?

—Sreo sam ga jednom ili dvaput — reče pukovnik Pajkvej.

—Čovek ne može a da se zaista ne zapita...

Pukovnik Pajkvej s poteškoćom zauzda zevanje. Bio je prilično umoran od ser Džordžovog razmišljanja, pitanja i zamišljanja. Ionako je imao jadno mišljenje o ser Džordžovom načinu razmišljanja. Oprezan čovek, čovek na koga se možete osloniti da će svoje odeljenje voditi na oprezan način. A ne čovek iskričavog intelekta. Možda je, pomisli pukovnik Pajkvej, i bolje tako. U svakom slučaju, oni koji misle i pitaju se i nisu baš sasvim sigurni jesu razumno sigurni na mestu gde su ih Bog i birači postavili.

—Čovek ne može sasvim da zaboravi — nastavio je ser Džordž — kako smo pretrpeli razbijanje iluzija u prošlosti.

Pukovnik Pajkvej nasmešio se ućtivo.

—Čarlston, Konvej i Kortfold - reče. — Ljudi kojima je poklonjeno puno poverenje, provereni i blagoslovljeni. Svi sa istom etiketom, svi do jednog kvarni kao greh.

—Ponekad se pitam da li ikome smemo da verujemo — reče ser Džordž neveselo.

—To je lako — reče pukovnik Pajkvej. — Ne smete.

—Pogledajte samo Staforda Naja - reče ser Džordž. — Dobra porodica, porodica kakvoj nema ravne. Poznavao sam mu oca, poznavao sam mu i dedu.

—U trećoj generaciji obično dolazi do okliznuća — reče pukovnik Pajkvej.

Taj pokušaj da ga uteši ne uspokoji ser Džordža.

—Ne mogu da se oslobodim sumnje... hoću da kažem, ponekad izgleda da je on zaista neozbiljan.

Kao mladić poveo sam dve svoje nećake u razgledanje dvoraca na Loari — reče pukovnik Pajkvej sasvim neočekivano. — Neki čovek pecao je na obali. I ja sam sa sobom poneo štap za pecanje. Taj čovek mi je rekao: 'Vous n'etes pas un pecheur sirieux, Vous avez desfemmes avec vous.'^[2]

—Hoćete da kažete da mislite da je ser Staford...

—Ne, ne, nikada se nije mnogo vrzmao oko žena. Njegova nevolja je to što voli da bude ironičan. Voli da iznenađuje ljude. Ne može da se oslobodi slasti koju donosi osećaj da se pokazao bolji od drugih.

—Pa kakvo je uživanje u tome?

—Kako kakvo? — uzvрати pitanjem pukovnik Pajkvej. — Daleko mu se više sviđa prikriveno zbijanje šala na račun drugih od rvanja s nekim izdajnikom.

—Kad bi samo čovek mogao da bude siguran da je pri zdravoj pameti. Šta biste vi rekli o njemu... vaše lično mišljenje?

—Zdrav je kao dren - reče pukovnik Pajkvej. — Ako je dren uopšte zdravo drvo. Kad se izgovori, zvuči čvrsto, ali to je druga priča, zar

ne?

Osmehnu se prijatno. — Ne bih mnogo brinuo da sam na vašem mestu — dodade zatim.

III

Ser Staford Naj odgurnu u stranu šolju s kafom. Dohvati novine, pregleda naslove, a onda pažljivo okrenu stranicu na kojoj su bile „Lične vesti“. Poslednjih sedam dana tu stranu je najpomnije proučavao. Svakoga dana razočaranje, ali ništa iznenađujuće. Zašto li samo, za ime sveta, očekuje odgovor? Oko mu lagano krenu niz redove nabijene raznim neobičnostima kojima ga je ta posebna strana u novinama oduvek opčinjavala. Nisu to baš bile strogo lične vesti. Polovina, ili čak i više od polovine, bili su preruseni reklamni oglasi za stvari koje se nude na prodaju ili žele da se kupe. Možda je trebalo da budu stavljeni pod poseban naslov, ali su ovde sebi raskrčili mesto zahvaljujući shvatanju da će tu pre privući pažnju. Uključivali su i jedan ili dva uspešnija varijeteta.

„Mladi čovek koji se protivi teškom radu, a sviđa mu se lagodan život rado bi prihvatio posao koji bi mu to omogućio. “

„Devojka želi da putuje u Kambodžu. Odbija da čuva decu.“

„Vatreno oružje korišćeno kod Vaterloa. Kakve su ponude?“

„Blistava bunda. Smesta mora da bude prodana. Vlasnik odlazi u inostranstvo.“

„Poznajete li Dženi Kepsten? Njeni kolači su bajni. Dođite u Ulicu guštera, broj 14. S.V.3.“

Prst Staforda Naja kojim je podvlačio redove na trenutak zasta. Dženi Kepsten. Sviđalo mu se to ime. Da li je postojala Ulica guštera? Pretpostavljao je da postoji. Nikad za nju nije čuo. Uzdahnu i prst mu krenu dalje po koloni i odmah zatim nanovo zasta.

„Putnik iz Frankfurta, četvrtak, jedanaestoga novembra u sedam i dvadeset na Hangerford bridžu.”

Četvrtak, jedanaesti novembar. To je... pa to je danas. Ser Staford Naj zavali se na naslon stolice pa otpi još malo kafe. Bio je uzbuđen, osokoljen. Hangerford. Hangerford bridž. Diže se i ode u kuhinju. Gospođa Vorit sekla je krompire na trake i bacala ih u veliki lonac pun vode. Pogleda ga uz lako iznenađenje.

— Da li vam nešto treba, ser?

—Da — odgovori ser Staford Naj. — Kad bi vam iko pomenuo Hangerford bridž, gde biste ga potražili?

—Gde bih ga potražila? — ponovi gospoda Vorit. — Mislite kad bih želela da tamo odem?

—Mogli bismo da nastavimo i pod tom pretpostavkom.

—Pa mislim da bih onda krenula u Hangerford bridž, zar ne?

—Hoćete da kažete da biste pošli u Hangerford u Berkširu?

—A gde je to? — upita gospoda Vorit.

—Trinaest kilometara iza Njuberija.

—Čula sam za Njuberi. Moj stari se tamo kladio na nekog konja prošle godine. Pri tome je i dobro prošao, takođe.

—Znači, pošli biste do Hangerforda blizu Njuberija?

Ne, razume se da ne bih — reče gospoda Vorit. — Zašto bih išla čak tamo? Otišla bih do Hangerford bridža, razume se.

—Hoćete da kažete...?

—Sasvim blizu Čering Krosa. Znate vi gde je to. Tamo preko na Temzi.

—Da — reče ser Staford Naj. — Da, veoma dobro znam gde je to. Hvala vam, gospođo Vorit.

Bilo je to, pomisli, baš kao bacanje novčića... glava ili pismo. Oglas u jutarnjim londonskim novinama kao mesto sastanka označavao je železnički most preko Temze zvani Hangerford bridž. Na to je valjda onaj ko je oglas dao mislio, iako ser Staford Naj u pogledu same osobe nije mogao da misli bez rezerve. Njene ideje, na osnovu ono malo iskustva koje je s njom imao, bile su originalne. Ponašala se na način koji je čovek najmanje mogao da očekuje. Ali nema se kud. Pored toga, verovatno postoji još Hangerforda u raznim delovima Engleske i još verovatnije je da u svakom od njih ima neki most. Ali danas, e, danas će otići da proveriti.

IV

Veče je bilo hladno i vetrovito, uz povremene nalete slabašne maglovite kiše. Ser Staford Naj podiže okovratnik svoga kaputa i nastavi da korača. Nije prvi put prelazio preko Hangerford bridža, ali mu takve šetnje nikada nisu prijale. Ispod njega tekla je reka, a po mostu su se kretale brojne užurbane prilike hodom sličnim njegovom. Umotani u svoje kapute i šešire nabijenih na glavu, svi su izgledali željni da se domognu domova i tako sklone sa vetra i kiše što je pre moguće. Teško da ću nekoga, pomisli ser Staford Naj,

moći da prepoznam u ovoj uskomešanoj gomili. Sedam i dvadeset. Nije ovo bilo zgodno vreme za sastanak ma koje vrste. Možda je ipak u pitanju Hangerford bridž u Berkširu. Bilo je čudno u svakom slučaju.

Nastavi da korača dalje. Koračao je ravnomerno, nije prestizao one ispred sebe, niti se gurao sa onima koji su promicali u suprotnom pravcu. Kretao se ipak dovoljno brzo da ga ne prestignu oni iza njega, iako su to lako mogli učiniti da su želeli. Šala, pomisli ser Staford Naj. Nije bila od vrste koja bi njemu pala na pamet, ali nečija jeste.

Ipak, nije ličila ni na nju... nije to bila, činilo mu se, njena vrsta duhovitosti. Užurbane prilike ponovo ga mimoidoše i lako potisnuse u stranu. Žena umotana u kaput išla mu je u susret i s mukom se kretala. Sudari se s njim, okliznu i pade na kolena. Potrudi se da joj pomogne da se dignu.

—Jeste li dobro?

— Da, hvala vam.

Ona žurno nastavi dalje, ali dok je prolazila kraj njega, njena vlažna ruka, za koju je bese uhvatio dok je dizao na noge, spusti mu nešto u šaku i utisnu mu to prstima. I već je nije bilo, nesta iza njega pomešavši se s gomilom prolaznika. Staford Naj nastavi u svom pravcu. Da je stigne nije mogao. Niti je ona želela da je on stigne. On žurno nastavi dalje stežući u ruci to što je dobio. I tako, činilo se posle čitave večnosti, stiže do kraja mosta sa sarijske strane.

Nekoliko minuta kasnije svrati u mali kafe i sede za sto naručivši kafu. Onda pogleda ono što je stezao u ruci. Bio je to veoma tanušan nepromočivi koverat u kome se nalazio jeftini, obični beli koverat. Sadržina ovoga potonjeg, kad ga otvori, veoma ga iznenadi. Bila je to ulaznica.

Ulaznica za Festival hol za sutra uveče.

5. Vagnerijanski motiv

Ser Staford Naj se udobnije namesti na svome sedištu i daje se na slušanje neumornog nibelunškog dumbaranja kojim je program počinjao.

Iako je uživao u vagnerijanskim operama, Zigfrid baš i nije bila njegova najomiljenija opera od onih koje su sačinjavale Prsten Nibelunga. Više su mu se sviđale Rajnsko zlato i Sumrak bogova. Muzika mladog Zigfrida, koji sluša cvrkut ptica, uvek ga je na neki način razdraživala umesto da ga ispuni melodičnim zadovoljstvom. Možda i stoga što je u mladosti prisustvovao predstavi i u Minhenu, kojom prilikom je veličanstveni tenor bio nesrećno velikih proporcija, a on sam bio premlad da razdvoji uživanje u muzici od vizuelnog doživljaja. Detinjasto valjanje po zemlji gojaznog i matorog tenora zgadilo mu se. Takođe nije bio posebno sklon ni pticama niti glasovima šume. Ne, bio je za rajnske device u svako doba iako su u Minhenu u ono doba čak i rajnske device bile solidnih proporcija. Ali to je manje smetalo. Ponesen melodičnim tokom vode i veselom bezličnom pesmom, nije dopuštao da vizuelna procena zadobije posebnu važnost.

S vremena na vreme neupadljivo je posmatrao oko sebe. Svoje mesto zauzeo beše prilično rano. Kao i obično, predstava je bila rasprodata i sala dupke puna. Nastupi pauza. Ser Staford se diže i pogleda oko sebe. Sedište do njegovog ostalo je prazno. Neko ko je trebalo da stigne nije stigao. Je li to bio odgovor ili slučaj prostog poštovanja pravila kuće kad je u pitanju slušanje vagnerijanske muzike da one koji zakasne ne puštaju da uđu do prve pauze?

Izađe napolje, popi solju kafe, popuši cigaretu i krenu na svoje mesto kad se oglasi zvono. Ovoga puta, dok se primicao, vide da je sedište do njegovog popunjeno. Uzbuđenje ga smesta ponovo zahvati. Stiže

do svoga mesta i sede. Da, bila je to žena iz čekaonice frankfurtskog aerodroma. Ona ga ne pogleda. Gledala je pravo ispred sebe. Njeno lice s profila bilo je lepo oblikovano i čisto, baš onako kako ga se sećao. Ona lagano okrenu glavu i oči joj preleteše preko njega, ali bez prepoznavanja. To neprepoznavanje beše toliko snažno da je govorilo samo za sebe. Ovaj sastanak nije smeo da bude ozvaničen. U ovom času, u svakom slučaju, ne. Svetla počеше da gasnu. Žena do njega mu se obrati.

—Izvinite, da li mogu da pogledam vaš program? Svoj sam, bojim se, negde ispustila dolazeći ovamo.

—Razume se — reče on.

Pruži joj program i ona ga prihvati. Otvori ga i stade da proučava sadržaj. Svetla zgasnuše još više. Otpoče drugi deo predstave. Uvertira za Loengrin. Na kraju tog uvoda ona mu uz nekoliko reči zahvalnosti vrati program.

—Hvala vam mnogo. Veoma ste ljubazni.

Sledeća tačka bila je muzika šapata šume iz Zigfrida. Pogleda program koji mu je vratila. U tom trenutku primeti u dnu strane da je nešto olovkom zapisano. I ne pokuša da to sada čita. Svetlo zaista nije bilo izdašno. Jednostavno sklopi program i zadrža ga u ruci. Sam nije, bio je sasvim siguran, ništa tu zapisivao. Nije, to jest, u svom programu. Ona je, pomisli, imala spreman program za koji je rekla da ga je izgubila, skriven možda u torbi, na kojem je unapred ispisala poruku za njega. Sve zajedno, činilo mu se, nastavljala se atmosfera tajanstvenosti, opasnosti. Sastanak na Hangerford bridžu i ulaznica za muzičko veče utisnuta mu u šaku. I sada ćutljiva žena koja sedi pored njega. Pogleda je jednom ili dva puta hitrim, nehajnim pogledom koji čovek poklanja strancu kraj koga se našao. Sedela je zavaljena na naslon svoga sedišta; haljina koju je imala bila je od tamnog krepa i zakopčana do grla. Na vratu je nosila zlatnu ogrlicu koja je izgledala kao komad antike. Njena tamna kosa

bila je kratko ošišana i oblikovana prema glavi. Nije ga gledala niti mu uzvraćala pogled. To ga navede da se zapita ne sedi li u sali Festival hola i neko ko motri na nju... ili na njega? Osmatra da li razgovaraju? Verovatno da je tako ili da bar postoji mogućnost da je tako. Odgovorila je na njegovu molbu novinama. Neka mu i to bude dovoljno. Radoznalost mu nije imala granice, ali je bar znao da je Dafne Teodofanos... alijas Meri En... bila ovde u Londonu. Postojala je mogućnost da u budućnosti sazna šta se ovo dešava. Ali plan tog poduhvata u rukama je držala ona. Moraće da je sledi. Isto onako kako je poslušao tamo na aerodromu, slušaće je i sada jer je i... mora to da prizna... život postao mnogo zanimljiviji. Ovo beše mnogo bolje od dosadnih sastančenja njegovog političkog života. Da li je vozač onog automobila zaista pokušao da ga zgazi one večeri? Smatrao je da jeste. Dva pokušaja... ne samo jedan. Doduše, lako je bilo zamisliti da je čovek meta napada jer su ljudi danas bezobzirno vozili automobile i veoma lako se sticao zaključak da je u pitanju predumišljaj. Savi program i ne pogleda ga više. Muzika stiže do kraja. Žena kraj njega progovori. Nije okrenula glavu i nije izgledala kao da njemu govori, ali je govorila glasno, uz male uzdahe između reči kao da govori sama sebi ili susedu s njene druge strane.

— Mladi Zigfrid — reče i uzdahnu ponovo.

Program se završi maršem iz Majstora pevača. Posle oduševljenog aplauza ljudi krenuše da napuštaju svoja sedišta. Sačeka da vidi hoće li da mu dati neki znak, ali ona to ne učini. Uvila se u šal, izašla iz reda sedišta i uz lako ubrzani korak priključila se drugim ljudima i nestala u gomili.

Staford Naj ode po svoj automobil i odveze se kući. Kad tamo stiže, program Festival hola raširi po stolu pošto prethodno stavi da se kuva voda za kafu pa se dade na pažljivo proučavanje programa.

Program beše veliko razočaranje i to je najmanje što bi moglo da se kaže. Izgledalo je da u njemu ne postoji ama baš nikakva poruka. Samo su na jednoj strani iznad sadržaja stajali bleđi tragovi olovke

koje je nejasno primetio. Ali to nisu bile reči ili slova, pa čak ni cifre. Izgledalo je kao da su samo muzičke note. Kao da je neko na brzinu naškrabao muzički izraz i to ponešto nepodesnom olovkom. Stafordu Naju na trenutak pade na pamet da možda postoji neka tajna poruka koju bi mogao da izvuče primenom toplote na papir. Prilično oprezno, i prilično postiden zbog svog melodramatičnog ponašanja, izloži papir vrelini električne grejalice, ali se ne dogodi ništa. Uzdahnuvši, baci program natrag na sto. Ali je s pravom osećao da je izneveren. Sve ovo izmotavanje, tajni sastanak na mostu koji šibaju vetar i kiša! Presedeo je ceo koncert pored žene kojoj je žudeo da postavi najmanje tuce pitanja... i posle svega toga? Ništa! Bez nastavka. Ipak, sastala se s njim. Ali zašto? Ako nije želela da razgovara s njim, ako nije imala nameru da nastavi sa svojim planovima koji su uključivali i njega, zašto je uopšte dolazila?

Oči mu preko sobe lenjo odlutaše do police s knjigama rezervisane za njegove trilere, detektivske romane i poneko delo iz naučne fantastike; zavrte glavom. Lepa književnost je, pomisli, svakako nadmoćnija od stvarnog života. Leševi, misteriozni telefonski pozivi, obilje prelepih špijunki stranog porekla! I pored svega, ova njegova neuhvatljiva dama može biti još nije obavila svoj posao s njim. Sledećeg puta, pomisli, načiniće i on neki svoj plan. I dvoje mogu da učestvuju u igri koju je ona igrala.

Odgurnu program u stranu, zatim skuva kafu pa s punom šoljom ode do prozora pokupivši usput i program sa stola. Dok je kroz prozor gledao dole na ulicu oči mu se ponovo spustiše na program koji je držao u ruci pa gotovo nesvesno zapevuši u sebi. Imao je dobro uvo za muziku i veoma je lako mogao da pevuši note koje su tu bile nažvrljane. Dok ih je pevušio zazvučашe mu nekako poznate. Povisi malo glas. Šta li je to? Tam, tam, tam tam ti-tam. Tam. Da, izvesno mu je to zvučalo poznato.

Poče da otvara pristiglu poštu.

Pisma su uglavnom bila nezanimljiva. Nekoliko pozivnica, jedna iz američke ambasade, jedna od leđi Etelhempton za dobrotvornu priredbu koju će posetiti i članovi kraljevske porodice i za koju cena od pet funti za sedište nije visoka. Lako ih oturi u stranu. Veoma je sumnjao da će prihvatiti bilo koju od njih. Odluči da umesto da ostane u Londonu bez mnogo oklevanja ode i poseti svoju tetku Matildu kao što je obećao. Draga mu je bila tetka Matilda, iako je nije često posećivao. Ona je živela u adaptiranom stanu koji se sastojao od niza soba jednog krila velike seoske vile u džordžijanskom stilu koju je nasledila od svoga dede. Imala je veliku, divno usklađenu dnevnu sobu, malu ovalnu odaju za obedovanje, novu kuhinju načinjenu od sobe u kojoj je nekada stanovao kućepazitelj, dve spavaće sobe za goste, za sebe veliku udobnu spavaću sobu uz koju je bilo priključeno i kupatilo, kao i odgovarajuće odaje za strpljivog družbenika koji je s njom delio svakodnevni život. Ostaci vernog domaćeg osoblja veoma su lepo zbrinuti i smešteni u domove. Preostali deo kuće stajao je pod prašnjavim čaršavima i s vremena na vreme čišćen. Stafordu Naju to mesto bilo je priraslo srcu jer je kao dečak tu provodio raspuste. Tada je to bila vesela kuća. Njegov najstariji ujak sa ženom i dvoje dece stanovao je tu u to vreme. Da, tada je tamo bilo prijatno. Bilo je novca i osoblja da sve održava u redu. U to vreme nije posebnu pažnju poklanjao portretima i slikama. A zidove su zauzela velika platna viktorijanske umetnosti, ali i dela drugih slikara iz ranijih perioda. Da, bilo je tamo prvoklasnih portreta. Rejbern, dva dela Lorensa, Gejnsboroa, Lili, dva prilično sumnjiva dela Van Dajka. I nekoliko Tarnerovih dela takođe je bilo tu. Neka od njih morala su da budu prodana kako bi porodica došla do novca. I dalje je veoma uživao da šeta i razgleda portrete kad bi tamo odlazio u posetu.

Njegova tetka Matilda bila je velika pričalica, ali su joj mile bile njegove posete. Ona je njemu bila draga kad god bi je se setio, ali sebi nije umeo da objasni zašto je iznenada baš sad želeo da je poseti. I šta li mu je to porodične portrete privelo u svest? Da li je to stoga što se tamo nalazio portret njegove sestre Pamele koji je načinio jedan od najvrsnijih umetnika tog doba od pre dvadeset

godina? Želeo je da vidi taj portret Pamele i pažljivo ga izbliza prouči. Da vidi kolika je sličnost između neznanke koja mu je na ovako nečuven način poremetila život i njegove sestre.

Pomalo razdraženo ponovo diže program Festival hola i stade da pevuši olovkom zapisane note. Tam, tam, ti-tam... Onda se priseti šta je to. Bio je to motiv iz Zigfrida. Zigfridov rog. Motiv mladog Zigfrida. Bilo je to ono što je mlada žena rekla sinoć. Naizgled ne njemu, naizgled nikome. Ali bila je to poruka, poruka koja nikome u blizini ništa ne bi značila jer se odnosila na muziku koja se upravo završavala. A motiv je u programu takođe bio ispisan muzičkim izrazima. Mladi Zigfrid. To mora da nešto znači. E pa, dalje prosvetljenje će možda i da stigne. Mladi Zigfrid. Šta li, do đavola, to znači? Zašto i kako i kada i zašto? Smešno! Sve te upitne reči.

Dohvati telefon i pozva tetku Matildu.

— Ali razume se, Stafi, dragi, baš divno što ćeš da dođeš. Uhvati voz u pola pet. I dalje je u saobraćaju, znaš, ali ovamo stiže sa sat i po zakašnjenja. A Paddington napušta kasnije... u pet i petnaest. Eto šta njima znači poboljšanje železnice, rekla bih. Staje usput na nekoliko sasvim bezveznih stanica. U redu. Horas će te sačekati u King Marstonu.

— Još je tamo, znači?

— Razume se da je još ovde.

— Nije trebalo ni da sumnjam - reče ser Staford Naj. Horas, nekada konjušar, onda kočijaš, opstao je kao šofer i očevitno opstaje i dalje.
— Mora da mu je najmanje osamdeset — reče ser Staford Naj. I osmehnu se.

6. Portret jedne ledi

I

Izgledaš lepo i imaš divnu smeđu boju, dragi — reče tetka Matilda proučavajući ga procenjivački. — To je od Malaje, pretpostavljam. Ako je to bila Malaja, to mesto u koje si putovao. Ili su to bili Sijam ili Tajland? Stalno menjaju imena svih tih mesta pa je zaista teško čoveku da se snađe. U svakom slučaju, u Vijetnamu nisi bio, zar ne? Znaš, ni najmanje mi se ne sviđa zvuk imena Vijetnam. Sve je s njim u vezi dosadno zbrkano. Severni Vijetnam, Južni Vijetnam, Vijetkong i Vijet-kako-god-da-se-zove ona druga stvar, a svi bi da istrebe jedni druge i niko ne želi da rat prestane. Ne žele da idu u Pariz, ili gde li su im već ponudili da idu, i da sednu oko stola da se razumno dogovore. Ne misliš li, dragi... razmišljala sam ozbiljno o tome i mislim da je to dobro rešenje... da bi trebalo da se napravi mnogo fudbalskih igrališta na koja bi ih trebalo poslati da se bore, ali s daleko manje smrtonosnim oružjem. A ne onim gadnim napalm stvarima. Znaš. Samo da se onako pesnicama dobro izbubecaju. Svidelo bi im se to, svima bi se to svidelo, a svetu bi mogle da se naplaćuju ulaznice da idu da ih gledaju i navijaju. Zaista mislim da ne umemo ljudima da pružamo stvari koje oni žele.

— Mislim da ti je sjajna ta ideja, tetka Matilda - reče ser Staford Naj, ljubeći prijatno namirisani, bledoružičasti namreškani obraz. — A kako si mi ti, draga moja?

—E pa, stara sam — reče ledi Matilda Klekhiton. — Da, stara sam. Razume se da ti ne znaš šta je to biti star. Ako te ne muči jedna stvar, druga je. Ako nije reumatizam, artritis je, ili gadan napad

astme, ili upala grla ili uvrnuti zglob. Uvek ima nešto, znaš. Ništa značajno. Ali je tu. Zašto si došao da me vidiš, dragi?

Ser Staford se nađe malo zatečen otvorenošću toga raspitivanja.

—Obično dolazim da te vidim kad stignem sa nekog dalekog puta po inostranstvu.

—Moraš da se primakneš za jednu stolicu bliže meni — reče tetka Matilda. — Za toliko sam ogluvela otkako si poslednji put boravio ovde. Izgledaš mi nekako drugačije... Zašto izgledaš drugačije?

—Zato što sam se ispekao na suncu. Sama si to rekla.

—Gluposti, uopšte nisam na to mislila. Nemoj samo da mi kažeš da je na kraju u pitanju neka devojka.

—Devojka?

—Pa uvek sam mislila da će se jednog dana to i desiti. Nevolja je što ti imaš preteranu sklonost ka humoru.

—Kako li ti je samo to palo na pamet?

—Pa, tako ljudi misle o tebi. Zaista. Tvoja duhovitost prepreka ti je karijeri, takođe. Znaš, radiš sa svim tim silnim svetom. Diplomata i političarima. Onima što ih zovu stariji državnik, mlađi državnik i, takođe, srednji državnik. I sa svim onim različitim strankama. Zaista mislim da je bleskasto što toliko njih postoji. Pre svih ona užasna, ogavna laburistička stranka. — Tu ona diže uvis svoj konzervativistički nos. - Šta, pa kad sam ja bila devojčica, ta laburistička stranka nije ni postojala. Niko te onda ne bi razumeo kad bi tako nešto pomenuo. Rekli bi ti samo: 'Koješta'. Šteta je takođe što i danas nije koješta. Pa onda ti liberali, razume se, ali oni su jedno pokisli. Tu su onda ti torijevci, pa i konzervativci, kako taj svet danas sebe ponovo zove.

—I šta to ne valja s njima? — upita ser Staford Naj uz laki osmeh.

—Previše je među njima marljivih žena. To čini da izgledaju neveseli, znaš.

—E pa nema političke stranke danas koja se mnogo odaje veselju.

—Baš tako — reče tetka Matilda. — I to je upravo ono gde ti grešiš. Pokušavaš da učiniš da stvari izgledaju veselije. Želiš da se malo razveseliš i blago se podsmevaš ljudima i razume se da se to njima ne dopada. Kažu: 'Ce n'est pas un gargon serieux.'^[3]

Ser Staford Naj se nasmeja. Oči su mu, međutim, lutale svuda po sobi.

—Šta to gledaš? - upita tetka Matilda.

—Tvoje slike.

—Nije valjda da želiš da ih prodam? Izgleda da danas svi prodaju slike. Stari lord Gremption, znaš. Prodao je svoje Tarnere, a i slike nekih svojih predaka. I Džefrija Guldmena. Prodao je slike svih onih divnih konja. Slikao ih je Stabs, zar ne? Ili neki drugi slikar. Tako nešto. Zaista mora da se kaže da se postiže dobra cena! Ali ja ne želim da prodajem moje slike. Volim ih. Većina slika u ovoj sobi značajna je i stoga što su to sve naši preci. Znam da danas niko ne želi pretke, ali ja sam staromodna. Volim pretke. Svoje pretke, mislim. Šta to gledaš? Pamelu?

—Da. Mislio sam na nju pre neki dan.

—Neverovatno je koliko ličite vas dvoje. Mislim, rekao bi čovek da ste blizanci iako niste mada, kažu, blizanci različitog pola ne mogu da budu identični, znaš već na šta mislim.

—Znači Šekspir je pogrešio kad su u pitanju Viola i Sebastijan.

—Pa, braća i sestre mogu da budu slični, zar ne? Ti i Pamela bili ste oduvek veoma slični... spolja gledano, mislim.

—I nikako više? Ne misliš li da smo bili slični i po karakteru?

—Ne, ni najmanje. To i jeste ono što čudi. Ali razume se da ste i jedno i drugo imali ono što ja zovem porodično lice. Ne mislim na lice Najovih. Mislim na Boldven-Vajt lice.

Ser Staford Naj nikada nije bio u stanju da izađe na kraj sa svojom tetkom kad se povede razgovor o rodoslovlju.

—Uvek sam mislila da ste se vas dvoje umetnuli na Aleksu — nastavljala je ona.

—A ko beše Aleksa?

—Vaša pra-pra... rekla bih još jednom pra... prabaka, Mađarica. Mađarska grofica ili baronesa ili tako nešto. Vaš pra-pra-pradeda zaljubio se u nju kad je sa službom bio u ambasadi u Beču. Da. Mađarica. Tako je. Bila je veoma druželjubiva. One su sve veoma druželjubive, znaš. Mađarice. Jahala je veličanstveno kad se išlo u lov.

—Da li je i njena slika ovde u galeriji?

—Ona je na prvom odmorištu. Odmah do stepeništa, malo udesno.

—Moraću da odem i pogledam je kad budem polazio u krevet.

Što ne odeš da je pogledaš sada pa se vratiš da pričamo o njoj?

—I hoću ako će ti to prijati — reče joj i osmehnu se.

Hitro izađe iz sobe i ustrča uza stepenice. Da, stara Matilda imala je oštro oko. Bilo je to lice koje je video i zapamtio. Zapamtio ga je ne zato što mu se svidelo, niti zbog njegove sličnosti s Pamelom, već zbog još veće sličnosti sa ovom slikom ovde. Zgodna devojkica koju je

kući doveo njegov pra-pra-pra i, ako je to dovoljno pra, pradedu koji je bio ambasador. Imala je oko dvadeset godina kad ju je doveo. Stigla je ovamo bodrog duha, veličanstveno je jahala, božanski igrala i ljudi su se zaljublivali u nju. Ali ona je bila verna, tako se uvek govorilo, pra-pra-pradedu koji beše veoma pouzdan i trezven član diplomatske službe. Odlazila je s njim u ambasade u stranim zemljama i vraćala se ovamo i izrodila mu decu... troje ili četvoro dece, nije bio siguran. Preko jedno od te dece u nasleđe je njemu i njegovoj sestri Pameli preneseno njeno lice, njen nos, linija vrata. Pitao se da li je moguće da je mlada žena koja mu je sipala uspavljujuće sredstvo u pivo i naterala ga da joj pozajmi svoj ogrtač izjavljujući da će biti u smrtnoj opasnosti ako on to ne bude učinio, bila u nekakvoj rodbinskoj vezi s njegovom porodicom kao potomak žene čiji je portret na zidu sada gledao. Pa, moguće je i to. Bile su, možda, iste nacionalnosti. U svakom slučaju njihova lica veoma su ličila jedno na drugo. Kako je samo uspravno sedela u operi, kako je pravilan bio njen profil, onaj njen tanki, pomalo izvijeni orlovski nos. I kakav je samo utisak cela njena pojava odavala.

II

— Jesi li je pronašao? — upita ledi Matilda kad joj se nećak vrati u dnevnu sobu. — Zanimljivo lice, zar ne?

—Da, veoma lepo, takođe.

—Daleko je bolje biti zanimljiv no zgodan. Ali ti nikada nisi bio u Mađarskoj ili Austriji, je li tako? Nekoga kao što je ona ne bi mogao da sretnoš u Malaji, zar ne? Ona nije bila od one vrste žena koja bi pristala da u nekoj bestragiji sedi pored stola i hvata zabeleške ili da popravlja govore zvaničnicima. Bila je divlje stvorenje po svim

merilima. Imala je divne manire i sve ostalo, ali bila je divlja. Divlja kao divlja ptica. Nije znala šta je to opasnost.

—Kako to da toliko mnogo znaš o njoj?

Oh, priznajem da nisam bila njen savremenik, rođena sam tek nekoliko godina posle njene smrti. Svejedno, ona me je oduvek zanimala. Bila je avanturistkinja, znaš. Velika pustolovka. O njoj su pripovedane veoma čudne priče, kao i o stvarima u koje je bila umešana.

—A kako je moj daleki pradeda reagovao na to?

—Pretpostavljam da ga je to na smrt brinulo — reče leđi Matilda. — Kažu da je bio veoma vezan za nju, znaš. Usput, Stafi, da li si čitao Zarobljenik dvorca Zende?

—Zarobljenik dvorca Zende? Zvuči mi poznato.

—Razume se da ti je poznato. To je knjiga.

—Da, da shvatio sam da je to knjiga.

—Očekivala sam da ti nije poznat taj roman. Iz doba je pre no što si rođen. Ali u vreme kad sam ja bila devojka, bio je to prvi ukus romanse koji sam doživela. Tad nije bilo pop pevača ili Bitlsa. Postojale su samo romantične novele. Premda nam kad sam bila mlada, nisu dozvoljavali da čitamo romane. Nikad ujutro. Popodne su dozvoljavali čitanje.

—Nastrana neka pravila - reče ser Staford. - Zašto li je bilo grešno da se romani čitaju pre podne, a ne i po podne?

—Pa, pre podne se od devojaka očekivalo da čine nešto korisno. Znaš, da zalivaju cveće, čiste srebro sa ramova fotografija. Sve one stvari koje mi devojke inače radimo. Bilo je tu i malo učenja s guvernantama... iako se to uglavnom svodilo na učenje pesmica.

Popodne su nam dozvoljavali da sednemo i čitamo, a prva stvar koje smo se odmah mašale bio je Zarobljenik dvorca Zende.

—Veoma fina, učtiva priča, je li tako? Čini mi se da se sećam. Možda je i jesam pročitao. Sve je, pretpostavljam, krajnje nevino u njoj. Nije previše seksi, zar ne?

—Svakako ne. Mi nismo imali knjige u kojima ima seksa. U našim knjigama bile su romanse. Obično smo se zaljubljujivali u glavnog junaka, Rudolfa Resendila.

—Čini mi se da se sećam i toga imena. Zvuči malo kitnjasto, ne čini li ti se?

—Moram da kažem da i dalje mislim da je to veoma romantično ime. Imala sam dvanaest godina, mislim. Ovaj tvoj odlazak gore da pogledaš portret podsetio me je na taj roman. Na princezu Flaviju — dodala je.

Staford Naj je stajao i smešio joj se.

—Izgledaš mladoliko, zarumenelo i sentimentalno — reče joj.

—E, pa, upravo tako se i osećam. Današnjim devojkama to je nepoznato. Umiru od ljubavi ili se zanesvešćuju kad neko svira gitaru ili peva urlajući, ali sentimentalne nisu. Ali ja nisam bila zaljubljena u Rudolfa Resendila... bila sam zaljubljena u onog drugog, njegovog dvojnika.

—Je li i dvojnika imao?

—O da, kralja. Kralja Ruritanije.

—A, da, sad znam. Otuda stiže i reč Ruritanija: svi se njome razbacuju. Da, mislim da sam taj roman pročitao. Kralj Ruritanije, da, a Rudolf Resendil ga zamenjuje i zaljubljuje se u princezu Flaviju s kojom je kralj bio zaručen.

Ledi Matilda još nekoliko puta duboko uzdahnu.

—Da. Rudolf Resendil nasledio je crvenu kosu od čukun-babe i, negde u romanu, klanja se portretu te žene i govori nešto o... ne mogu imena sad da se setim... grofici Ameliji, ili tako nekako, od koje je nasledio i kosu i sve ostalo. Pogledala sam te i pomislila o tebi kao o Rudolfu Resendilu, a ti si otišao i pogledao sliku nekoga ko bi mogao da ti bude predak da proveris da li te na nekoga podseća. I zato mi reci jesi li se zapleo u neku romansu?

—Šta te, za ime sveta, navodi da tako nešto kažeš?

—Pa, ne može da se kaže da ima mnogo uzora u životu, znaš. Čovek ih upoznaje onako kako na njih nailazi. To ti je kao knjiga o pletenju. Ima oko šezdeset pet različitih petlji. Svaku pojedinačnu petlju upoznaješ tek kad je vidiš. Tvoja petlja, u ovom trenutku, jeste romantična avantura. — Uzdahnu. — Ali o njoj nećeš ništa da mi kažeš, pretpostavljam.

—Nema šta da se priča — reče ser Staford.

—Uvek si bio veoma sposoban lažov. Pa, ne mari. Dovedi je jednom da je vidim. To je sve što bih volela pre no što doktorima pođe za rukom da me ubiju još nekom novom dozom antibiotika koji su otkrili. I kakve sve raznobojne pilule sad moram da uzimam! Ne bi verovao ni kad bi video.

—Ne znam zašto govoriš ona' i 'njoj'...

—A zar ti tako ne govoriš kad je u pitanju devojka? O umem ja da prepoznam 'onu' kad na nju naiđem. Ima tamo neka što se vrti negde po tvom životu. Ono što ne mogu da shvatim to je kako li si je samo našao. U Malaji, za konferencijskimi stolom? Čerka nekoga ambasadora ili misionara? Zgodna sekretarica iz osoblja ambasade? Ne, nijedna od njih čini se ne odgovara. Upoznao si je na brodu na povratku kući? Ne, brodove ti danas više ne koristiš. Avion, možda.

—Lagano se primičeš malo bliže — ne mogade a da ne kaže ser Staford Naj.

—Ah! — zablista ona. — Stjuardesa?

On odmahnu glavom.

—Pa, dobro. Zadrži svoju tajnu. Saznaću ja sve, ne brini. Uvek sam mogla da nanjušim sve što se kuva kad si ti u pitanju. A i sve drugo. Razume se da sam sada izvan svega, ali i dalje viđam svoje stare drugare s vremena na vreme pa je, vidiš, veoma lako da od njih saznam ponešto. Ljudi su brižni. Svuda... zabrinuti su.

—Hoćeš da kažeš da postoji opšte nezadovoljstvo, uznemirenost?

—Ne, uopšte nisam to mislila. Htela sam da kažem da su visokorodni zabrinuti. Naša užasna vlada zabrinuta je. Mili stari pospani Forin ofis zabrinut je. Dešavaju se stvari koje ne bi trebalo da se dešavaju. Nemir.

—Studentski nemiri?

—Oh, studentski nemiri su tek jedan od cvetova na stablu. Nemir cveta svuda i u svakoj zemlji, ili tako bar izgleda. Imam jednu lepu devojkicu koja svako jutro dolazi i čita mi jutarnje novine. Sama to pravilno ne mogu da činim. Ona ima fini glas. Brine se i za moju poštu pored čitanja i stvarno je dobra devojkica. Ona mi čita stvari koje želim ja da znam, a ne stvari za koje ona misli da bi za mene bile pogodne. Da, svi su zabrinuti, koliko ja to mogu da razlučim, a to mi je, samo da znaš, manje ili više potvrdio i jedan moj stari prijatelj.

—Neki od tvojih starih drugara iz vojske?

—On je general-major, ako si na to mislio, penzionisan odavno, ali još uvek čovek od poverenja. Mladost je, može da se kaže, probojac u svemu tome. Ali nije to ono što zabrinjava. Oni..., ma ko oni bili..., služe se mladima za svoje rabote. Mladima u svim zemljama.

Navode ih na to. Mladi pevaju pesme, izvikuju slogane koji zvuče zanosno iako često ne znaju njihovo značenje. Ništa lakše no pokrenuti revoluciju. Mladosti je to prirodno. U mladosti su svi buntovnici. Pobuniš se, svrgavaš, želiš da svet bude drugačiji od dotadašnjeg. Ali si i slep, takođe. Mladost ima poveze preko očiju. Ne mogu da vide kuda ih stvari odvođe. Šta je sledeće? Štaje pred njima? I ko to stoji iza njih i gura ih da to čine? E, to je ono što u svemu zastrašuje. Znaš, neko drži šargarepu i mami magarca da je pojede, a iza magarca je neko drugi koji ga goni štapom da to uradi.

—Baviš se nekim neverovatnim razmišljanjima.

—Nisu to samo moja razmišljanja, dragi moj dečko. Tako su ljudi i za Hitlera govorili. Ali tada je u pitanju duga i pažljiva priprema. Bio je to rat razrađen do detalja. Peta kolona bila je razmeštena po svim zemljama da ih pripreme za dolazak natčoveka. Natčovek je imao da bude cvet nemačke nacije. Tako su oni mislili i strasno u to verovali. Neko drugi sada misli možda na sličan način. To je vjeruju koje bi oni zdušno prihvatili... ako im bude ponuđeno dovoljno pametno.

—O kome to govoriš? Misliš li na Kineze ili na Ruse? Kako to misliš?

—Ne znam. Pojma nemam. Ali negde nešto postoji i odvija se po starom koloseku. Uzor ponovo, vidiš. Uzor! Rusi? Obogaljeni su komunizmom tako da mislim da ih smatraju staromodnim. Kinezi? Mislim da su se izgubili. Preterali su s predsednikom Maom, rekla bih. Ne znam ko su ti ljudi koji sve planiraju. Kao što sam ranije rekla, sve se svodi na zašto i gde i kada i ko.

—Veoma zanimljivo.

—Zastrašujuće je to što se ista ideja stalno ponovo javlja. Istorija se ponavlja. Mladi heroj, zlatni natčovek koga svi moraju da slede. — Zasta malo pa reče: — Ista ideja, znaš. Mladi Zigfrid.

7. Savet tetke Matilde

Tetka Matilda ga je posmatrala. Imala je veoma oštro i pronicljivo oko. Staford Naj je već imao prilike da to primeti. U ovome trenutku to mu posebno bi jasno.

—Znači taj izraz si već negde čuo — reče ona. — Tako znači.

—Šta ti to znači?

—Zar ne znaš? — upita ona i izvi obrve.

—Ne znam, majke mi — reče ser Staford rečnikom ulice.

—Da, običaj je da se tako kaže, zar ne? — reče tetka Matilda. — Da li zaista misliš ono što govoriš?

—Ništa ne znam o tome.

Ali si izraz ranije čuo?

—Da. Pomenuo mi ga je neko.

—Neko značajan?

—Mogao bi da bude. Rekao bih da bi mogao da bude značajan. Šta misliš pod tim 'neko značajan'?

—Pa u poslednje vreme bio si angažovan na raznim državnim poslovima za vladu, je li tako? Predstavljao si ovu staru i jadnu zemlju kako si najbolje znao i umeo, što je, a to me uopšte ne čudi, bolje no što bi mnogi drugi mogli, i to sve sedeći za stolom i razgovarajući. Pitam se da li se time ikad nešto postiže.

—Verovatno ne — reče ser Staford Naj. — Na kraju, čovek se i ne upušta u takve stvari s puno optimizma.

—Ali daje sve od sebe - reče teka Matilda ispravljajući ga.

—To je veoma hrišćanski princip. Danas vlada princip da što manje uradiš, to bolje prolaziš. Šta sve ovo znači, tetka Matilda?

—Ne bih rekla da ja to znam — reče njegova tetka.

—Ti veoma često sve dobro znaš.

—Nije baš tako. Doznam ponešto tu i tamo.

—Da. I?

—Ostalo mi je nešto malo starih prijatelja, znaš. Prijatelja koji su ljudi od poverenja u vladi. Razume se, većina njih bukvalno je gluva kao top, ili upola slepa, ili malo šenula ili ne može da korača kako treba. Ali ponešto još funkcioniše. Nešto što je, da kažemo, ovde gore. — I ona se tu lako pljesnu po sedoj glavi. — Unaokolo vlada veliko stanje uzbune i potištenosti. Više nego što je uobičajeno. To je jedna od stvari koju sam doznala.

—Nije li to redovno stanje stvari?

Da, da, ali ovo je sada malo ozbiljnije. Aktivno je umesto pasivno, može da se kaže. Već dugo, kako sam ja to primetila spolja, a ti, bez sumnje, iznutra, osećamo da vlada zbrka. Veoma gadna zbrka. Ali smo sada stigli do tačke na kojoj osećamo da u vezi sa zbrkom možda nešto treba da se uradi. Ima u njoj elemenata opasnosti. Događa se nešto... nešto se kuva. I to ne samo u jednoj zemlji. U veoma mnogo zemalja. Oni su regrutovali ljude da za njih rade, a opasnost leži u tome što su to mladi ljudi. I to od one vrste koja bi išla i u vatru i u vodu, sve činila, na nesreću i sve verovala i, uz obećanje da će moći da malo svrgavaju, ruše i bacaju klipove u točkove, prihvatila zdravo za gotovo da je stvar za koju rade prava i

da će po ostvarenju uspeha svet da bude izmenjeno mesto. Nisu kreativni, to je nevolja... samo destruktivni. Kreativni mladi pišu pesme, pišu romane, verovatno komponuju muziku, slikaju, kao što su činili od postanka sveta. Takvi neće da budu problem... Ali kad svet jednom nauči da voli uništenje uništenja radi, onda rđava vlast dobija priliku da dođe na vlast.

—Kažeš 'oni'. Na koga misliš?

—Volela bih da to znam - reče leđi Matilda. — Da, želela bih da to znam. Veoma. Ako budem čula ma šta korisno, reći ću ti. Onda ćeš ti moći nešto da preduzmeš.

—Na nesreću, ja nemam to kome da kažem, hoću da kažem, da prenesem dalje.

—Da, ne smeš to da prenosiš bilo kome. Ljudima ne može da se veruje. Ne prenosi to nijednom od onih idiota iz vlade, onih povezanih s vladom ili onih koji se nadaju da će postati članovi vlade čim ova gomila bude otišla. Političari nemaju vremena da paze na svet u kome žive. Oni na zemlju u kojoj žive gledaju kao na jedno veliko glasačko telo. I to im sasvim zamagljuje vidike. Rade ono za šta iskreno veruju da će doneti boljitak i onda se iznenaduju kad ništa dobro od toga ne ispadne jer to uopšte nisu stvari koje ljudi žele. A čovek ne može a da ne zaključi kako političari smatraju da imaju božansko pravo da lažu za dobru stvar. Zaista nije prošlo mnogo vremena otkako je gospodin Boldvin rekao ono svoje čuveno: 'Da sam govorio istinu, ne bih dobio na izborima.' Predsednici vlada i danas tako misle. Tu i tamo dobijemo ponekog velikog čoveka, bogu hvala. Ali je to retkost.

—Pa šta misliš da treba da se uradi?

—Pitaš li me to za savet? Mene? Znaš li koliko sam stara?

—Ulaziš u devedesetu — pokuša da pogodi njen nećak.

—Toliko stara baš nisam — reče ledi Matilda, pomalo zbunjena. — Izgledam li tako, dečko moj?

—Ne, mila. Izgledaš kao da ti je šezdeset šesta.

—To je bolje — reče ledi Matilda. — Sušta neistina. Ali bolja. Ukoliko nešto budem saznala od mojih dragih starih admirala, ili od nekog generala ili sasvim moguće od nekog maršala avijacije... a oni čuju stvari, znaš... još uvek imaju drugare i skupljaju se da popričaju. I tako se stvari proćuju. Vesti iz nezvaničnih izvora uvek su postojale i postojaće bez obzira na to koliko mator svet bio. Mladi Zigfrid. Moramo da saznamo šta to znači. Ne znam da li je to osoba ili lozinka, ime ili klub ili novi Mesija ili pop pevač. Ali taj izraz ima neko značenje. Tu je i muzički motiv, takođe. Gotovo da sam i zaboravila dane kada sam uživala u Wagneru. — Njen starački glas iskrklja delimično prepoznatljivu melodiju. — Zov Zigfridovog roga, je li tako? Što ne nabaviš rikorder?^[4] Ne mislim na ove naprave, već na onu stvar na kojoj deca sviraju u školi. Drže im časove. Išla sam na predavanje pre neki dan. Održao nam ga je naš prečasni. Veoma zanimljivo. Govorio nam je o utvrđivanju porekla rikordera i o vrstama rikordera koji su bili u upotrebi od elizabetanskog doba do danas. Ima nekih velikih, nekih malih, a svi različito zvuče. Veoma zanimljivo. Zanimljivo po dva osnova. Prvo zbog samih rikordera. Neki od njih pružaju divnu buku. Drugo, istorijski osnov. Da. Šta sam ono počela da pričam?

—Rekao bih da si me nagovarala da kupim jedan od tih instrumenata.

—Da. Nabavi rikorder i nauči da na njemu duvaš Zigfridov zov roga. Muzikalan si, oduvek si to bio. Možeš ti to, zar ne?

—Pa, čini mi se da je to veoma mala uloga u spašavanju sveta, ali da, mislim da bih mogao.

—I neka ti ta stvar uvek bude pri ruci. Stoga što, vidiš — i ona tu kucnu po stolu svojom kutijom za naočare — ponekad možeš da poželiš da ostaviš utisak na rđave ljude. Može da ti koristi. Dočekaće te raširenih ruku i onda bi nešto mogao da doznaš.

—Ideje ti zaista ne manjkaju — reče ser Staford s divljenjem.

—A šta bi drugo mogao u mojim godinama da imaš? — reče njegova tetka. — Da šetaš ne možeš. Da se družiš s ljudima ne možeš, a i baštu da uređuješ nisi u stanju. Sve što možeš jeste da sediš na svojoj stolici i smišljaš ideje. Seti se toga kad budeš imao četrdeset godina više.

—Jedna od primedbi koju si rekla zainteresovala me je.

—Samo jedna? — upita ledi Matilda. — To je veoma malo kad se ima na umu koliko sam pričala. A koja?

—Rekla si da bih mogao da ostavim utisak na pogrešne ljude svojim sviranjem na rikorderu — da li si to stvarno mislila?

—To je svakako jedan od načina, zar ne? Dobri ljudi nisu važni. Ali loši ljudi... tebi je stalo da saznaš neke stvari, je li tako? Treba da se upleteš među njih. Kao žižak u drvo — dodade zamišljeno.

—Znači, morao bih da dajem značajne zvuke noću?

—Da, tako nešto, da. Imali smo žižak u zapadnom krilu ovde. Skupo nas je koštalo da stvari dovedemo u red. Rekla bih da će još skuplje da bude da se svet dovede u red.

—U stvari, daleko skuplje — reče Staford Naj.

—To će da bude nevažno — reče ledi Matilda. — Ljudima nikada ne smeta kad se troši velika količina novca. To ih zadivljuje. Neće da se igraju jedino kad stvari pokušaš da obaviš ekonomično. Svi smo isti, znaš. U ovoj zemlji, hoću da kažem. Isti smo kakvi smo oduvek bili.

—Šta time hoćeš da kažeš?

—Sposobni smo da uradimo velike stvari. Dobri smo kad je u pitanju vođenje imperije. Nismo dobri kad je u pitanju održavanje imperije, ali kao što vidiš, imperija nam više nije ni potrebna. I pomirili smo se s tim. Njeno čuvanje bilo je preskupo. Robi me je uverio da je tako.

—Robi? — Ime mu beše nekako poznato.

—Robi Šorem. Robert Šorem. Moj veoma stari prijatelj. Paralizovana mu je cela leva strana tela. Ali još uvek može da priča i ima veoma dobar slušni aparat.

—A uz to je i jedan od najslavnijih fizičara na svetu — reče Staford Naj. — Znači i on je jedan od tvojih starih pajtaša.

—Poznajem ga još iz detinjstva — reče leđi Matilda. — Pretpostavljam da te iznenadilo to što smo prijatelji, što imamo mnogo zajedničkog i što uživamo u zajedničkim razgovorima?

—Pa ne bih pomislio da...

—Da bismo nas dvoje imali šta da kažemo jedno drugom? Istina je da se nikad nisam bavila matematikom. Na sreću, kad sam ja bila devojka, to od nas nisu ni očekivali. Matematika se svidela Robiju kad je imao oko četiri godine, mislim. Sada kažu da je to sasvim prirodno. On ima šta da kaže. A mene je uvek voleo stoga što sam bila lakomisljena i terala ga u smeh. Sem toga, umem veoma lepo da slušam. Pored toga, on zaista ponekad ume da priča zanimljive stvari.

—I rekao bih da je tako — reče Staford Naj suvo.

—E, nemoj sad da mi se ponašaš nadmeno. Molijer je oženio svoju kućnu pomoćnicu i od toga načinio veliki uspeh... ako to beše Molijer. Ako čovek kipti od pameti, nije mu potrebna i žena s takvim kvalitetima da bi s njom razgovarao. Bilo bi to zamorno. Takvom

čovjeku više prija ljupka praznoglavica koja može da ga navede da se smeje... a ja sam bila veoma zgodna kad sam bila mlada — reče leđi Matilda samozadovoljno. — Znam da ne pripadam akademskom nivou. Nisam čak ni intelektualka. Ali Robert je uvek govorio da me veoma odlikuje zdrav razum, inteligencija.

—Ti si ljupka osoba — reče ser Staford Naj. — Uživam da dolazim da te vidim i sećaću se svih onih stvari koje si mi rekla kad budem otišao. Ima još mnogo stvari koje bi mogla da mi kažeš, pretpostavljam, ali to očevidno ne nameravaš da uradiš.

—Ne sve dok ne dođe pravi trenutak za to — reče leđi Matilda — ali mi je na umu tvoje dobro. Obavesti me s vremena na vreme šta radiš. Ideš na večeru u američku ambasadu sledeće nedelje, zar ne?

—Otkud ti to znaš? Pozvan sam.

—I, koliko sam ja shvatila, prihvatio si.

—To spada u rok službe. — Radoznalo je odmeri. — Kako uspevaš da budeš tako dobro obavještena?

—Oh, Mili mi je rekla.

—Mili?

—Mili Džin Kortmen, žena američkog ambasadora. Veoma privlačno stvorenje, znaš. Sitna je i savršenog izgleda.

—O, ti misliš Mildred Kortmen.

—Krštena je kao Mildred, ali joj se više sviđa Mili Džin. Razgovarale smo telefonom o nekoj dobrotvornoj priredbi... ona je ono što zovemo džepna Venera.

—A to je najprivlačniji izraz koji može da se upotrebi — reče Staford Naj.

8. Večera u ambasadi

I

Kad mu gospoda Kortmen ispružene ruke pođe u susret da ga pozdravi, Staford Naj se priseti izraza koji je za nju upotrebila njegova tetka. Mili Džin Kortmen bila je žena stara između četrdeset pet i pedeset godina. Imala je prefinjene crte lica, krupne plavosive oči, veoma savršeno oblikovanu glavu i kosu obojenu posebno privlačnom sivkastom nijansom, koja joj je davala izgled besprekorne doteranosti. U Londonu beše veoma omiljena. Njen muž, Sem Kortmen, bio je krupan, težak i pomalo nezgrapnan čovek. Veoma se ponosio svojom ženom. Sam beše jedan od onih usporenih, preterano nedvosmislenih govornika. Ljudi su otkrivali da im pažnja popušta kad bi on zapao u široko objašnjavanje nečega što teško da je zasluživalo takav postupak.

— Vratili ste se iz Malaje, zar ne, ser Staforde? Mora biti da je odlazak tamo bio veoma zanimljiv iako ovo nije doba godine koje bih ja odabrala za takvu posetu. Ali sigurna sam da je svima drago što ste nam se vratili. Hajde da vas predstavim. Vi znate ledi Oldboro i ser Džona, a i gospodina Fon Rokena i gospođu Fon Roken. Gospodin i gospođa Stagenem.

Sve su to bili ljudi u manjoj ili većoj meri ser Stafordu poznati. Bio je tu jedan Holanđanin sa ženom koje ranije nije sreo budući da su tek nedavno dobili svoje naimenovanje na službu ovde. Stagenem je bio ministar socijalnog osiguranja. Oduvek je mislio da su on i njegova supruga posebno nezanimljiv par.

—I grofica Renata Zerkovski. Mislim da je pomenula kako ste se već upoznali.

—Mora biti da je to bilo pre godinu dana. Kada sam poslednji put boravila ovde u Engleskoj — reče grofica.

I eto nje, putnice iz Frankfurta, ponovo. Samopouzdanje, opuštene, prelepo odevene. Frizura joj beše dignuta u pundu (perika?), a oko vrata je nosila krst posut rubinima antičke izrade.

—Sinjor Gasparo, grof Rajtner, gospodin i gospođa Arbatnot.

Sve u svemu, dvadeset šest gostiju. Za večerom je Staford Naj sedeo između sumorne gospođe Stagenem i sinjore Gasparo. Renata Zerkovski sedela je tačno nasuprot njemu.

Večera u ambasadi. Večera kakvima je imao prilike često da prisustvuje s gotovo istom vrstom gostiju. Razni članovi diplomatskog kora, ministri, jedan ili dva industrijalca, nešto malo javnih ličnosti pozvanih obično stoga što su bili dobri sagovornici, sve fini ljudi koje vredi sresti iako su jedan ili dva gosta, pomisli Staford Naj, jedan ili dvojica ponešto drugačiji. Mislio je na to sve vreme dok je razgovarao sa sinjorom Gasparo, šarmantnom osobom za razgovor, neumornom pričalicom, pomalo sklonoj flertu; svest mu je sve vreme lutala u traženju odgovora na isti način na koji su mu i oči lutale od jednog do drugog prisutnog za stolom, iako ovo potonje beše neprimetno. Ničim nije odavao da u svesti svodi zaključke. Ovamo je pozvan. Zašto? Da li je postojao neki poseban razlog? Da li je to stoga što mu se ime na spisku neke sekretarice automatski pojavilo jer je na njega došao red po ustaljenom redosledu poziva? Ili zato što beše potreban dodatan čovek ili žena radi ravnoteže tokom sedenja za stolom? Kao višak za stolom bio je veoma tražen.

— O, da — verovatno je rekla domaćica diplomatskog prijema — Staford Naj savršeno će odgovarati. Stavite ga pored madam Te-i-te ili pored ledi Neke-druga.

Može biti da je pozvan samo zato da popuni broj gostiju. Ali ipak mu se činilo da nije tako. Iz iskustva je znao da postoje određeni drugi razlozi. I stoga je njegovo brzo oko sa izrazom prisnosti koje društvena prilika dozvoljava, naizgled nezagledano ni u koga posebno, bilo veoma zaposleno.

Među ovim gostima nalazi se možda neko ko je iz određenog razloga značajan. Neko ko je pozvan... ne zato da bi popunio broj... naprotiv... neko ko je zasluživao da se izbor gostiju izvrši prema njemu... ili njoj. Neko važan. Pitao se... pitao se ko li bi od njih taj mogao da bude.

Kortmen je znao, razume se. Mili Džin, možda. Čovek nikad nije mogao da bude siguran kad su supruge u pitanju. Neke od njih bile su bolje diplomate od svojih muževa. Na neke od njih čovek je mogao da se osloni prosto zbog njihovog šarma, zbog njihove prilagodljivosti, spremnosti da udovolje, odsustva radoznalosti. Neke su opet, nestašno pomisli, bile propast za svoje muževe. Domaćice koje su u svakom trenutku, iako su diplomatskom braku donosile ugled i novac, bile u stanju da kažu ili urade pogrešnu stvar ili da izazovu neugodnu situaciju. U takvom slučaju za stolom obično mora da se nalazi jedan, dva ili čak i tri gosta koje bi čovek mogao da nazove profesionalcima u poslu zabašurivanja.

Da li je ovo večer, ova večera imala neko drugo značenje ili je bila samo još jedan društveni skup? Njegovo brzo i pažljivo oko već je obigralo sto i zakačilo neke osobe koje dotle nije proučio kako treba. Jedan američki poslovni čovek. Prijatan, u društvu ne mnogo briljantan. Jedan profesor sa nekog univerziteta sa Srednjeg zapada. Bračni par, suprug Namac, žena upadljivo, gotovo agresivno, Amerikanka.

Veoma lepa žena, takođe. U seksualnom smislu krajnje poželjna, pomisli ser Staford. Da li je neko od njih značajan? Kroz svest mu zaploviše početna slova. FBI, CIA. Poslovni čovek možda je čovek iz CIA, prisutan s posebnim razlogom. Danas su stvari tako stajale.

Nisu bile kao nekad. Kud li je onaj stari recept nestao? Veliki brat te posmatra. Da, ali danas se sve nije završavalo samo na tome. Transatlantski rođak te posmatra. Čelnik riznice za Srednju Evropu te posmatra. Diplomatska poteškoća pozvana je ovamo zato da bi ti posmatrao njega. O, da. Danas je iza stvari obično postojala debela zaleđina. Ali nije li to samo drugi recept, drugi postupak? Ima li to i neko drugo značenje, vitalnije, nešto stvarno? Kako čovek danas da razgovara o evropskim zbivanjima? Zajedničko tržište. To je bar bilo prilično čestito, ustrojavalo je trgovinu, privredu, međusobne odnose zemalja.

Bila je to pozornica koja treba da se postavi. Ali iza pozornice? Šta se dešava iza kulisa? Ko vreba priliku? Ko je spreman da pogura stvari ako zatreba? Šta se dešava? Šta se dešava u velikom svetu i u njegovoj zaleđini? Pitanja su mu u svesti nicala jedno za drugim.

Neke stvari je znao, neke naslućivao, a neke, mislio je, stvari ne znam i niko ne želi da ma šta znam o njima.

Oči mu za trenutak počinuše na ženi koja je, brade pomalo kao prkosno podignute i usana izvijenih u učitivi osmeh, sedela direktno nasuprot njemu i njihove oči se sretoše. Te oči mu ne rekoše ništa, njen osmeh mu nije govorio ništa.

Šta ona radi ovde? Bila je u svom elementu, uklapala se, poznavala je ona ovaj svet. Da, ovde je bila kao kod kuće. Mogao je da sazna, pomisli, bez mnogo muke kakav joj je status u diplomatskom svetu, ali da li bi mu to pomoglo da zaista otkrije ko je ona i gde pripada?

Mlada žena u pantalonama koja mu se obratila na frankfurtskom aerodromu imala je živo, inteligentno lice. Je li to bila maska? Da nije prava žena ipak ova osoba iz visokog društva koja sad sedi nasuprot njemu? Nisu li obe ličnosti samo gluma? I koliki je udeo glume? Kakva je prava osoba? Pitanja su ga morila. Zeleo je da sazna istinu.

Da li je činjenica što je od njega zatraženo da je sretne puka slučajnost? Mili Džin se dizala od stola. Druge dame sledile su njen primer. A onda se iznenada diže neočekivana galama. Galama koja je dopirala spolja. Povici. Krici. Prasak slomljenog stakla na prozoru. Povici. Buka... bez sumnje pucnji pištolja. Uhvativši ga za ruku, obrati mu se sinjora Gasparo:

—Evo opet! — uzviknu. — Dio! Ponovo ti grozni studenti. Isto je i u našoj zemlji. Zašto napadaju ambasade? Tuku se, suprotstavljaju policiji... marširaju, izvikuju idiotske stvari, ležu na ulice. Si, si. Imamo ih i mi u Rimu... u Milanu... Imamo ih kao pošast svuda po Evropi. Kako to da su tako nesrećni, ti mladi? Šta žele?

Staford Naj nastavi da pijucka svoj brendi i osluškuje težak naglasak gospodina Čarlsa Stagenema koji je držao slovo i nije žurio da tu čast preda drugome. Napolju se gužva stišavala. Policiji je izgleda pošlo za rukom da odvuče najusijanije glave. Bio je to jedan od onih događaja koji bi se nekad smatrali za neoprostive i čak kao signal za uzbunu, ali se danas smatraju za svakodnevnu pojavu.

—Veće policijske snage. To je ono što nam treba. Jače policijske snage. Ovo što se događa nadilazi moć momaka koji su sada u službi. A svuda je isto, kažu. Pre neki dan razgovarao sam s her Lurvicom. I oni imaju nevolje, Francuzi takođe. U skandinavskim zemljama problem, čini se, nije ovako veliki. I šta želi sva ta mladež... samo nevolju? Kažem vam da bih, kad bih se ja pitao...

Staford Naj se u mislima prenese na sasvim drugi predmet, mada na licu zadrža izraz napete pažnje dok je Čarls Stagenem obrazlagao šta bi on to uradio, premda je to lako moglo da se zaključi i ranije, bez objašnjenja.

—Sva ta galama oko Vijetnama i drugo. Šta oni znaju o Vijetnamu? Niko od njih tamo nije bio, zar ne?

—Čovek bi rekao da je to malo verovatno — primeti Staford Naj.

—Večeras mi reče jedan čovek da su u Kaliforniji veliki nemiri. Na univerzitetima... Da smo samo imali razumniju policiju...

Čovek na kraju ode da se pridruži damama u dnevnoj sobi. Staford Naj, pokretima koji su odavali nenameštenu lakoću, savršeno odsustvo namere, što mu je, kako je otkrio, bilo veoma korisno, sede pored zlatokose, pričljive žene koju je donekle poznavao i za koju je mogao da jemči da neće reći ništa vredno pažnje u smislu ideja i domišljatosti, ali je dobro poznavala sve okupljene na skupu. Staford Naj joj ne postavi nijedno direktno pitanje, ali u narednim trenucima je, iako dama uopšte nije bila svesna kako je navedena na tu temu, već slušao pojedina njena zapažanja o grofici Renati Zerkovski.

—Još uvek dobro izgleda, zar ne? Ne dolazi više tako često ovamo. Uglavnom je u Njujorku, znate, ili na onom divnom ostrvu. Znate na koje mislim. Nije Minorca. Ono drugo, u Sredozemlju. Njena sestra udala se za kralja saponice, to jest, mislim da je kralj saponice. Ne onaj Grk. Švedanin je, mislim. Valja se u novcu. I onda, razume se, ona mnogo vremena provodi u onom dvorcu u Dolomitima... ili je to blizu Minhena... veoma je muzikalna, uvek je to bila. Rekla je da ste se već upoznali, zar ne?

—Da. Bilo je to pre godinu dana, a možda i dve.

—O, da, pretpostavljam da je to bilo prilikom njenog tadašnjeg boravka u Engleskoj. Kažu da je bila upetljana u čehoslovačku zbrku. Ili je to poljska zbrka? O bože, baš je teško. Sva ta imena, mislim. Imaju previše ž i k. Mnogo glupo, a i veoma ih je teško izgovoriti. A ona je veoma sklona literaturi. Znate, skuplja potpise na peticijama zarad pružanja azila piscima, ili tako nešto. Niko valjda na to posebno i ne obraća pažnju. Hoću da kažem, kako čovek da se brine još o nečemu kad ne zna kako da skupi dovoljno novca da plati poreze? Popust za putovanja u inostranstvo malo olakšava stvari, ali šta to vredi kad prvo novac mora da se skupi da bi mogao da se ponese u inostranstvo. Ne znam kako svet danas uopšte dolazi do novca, no čini se da ga ima mnogo. O, da, ima mnogo novca.

I ona tu samozadovoljno spusti pogled na prste leve ruke na kojima su bila dva prstena, jedan s dijamantom, drugi sa smaragdom, koji su bez sumnje dokazivali da je, kad je sama u pitanju, zaista potrošeno mnogo novca.

Veče se primicalo kraju. O njegovoj putnici iz Frankfurta znao je jedva nešto malo više nego što je znao ranije. Znao je da ima fasadu, fasadu koja je, kako mu se činilo, bila veoma brižljivo oblikovana. Volela je muziku. Nije li je, na kraju, sreo u Festival holu? Obožava sportove na otvorenom. Imala je bogate rođake koji su posedovali ostrva u Sredozemlju. Bavila se dobrotvornim delatnostima u korist proganjanih pisaca. Bila je, u stvari, neko ko ima dobre veze, dobar položaj u društvu i slobodan pristup u sve društvene krugove. Neko ko ide iz mesta u mesto, iz zemlje u zemlju. Neko ko se kreće među bogatima, među nadarenima, kroz literarni svet.

Trenutak ili dva mislio je na špijunažu. To mu se učini kao najlogičniji odgovor. A ipak nije u potpunosti njime bio zadovoljan.

Oteglo se veče. I na njega dođe red da mu domaćica posveti pažnju. Mili Džin beše veoma vešta u svojoj ulozi.

— Čeznula sam čini mi se čitavu večnost da s vama porazgovaram. Želela sam da mi pričate o Malaji. Teško se snalazim sa svim tim mestima u Aziji i stalno ih brkam. Recite mi, šta se desilo tamo preko? Da li se desilo nešto zanimljivo ili je sve bilo proketo dosadno?

—Siguran sam da vam je odgovor na to pitanje poznat.

—Pa, rekla bih da je bilo dosadno. Ali vama možda nije dozvoljeno da to priznate.

—Naprotiv, smem i da mislim i da kažem sve o tome. Nije to, znate, bila baš sedeljka sa čajem.

—Pa zašto ste onda putovali?

—Uvek rado putujem, volim da upoznajem zemlje.

—Vi ste veoma zagonetna osoba po mnogo osnova. Iskreno, razume se, diplomatski život velika je gnjavaža, zar ne? Ja to ne bi trebalo da kažem. Kažem to samo vama.

Veoma plave oči. Plave kao razlićak. Otvore se malo više i crne obrve iznad njih spuste se malčice sa spoljne strane dok se sa unutrašnje isto toliko dignu. To joj licu daje izgled prelepe sijamske mačke. Pitao se kakva je Mili Džin osoba zaista. Njen meki glas odavao je južnjakinju. Krasno oblikovana mala glava, profil kao sa kovanog novca... kakva je zaista bila? Budala nije, pomisli. Osoba je vična da koristi društveno oružje kad je to potrebno i da šarmira kad poželi, osoba u stanju da bude zagonetna, takođe. Ako joj je nešto od nekoga potrebno, ne odustaje dok to ne dobije. Primeti koliko ga sada pažljivo posmatra. Treba li joj nešto od njega? Odgovor na to pitanje nije znao. Nije ni verovao da bi tako nešto bilo moguće. Ona upita: —Da li ste se sprijateljili s gospodinom Stagenemom?

—O da. Razgovarao sam s njim za stolom. Nisam ga ranije poznavao.

—Kažu za njega da je veoma važna ličnost — reče Mili Džin. — Predsednik je PBF, kao što znate.

—Teško da čovek može da zna sve te stvari — reče ser Staford Naj. — PBF i DCV. LYH. Ceo svet se pretvorio u inicijale.

—Grozno — reče Mili Džin. — Grozno. Samo inicijali, ličnosti više nema, ljudi više nema. Samo inicijali. Kako je svet postao mrsko mesto! Ponekad baš tako mislim.

Mrsko mesto... Želela bih da je drugačiji, sasvim, sasvim drugačiji...

Da li je to stvarno mislila? Na trenutak mu se učini da zaista misli.
Zanimljivo...

II

Grosvenor skver bio je sušta učmalost. Na trotoarima su ležale krhotine stakla. Bilo je tu čak i jaja, zgnječenog paradajza i opiljaka sjajnog metala. Ali iznad svega toga spokojno su sijale zvezde. Automobil za automobilom stizao je pred vrata ambasade da pokupi goste i razveze ih kućama. Policija beše prisutna, ali neupadljivo, skrivena iza uglova skvera. Sve je bilo pod kontrolom. Jedan od političara među gostima koji su odlazili popriča malo s jednim od policajaca iz obezbeđenja ambasade. Kad se vrati, promrmlja: — Nije bilo mnogo uhapšenih. Osam. Biće sutra ujutro u Ulici Bou. Ista gomila, manje ili više. Petronela je bila ovde, razume se, pa onda i Stiven i njegovo društvo. Eh, dobro. Rekao bi čovek da je vreme da se umore jednog od narednih dana.

—Vi živite nedaleko odavde, zar ne? — šanu neki glas ser Stafordu u uvo, dubok, ženski glas. — Mogu da vas povezem.

—Ne, ne. Pešačenje mi savršeno prija. To je svega desetak minuta hoda.

—Uveravam vas da mi to neće predstavljati smetnju — reče grofica Zerkovski i dodade: — Odsela sam u Sent Džejms taueru.

Sent Džejms tauer bio je jedan od novijih hotela.

—Veoma ste ljubazni.

Čekao ih je veliki automobil skupocenog izgleda. Šofer otvori vrata i grofica Renata uđe, a ser Staford Naj za njom. Grofica Renata dade

šoferu njegovu adresu. Automobil pođe.

—Vidim da znate gde živim — primeti on.

—Što da ne?

Upita se šta znači taj odgovor: što da ne?

—I zaista ne vidim zašto ne biste znali — reče. — Vi znate veoma mnogo, zar ne? Bilo je veoma ljubazno od vas što ste mi vratili pasoš.

Mislila sam da bi to moglo da otkloni određene neugodnosti. Bilo bi jednostavnije da ste ga spalili. U tom slučaju bi vam izdali novi pasoš, pretpostavljam...

—Pravilno pretpostavljate.

—Vaš banditski ogrtač pronaći ćete u donjoj fioci vašeg ormana. Večeras je stavljen tamo. Verujem da vas ne bi zadovoljila kupovina novog i sumnjam da bi sličan mogao danas da se nađe.

—Sada mi je do njega stalo i više pošto je prošao kroz ovu...
pustolovinu — reče Staford Naj pa dodade: — Poslužio je svrsi.

Automobil je tiho jurio kroz noć. Grofica Zerkovski reče:

—Da. Svrsi je poslužio pošto sam ja ovde... živa....

Ser Staford Naj ne reče ništa. Pretpostavljao je, s pravom ili ne, da ona želi da joj postavlja pitanja, da je pritisne željom da mu kaže šta je radila i kakvoj je zlosrećnoj sudbini izmakla. Želela je da ser Staford Naj pokaže radoznalost, ali on nije nameravao da ispolji radoznalost. Zapravo je uživao što to ne čini. Ču je kako se veoma tiho nasmeja. A ipak mu se učini da je to bio, zaista iznenađujuće, smeh obradovane, zadovoljne, a ne mrzovoljne osobe kojoj je uskraćeno nešto do čega joj beše stalo.

—Da li vam je prijalo veče? — upita ona.

—Fina zabava, rekao bih, ali Mili Džin jedino takve i pravi.

—Vi je znači dobro poznajete?

—Poznavao sam je još dok je bila devojčurak u Njujorku, pre udaje. Džepna Venera.

Ona ga odmeri pomalo iznenađeno.

—Da li je to vaš izraz za nju?

—U stvari, ne. Čuo sam ga od jedne svoje starije rođake.

—Da, nije to izraz koji se za žene danas često koristi. Iako joj, mislim, veoma dobro pristaje. Samo...

—Samo šta?

—Venera je zavodljiva, je li tako? A da li je i ambiciozna?

—Tvrдите li vi to da je Mili Džin ambiciozna?

—O, da. To iznad svega.

—I mislite da položaj žene ambasadora na dvoru Sent Džejmsa nije dovoljan da zadovolji ambicije?

—O ne — reče grofica Zerkovski. — To je samo početni položaj.

On začuta. Zagleda se kroz staklo automobilskog prozora. Zausti da nešto kaže, ali se zaustavi. Primeti kako ga je hitro odmerila, ali i ona osta nema. On se oglasi tek kad su prelazili most na Temzi.

—Vidim da me ne vozite kući i da ne nameravate da odete u Sent Džejms tauer. Prelazimo Temzu. Na jednom mostu smo se već sreli. Kuda me vodite?

—Smeta li vam ovo?

—Rekao bih da mi smeta.

—Da, mogu da primetim da vam nije po volji.

—Ali vi se, razume se, ponašate sasvim savremeno. Kidnapovanje je danas u modi, je li tako? Vi ste me oteli. Zašto?

—Stoga što ste mi, kao ijednom ranije, potrebni — reče ona i dodade: — I drugima ste potrebni.

—Zaista?

—A to vam ne prija.

—Prijalo bi mi više da ste me pitali.

—Da sam vas pitala, da li biste pošli?

—Možda da, možda ne.

—Žao mi je.

—Ne bih rekao.

Nastaviše da se voze kroz noć u tišini. Put nije vodio kroz usamljeni seoski pejzaž. Mogao je da vidi da su na glavnom putu. Tu i tamo farovi su osvetljavali putokaze pa je Staford Naj prilično sigurno mogao da utvrdi gde se nalaze. Prošli su kroz Sari i kroz prve stambene delove Saseksa. S vremena na vreme činilo mu se da zaobilaze i da se kreću nekim zabačenijim putevima, ali je to činjeno tako neprimetno da nije mogao da bude siguran. Gotovo upita svoju saputnicu da li to čine stoga što postoji bojazan da ih neko prati od Londona. Ne uradi to stoga što se beše čvrsto odlučio za politiku ćutanja. Ona je trebalo da priča, ona da daje obaveštenja. Zaključio je da je ona, čak i pored dodatnih obaveštenja koja je o njoj dobio, zagonetna osoba.

Vozili su se u unutrašnjost posle večere u ambasadi u Londonu. Nalazili su se u, bio je prilično siguran, jednom od skupocenijih tipova kola za iznajmljivanje. Ovo beše nešto unapred isplanirano. Sračunato, bez prilike za podbačaj i bilo čega neočekivanog. Uskoro će, pretpostavljao je, saznati kuda su krenuli. Osim, to jest ako namera nije da se voze skroz do morske obale. I to je takođe moguće, pomisli. Hejzlmir, spazi na putokazu. Sad su zaobilazili Godalming. Stanište čestitih i poštenih. Seoska idila bogatih. Podobne šume, nalickana imanja. Skrenuše nekoliko puta i onda, kad automobil konačno uspori, izgleda da se primakoše svome odredištu. Vratnice imanja. Mala bela koliba na imanju. Obe strane puta do kolibe obrasle dobro održavanim žbunjem ruža. Automobil je promicao pored kuće. — Trgovački posrednik Tjudor — promrmlja ser Staford Naj sebi u bradu. Njegova saputnica okrete glavu i upitno ga pogleda.

—Pričam za sebe — reče Staford Naj. — Ne obraćajte pažnju. Smem li da zaključim da smo stigli do mesta koje ste imali na umu?

—Izgleda da vas nije mnogo zadivio njegov izgled.

—Zemljište izgleda dobro održavano — reče ser Staford, a pogledom je pratio farove automobila. — Mnogo je novca potrebno za održavanje jednog ovakvog mesta. Rekao bih da je ova kuća udobna za stanovanje.

—Udobna, ali ne i lepa. Čoveku koji u njoj živi draža je udobnost od lepote, rekla bih.

—Možda je to pametnije — reče ser Staford. — A ipak, na neki način, taj čovek ume i lepotu da ceni, određenu vrstu lepote.

Zaustaviše se ispred dobro osvetljenih ulaznih vrata. Ser Staford izađe iz automobila pa pruži ruku kao oslonac svojoj saputnici. Šofer se pope uza stepenice i pritisnu zvono. Upitno se zatim zagleda u ženu dok se uspinjala uza stepenice.

—Da li ću noćas još da vam budem potreban, madam?

—Ne. To je sve za sada. Telefoniraćemo vam ujutro.

—Laku noć. Laku noć, ser.

Začuse se koraci sa unutrašnje strane vrata i ona se naglo otvoriše. Ser Staford Naj očekivao je da vidi neku vrstu batlera, ali im vrata otvori visoki primerak grenadiru slične kućne pomoćnice. Sedokosa, od vrste koja ume da drži jezik za zubima, pre svega pouzdana i sposobna, pomisli Staford Naj. Dragoceni saradnik kakvog je danas teško naći. Poverljiva, žestoka po potrebi.

—Bojim se da smo malo zakasnili — reče Renata.

—Gospodar je u biblioteci. Zamolio je da vi s gospodi nom odete do njega čim stignete.

9. Kuća blizu Godalminga

Ona prva krenu uza stepenice, a njih dvoje pođoše za njom. Da, pomisli ser Staford Naj, veoma udobna kuća. Hrastovina na stepeništu imala je najneviđeniji duborez od vremena Džejmsa Prvog, ali ivice ureza vreme beše prijatno zaoblilo. Slike su bile fino probrane, iako bez neke posebne umetničke sklonosti. Kuća bogatog čoveka, pomisli Staford Naj. Kuća čoveka koji nije bez ukusa, ali mu je ukus pomalo konvencionalan. Pod beše zastrt dobrim, debelim tepihom čije je tkanje imalo boju zrele šljive.

Na prvom spratu, kućna pomoćnica slična grenadiru priđe prvim vratima u hodniku. Otvori ih i stade u stranu da ih propusti da uđu, ali ne najavi njihov ulazak niti im pomenu imena. Grofica uđe prva, a Staford Naj pođe za njom. Ču kako se vrata za njim tiho zatvoriše.

U sobi su bile četiri osobe. Za velikim stolom, koji beše pretrpan papirima, dokumentima, otvorenom zemljopisnom kartom, jednom ili dve, i drugim papirima potrebnim očevidno za razgovor koji je vođen, sedeo je krupan, debeo čovek veoma žutog lica. Bilo je to lice koje je ser Staford Naj ranije video, iako u trenu nije mogao da se seti imena koje je uz njega išlo. Pred njim beše čovek koga je samo usput sreo, a ipak okolnosti u kojima se to zbililo bile su veoma značajne. Trebalo bi da zna, da, izvesno bi trebalo da zna. Ali zašto... zašto ne može da se priseti imena?

Uz malo muke, prilika koja je sedela za stolom diže se na noge. Prihvati pruženu ruku grofice Renate.

— Stigli ste — reče — divno.

—Da. Dozvolite mi da vas upoznam, iako mislim da ga vi poznajete. Ser Staford Naj, gospodin Robinson.

Tako je. U svesti ser Staforda Naja škljocnu nešto slično kao kod okidanja fotografskog aparata. Uklapalo se to, takođe, s još jednim imenom. Pajkvej. Nije bila istina da zna sve o gospodinu Robinsonu. O gospodinu Robinsonu znao je sve što je gospodin Robinson dozvoljavao da se o njemu zna. Njegovo ime, onoliko koliko je ma kome bilo poznato, bilo je Robinson, iako je lako moglo da bude i bilo koje drugo ime stranog porekla. Tako nešto ipak niko nije naglašavao. Prepoznavanje je izazivala i njegova pojava. Visoko čelo, setne tamne oči, velika usta i zadivljujuće beli zubi... lažni zubi, verovatno, ali u svakom slučaju zubi o kojima bi, kao u Crvenkapi, moglo da se kaže: "da te bolje pojedem, dete moje!"

Poznato mu je takođe bilo ono što je gospodin Robinson predstavljao. To je opisivala jedna jedina reč. Gospodin Robinson predstavljao je novac s velikim slovom N. Novac u svim njegovim vidovima. Međunarodni novac, svetski novac, privatni novac, bankarstvo, novac u onom smislu u kome prosečna osoba o njemu nikada ne misli. O njemu se nije mislilo kao o bogatom čoveku. Bez sumnje je bio bogat, ali to nije bilo najvažnije. On beše jedan od upravljača novcem, član velikog klana bankara. Njegovi lični prohtevi mogli su da budu čak i jednostavni, ali je ser Staford Naj u to veoma sumnjao. Udobnost, luksuz čak, bili su način života gospodina Robinsona. Ali ne i više od toga. Znači iza sveg ovog misterioznog zbivanja stajala je moć novca.

—Razgovarao sam o vama pre neki dan — reče on dok su se rukovali — s našim prijateljem Pajkvejom.

I to se uklapalo takođe, pomisli Staford Naj jer, sad se sasvim jasno sećao, onom zgodom kada je upoznao Robinsona, bio je prisutan i pukovnik Pajkvej. Horšam je, sećao se, govorio o Robinsonu. Sada su tu bili Meri En (ili grofica Zerkovski?), zatim pukovnik Pajkvej zavaljen na stolici u svojoj sobi prepunoj dima i očiju sklopljenih pred spavanje ili pred buđenje, pa onda gospodin Robinson sa svojim krupnim, žutim licem, a zbog svega pomenutog bio je tu negde novac na kocki i njegov pogled prenese se na ostale prisutne u sobi

jer požele da vidi zna li ko su oni i šta predstavljaju, ili bar da pokuša da to pogodi.

U dva slučaja nije imao potrebu da nagađa. Čovek koji je sedeo na stolici s visokim naslonom pored kamina, starija osoba čiju je priliku naslon stolice uokvirivao kao ram sliku, imao je lice koje je bilo dobro poznato celoj Engleskoj. U stvari, bilo je poznato i dalje, iako u današnje vreme retko viđano. Bolestan čovek, invalid, čovek koji se samo na trenutke pojavljivao u javnosti, i to, kako je govoreno, po cenu velikih fizičkih bolova i teškoća. Lord Altamont. Usko mršavo lice, istaknut nos, seda kosa nešto malo proređena poviše čela, ali kao prava gusta griva na zadnjem delu glave; ponešto uočljive uši, koje su u svoje vreme često isticali karikaturisti, i dubok, prodoran pogled, ispitivački više no osmatrački. Pogled koji duboko ispituje ono što posmatra. U tom trenutku čovek je gledao ser Staforda Naja. Ispruži ruku kad Staford Naj pođe ka njemu.

—Ne ustajem — reče lord Altamont, slabim glasom, staračkim glasom, glasom koji kao da je stizao sa velike daljine. - Leđa mi to ne dozvoljavaju. Upravo ste se vratili iz Malaje, je li tako, Staforde Naje?

—Da.

—Je li vredelo putovati? Verujem da vi mislite da nije.

Verovatno ste u pravu. Ipak, ne možemo bez takvih grba u životu jer bi bez njih bolja vrsta diplomatskih laži ostajala neulepšana. Drago mi je što ste mogli da dođete ovamo ili što su vas doveli. Pretpostavljam da je to Meri En sredila, je li tako?

Znači tako je on zove ili misli za nju da je to, pomisli Staford Naj. Tako je i Horšam nazvao. Ona je bez sumnje bila jedna od njih. A što se Altamonta tiče, on je predstavljao... za šta se on danas borio? Staford Naj se zamisli. Borio se za Englesku. Još uvek se borio za Englesku i tako će biti sve dok ga ne sahrane u opatiji Vestminster ili u kakvoj seoskoj grobnici, kako mu već bude po volji. Bio je

Engleska i poznavao je Englesku i, rekao bih da, mislio je dalje Staford Naj, zna vrednost svakog političara i vladinog službenika u Engleskoj prilično dobro čak iako s njim nikada nije progovorio ni reč.

Lord Altamont reče:

—Ovo je naš kolega, ser Džejms Klik.

Staford Naj nije poznavao Klica. Bio je skoro siguran da za njega nikad nije ni čuo. Nemiran, uzvrpoljen tip. Oštar, sumnjičav pogled koji se nigde dugo ne zadržava. Posedovao je zauzdanu energiju lovačkog psa koji čeka znak ili komandu. Spreman da skoči i na sam mig oka svoga gospodara.

Ali ko mu je gospodar? Altamont ili Robinson?

Stafordov pogled pređe na četvrtog čoveka. Taj beše ustao sa stolice na kojoj je sedeo blizu vrata. Žbunoviti brkovi, izvijene obrve, pažljiv, povučen, držanje čoveka kome nekako polazi za rukom da bude prislan, a ipak gotovo neprimetan.

—To ste ipak vi — reče ser Staford Naj. — Kako ste, Horšame?

—Veoma mi je milo što vas vidim ovde, ser Staforde.

Kakav ugledan skup, pomisli Staford Naj, dok mu je pogled još jednom prelazio po svim licima.

Stolicu za Renatu postaviše nedaleko od vatre i lorda Altamonta. Pružila mu je ruku... svoju levu ruku, primetio je... i Altamont ju je prihvatio sa obe svoje, zadržao je neko vreme i onda pustio. Reče:

—Rizikuješ, dete, previše rizikuješ.

Gledala ga je pravo u oči dok mu je odgovarala. — Tome si me ti naučio i to je jedini način da čovek živi kako treba.

Lord Altamont okrenu glavu prema Stafordu Naj.

—Nisam te ja učio kako da odabereš pravog čoveka. Ta nadarenost ti je urođena. — Onda se obrati Stafordu Naju ne prestajući da ga gleda. — Poznajem vašu tetku. Ili vam je ona, možda, baba?

—Tetka Matilda — smesta reče Staford Naj.

—Da. To je ta. Jedna iz viktorijanskih snaga devedesetih. Mora da sada i sama ima devedeset.

Nastavi:

—Ne viđam je tako često. Možda jednom ili dva puta godišnje. Ali me svakoga puta zapanjuje... vitalnost koja nadjačava telesnu snagu. Imaju one tu tajnu, te nesavladive viktorijanke baš kao i poneka od onih edvardijanki.

Ser Džejms Klik reče: — Dozvolite mi da vam ponudim piće, ser Staforde. Šta biste popili?

—Džin i tonik, ako mogu.

Grofica odbi ponuđeno piće lakim odmahivanjem glave.

Džejms Klik donese Naju piće i spusti ga na sto blizu gospodina Robinsona. Staford Naj neće biti taj koji će da govori prvi. Tamne oči čoveka koji je sedeo iza stola izgubiše nešto od predašnje melanholije. U njima iznenada blesnu iskra.

—Ima li pitanja? — upita on.

—I previše — odgovori ser Staford Naj. - Zar ne bi bilo bolje da prvo čujemo objašnjenja pa da onda kasnije postavljamo pitanja?

—Je li to ono što biste voleli?

—Pojednostavilo bi stvari.

—Pa da krenemo prvo od utvrđivanja nekih činjenica. Zamoljeni ste, a možda i niste, da dođete ovamo. Ako niste, ta činjenica može malo da muči.

—Očekuje da uvek bude pitan — reče grofica Zerkovski. — Nije propustio da mi to napomene.

—Prirodno — reče gospodin Robinson.

—Otet sam — reče ser Staford Naj. — Znam da je to danas u modi. Jedan od naših najsavremenijih metoda.

Uspevao je da tonu svog glasa da boju koja je odavala da mu je ova situacija zabavna.

—Što vas, svakako, navodi da postavite pitanje - reče gospodin Robinson.

—Izgovoriću samo jednu malu reč od pet slova. Zašto?

—Sažeto. Zašto? Divim se vašoj uzdržanosti na rečima. Ovo je privatna komisija... istražna komisija. Komisija koja sprovodi istragu o pitanjima od svetskog značaja.

—Zvuči zanimljivo — reče ser Staford Naj.

—Više je to nego zanimljivo. To je osetljiva i neodložna stvar. Četiri različita načina života zastupljena su u ovoj sobi večeras — reče lord Altamont. — Mi predstavljamo različite ogranke. Ja sam se povukao iz aktivne službe u državnim poslovima ove zemlje, ali sam još uvek autoritet koji se pita za savet. Razgovarano je sa mnom i zamoljen sam da predsedavam u ovoj posebnoj istrazi o tome šta se to događa u svetu ove godine našeg Gospoda Boga, stoga što se nešto dešava. Ovde prisutni Džejms zadužen je za poseban zadatak. On je moja desna ruka. On je takođe i naš portparol. Objasni, Džejmi, opštu postavku ovde prisutnome ser Stafordu.

Stafordu Naju se učini da lovački ker uzdrhta. Konačno! Konačno može da kaže sve i da ga u tome ne osujete! Naže se malo napred.

—Ako se u svetu dešavaju neke stvari, onda treba da potražite njihov uzrok. Spoljašnje znake uvek je lako uočiti, ali oni nisu, ili tako bar predsednik - i tu se pokloni lordu Altamontu - gospodin Robinson i gospodin Horšam veruju, važni. Tako je bilo oduvek. Uzmimo prirodne sile, veliki vodopad koji daje pogon turbinama hidrocentrale. Uzmimo otkriće uranijuma u uranovom oksidu, što je posle izvesnog vremena dovelo do nuklearne moći koju čovek ranije nije mogao ni da zamisli ni da je sanja. Posle otkrića uglja i mineralnog blaga dobijena su sredstva za transport, energiju i moć. Uvek su u pogonu sile koje vam daju određene stvari. Ali iza svake od njih postoji neko ko njima upravlja. Treba da se otkrije ko upravlja snagama koje su u laganom usponu u praktično svim zemljama u Evropi i pojedinim delovima Azije, manje, moguće, u Africi, ali su zato veoma snažne i na severnom i na južnom američkom kontinentu. Mora da se zaviri iza stvari koje se događaju da bi se otkrio motiv snage koja ih pokreće. Jedna od stvari koja čini da se stvari dešavaju jeste novac. Klimnu glavom prema gospodinu Robinsonu.

—Naš gospodin Robinson zna o novcu, rekao bih, više no bilo ko drugi na svetu.

— Sve je zaista prosto — reče gospodin Robinson. — U toku su velika kretanja. Iza njih mora da negde stoji novac. Mi moramo da otkrijemo odakle stiže taj novac. Ko rukujenjime? Odakle ga dobijaju? Kome ga šalju? Zašto? Prava jeistina ono što Džejms reče: ja znam mnogo o novcu! Višeod bilo koga drugog na svetu. Tu je onda i ono što nazivamo trendovima, opštom sklonošću, tokom zbivanja. Trend je reč koju danas mnogo upotrebljavamo! Trendovi ili tendencije... brojne su reči koje za to mogu da se koriste. Ne znače one uvek baš istu stvar, ali su u vezi jedna s drugom. Javlja se, može da se kaže, tendencija ka pobuni. Osvrnimo se na istoriju. Nailazimo na tu pojavu stalno iznova kako se ponavlja u pravilnim razmacima i čini obrazac. Želja za pobunom, način pobune, oblik koji

pobuna usvaja. Nije to stvar svojstvena samo jednoj zemlji. Ako se u jednoj zemlji javi, javiće se i u drugim zemljama u manjem ili većem obimu. To je ono na šta ste mislili, ser, je li tako? — Pitanje je uputio lordu Altamontu upola se okrenuvši ka njemu. — Tako ste mi bar, manje ili više, objasnili.

—Da, veoma dobro predstavljaš stvari, Džejmse.

—To je obrazac, uzorak koji se javlja i izgleda neizbežan. Prepoznajete ga odmah čim ga uočite. Postojao je period kada su zemlje bile zahvaćene težnjom ka krstaškim ratovima. Svuda po Evropi ljudi su se ukrcavali na lađe i išli da oslobađaju Svetu zemlju. Sve je jasno, savršeno dobar uzorak odlučnog ponašanja. Ali zašto su odlazili? To je, znate, pitanje zanimljivo za istoriju. Utvrđivanje uzroka zbog kojih nastaju takve težnje i uzorci. Nije to uvek ni puki materijalistički odgovor. Bezbroj je razloga koji mogu da izazovu pobunu: želja za slobodom, želja za slobodom govora, oslobađanje od religioznog obožavanja, a sve je to niz blisko povezanih uzoraka. To navodi ljude da krenu u emigraciju u druge zemlje, dovodi do stvaranja novih oblika religija isto onoliko punih tiranije koliko i oblici religija koje su ljudi ostavili za sobom kad su krenuli u emigraciju. Ali u svemu ovome, ako se dovoljno pažljivo pogleda, ako se malo pažljivije ispita, može da se utvrdi šta je začelo nastajanje ovih i mnogih drugih... upotrebiću istu reč... uzoraka. Na neki način to je kao virusno oboljenje. Virus može da se prenosi... oko sveta, preko mora, uz planine. Kreće se i inficira. Kreće se naizgled bez stavljanja u pogon. Ali čovek nikada ne može da bude siguran, čak ni sada, da je to zaista istina. Može biti da postoje uzroci. Uzroci koji dovode do dešavanja stvari. Sa ovoga stanovišta može da se ode i koji korak dalje. Ljudi su tu. Jedna osoba... deset osoba... nekoliko stotina osoba koje su u stanju da u pogon stave uzrok. Znači nije krajnji postupak ono što treba istraživati već ljudi koji uzrokuju stvari. Imate krstaše, imate zanete religijom, imate želju za slobodom, imate i sve ostale prisutne uzorke, ali to nije dovoljno jer valja zaviriti dublje u pozadinu. Dublje u zaledinu. U vizije, snove. Prorok Joel znao je to kada je pisao: „Vaši starci sanjaće snove, vaši mladići imaće vizije.”

A koja je moćnija od ove dve stvari? Snovi nisu destruktivni. Ali vizije mogu da otvore nove svetove... a vizije takođe mogu da unište svet koji već postoji...

Džejms Klik se naglo okrenu prema lordu Altamontu. —Ne znam da li tu postoji veza, ser - reče — ali jednom ste mi ispričali priču o osobi iz berlinske ambasade. Ženi.

— Ah, to? Da, smatrao sam u to vreme da je to zanimljivo. Da, ima to veze sa ovim o čemu sada pričamo. Bila je to supruga jednog ambasadora, pametna, inteligentna žena, veoma obrazovana. Nije propuštala da lično ide i sluša firerove govore. Govorim, razume se, o vremenu neposredno pred rat od 1939. Bila je strašno radoznala da sazna šta to govorništvo može da ostvari. Zašto toliko na sve utiče? I tako je išla. Vraćala se i govorila: „Neverovatno je. Ne bih verovala da nisam bila svedok. Razume se da nemački ne razumem baš najbolje, ali me je govor svejedno poneo. I sada mi je jasno zašto se ushićuju i svi drugi... Hoću da kažem da su njegove ideje prelepe... Raspaljuju vas. A kako samo govori. Prosto osećate da ne postoji drugi način razmišljanja, čitav novi svet biće stvoren samo ako čovek pođe za njim. O, ne mogu to sasvim pravilno da objasnim. Zapisaću sve čega se sećam i kad vam to onda budem donela, biće vam jasnije nego kad vam ja pričam o efektu koji to ima."

Rekao sam joj da je to dobra ideja. Došla je do mene sledećeg dana i rekla: „Ne znam da li ćete ovo da verujete. Počela sam da pišem stvari koje sam čula, stvari koje je Hitler govorio. Njihovo značenje... ali... bilo je to zastrašujuće iskustvo... uopšte nije imalo šta da se napiše, izgledalo je da nisam u stanju da se prisetim nijedne podsticajne ili uzbuđujuće rečenice. Sećala sam se nekih reci, ali one nisu imale isto značenje kad bih ih stavila na papir. Bile su... o bile su tako... beznačajne. Ništa ne razumem.

Ovo vam ukazuje na jednu od velikih opasnosti kojih se čovek ne seća uvek, ali one postoje. Postoje ljudi sposobni da na druge prenesu divlje oduševljenje, vrstu vizije života i zbivanja. U stanju su

da to urade iako to u stvari nije na osnovu onoga što govore, nisu u pitanju reči koje čujete, nije čak ni opisivana ideja. Nešto je drugo. U pitanju je magnetska moć da se nešto započne, da se nešto proizvede i stvori vizija. To je možda njihov lični magnetizam, ton glasa, lučenje neko možda koje dolazi pravo iz mesa. Ne znam šta je to, ali postoji.

Takvi ljudi imaju moć. Veliki verski učitelji imali su tu moć, sile zla takođe. Vera može da bude stvorena u određenim pokretima, u određenim stvarima koje treba da se obave, stvarima koje će dovesti do novog raja i novog zemaljskog sveta, a ljudi će u to da poveruju, da za to rade, bore se za to i da čak i umru za to.

Spusti zatim malo glas kad reče: — Jan Smat je to lepo sročio. Rekao je da liderstvo, pored toga što je velika stvaralačka sila, može da bude i davolsko.

Staford Naj se malo pomeri na stolici.

—Razumeo sam šta ste hteli da kažete. Zanimljivo je ono što govorite. Mogu da vidim da je to možda i istina.

—Ali smatrate da je to preterivanje, razume se.

—Nisam siguran da tako mislim — reče Staford Naj. — Stvari koje zvuče preuveličano obično to ni najmanje nisu. To su samo stvari koje ranije niste čuli ili o kojima niste razmišljali. Prema tome, zvuče vam toliko nepoznato da teško protiv njih možete da uradite nešto drugo osim da ih prihvatite. Usput, smem li da postavim jedno prosto pitanje? Šta čovek radi u vezi s njima?

— Ako vam se desi da se nađete u situaciji da posumnjate da se ovako nešto događa, treba onda o tome sve da saznate — reče lord Altamont. - Morate da postupite kao Kiplingov mungos: krenete i otkrijete šta je posredi. Da otkrijete odakle stiže novac, odakle stižu ideje i odakle, ako tako mogu da kažem, stiže mašinerija. Ko upravlja tom mašinerijom? Postoji šef personala, znate, baš kao i

načelnik generalštaba. Eto, to mi pokušavamo da uradimo. Voleli bismo da stanete uz nas i pomognete nam.

Bila je to jedna od retkih situacija u njegovom životu kad ser Staford Naj nije znao šta da kaže. Šta god da je mislio u nekim ranijim sličnim okolnostima, uvek je uspevao da to ne pokaže na licu. Ovoga puta bilo je drugačije. Pogleda pojedinačno sve prisutne u sobi. Bezizrazno žuto lice gospodina Robinsona sa koga su blistali beli zubi; ser Džejmisa Klika, pomalo drskog govornika, kako ga je ocenio ser Staford Naj, ali svejedno čoveka korisnog u njegovoj ulozi, gospodarevog psa, kako ga je u svesti krstio. Pogleda i lorda Altamonta, glave uramljene na naslonu stolice. Svetio u sobi nije bilo sjajno. To je lordu davalo izgled sveca iz niše u nekoj od katedrala. Asketski. Četrnaesti vek. Veliki čovek. Da, Altamont je bio jedan od velikih ljudi iz prošlosti. Staford Naj u to nije sumnjao, ali sada je bio veoma star čovek. Otuda, pretpostavljao je, potreba za Džejmсом Klikom i osloncem koji je lord Altamont u njemu nalazio. Pogleda pored njih u zagonetno, hladnokrvno stvorenje koje ga je dovelo ovamo, groficu Renatu Zerkovski, alijas Meri En, alijas Dafne Teodofanos. Njeno lice mu ništa nije govorilo. Njegove oči konačno stigoše do gospodina Henerija Horšama iz bezbednosti.

Uz lako iznenađenje primeti kako mu se Henri Horšam smeši.

— Čekajte malo — reče Staford Naj odbacujući zvaničan jezik i obraćajući im se više kao osamnaestogodišnji školarac kakav je nekad bio. — Gde se, za ime sveta, ja tu uklapam? Šta ja znam? Iskreno rečeno, nisam naročito uvažen ni u vlastitoj profesiji, znate. U Forin ofisu nemaju visoko mišljenje o meni. Nikad nisu imali.

—Poznato nam je to — reče lord Altamont.

Dođe red da se osmehne i Džejmсs Klik i on to i učini.

—I bolje je možda što je tako — primeti on pa brzo dodade izvinjavajući se kad se lord Altamont namršti na njega: — Izvinite, ser.

—Ovo je istražna komisija - reče gospodin Robinson. -Nevažno je šta ste u prošlosti radili niti kakvo je mišljenje drugih o vama. Naš zadatak je da regrutujemo ljude koji će sprovesti istragu. Nema nas u ovome trenutku mnogo u ovoj komisiji. Od vas tražimo da nam pristupite stoga što mislimo da imate određene kvalitete koji mogu da nam pomognu u istrazi.

Staford Naj okrete glavu prema čoveku iz službe bezbednosti. — Šta vi kažete, Horšame? — upita. — Ne mogu da verujem da biste vi s tim mogli da se složite?

—A zašto ne bih? — odgovori pitanjem Horšam.

—Zaista? A koji su to moji 'kvaliteti' kako ih vi nazivate? Iskreno, i sam ne mogu da verujem da ih imam.

—Vi ne obožavate heroje — reče Horšam. — Eto. Osoba ste koja je u stanju da prozre podvalu. Nikoga ne prihvatate na osnovu onoga što vam on o sebi govori ili na osnovu onoga kako ga svet ocenjuje. Prihvatate ljude na osnovu vlastite procene.

Ce n'estpas ungargon serieux. Ove reči prolebdeše kroz ser Stafordovu svest. Čudan razlog da neko bude izabran za težak i odgovoran posao.

—Moram da vas upozorim — reče — da je moja osnovna mana, a drugi su je često zapazali kod mene i bila je glavni razlog što sam ostao bez više dobrih poslova, mislim, veoma dobro poznata. Nisam, rekao bih, dovoljno ozbiljan momak za jedan ovako ozbiljan posao.

—Verovali vi to ili ne — reče Horšam — to je jedan od razloga zbog kojih ste im potrebni. U pravu sam, lorde moj, zar ne? — Pogleda Altamonta.

—Državni poslovi! — uzviknu lord Altamont. — Dozvolite mi da vam kažem da je jedna od najozbiljnijih manjkavosti državnih poslova ona kad ljudi koji služe narodu sebe previše ozbiljno shvate. Mi mislimo

da se vama tako nešto neće desiti. U svakom slučaju — dodade on — Meri En tako misli.

Ser Staford Naj okrenu glavu. Bila je tu sad opet više ne kao grofica, već ponovo kao Meri En.

—Ne zamerite mi što pitam — reče joj — ali ko ste vi zapravo? Mislim, jeste li prava grofica?

—Apsolutno. Geboren^[5] kako kažu Nemci. Moj otac bio je čovek s pedigreeom, dobar sportista, vrstan strelac, a imao je veoma romantičan, iako malo oronuo dvorac u Bavarskoj. Još uvek je tamo, zamak, mislim. Kako stvari stoje, imam veze s tim velikim delom evropskog sveta koji je još uvek veoma osetljiv kad je rodoslov u pitanju. Siromašna i dronjava grofica prva seda za sto dok bogati Amerikanac koji pliva u dolarima biva ostavljan da čeka.

—Šta je s Dafne Teodofanos? Kakva je njena uloga?

—Ime korisno za pasoš. Moja majka bila je Grkinja.

—A Meri En?

Bio je to skoro prvi osmeh koji Staford Naj vide na njenom licu. Njene oči odlutaše do lorda Altamonta i posle njega do gospodina Robinsona.

—Ono potiče — reče — otuda što sam devojka za sve, putujem, tražim stvari, prenosim stvari iz jedne zemlje u drugu, podvlačim se pod asure, radim sve što treba, idem kuda treba, dovodim stvari u red.

- Ponovo pogleda lorda Altamonta. —Je li tako, striče Nede?

—Sasvim tako, draga moja. Za nas si, i uvek ćeš to bi ti, Meri En.

—Jeste li nešto unosili u onaj avion, mislim, na taj način prenosili neku stvar iz jedne zemlje u drugu?

—Da. I bilo je poznato da ja to nosim. Da mi niste priskočili u pomoć, da niste popili moguće zatrovano pivo i da mi niste pozajmili svoj ogrtač upadljive boje da se prerušim, e onda, pa, nezgode se dešavaju ponekad. Verovatno ne bih stigla ovamo.

—Šta ste nosili... ili to ne smem da pitam? Ima li stvari koje nikad neću saznati?

—Ima mnogo stvari koje nikad nećete saznati. Ima mnogo stvari za koje vam neće biti dozvoljeno da pitate. Mislim da je ovo vaše pitanje jedno od onih na koje ću da vam odgovorim. Izneću голу činjenicu. Ako mi bude dozvoljeno da to uradim.

Ponovo pogleda lorda Altamonta.

—Verujem u tvoj sud - reče joj on. - Samo napred.

—Dajte mu sledovanje — reče nepristojni Džejms Klik.

Gospodin Horšam reče: — Pretpostavljam da morate da znate. Ja vam ne bih rekao, ali ja sam čovek iz bezbednosti. Samo napred, Meri En.

—Jedna rečenica. Nosila sam krštenicu. To je sve. Neću da vam kažem ništa više i nema svrhe da dalje postavljate pitanja.

Staford Naj ponovo odmeri sve prisutne.

—U redu. Pridruziću vam se. Polaskan sam što ste me izabrali. Šta dalje?

—Vi i ja - reče Renata - sutra odlazimo odavde. Idemo na Kontinent. Možda ste pročitali, ili znate, da se u Bavarskoj održava muzički festival. To je sasvim novi događaj kome je ovo tek druga godina od

nastanka. Ima prilično nezgrapno nemačko ime koje znači „Društvo mladih pevača" i pomažu ga vlade nekoliko zemalja. U suprotnosti je s tradicionalnim festivalima i stvaralaštvom u Bajrojtju.^[6] Muzika koja se svira uglavnom je savremena... novim mladim kompozitorima pružena je šansa da se čuju i njihove kompozicije. O festivalu neki imaju veoma visoko mišljenje, dok ga drugi sasvim odbacuju i o njemu govore s krajnjim prezrenjem.

—Da — reče ser Staford Naj. — Čitao sam o tome. Treba li da mu prisustvujemo?

—Imamo rezervisana sedišta za dve predstave.

—Ima li taj festival neko posebno značenje za našu istragu?

—Ne — reče Renata. — Priroda našeg prisustva tamo više je u duhu pojavljivanja. Postoji tobožnji i pravi razlog našeg prisustva tamo i festival napuštamo kad dođe vreme za sledeći korak.

On pogleda unaokolo. — Uputstva? Dobijam li neka naređenja? Treba li da budem upućen u detalje?

—Ne onako kako to vi zamišljate. Vi idete na put radi istraživanja. Usput ćete naučiti stvari. Poći ćete kao Staford Naj, znate samo ono što vam je sad poznato. Idete kao ljubitelj muzike, kao lako razočarani diplomata koji se možda nadao nekom položaju koji mu je njegova zemlja uskratila. Pored toga, ne znate ništa. Tako je bezbednije.

—Je li to sav zbir aktivnosti za sada? Nemačka, Bavarska, Austrija, Tirol... taj deo sveta?

—To je jedno od središta zbivanja.

—Nije i jedino?

—U stvari, čak nije ni glavno. Postoje i druge tačke na zemaljskoj kugli, različite po značaju i zanimljivosti. Kakav značaj svaka od njih poseduje jeste ono što treba da otkrijemo.

—A ja ne znam, ili mi nećete reći ništa o tim drugim centrima?

—Samo površno. Jedan od njih, mi smatramo da je najznačajniji, ima svoj glavni štab u Južnoj Americi, postoje dva u SAD, jedan u Kaliforniji, drugi u Baltimoru. Ima jedan u Švedskoj i jedan u Italiji. U poslednjih šest meseci stvari su se zakuvale. Portugalija i Španija takođe imaju manje centre. Pariz, razume se. Postoje i druge zanimljive tačke koje upravo „stupaju u proizvodnju“, može da se kaže. Još uvek nisu sasvim razvijene.

—Mislite li na Malaju, ili Vijetnam?

—Ne. Ne, sve je to sada više prošlost. Bila je to dobra osnova za proteste zbog nasilja i studentske nemire, kao i za mnoge druge stvari. Sada se promoviše, morate da shvatite, narastajuće podizanje mladeži protiv vlada njihovih zemalja, i to na sve strane; dizanje mladeži protiv roditeljskih običaja, veoma često i protiv religija u kojima su vaspitavani. Postoji zloslutno priklanjanje veri da je sve dozvoljeno, postoji stalno narastajuće obožavanje nasilja. Nasilja koje nije alatka za sticanje novca već nasilje nasilja radi. Ovo je posebno istaknuto, a razlozi koji dovode do toga zainteresovanim ljudima najvažnija su stvar i od vrhunskog značaja.

—Povlađivanje mladeži, širenje vere da je sve dozvoljeno, da li je to značajno?

—To je način života, ništa više. Dovodi do određenih zloupotreba, ali to nije pravilo.

—Šta je s drogom?

—Kult droge namerno je osavremenjivan i podstican. Na taj način sticane su ogromne sume novca, ali nije to, tako bar mi mislimo,

pokrenuto radi zarade.

Svi oni tada pogledaše gospodina Robinsona, koji lagano zavрте glavom.

—Ne — reče on — samo izgleda da je tako. Neki ljudi su uhapšeni i izvedeni na sud. Rasturači droge biće pod prismotrom, ali ovde u pozadini ne stoji samo rasturanje droge. Rasturanje droge je sredstvo, i to veoma opako sredstvo, za sticanje novca. Ali nikako samo to.

—Ali ko... — zausti Staford Naj.

—Ko i šta i zašto i gde? To je vaš zadatak, ser Staforde — reče gospodin Robinson. — To je ono što vi morate da otkrijete. Vi i Meri En. Neće vam to biti lako, a jedna od najtežih stvari na svetu, zapamtite, jeste da sačuvate svoje tajne.

Staford Naj sa zanimanjem odmeri debelo i žuto lice gospodina Robinsona. U tome je možda i bila tajna dominacije gospodina Robinsona u finansijskom svetu. Njegova tajna bila je da ne odaje svoje tajne. Na usnama gospodina Robinsona ponovo se javi osmeh. Veliki zubi blesnuše.

—Kad nešto znate - reče on - stalno ste u iskušenju da pokažete da to znate; drugim rečima, da pričate o tome.

Ne radite to stoga što vam je namera da odate informaciju, niti zato što vam je ponuđen novac da date informaciju. Radite to zato da pokažete koliko ste važni. Da, tako je jednostavno. U stvari — reče gospodin Robinson i upola sklopi oči — sve na ovom svetu veoma je, veoma prosto. To je ono što ljudi ne shvataju.

Grofica usta sa svoje stolice i Staford Naj učini isto.

—Nadam se da ćete spavati lepo i udobno — reče gospodin Robinson. — Ova kuća je, rekao bih, udobna taman kako treba.

Staford Naj promrmlja kako je sasvim siguran da je tako i po tom pitanju uskoro se uveri da je bio sasvim u pravu. Zaspao je istog trena čini je spustio glavu na jastuk.

Knjiga druga - Putovanje do Zigfrida

10. Žena iz Šlosa^[7]

I

Iz pozorišta u kome se održavao Praznik mladosti izadoše na svež noćni vazduh. Ispod njih na padini brda bio je osvetljeni restoran. Malo dalje nalazio se drugi, manji. Razlikovali su se po cenama koje su čekale goste, ali nijedan nije bio jeftin. Renata je bila u večernjoj haljini od crnog baršuna, a ser Staford Naj u večernjem odelu s belom kravatom.

—Veoma probrana publika - promrmlja Staford Naj svojoj družbenici.
—Miriše na mnogo novca. A sve sam mladi svet. Rekao bi čovek da to jedno s drugim ne ide.

—Oh, ali to lako može da se uredi... i uređuje se.

—Podrška eliti mladosti? Tako nešto?

—Da.

Krenuše ka restoranu visoko na padini brda.

—Imamo jedan sat za obed, je li tako?

—Zvanično sat. U stvari, sat i petnaest minuta.

—Ova publika - reče ser Staford Naj — u većini, gotovo u potpunosti, trebalo bi da kažem, obožava muziku.

—Većina. Da. Važno je to, znate.

—Kako to mislite... važno?

—To oduševljenje mora da bude iskreno. U svakom pogledu — dodade.

—Šta ste time tačno mislili?

—Oni što primenjuju i organizuju nasilje moraju da vole nasilje, moraju da ga žele i da njemu teže. Pečat je to ekstaze svakoga pokreta koji cepa, nanosi bol, uništava. A ista je stvar i s muzikom. Uši moraju da cene svaki trenutak harmonije i lepote. U ovoj igri nema pretvaranja.

—Da li je moguća takva dvostruka uloga... mislite li da je moguće da se kombinuju nasilje i ljubav prema muzici, ljubav prema umetnosti?

—Nije to uvek lako izvesti, mislim, ali je moguće. Ima ih mnogo koji to mogu. Bezbednije je ipak ako ne moraju da kombinuju uloge.

—Bolje da sve ostane jednostavno, kako bi to rekao naš prijatelj, gospodin Robinson, je li tako? Neka ljubitelji muzike vole muziku, a oni što primenjuju nasilje nek vole nasilje. Jeste li to mislili?

—Da.

—Uživam u ovome. Prijala su mi ova dva dana koja smo proveli ovde i ove dve večeri slušanja muzike. Sama muzika nije po mom ukusu, ali to je možda stoga što nisam dovoljno savremen. Nalazim da su kostimi veoma zanimljivi.

—Mislite li na pozornicu?

—Ne, ne, mislio sam u stvari na publiku. Vi i ja, ispravni, staromodni. Vi, grofica u večernjoj haljini koja je oznaka vašeg staleža, ja u fraku s belom kravatom. Uštogljenost mi nikad nije prijala. Pa onda ostali u

svili i kadifi, muškarci u košuljama nabranim na prsima, prava čipka, primetih, kod više pojedinaca... a tek pliš i frizure i luksuz avangarde, luksuz osamnaestoga veka ili, moglo bi skoro da se kaže elizabetanskog doba ili onoga sa Van Dajkovih slika.

—Da, u pravu ste.

—To mi ipak ne pomaže da se primaknem pravom značenju. Ništa nisam naučio. Ništa nisam otkrio.

—Ne smete da budete nestrpljivi. Ovo je bogata predstava koju su potpomogli, izmolili, možda su je tražili mladi i podržali...

—Ko?

—To još ne znamo. Saznaćemo.

—Veoma mi je milo što ste vi u to tako sigurni.

Uđoše u restoran i sedoše za sto. Hrana beše dobra iako ni u kom slučaju za oko ukrašavana ili luksuzna. Jednom ili dva puta pozdraviše ih poznanici i prijatelji. Ljudi koji su prepoznali ser Staforda Naja izražavali su svoje zadovoljstvo i iznenađenje što ga vide. Renata je imala daleko širi krug poznanika s obzirom na to da je znala više stranaca... sve dobro odevene žene, nekoliko muškaraca, Nemaca ili Austrijanaca, mislio je Staford Naj, jedan ili dva Amerikanca. Izmenili su samo po nekoliko učtivih reči. Raspitivali su se o tome odakle ko stiže i kuda namerava, izricali kritička ili pohvalna mišljenja o muzici. Vreme se nije rasipalo s obzirom na to da pauza za obed nije bila duga.

Posle obeda vratiše se na priredbu i zauzeše svoja mesta za poslednje dve muzičke tačke. Prva, simfonijska poema, Raspad u uživanju, mladog novog kompozitora Solukonova i druga, posle toga, ozbiljni marš Majstora pevača u svoj svojoj veličini.

Posle predstave ponovo izađoše u noć. Automobil koji im je na raspolaganju stajao svakoga dana čekao ih je da ih preveze do malog ali luksuznog hotela u seoskoj ulici. Staford Naj požele laku noć Renati. Ona mu se obrati tihim glasom.

—Četiri ujutro — došapnu mu. — Budite spremni.

Posle toga ona bez oklevanja ode u svoju sobu, a Staford Naj u svoju.

Lako grebanje na vratima začu tačno u tri minuta do četiri sledećeg jutra. Spreman, otvori vrata.

—Automobil nas čeka — reče ona. — Dodite.

II

Obedovaše u maloj planinskoj krčmi. Vreme je bilo lepo, planine divne. S vremena na vreme Staford Naj se pitao šta on za ime sveta radi ovde. Sve je manje i manje shvatao svoju saputnicu. Malo je govorila. Hvatao je sebe kako joj proučava profil. Kuda ga vodi? Kakve su joj stvarne namere? Na kraju, posle celodnevnog putovanja, pred sam sunčev smiraj, upita:

—Kuda idemo? Smem li da pitam?

—Da pitate možete, da.

—Ali vi da odgovorite nećete?

—Mogu da vam odgovorim. Mogu da vam kažem neke stvari, ali da li bi vam one nešto značile? Meni se čini da će, ako tamo kuda smo krenuli stignete bez moje prethodne pripreme, jer objašnjenja po

samoj prirodi stvari ništa ne mogu da znače, vaši prvi utisci imati veću snagu i značaj.

Ponovo je zamišljeno odmeri. Nosila je kostim od tvida ukrašen krznom kao stvoren za putovanje, strane izrade i kroja.

—Meri En — reče zamišljeno. Izgovori to skoro kao pitanje.

—Ne — uzvratila ona. — U ovom trenutku ne.

—Ah — reče on. — I dalje ste grofica Zerkovski.

—U ovom trenutku ja sam i dalje grofica Zerkovski. — Je li ovo vaš deo sveta?

—Manje-više, da. Kao dete sam odrasla u ovom delu sveta. Dobar deo jeseni svake godine provodili smo ovde u Šlosu, nekoliko kilometara odavde.

—Osmehnu se i reče zamišljeno: - Kako je to lepa reč. Šlos. Zvuči solidno.

—Zamkovi danas ne stoje solidno. Uglavnom su rastureni.

—Ovo je Hitlerov kraj, je li tako? Nismo daleko, zar ne, od Berhtesgadena?

—Leži tamo preko, na severoistoku.

—Jesu li vaši rođaci, vaši prijatelji... prihvatili Hitlera, jesu li verovali u njega? Možda ne bi trebalo da pitam za takve stvari.

—Nisu voleli ni njega ni ono što je on predstavljao. Ali su izgovarali 'hajl Hitler'. Utopili su se u ono što se dešavalo njihovoj zemlji. Šta su drugo mogli? Šta je ma ko mogao da učini u to doba?

—Idemo prema Dolomitima, zar ne?

—Je li važno gde smo ili u kom smeru idemo?

—Pa ovo je istraživačko putovanje, je li tako?

—Da, ali istraživanje nije geografsko. Idemo da vidimo neke osobe.

—Navodite me da pomišljam... — reče Staford Naj i diže pogled na planinski pejzaž koji je zaklanjao nebo - da idemo u posetu čuvenom Starcu sa planine.

—Gospodaru asasina, mislite, koji je svoje sledbenike držao pod drogama tako da su za njega voljno umirali, ubijali znajući da će i sami biti ubijeni, ali verujući, takođe, da će ih to smesta preneti u muslimanski raj... među prelepe žene, hašiš i erotske snove... u savršeno i večno blaženstvo.

Za trenutak je ćutala, a onda reče:

—Opsenari! Rekla bih da su vekovima prisutni. Ljudi koji su stanju da druge navedu da im veruju toliko da budu spremni da za njih umru. Nije to slučaj samo sa asasinima. I hrišćani su umirali, takođe.

—Sveti mučenici? Lord Altamont?

—Zašto pomenuste lorda Altamonta?

—Tako sam ga shvatio... iznenada... one večeri. Isklesanog u kamenu... u niši katedrale iz trinaestoga veka.

—Neko od nas će možda morati da umre. Možda nas bude i više.

Prekide ga da ne kaže ono što je nameravao.

—Ima još jedna stvar na koju ponekad mislim. Citat iz Novog zaveta... Luka, mislim. Hrist na Poslednjoj večeri govori svojim sledbenicima: 'Vi ste mi drugovi i prijatelji, a ipak jedan od vas je đavo.' Tako je, po svoj prilici, i među nama jedan đavo.

—Mislite li da je to moguće?

—Gotovo sam sigurna. To je neko koga poznajemo i verujemo mu, ali ko noću odlazi na spavanje ne zato da bi sanjao o mučeništvu već o trideset srebrnjaka i ko se ujutro budu sa osećajem da ih ima u šaci.

—Srebrnoljubac?

—Ambicija bi bio bolji izraz za njega. Kako čovek prepoznaje đavola? Kako da zna? Đavo se ističe u gomili, uzbudljiv je... preporučuje se... preuzima vođstvo.

Neko vreme je ćutala, a onda zamišljeno reče:

—Imala sam jednom prijateljicu u diplomatskoj službi koja mi je rekla kako je jednom nekoj Nemici pričala koliko je bila potresena misom o stradanju Hristovom koju je slušala u Oberamergu. Ali Nemica joj je prezrivo odgovorila: 'Vi ne shvatate. Nama Nemcima ne treba Isus Hrist! Mi ovde uz nas imamo našeg Adolfa Hitlera. Veći je on od bilo kog Isusa koji je ikad živeo.' Nemica je bila obična čestita žena. Ali, eto, kako je osećala. Masa sveta tako je mislila.

Hitler je bio opsenar. Govorio je i oni su slušali... i mirili se sa sadizmom, gasnim komorama, mučenjima koja je vršio Gestapo.

Sleže ramenima pa progovori normalnim glasom: — Svejedno, čudno je ono što maločas pomenuste.

—Šta to?

—Starca sa planine. Vođu asasina.

—Hoćete da kažete da ovde postoji neka vrsta Starca sa planine?

—Ne. Nema Starca sa planine, ali bi mogla da bude Starica sa planine.

—Starica sa planine. A kakva je ona?

—Večeras ćete videti.

—Šta nam to predstoji večeras?

—Izlazimo u društvo — odgovori Renata.

—Izgleda da davno niste bili Meri En.

—Moraćete da sačekate da ponovo negde avionom krenemo na put.

—Mislim da je za čovekov moral veoma loše — zamišljeno reče
Staford Naj — da stalno živi u visinama.

—U društvenom smislu, mislite?

—Ne. Geografski. Ako živite u dvorcu na planinskom vrhu i stalno sve odozgo posmatrate, onda vas to navodi da počnete da prezirete običan svet, zar ne? Vi ste na vrhu, najveći ste. Tako se Hitler osećao u Berhtesgadenu, tako se možda osećaju i mnogi od onih koji se uspinju na planinske vrhove da bi odatle posmatrali svoje bližnje u dolinama.

—Večeras morate da budete obazrivi — upozori ga Renata. — Neće biti lako.

—Ima li uputstava?

Vi ste nezadovoljnik. Protivnik ste ustrojstva, protivnik ste konvencionalnog sveta. Buntovnik ste, ali tajni buntovnik. Možete li to da odglumite?

—Mogu da pokušam.

Predeo kroz koji su prolazili postao je divljačniji. Veliki automobil savladavao je krivine puta koji je stalno vodio naviše, prolazio kroz

planinska sela, kretao se pored ambisa u čijoj su dubini mogla da se vide svetla naselja pored reke.

—Kuda idemo, Meri En?

—U Orlovo gnezdo.

Stigoše na poslednju deonicu puta. Vodio je kroz šumu. Stafordu Naju učini se da tu i tamo spazi srne ili neke druge životinje. Povremeno je, takođe, primećivao ljude u kožnima jaknama s puškama. Čuvari, mislio je. I onda im se pred očima ukaza ogroman Šlos koji je stajao na vrleti. Delom beše porušen iako je njegov glavni deo bio obnovljen i ponovo izgrađen. Bio je masivan i veličanstven, iako u njegovom izgledu i poruci koju je prenosio nije bilo ništa novo. Predstavljao je prohujalu moć, moć održavanu prohujalim vekovima.

—Ovo je prvobitno bilo Veliko vojvodstvo Lihtenštolca. Šlos je izgradio veliki vojvoda Ludvig hiljadu sedamsto devedesete — reče Renata.

—Ko sada živi tu? Sadašnji veliki vojvoda?

—Ne. Svi članovi te porodice izumrli su, pometeni s pozornice.

—Pa ko onda sad živi tu?

—Neko ko danas ima moć.

—Novac?

—Da. Mnogo novca.

—Da možda ne sretnemo i gospodina Robinsona, koji je ovamo doleteo avionom da nas sačeka?

—Uveravam vas da je gospodin Robinson poslednja osoba koju biste ovde mogli da sretnete.

—Šteta — reče Staford Naj. - Sviđa mi se gospodin Robinson. Zaista je pojava, zar ne? Ko je on u stvari... koje je nacionalnosti?

—Mislim da to nikome nije poznato. Svako ima svoju priču o njemu. Neki kažu da je Turčin, neki da je Jermenin, neki da je Holanđanin, a neki, opet, da je čistokrvni Englez. Drugi pričaju da mu je majka bila čerkeska robinja, ruska velika vojvotkinja, indijska maharana i tako dalje. Niko ne zna. Jedna osoba mi je rekla da mu je majka bila gospođica Maklilan iz Škotske. Mislim da je to isto toliko verovatno kao i sve ostalo.

Automobil se zaustavi ispred velikih ulaznih vrata. Dve sluge u livrejama siđoše niza stepenice. U njihovim poklonima u znak pozdrava gostima bilo je šepurenja. Preuzeše prtljag; imali su mnogo prtljaga. Staford Naj se i sam čudio zašto mu je rečeno da ponese toliko stvari, ali je počinjao da shvata da s vremena na vreme za to postoji opravdanje. Kao, na primer, večeras, pomisli. Raspita se malo kod svoje saputnice i ona mu to potvrdi.

Sastaše se pre večere, pozvani zvukom zvona. Zastao beše u holu da je sačeka da mu se pridruži dok je silazila niza stepenice. Bila je u punoj večernjoj odori, dugačkoj tamnocrvenoj večernjoj haljini, s tigarom na glavi i niskom rubina oko vrata. Priđe im jedan sluga da ih povede. Otvori vrata i najavi ih:

—Grofica Zerkovski, ser Staford Naj.

—Nastupamo i nadam se da delujemo kao neko kome je ovde mesto — reče sam sebi ser Staford Naj.

Zadovoljno odmeri safirnu i dijamantsku dugmad na svojoj košulji. Već sledećeg trenutka stade mu dah. Očekivao je da vidi sve samo ne ovo. Bila je to ogromna odaja u rokoko stilu, sa stolicama i sofama presvučenim najfinijim brokatom i baršunom. Na zidovima su bile slike od kojih sve nije mogao u trenu da prepozna, ali koje su... jer slikarstvo (Igra reći, šp.: Juanita; engl.: justice, judgment. (Prim.

prev.)) je voleo... bile sasvim sigurno dela Sezana, Matisa, verovatno Renoara. Slike neprocenjive vrednosti.

Na prostranoj stolici, tronu sličnoj po samoj izradi, sedela je ogromna žena. Ulješura od žene, pomisli Staford Naj, jer zaista nije bilo druge reči kojom bi mogla da se opiše. Krupna, velika, prsata žena, iz koje kao da je navirala mast. Njene ruke, koje su ležale na rukohvatima stolice presvučenim brokatom, bile su takođe ogromne. Krupne, velike, debele ruke s krupnim, velikim, debelim bezobličnim prstima. Na svakom prstu, primeti, bio je po jedan prsten. A u svakom prstenu, pomisli, bio je po jedan pravi dragi kamen. Rubin, smaragd, safir, dijamant, bledozeleni dragi kamen kome nije znao ime, žuti dragi kamen koji, ako nije bio topaz, mora da je bio žuti dijamant. Bila je grozota. Lice joj je bilo ogromna, bela, naborana, drhtava masa masti. A u to usađena, skoro kao ribizle na prostranom žbunu, bila su dva mala crna oka. Veoma prodorna oka, koja su na svet gledala procenjujući ga, odmeravala su njega, ali ne i Renatu, pomisli. Renatu je poznavala. Renata je ovde bila po komandi, zakazano joj je. Renati je rečeno da ovde dovede njega. Pitao se zašto. Nije mogao da zamisli zašto je to učinjeno, ali bio je sasvim siguran da je tako. Žena je njega gledala. Njega je procenjivala, stvarala sliku o njemu. Da li je bio ono što je želela? Da li je bio, da, sročiće to ovako, ono što je klijent naručio?

Moraću da se pobrinem da tačno saznam šta je to što ona želi, pomisli. Moraću da dam sve od sebe, inače... U protivnom, bio je sasvim u stanju da je zamisli kako diže jednu svoju debelu ruku i visokom, mišićavom služitelju govori: 'Vodite ga i bacite sa bedema.' Smešno, pomisli ser Staford Naj. Takve stvari danas se ne događaju. Gde sam ja to? U kakvoj to paradi, maskaradi ili pozorišnoj predstavi učestvujem?

—Stigli ste tačno na vreme, dete moje.

Glas beše promukao, sipljiv glas koji je nekada imao i nijanse, pomisli, snage, verovatno i lepote. To sad više nije bilo prisutno.

Renata pođe napred i učini laki naklon. Prihvati pruženu joj debelu ruku i lako je poljubi.

—Dozvolite mi da vam predstavim ser Staforda Naja.

Grofica Šarlota fon Valdsojsen.

Debela ruka pruži se ka njemu. Naže se nad nju po stranom običaju. Ona onda reče nešto što ga iznenadi.

—Poznajem vašu tetku.

Zapanjenost mu se javi na licu i smesta primeti da je to zabavlja, ali i to da je očekivala da će ga zapanjiti. Ona se nasmeja prilično čudnim, hrapavim smehom. Neprijatnim.

—Hajde da kažemo, poznavala sam je. Ima mnogo, mnogo godina otkako je nisam videla. Kao devojke smo boravile zajedno u Švajcarskoj, u Lozani. Matilda. Ledi Matilda BoldvenVajt.

—Divne su to vesti koje ću sa sobom kući moći da ponesem — reče ser Staford Naj.

—Ona je starija od mene. Da li je dobrog zdravlja?

—Za njene godine, veoma dobrog. Živi povučeno na selu. Ima artritis i reumu.

—Ah, da. Bolesti starosti. Trebalo bi da prima injekcije prokaina. To preporučuju doktori ovde na ovim širinama. Donosi dobre rezultate. Da li ona zna da mi dolazite u posetu?

—Rekao bih da pojma nema o tome — reče ser Staford Naj. — Zna samo da sam oputovao na taj festival savremene muzike.

—Na kome ste uživali, nadam se?

—O, beskrajno. Ta sala je kao stvorena za festivale, zar ne?

—Jedna je od najboljih. Ba! U poredenju s njom, stari bajrojski Festival hol izgleda kao učionica srednje škole! Znete li koliko je koštala izgradnja te operne zgrade?

Pomenu sumu od više miliona maraka. Brojka beše dovoljna da Stafordu Naju zastane dah, ali nije morao da se pretvara i da to krije. Bila je zadovoljna utiskom koji je to ostavilo na njega.

—Uz novac — reče ona — ako čovek ume, ako je čovek sposoban, ako zna da odvaja dobro od lošeg, nema toga što novac ne može da uradi. Novac čoveku omogućava sve najbolje.

Poslednje reči izgovorila je s posebnim uživanjem uz mljackanje usnama koje mu se učini i neprijatno i, istovremeno, sasvim prikladno.

—To mogu i ovde da primetim - reče on i pogleda po zidovima.

—Volite umetnost? Da, vidim da je tako. Tamo, na istočnom zidu, stoji danas najlepše delo Sezana na celom svetu. Neki kažu da je... eh, zaboravila sam mu sad ime, ono što je u Metropoliten muzeju u Njujorku... bolje. To nije istina. Najbolji Matis, najbolji Sezan, najbolje od svega što je dala ta velika slikarska škola nalazi se ovde. Ovde u mom planinskom utočištu.

—A ono je prekrasno — reče ser Staford Naj. - Zaista prekrasno.

Poslužiše piće. Starica sa planine, primeti ser Staford Naj, ništa nije pila. Moguće je da se nije usuđivala, pomisli, da ma šta rizikuje uz visok krvni pritisak koji je odgovarao njenoj težini.

—A gde ste sreli ovo dete? — upita zmaj s telom kao planina.

Da li je ovo Zamka? Nije znao, ali se brzo odlučio.

—U američkoj ambasadi vi Londonu.

—O, da, tako mi je rečeno. A kako je... oh, zaboravila sam joj sad ime... ah, da, Mili Džin, naša južnjačka naslednica? Mislite li da je privlačna?

-Veoma šarmanтна. Požnjela je veliki uspeh u Londonu.

—A jadni tupi Sem Kortmen, ambasador SAD?

—Veoma razuman čovek, uveren sam — učtivo uzvratu Staford Naj.

Ona se zakikota.

—Ah, taktični ste, zar ne? Pa dobro, dobro se on drži.

Radi sve što mu se kaže, kako dobrom političaru i dolikuje. A uživanje je i biti ambasador u Londonu. Mili Džin može to da obavlja za njega. Ah, može ona da ga postavi za ambasadora bilo gde u svetu uz onaj njen dobro nabijeni novčanik. Otac joj poseduje pola naftnih polja u Teksasu, zemljoposjednik je, drži rudnike zlata, ima sve. Grub, posebno ružan čovek... A kako ona izgleda? Kao neupadljiva mala aristokratkinja. Ne razmeće se time, ne izgleda bogata. Veoma pametno s njene strane, zar ne?

—Ponekad to nije tako teško — reče ser Staford Naj.

—A vi? Jeste li vi bogati?

—Voleo bih da jesam.

—Forin ofis u današnje vreme nije, kako bih rekla, previše izdašan prema svojim službenicima.

—O, pa ne bih ja to tako rekao... Na kraju, čoveku se pruža prilika da putuje, vidi razne krajeve, sreće zanimljive ljude, vidi svet, da bude malo upućen u zbivanja u svetu.

—Malo, da. Ali ne i u potpunosti.

—To ne bi bilo lako.

—Da li ste ikad poželeti da vidite šta... kako da se izrazim... šta se dešava iza scene na kojoj se odvija život?

—Čovek je u stanju da i to ponekad dokuči — izgovori Staford Naj glasom koji je zvučao nezainteresovano.

—Čula sam gde tako govore o vama, kao o čoveku koji je u stanju da tu i tamo pronikne u srž stvari. I to ne samo u konvencionalne stvari, je li tako?

—Bilo je trenutaka koji su me navodili da mislim da sam crna ovca u porodici — reče ser Staford Naj i nasmeja se.

Stara Šarlota se zakikota.

—Ne smeta vam da tu i tamo priznate poneku stvar, zar ne?

—Čemu pretvaranje? Ljudi uvek znaju šta krijete. Ona ga odmeri.

—Šta vi želite od života, mladiću?

On sleže ramenima. Evo gde ponovo mora da igra stvari po sluhu.

—Ništa — reče.

—Ma hajde, hajde, treba li da u to poverujem?

—Da, možete da mi verujete. Nisam ambiciozan. Izgledam li ambiciozan?

—Ne, priznajem vam to.

—Sve što tražim jeste da se ne dosađujem, da živim udobno, da jedem, da umereno pijem, da imam prijatelje uz koje mi je zabavno.

Stara žena naže se prema njemu. Oči joj se otvoriše i zatvoriše više puta. Onda progovori sasvim izmenjenim glasom. Na zvižduk je ličio.

—Možete li da mrzite? Jeste li u stanju da mrzite?

—Mržnja je gubljenje vremena.

—Shvatam. Shvatam. Istina je da može da se vidi da nema linija nezadovoljstva na vašem licu. Svejedno, mislim da ste spremni da pođete određenom stazom koja će vas odvesti do određenog mesta i da tim putem zadovoljno krenete, uz osmeh, kao da vam je svejedno, ali i pored toga biste, na kraju, ako budete imali prave savetnike, prave pomagače, mogli da ostvarite ono što želite, ako ste u stanju da nešto želite.

Služitelji otvoriše vrata.

—Večera je spremna.

Procedura beše odgovarajuće zvanična. Okruživao ih je kraljevski ambijent i drugačije nije moglo da bude. Otvorena su velika vrata na udaljenom kraju prostorije i kroz njih se ukazala jarko osvetljena svečana odaja za obedovanje, oslikane tavanice sa koje su visila tri ogromna svećnjaka. Dve sredovečne žene pristupiše grofici, svaka sa po jedne strane. Bile su odevene u večernje haljine, njihova seda kosa bila je pažljivo doterana, svaka od njih imala je po jedan dijamantski broš. Ser Stafordu Naju svejedno se učiniše kao sobarice. Bile su, pomisli, više bolničarke no telohranitelji, posvećene isključivo svakodnevnim potrebama grofice u pogledu zdravlja, toaleta i drugih njenih intimnih potreba.

Pošto joj se s poštovanjem pokloniše, svaka od njih dohvati je ispod mišica. Uz lakoću stečenu dugom praksom i ono malo napora koje je sama grofica bila u stanju da u unese u taj poduhvat, dostojanstveno je digoše na noge.

— Poći ćemo sad na večeru — reče grofica.

Oslanjajući se na svoje dve pomoćnice, krenu ona prva. U uspravnom položaju još više je odavala utisak mase želatina, a ipak je ulivala poštovanje. Svest prosto nije mogla da je prihvati kao debelu staru ženu. Ona je bila neko, znala je da je neko i davala je do znanja da će biti neko. Renata i on išli su iza triju žena.

Kad kroz vrata stupiše u salu za obedovanje, Stafordu Naju odaja se učini više kao sala za bankete no kao sala za ručavanje. Unutra ih sačekaju telohranitelji. Visoki, mišićavi, mladi i zgodni ljudi. Imali su na sebi neku vrstu uniforme. Kad Šarlota uđe, jeknu zvuk sablji koje kao jedan povadiše iz korica. Ukrstiše ih i njihovim sečivima načiniše slavoluk ispod koga, Šarlota, prikupivši snagu, prođe sama, bez pomoći svojih dvorkinja, sve do velike, duborezom ukrašene i zlatnim brokatom presvučene stolice na čelu dugog stola. Ličilo je to više na svadbenu ceremoniju, pomisli Staford Naj, pripadnika mornarice ili kopnenih snaga. U ovom slučaju kopnenih, strogo vojničkih... ali mladoženja je nedostajao.

Svi telohranitelji bili su mladići izvanredne fizičke građe. Nijedan nije, pomisli Naj, stariji od trideset godina. Bili su zgodni, pucali su od zdravlja. Nisu se osmehivali, savršeno su bili ozbiljni, bili su... pokuša da nađe pravu reč za to... da, posvećenici. Ovo možda ipak nije bila vojnička već religiozna procesija. Pristupi posluga, sve staro osoblje, pomisli, iz prošlosti Šlosa, iz perioda pre rata od hiljadu devet stotina trideset devete. Sve je ličilo na vrhunski režiranu predstavu istorijskog pozorišnog komada. A pečat je svemu davala, posađena na svoj tron na čelu stola, žena koja nije bila ni kraljica ni carica već stara žena upadljiva uglavnom zbog svoje kolosalne težine i neuporedive ružnoće. Ko je ona bila? Šta je radila ovde? Zašto?

Čemu sva ova maskarada, čemu telohranitelji, staratelji, možda zbog bezbednosti? Stolu pristupiše i druge zvanice za večerom. Pošto se pokloniše nemani na čelu stola, svako od njih zauze svoje mesto. Odeveni su bili u jednostavna večernja odela. Predstavljanje izosta.

Staford Naj, naoružan dugogodišnjim iskustvom u procenjivanju ljudi, krenu da ih posmatra. Različiti tipovi. Veliki skup raznih tipova. Advokati, sigurno. Nekoliko advokata. Nešto knjigovođa ili finansijera; jedno ili dva vojna lica u civilnim odelima. Pripadali su domaćinstvu, ali su, mislio je, takođe po osnovu staromodnog feudalnog poimanja ustrojstva, bili oni što su sedeli „na začelju“.

Stiže hrana. Velika veprova glava u aspiku, meso divljači, hladni osvežavajući šerbe od limuna, veličanstvena izložba kolača... vrhunski izbor nezamislivog bogatstva izrade.

Ogromna žena dade se na jelo halapljivo i sa uživanjem. Spolja stiže novi zvuk. Zvuk moćne mašine vrhunskog sportskog automobila. Vozilo kao blesak promače kraj prozora. U unutrašnjosti sobe telohranitelji kao jedan izviknuše pozdrav. Punim plućima viknuše: - Hajl! Hajl! Hajl Franc!

Straža sastavljena od mladih telohranitelja pokrenu se zatim s lakoćom uvežbane vojničke čete koja svoje pokrete zna napamet. Svi oko stola poustajaše na noge. Samo stara žena osta nepomična, glave visoko dignute, na svome prestolu. I Staford Naj bio je toga mišljenja, tako novo uzbuđenje zahvati sobu.

Drugi gosti, ili drugi članovi domaćinstva, šta god da su bili, nestaše na način koji Staforda pomalo podseti na zamicanje guštera u procepe na zidu. Zlatokosi momci oblikovaše novu figuru, izvučenim sabljama pozdraviše svoju gazdaricu, ona im klimnu glavom u znak da je pozdrav prihvatila, oni vratiše sablje u korice i, dobivši dozvolu, okrenuše se i odmarširaše napolje iz sobe. Njene oči ih ispratiše, a onda se vratiše prvo na Renatu, a onda na Staforda Naja.

—Šta mislite o njima? — upita. — Moji momci, moje mlade trupe, moja deca. Da, moja deca. Možete li da nađete reč koja može da ih opiše kako treba?

—Mislim da mogu - reče Staford Naj. — Veličanstveni.

Obraćao joj se kao osobi kraljevskog roda. - Veličanstveni, milostiva.

—Ah! — izusti ona uz mali naklon glavom, Osmehnu se i bore joj se namnožiše po licu. To učini da izgleda baš kao krokodil.

Užasna žena, pomisli, grozna žena, nezamisliva, dramatična. Dešava li se zaista sve ovo? Jedva je mogao da veruje da je sve tako. Nije li sve ipak samo još jedna pozorišna dvorana na čijoj se pozornici odvija predstava?

Vrata se ponovo otvoriše uz tresak. Zlatokosa banda mladih nadljudi umaršira kroz njih, ali ovoga puta bez izvučenih sablji. Umesto toga, sad su pevali. Pevali neobičnom lepotom tona i glasa.

Posle višegodišnje vladavine pop muzike, Staford Naj oseti nepojmljivo zadovoljstvo. Ovi su imali školovane glasove. Nije to bilo dranje. Ove mladiće školovali su vrhunski majstori pevanja. Nije im bilo dozvoljeno da napinju glasne žice, da promaše notu. Možda i jesu bili heroji Novog sveta, ali ovo što su pevali nije bila nova muzika. Bila je to muzika koju je ranije čuo. Muzička pratnja bila je takođe savršena i mora da postoji, pomisli, skriveni orkestar na nevidljivoj galeriji negde blizu tavanice. Bio je to aranžman ili adaptacija više vagnerijanskih tema, od čuvenih arija do udaljenih odjeka rajnske muzike.

Elitne trupe još jednom načiniše slavluk sabljama. Ovoga puta ne zato da ispod njega prođe stara carica. Ona je nastavila da sedi i iščekuje dolazak onog koji treba da dođe.

I on na kraju stiže. I muzika se promeni s njegovim nailaskom. Sada je to bio motiv koji Staford Naj dotle već beše naučio napamet. Bila je to melodija Mladog Zigfrida, zov Zigfridovog roga koji se dizao u svoj svojoj mladosti i trijumfu, svem njegovom gospodstvu nad novim svetom koji je mladi Zigfrid stizao da osvoji.

Kroz vrata, prolazeći između dva reda očevidno njegovih sledbenika, uđe najzgodniji mladi čovek koga je Staford Naj ikad video. Zlatokos,

plavook, savršeno građen, zdelan kao rukom mađioničara, pojavio se kao da je izronio iz sveta mita. Mit, heroji, nemiri, ponovno rađanje, sve je marširalo s njim. Njegova lepota, njegova snaga, njegova neverovatna samouverenost i nadmenost.

Hodao je kroz špalir svojih sledbenika sve dok ne stade pred jezivom planinom ženstvenosti što je na svom tronu sedela na čelu stola; kleče na jedno koleno, diže joj ruku do svojih usana pa onda, dižući se na noge, izbaci jednu ruku u znak pozdrava i kriknu pozdrav koji Staford Naj od ostalih ranije već beše čuo. — Hajl! - Njegov nemački nije bio sasvim čist, ali Stafordu Naju učini se da je ono što dalje izgovori bilo nešto kao: „Pozdrav velikoj majci!”

Onda se zgodni mladi junak osvrnu da pogleda oko sebe. U očima mu se javi lako prepoznavanje, iako sasvim nezainteresovano, kad vide Renatu, ali kad mu pogled pade na Staforda Naja, u njemu se izvesno javiše zanimanje i procenjivanje. Oprez, pomisli Staford Naj. Oprez! Svoju ulogu sad mora da odigra kako valja. Da odglumi ono što se od njega očekivalo. Samo... koja je to, do đavola, uloga? Šta on ovde radi? Šta on i devojka ovde treba da urade? Zašto su dolazili ovamo?

Heroj progovori.

—Tako znači — reče — imamo goste! — Pa zatim dodade osmehujući se uz nadmenost mladog čoveka koji zna da mu niko drugi na svetu nije ravan. — Dobro nam došli, gosti, dobro došli oboje.

Negde u dubini Šlosa stade da zvoni veliko zvono. U njegovom zvuku nije bilo ničeg nestvarnog. Zvučalo je školski. Ostavljalo je utisak manastirskog pozivanja na molitvu.

—Sad moramo na spavanje — reče stara Šarlota. — Na spavanje. Srešćemo se ponovo sutra ujutro u jedanaest sati.

Pogleda Renatu i ser Staforda Naja.

—Pokazaće vam vaše sobe. Nadam se da ćete dobro spavati.

Bio je to kraljevski otpust.

Staford Naj vide kako Renata diže ruku na fašistički pozdrav, ali ne prema Šarloti, već prema zlatokosom momku. Učini mu se da je rekla: — Hajl, France Jozefe! — Povede se za njom pa i sam reče: — Hajl!

Šarlota im se još jednom obrati.

—Da li bi vam se svidelo da sutra ujutro krenete na jahanje kroz šumu?

—Voleo bih to više od svega — reče Staford Naj.

—A vi, dete?

—Da, ja takođe — odgovori Renata.

—Vrlo dobro, onda. Priredićemo to. Laku noć vam oboma. Drago mi je što sam vas ugostila ovde. France Jozefe... daj mi svoju ruku. Idemo u kineski salon. Mnogo treba da pričamo, a ti rano ujutro moraš na put.

Sluge ispratiše Renatu i Staforda Naja do njihovih odaja. Staford Naj na trenutak oklevajući zasta na pragu. Da li bi bilo zgodno da njih dvoje malo porazgovaraju? Zaključi da je to nemoguće. Dok god ih okružuju zidovi zamka, bolje je da ne rizikuju. Čovek nikad ne zna... svaka od soba mogla bi da bude puna prislušnih naprava.

Pre ili kasnije, međutim, morao je da postavi pitanja. Određene stvari u svesti su mu stvorile nove i osnovane zaključke. Uvučen je, upleten u nešto. Ali šta? I čije je to delo?

Sobe su bile impresivne, ali zagušljive. Bogati zidni tapeti od satena i baršuna, neki od njih drevni, ispuštali su laki miris truleži natopljene

začinima. Pitao se koliko li je puta Renata boravila ovde.

11. Mladi i ljupki

Posle doručka koji mu je poslužen u maloj sobi za užinu u prizemlju, nađe da ga Renata već čeka. Konji su bili pred vratima.

Oboje su sa sobom poneli i jahačku odeću. Sve što bi eventualno moglo da im zatreba pažljivo beše predviđeno. Uzjahaše i krenuše iz zamka. Renata se zadržala u kraćem razgovoru s konjušarom. — Pitao je da li bismo želeli da nas prati, ali sam odbila. Staze u ovom kraju i sama prilično dobro poznajem.

—Vidim. Jeste li ovde često boravili?

—Poslednjih godina ne tako često. Upoznala sam ovo mesto veoma dobro u detinjstvu.

Dobaci joj jedan oštar pogled. Ona mu ga ne uzvratila. Dok su jahali jedno kraj drugog proučavao je njen profil... tanak, orlovski nos, glavu koju je držala ponosito uspravno na vitkom vratu. Konja je jahala vično, odmah je to primetio.

Uprkos tome, imao je neko loše predosećanje u vezi sa ovim jutrom. Nije znao zašto...

U svesti se vratio na onu aerodromsku čekaonicu. Na ženu koja je prišla da stane kraj njega. Na čašu pilsner piva na stolu... Sve u svemu ništa u tome nije bilo neuobičajeno, ni tada ni posle. Rizik koji je prihvatio. Zašto to onda, kad je sve odavno završeno, sad izaziva uznemirenost u njemu?

Lakim kasom jahali su stazom kroz šumu. Divan posed, divna šuma. U daljini vide rogate životinje. Raj za lovce, raj za stari način života, raj koji sadrži... šta? Guju? Kao i na samom početku... uz Raj ide i

zmija. Zauzda konja pa krenuše hodom. Renata i on bili su sami... bez mikrofona, bez ušiju u zidovima... Bilo je vreme za pitanja.

—Ko je ona? — upita žustro. — Šta je ona?

—Na to je lako odgovoriti. Toliko lako da je prosto neverovatno.

—Pa? — upita on.

Ona radi s naftom. Bakrom. Ima rudnike zlata u Južnoj Africi, fabrike oružja u Švedskoj, naslage uranijuma na severu. Ima udela u nuklearnom razvoju, dostupne su joj ogromne količine kobalta. Sve je to ona.

—A ipak, nikad nisam čuo za nju, nisam joj znao ime, nisam znao...

—Ona nije želela da svet to zna.

—Da li tako nešto može da se krije?

Lako, ako imate dovoljno nafte i bakra i nuklearnih depozita i oružja i svega ostalog. Novac može da preporuči, ali može i da čuva tajne, da zataška stvari.

—Ali ko je ona u stvari?

—Deda joj je bio Amerikanac. Uglavnom je radio sa železnicom, mislim. Čikaške veze, verovatno. Otkrivanje svega toga je kao uranjanje u istoriju. Oženio se Nemicom. Čuli ste za nju, pretpostavljam. Imali su običaj da je zovu Velika Belinda. Naoružanje, brodovi, celo industrijsko bogatstvo Evrope išlo je uz nju. Bila je jedina naslednica svoga oca.

—Zajedno su predstavljali nezamislivo bogatstvo - reče ser Staford Naj. - Time... i moć. Da li to želite da mi kažete?

—Da. Ona nije nasledila samo stvari, znate. I sama je pravila novac. Nasledila je mozak, sama bila veliki finansijer. Sve što je dodirivala

umnožavalo se, pretvaralo u ogromne sume novaca, a ona ih je dalje ulagala. Primala je savete, slušala mišljenja drugih ljudi, ali na kraju uvek slušala jedino sebe. I stalno se bogatila. Stalno dodavala nova bogatstva već postojećim dok sve nije postalo toliko čudovišno bajkovito da je retko ko mogao da veruje. Novac stvara novac.

—Da, mogu to da razumem. Bogatstvo mora da se poveća ako ga ima na pretek. Ali... Šta ona želi? Šta dobija?

—Sami ste sad to rekli. Moć.

—A živi samo ovde? Ili odlazi...?

—Posećuje Ameriku i Švedsku. O, da, putuje, ali ne često. Ovde joj se najviše sviđa, u centru paukove mreže, odakle može da upravlja svim nitima. Finansijskim nitima. I drugim nitima, takođe.

—Kad rekoste drugim nitima...

—Umetnošću. Muzikom, slikarstvom, književnošću. Ljudskim bićima... mladim ljudima.

—Da. Čovek i sam može to da zaključi. A one slike, zadivljujuća kolekcija.

—Na gornjim spratovima Šlosa nalazi se prava galerija. Tamo se nalaze dela Rembranta, Doga, Rafaela i sanduci puni dragulja... najlepšeg nakita na svetu.

—I sve to pripada jednoj debeloj, ružnoj staroj ženi. Zar joj nije dosta?

—Još nije zadovoljna, ali je na putu da to ostvari.

—Kuda je to naumila, šta želi?

—Ona voli mladost. To je njen način da sprovede moć, da zavlada mladima. Svet je u ovom trenutku pun buntovne mladeži. Puno je

truda uloženo da se njihova svest dovede u takvo stanje. Moderna filozofija, savremena misao, pisci i drugi koje ona finansira i kontroliše.

—Ali kako može...? — počeo on pa zastade.

Ne mogu da vam kažem jer ne znam. Sve je silno razgranato. Ona je iza toga u izvesnom smislu, pruža podršku prilično čudnim dobrotvornim ustanovama, žustrim čovekoljupcima i idealistima, daje brojne stipendije studentima, umetnicima i piscima.

—A vi ipak tvrdite da to nije...?

—Ne, sve još nije završeno. Planirano je veliko dizanje masa. U to se veruje jer je to novi raj i novi svet. Vođe su tako nešto obećavale hiljadama godina. Obećavale su to religije, obećavali su to oni koji su podržavali proroke, obećavali oni koji su stizali da zastupaju zakon, kao Buda. Obećavali su to političari. Onaj raj do koga je lako stići, kako su to verovali asasini i kako je to obećavao Starac sa planine svojim sledbenicima i, po njihovom uverenju, obećanje održao.

—Da li ona stoji i iza droge, takođe?

—Da. Razume se, ne čini to iz ubeđenja. To je samo jedan od načina da natera ljude da se povinuju njenoj volji. To je jedan od načina, takođe, da se ljudi unište. Oni slabi. Oni za koje ona misli da nisu dobri iako su nekad obećavali. Sama droga nikad ne bi uzela... jaka je. Ali droga slabe ljude uništava lakše i prirodnije no bilo šta drugo.

—A vojska? Šta je s vojskom? Ne može sve da se sprovede samo propagandom.

—Ne, razume se da ne može. Propaganda je prva faza, ali se iza toga gomila ogromno naoružanje. Oružje koje ide obespravljenim zemljama, a posle toga ko zna kuda još. Tenkovi i topovi i nuklearno oružje koje ide u Afriku i na južna mora i u Južnu Ameriku. U Južnoj

Americi svašta se kuva. Uvežbavaju se trupe mladih ljudi i žena. Stvaraju se ogromne zalihe oružja... sredstava za hemijsko ratovanje...

—Pa to je košmar! Kako vi sve ovo znate, Renata?

—Delimično stoga što mi je rečeno; delimično stoga što sam sama bila odgovorna da te stvari dokažem.

—Ali vi, u kakvoj ste vezi ona i vi?

—Iza svakog ogromnog i velikog projekta ima neka idiotska stvar. — Ona se iznenada nasmeja. — Ona je nekada, vidite, bila zaljubljena u moga dedu. Glupa priča. On je živeo u ovom delu sveta. Imao je zamak na kilometar ili dva odavde.

—Da li je i on bio nadaren čovek?

Ne. Bio je samo veoma dobar lovac. Zgodan, neiskvaren i ženama veoma privlačan. I tako je, zbog svega toga, ona na neki način moja zaštitnica. A ja sam jedan od njenih robova ili preobraćenika! Radim za nju. Nalazim joj ljude. Sprovodim njene zapovesti u različitim delovima sveta.

—Zaista?

—Šta time mislite?

—Samo se pitam — odgovori joj.

Zaista je bio zbunjen. Pogleda Renatu i priseti se frankfurtskog aerodroma. Tamo je radio za Renatu, saradivao s Renatom. Ona ga je dovela u ovaj zamak. Ko joj je rekao da ga ovamo dovede? Je li to bila velika, gojazna Šarlota iz središta svoje paukove mreže? Njega je pratio glas, glas da je nerazuman u određenim diplomatskim krugovima. Ovim ljudima možda može da koristi, ali da im koristi samo na jedan mali i ponižavajući način. I iznenada pomisli uz

mnoštvo znakova pitanja: ko je Renata??? Veoma sam rizikovao zbog nje na frankfurtskom aerodromu. Ali bio sam u pravu. Uspelo je. Ali svejedno, mozgao je, ko je ona? Šta je ona? Ne znam. Ne mogu da budem siguran. U današnjem svetu čovek ni u koga ne može da bude siguran. Ni u koga. Rečeno joj je možda da me pridobije. Da me navede da joj jedem iz ruke i stoga je događaj u Frankfurtu možda pažljivo smišljena ujdurma. Znali su da volim rizik i da bih mogao da steknem poverenje u nju. Smišljeno da me navedu da joj verujem.

— Hajde da malo galopiramo - reče ona. — Dovoljno smo dugo šetali konje.

—Nisam vas pitao šta ste vi u svemu ovome?

—Ja primam naređenja.

—Od koga?

—Postoji opozicija. Opozicija uvek postoji. Ima ljudi koji su sumnjičavi prema ovome što se dešava, prema načinu na koji je smišljeno da svet bude promenjen, prema tome kako će to biti izvedeno uz novac, bogatstvo, naoružanje, idealizam i veliko razbacivanje moćnim rečima. Postoje ljudi koji kažu da to neće da se desi.

—A vi ste uz njih?

Tako tvrdim.

Sta time hoćete da kažete, Renata? Ona reče: — Tako tvrdim.

—On reče: — Onaj mladi čovek sinoć...

—Franc Jozef?

—Da li mu je to ime?

—To je ime pod kojim je poznat.

—Ali on ima i drugo ime, zar ne?

—Šta biste vi rekli?

—On je, zar ne, mladi Zigfrid?

—Zar vam se učinio kao takav? Shvatili ste šta je, šta predstavlja?

—Mislim da jesam. Mladost. Junačku mladost. Arijevsku mladost jer u ovom delu sveta to mora da bude arijevska mladost. Još uvek je živ taj način mišljenja. Superrasa, rasa nadljudi. Oni mora da su arijevsko potomstvo.

—O, da, traje to sve od Hitlerovog doba. Ne izbija često na videlo i, u drugim delovima sveta, ne ispoljava se toliko. Južna Amerika je, kao što sam rekla, jedno od uporišta. Kao i Peru i Južna Afrika.

—Šta mladi Zigfrid radi? Šta radi osim što je zgodan i što ljubi ruku svojoj zaštitnici?

—O, on je vanredan govornik. On drži govore i njegovi sledbenici spremni su da ga slede do smrti.

—Je li to istina?

—On u to veruje.

—A vi?

—Rekla bih da bih mogla da verujem u to. — A onda dodade: —
Govorništvo je veoma zastrašujuće, znate. Šta sve samo glas može da učini, šta sve reči mogu da učine i to ne posebno ubedljive reči. Način na koji su izgovorene. Njegov glas odzvanja kao zvono, a žene plaču i vrište i onesvešćuju se kad im se obraća... uverićete se i sami.

Videli ste sinoć Šarlotinu telesnu stražu sasvim uniformisanu... ljudi danas vole da budu uniformisani. Videćete ih svuda po svetu u uniformama po njihovom izboru, različite u raznim krajevima, neke od njih samo s dugom kosom i bradama i devojkama u belim dugim haljinama uz razgovore o miru i lepoti i prelepom svetu mladih koji će prigriliti taj svet kad budu uništili dovoljno starog sveta. Prvobitna Zemlja mladosti bila je zapadno od Irskog mora, zar ne? Veoma jednostavno mesto, drugačija Zemlja mladih od onoga što mi danas planiramo... Zamišljena je kao zemlja peščanih plaža i pevanja na talasima...

Ali sada imamo anarhiju i rušenje i uništenje. Samo anarhija može da donese korist onima koji za njom marširaju. Zastrašujuće je to i lepo takođe... zbog svog nasilja, stoga što je kupljeno bolom i patnjom...

—Znači tako vi vidite današnji svet?

—Ponekad.

—A šta je sledeće što ja treba da radim?

—Sledite vodiča. Vodič sam vam ja. Kao Vergilije Dantea, povešću vas u pakao, pokazaću vam sadističke filmove, delom presnimljene sa SS filmske zaostavštine, pokazaću vam okrutnost i bol i nasilje koje se obožava. I pokazaću vam velike snove o raju u miru i lepoti. Nećete znati šta je šta. Ali ćete morati da se opredelite.

—Treba li da vam verujem, Renata?

—Sami morate da odlučite. Možete da umaknete od mene ako vam to odgovara, ili možete da ostanete pored mene i vidite novi svet. Novi svet koji je u nastajanju.

—Karte — reče ser Staford Naj silovito.

Ona ga upitno pogleda.

—Kao u Alisi u zemlji čuda. Karte koje lete u vazduhu. Lete unaokolo. Kraljevi i kraljice i žandari. Sve leti.

—Mislite... šta stvarno mislite?

—Mislim da je sve to nerealno. Koještarija. Cela prokleta stvar je laža.

—Na neki način jeste.

—Sve uparadeni sastavni delovi i gurnuti u predstavu. Bližim se, zar ne, pravom značenju stvari?

—Na neki način da, ali i ne, na neki način...

—Ima jedna stvar koju želim da vas pitam jer me zbunjuje. Velika Šarlota vam je naredila da me dovedete ovamo da je vidim... zašto? Šta ona o meni zna? Kakvu korist misli da može da ima od mene?

—Nisam sasvim sigurna... moguće je da je zamislila da budete neka vrsta sive eminencije... da radite iza fasade. To bi vam sasvim dobro odgovaralo.

—Ali ona o meni ništa ne zna!

—A to li je! - Renatu iznenada zahvatiše talasi smeha. — Toliko je smešno, zaista... ista stara glupost nanovo.

—Ne razumem vas, Renata.

Ne razumete, naravno... zato što je stvar prosta. Gospodin Robinson bi shvatio.

—Da li biste mi ljubazno objasnili o čemu to govorite?

—Ista stara priča... 'Niste ono što jeste. Ono ste što drugi o vama kažu.' Vaša tetka Matilda i Velika Šarlota su išle zajedno u školu.

—I vi stvarno mislite da...?

—Da su se devojke sastale.

Neko vreme je samo zurio u nju. Onda zabaci glavu i grunu u smeh.

12. Dvorska luda

Šlos su napustili u podne pošto su se prethodno pozdravili sa svojom domaćicom. Onda su se provezli niz strmi vijugavi put ostavljajući Šlos daleko iznad njih i stigli na kraju, posle više časova vožnje, do uporišta u Dolomitima... jednog amfiteatra u planinama u kome su se održavali sastanci, koncerti i druženja raznih grupa mladeži.

Renata, njegov vodič, tamo ga je odvela, pa je sa svoga mesta na goloj steni posmatrao sve što se zbiva i slušao. Postalo mu je malo jasnije ono što mu je ranije toga dana govorila. Ova velika okupljena masa bila je animirana na isti način na koji se to dešava na svim velikim skupovima, bilo da ih je sazvao evangelistički verski lider na Medison skveru, u Njujorku, ili u senovitoj velškoj crkvi, ili u gomili fudbalskih navijača ili tokom velikih demonstracija uperenih protiv ambasada, policije, univerziteta i svega ostalog.

Dovela ga je ovamo da mu objasni značenje izraza „mladi Zigfrid“.

Franc Jozef se, ako mu je to stvarno bilo ime, obratio gomili. Njegov glas, koji se dizao, spuštao, nosio u sebi onaj kvalitet sposoban da uzbuđi, da utiče na emocije, sasvim je osvojio gomilu mladih žena i muškaraca koja ga je slušala jecajući, skoro jaučući. Svaka reč koju je izgovorio izgledala je bremenita značenjem, ostavljala neverovatan utisak na slušaoce. Gomila je reagovala kao dobro uvežbani orkestar. Njegov glas bio je dirigentska palica. A ipak, šta je to momak govorio? Kakva je bila poruka mladog Zigfrida? Nije bilo reči kojih je Staford mogao da se posebno seti kad je sve privedeno kraju, ali je znao da su ga ponele, da su mu obećane stvari, da ga je zahvatilo oduševljenje. Gomila se sjurila oko kamene platforme uz viku i plač. Neke od devojaka u oduševljenju su vrištale. Neke od njih su padale u nesvest. Kakav je to ovaj svet danas, pomisli. Sve se

koristi za raspaljivanje emocija. Disciplina? Uzdržanost? Te stvari danas više ništa nisu značile. Sve sem da se nešto oseti beše bezvredno.

Koju vrstu sveta, pomisli Staford Naj, tako nešto može da stvori?

Njegov vodič dodirnu ga po ramenu pa se izvukoše iz gomile. Sedoše ponovo u automobil i njihov vozač ih putevima koje je očevidno dobro poznao preveze do gradića i gostionice u njemu na jednoj od planinskih strana gde su za njih bile rezervisane sobe.

Malo kasnije, dobro ugaženom stazom ispeše se uz planinu do jedne klupe sa koje se pružao lep pogled. Neko vreme su samo ćutke sedeli. I onda Staford Naj ponovo reče: — Špil karata.

Posle toga su još nekih pet minuta samo sedeli zagledani u dolinu i onda Renata upita: — Dakle?

—Šta želite da vam kažem?

—Šta mislite za sada o onome što sam vam pokazala?

—Nisam sasvim ubeđen — reče Staford Naj. Ona uzdahnu, duboko, neočekivano uzdahnu.

—Nadala sam se da biste nešto tako mogli da kažete.

—Ništa od svega nije istina, zar ne? Sve je džinovska predstava. Predstava koju su postavili producenti... velika grupa producenata, možda. Ona monstruožna žena plaća producenta, unajmljuje producenta. Mi producenta još nismo videli. Čovek koga smo danas videli samo je glavna zvezda programa.

—Šta mislite o njemu?

—I on je nestvaran — reče Staford Naj. — Glumac je samo. Prvoklasan glumac, besprekorno uveden na scenu.

Iznenadi ga zvuk koji začu. Renata se smejala. Ona se diže sa klupe. Izgledala je iznenada uzbuđena, srećna, i istovremeno pomalo ironična.

—Znala sam — reče ona. — Znala sam da ćete uvideti. Znala sam da sa obe noge čvrsto stojite na zemlji. Oduvek ste, zar ne, bili u stanju da proniknete u srž svega što srećete u životu? Umete da prepoznate podvalu i da donosite pravilan sud o svakoj osobi i pojavi na koju naiđete. Nema potrebe da se ide u Stratford da bih vam pomoću Šekspirovih komada pokazala za kakvu ste ulogu stvoreni... kraljevi i krupne zverke moraju da imaju dvorsku ludu... budalu koja će kralju da govori istinu, priča razumno i ismeva sve čemu podležu drugi ljudi.

—To je, znači, ono što sam ja, je li tako? Dvorska luda?

—Ne osećate li to i sami? To je ono što želimo... To je ono što nam treba. 'Špil karata', rekoste. Ogromna, dobro organizovana, predstava! I kako ste samo u pravu. Ali ljudi se lepe na to. Misle da je to nešto lepo, misle da je to nešto đavolski ili misle da je to nešto užasno važno. Razume se da nije... samo... samo što čovek mora da nađe način da ljudima pokaže da je to prava istina... da je cela stvar, sveukupno, samo budalaština. To je ono što ćemo vi i ja da obavimo.

—Vaša je ideja, znači, da mi na kraju razgolitimo sve ovo?

—Slažem se da to zvuči pomalo nemoguće. Ali kad se ljudima konačno pokaže da je stvar lažna, da je sve samo kolosalna prevara, e, onda...

—Predlažete li vi da se upustimo u propovedanje o zdravom razumu?

—Razume se da ne — reče Renata. — Niko nas ne bi slušao, zar ne?

—U ovom trenutku ne bi.

—Ne. Moramo da im pružimo dokaze... činjenice... istinu...

—Imamo li mi neku od tih stvari?

—Da. Ono što sam ja preko Frankfurta odnela... ono što sam uz vašu pomoć uspela da bezbedno odnesem u Englesku...

—Ne razumem...

—Za sada... Razumećete kasnije. U ovom trenutku treba da igramo u predstavi. Spremni smo i voljni, prosto balavimo od želje da budemo indoktrinirani. Obožavamo mladost. Sledbenici smo i vernici mladog Zigfrida.

—Vi ste u stanju da to odglumite. Nisam toliko siguran kad sam ja u pitanju. Nikad nisam imao mnogo uspeha kao obožavalac ili nešto slično. A ni kraljeva luda to nije. On je veliki majstor razgolićivanja. Tako nešto u ovom trenutku niko ne bi bio u stanju da mnogo ceni, zar ne?

—Razume se da ne bi. Ne. Vi nećete da pokazujete tu svoju stranu. Osim, razume se, kad govorite o vašim gospodarima, političarima i diplomatama, Forin ofisu, establišmentu i sličnim ostalim stvarima. Tada smete da budete ogorčeni, pakosni, duhoviti, pomalo okrutni.

—Ja i dalje ne vidim svoju ulogu u ovom svetskom krstaškom pohodu.

—Drevna je ta uloga i jedna od onih koju svako razume i ceni. Vidite priliku da u svemu za sebe nešto učarite. To je vaša uloga. U prošlosti vas nisu cenili, ali mladi Zigfrid i ono za šta se on bori daju vam nadu da ćete da budete nagrađeni. Stoga što mu na uvid stavljate stvari koje želi da sazna o vašoj zemlji, on će vam obećati položaj koji sa sobom donosi moć u toj zemlji u dobrim vremenima koja treba da dođu.

—Vi kao da podozrevate da je ovo svetski pokret. Je li to istina?

—Razume se da jeste. Nalik je onim uraganima, znate, koji imaju imena. Flora ili Mala Eni. Pojavljuju se sa juga ili severa ili istoka ili zapada, ali nastaju ni iz čega i sve uništavaju. A to je ono što svi žele. U Evropi i Aziji i Americi. I u Africi, možda, iako tamo nema mnogo oduševljenja. Tek odskora su svoji gospodari i sve im se još uvek dopada. O, da, ovo je bez sumnje svetski pokret. Nosi ga mladost i sva ona silovita vitalnost mladosti. Nedostaju joj znanje iskustvo, ali ima viziju i vitalnost i novčanu podršku. Dotiču joj reke i reke novca. Bilo je previše materijalizma pa smo potražili nešto drugo i to dobili. Ali je to na mržnji zasnovano i nikuda neće stići. Setite se samo hiljadu i devet stotina devetnaeste kad su svi pričali da je komunizam odgovor za sve probleme. I kako će marksistička doktrina stvoriti novi raj na zemlji. Svet je tada bio pun plemenitih ideja. Ali se onda, vidite, ispostavilo da nemate s kim da sve te ideje sprovedete u život. Ista stara ljudska bića bila su na sve strane. Može sad da se stvori treći svet, tako bar sad svi misle, ali i u trećem svetu biće isti ljudi kao i u prvom svetu ili u drugom svetu. A kad isti ljudi vode stvari, oni će onda da ih vode na isti način. Treba samo proučiti istoriju da se to shvati.

—Da li danas iko mari za proučavanje istorije?

—Ne. Svi su radije spremni da gledaju napred u nepredvidivu budućnost. Svojevremeno je nauka trebalo da pruži odgovor za sve probleme. Učenje Frojda i slobodni seks biće sledeći melem za ljudsku mizeriju. Neće više biti ljudi s mentalnim problemima. Da je iko govorio da će ustanove za mentalno poremećene biti čak i punije zbog odbacivanja uzdržanosti, niko mu ne bi verovao.

—Želeo bih nešto da znam - prekide je Staford Naj.

—Šta to?

—Kuda idemo odavde?

—U Južnu Ameriku. Verovatno usput preko Pakistana ili Indije. A svakako moramo da odemo u SAD. Tamo se dešavaju zaista zanimljive stvari. Posebno u Kaliforniji...

—Na univerzitetima? — upita Staford Naj i uzdahnu. — Čoveku postaje muka od univerziteta. Stalno vrte istu staru ploču.

Neko vreme ostaše da sede ćutke. Svetlost dana gasila se, ali su vrhovi planina još bili žestoko crveni. Staford Naj reče čežnjivim glasom:

—Kad bismo sad uza se imali muzičare... u ovom trenutku... znate li šta bih zamolio da nam sviraju?

—Još Vagnera? Ili ste se Vagnera zauvek oslobodili?

—Sasvim ste u pravu... dosta s Vagnerom. Mislio sam na Hansa Saksa koji sedi pod svojim zovinim drvetom i govori o svetu: 'Ludost, ludost, sve je ludo'...

—Da... to sve sažima. I lepa je muzika, takođe. Ali mi nismo ljudi. Nije nas razum ostavio.

—Da. I biće nam to najveća poteškoća — reče Staford Naj. — Ima još jedna stvar koju bih voleo da znam.

—Da?

—Možda i nećete da mi kažete. Ali moram da znam. Možemo li u celom ovom ludom poslu u koji se upuštamo da nađemo i malo zabave?

—Svakako da možemo. Što da ne?

—Ludost, ludost, sve je ludo... ali svi ćemo veoma da uživamo. Ima li nade da dugo poživimo, Meri En?

—Verovatno nema — reče Renata.

—To je pravi duh. S vama sam, družo moj i vodiču. Da li ćemo da stvorimo bolji svet naporima koje ćemo da uložimo?

—Ne bih rekla, ali bi taj svet možda mogao da bude ljubazniji. U ovom trenutku je pun neljubazne vere.

—Zadovoljan sam — reče Staford Naj. — Napred!

Knjiga treća - Kod kuće i u inostranstvu

13. Konferencija u Parizu

U jednoj pariškoj sobi sedela su petorica ljudi. Bila je to odaja koja je i ranije služila za istorijske sastanke. Bezbroj puta. Ovaj sastanak po mnogo osnova bio je sasvim druge vrste, ali je svejedno obećavao da neće biti ništa manje istorijski.

Predsedavao je mesje Grosžan. Brižan čovek koji je davao sve od sebe da stvari rešava lako i šarmantno što mu je u prošlosti mnogo puta pomagalo. Danas nije imao osećaj da mu to mnogo pomaže. Sinjor Viteli stigao je iz Italije pre jedan sat. Njegovi pokreti bili su grozničavi, držanje neuravnoteženo.

—Nepojmljivo je — govorio je — daleko od svega što bi čovek bio u stanju da zamisli.

—Samo studenti — reče mesje Grosžan. — Ne patimo li svi zbog njih?

—Nisu to samo studenti. Šire je to. Kako čovek da nađe poređenje? Roj pčela. Elementarna nepogoda velikih razmera. Tolikih da je čovek jedva u stanju da u to poveruje. Oni marširaju. Imaju automatsko oružje. Odnekud su nabavili avione. Predlažu da preuzmu celu severnu Italiju. Ali to je ludilo! Oni su deca... ništa više. A ipak imaju bombe, eksploziv. Samo u gradu Milanu brojniji su od policije. Šta da radimo pitam vas? Da pozovemo vojsku? Vojska je takođe... u stanju pobune. Kažu, uz mlade smo. Kažu da svetu nema spasa bez anarhije. Govore o nečemu što zovu Treći svet, ali to ne može tek tako da se desi.

Mesje Grosžan uzdahnu. —Veoma je to omiljeno među mladima — reče — ta anarhija. Vera u anarhiju. Nama je to poznato iz alžirskih dana, iz svih onih nevolja od kojih nam je patila i zemlja i naše kolonijalno carstvo. I šta da radimo? Vojska? Na kraju uvek podrže studente.

—Studenti, ah, studenti — reče mesje Poasonje.

On je bio član francuske vlade za koga je reč „student“ bila anatema. Kad bi se on pitao radije bi pristao na epidemiju azijskog gripa ili bubonske kuge. Sve je u njegovoj svesti bilo prihvatljivije od studentskih aktivnosti. Svet bez studenata! Mesje Poasonje je ponekad o tome sanjario. Bili su to lepi snovi. Nije ih često sanjao, nažalost.

—A sudovi — reče mesje Grosžan — šta se to desilo s našim zakonodavnim sistemom? Policija... da, još uvek je lojalna, ali sudstvo ne izriče kazne mladim ljudima koje izvode pred lice pravde zato što su uništili tuđe vlasništvo, državno vlasništvo, privatno vlasništvo... bilo čije vlasništvo. A zašto to ne čine da ih čovek pita? Sproveo sam istragu u poslednje vreme. Prefektura mi je dala savete po određenim pitanjima. Potrebno je, kažu, podići životni standard zaposlenih u sudstvu, posebno u provincijskim oblastima.

—Hajde, hajde — reče mesje Poasonje - morate da pazite šta govorite.

—Ma foi, zašto bih pazio? Stvari treba izneti na videlo. I pre smo imali prevare, džinovske prevare, a sad i novac kruži unaokolo. Novac za koji ne znamo odakle potiče, ali su mi u prefekturi rekli... i verujem im... da počinju da shvataju kuda ide. Govorimo li ovde, možemo li da govorimo o korumpiranoj državi koju u takvo stanje dovodi neki spoljni izvor?

—U Italiji je isto - reče sinjor Viteli. - Italija, ah, kakve bih samo stvari mogao da vam ispričam. Da, mogu da vam kažem šta mi sumnjamo.

Ali ko, ko unosi korupciju u naš svet? Grupa industrijalaca, grupa tajkuna?^[8] Kako tako nešto može da se desi?

Ova stvar mora da se zaustavi — reče mesje Grosžan. — Treba da se preduzmu mere. Vojna akcija. Akcija vazduhoplovnih snaga. Ovi anarhisti, ovi razbojnici, stižu iz svih društvenih slojeva. To mora da bude ugušeno.

—Zavođenje reda suzavcem donelo je prilično dobre rezultate — reče mesje Poasonje kao da i sam ne veruje u to.

—Suzavac nije dovoljan — reče mesje Grosžan. — Isti rezultat mogao bi da se postigne ako se studenti zaposle čišćenjem luka. I tad bi im suze išle na oči. Ovde je potrebno nešto ozbiljnije.

Mesje Poasonje reče zapanjenim glasom:

—Ne zalažete se valjda za primenu nuklearnog oružja?

—Nuklearno oružje? Quelle blague!^[9] Šta da radimo s nuklearnim oružjem? Šta bi se desilo sa zemljom Francuske, s vazduhom Francuske kad bismo primenili nuklearno oružje? Tim oružjem možemo da uništimo Rusiju, to znamo. I Rusija može da uništi nas.

—Ne mislite valjda da grupa studenata koja maršira može da uništi naše nadmoćne snage?

—Baš tako mislim. Imam i neka upozorenja. O zalihama oružja, o raznim vrstama sredstava za vođenje hemijskog rata i sličnom. Imam izveštaje nekih naših istaknutih naučnika. Tajne su im pokradene. Skladišta... naša tajna skladišta... pokradena su i iz njih je odneto oružje za vođenje rata. Pitam vas šta je sledeće? Šta sad sledi?

Odgovor na to pitanje stiže neočekivano i daleko brže nego što je mesje Grosžan mogao da računa da će da ga dobije. Vrata se

otvoriše i njegov glavni sekretar užurbano mu priđe usplahirenog lica. Mesje Grosžan ga nezadovoljno odmeri.

—Nisam li rekao da ne želim da me prekidaju?

—Zaista jeste, gospodine predsedniče, ali ovo je pomalo neuobičajeno — reče sekretar i prignu se uhu svoga gospodara. — Maršal je ovde. Zahteva da uđe.

—Maršal? Mislite...?

Sekretar živo nekoliko puta klimnu glavom da pokaže da misli. Mesje Poasonje smeteno se zagleda u svog kolegu.

—Zahteva prijem. Ne prihvata odbijanje.

Preostala dva čoveka u sobi pogledaše prvo mesje Grosžana, a onda uzbuđenog Italijana.

—Zar ne bi bilo bolje — reče mesje Koen, ministar unutrašnjih poslova - kad bi...

Prekide se kod onoga „kad“ kad se vrata ponovo s treskom otvoriše i u sobu uđe novo lice. Bio je to veoma poznat čovek. Čovek čija je reč bila ne samo zakon u zemlji Francuskoj već mnogo godina već i nešto više od toga. Njegova pojava u ovom trenutku za ljude koji su sedeli u sobi bila je nemilo iznenađenje.

—Ah, pozdravljam vas, drage kolege — reče maršal. —

Došao sam da vam pomognem. Naša zemlja je u opasnosti.

Mora da se preduzme akcija, i to smesta! Došao sam da vam se stavim na raspolaganje. Preuzimam svu odgovornost za dejstva u ovoj krizi. To može da bude opasno. Ja znam da jeste, ali čast je uvek ispred opasnosti. Spas Francuske iznad je opasnosti. Sad marširaju ovamo. Veliki čopori studenata, kriminalaca koji su pušteni

iz zatvora, a neki među njima bili su zatvarani zbog počinjenih ubistava, neki su izvršili zločin palikućstva. Izvikuju parole. Pevaju pesme. Kliču njihovim učiteljima, filozofima, onima koji su ih povelili na ovaj put pobune. Onima koji će dovesti do propasti Francuske ako se nešto ne preduzme. A vi ovde sedite, pričate, odlažete stvari. Mora da se učini nešto više od toga. Poslao sam po dve regimente. Stavio sam u stanje pripravnosti vazduhoplovstvo, šifrovane poruke otišle su našem susedu, mojim prijateljima u Nemačkoj, jer Nemačka nam je saveznik u ovoj krizi!

Nemiri moraju da budu ugušeni. Pobuna! Ustanak! Opasnost za ljude, žene, decu, za imovinu. Idem sada da se obratim pobunjenicima, da im se obratim kao brižni otac, kao njihov vođa. Oni su mladost Francuske. Idem da o tome razgovaram s njima. Poslušaću me, promenice ono što ne valja u vladi, moći će da nastave studije po vlastitim nazorima. Olakšice koje su im davane bile su nedovoljne, životima im je uskraćivana lepota, vođstvo. Idem da sve to obećam. Govorim u svoje ime. Govoriću i u vaše ime, u ime vlade, jer vi ste radili u najboljoj nameri, delali ste najbolje što ste mogli i umeli. Ali sad je potrebno više vođstvo. Potrebno je moje vođstvo. Idem sada. Imam listu daljih šifrovanih poruka koje valja poslati. Nuklearna sredstva koja mogu da se koriste na ograničenim tačkama mogu da se stave u pogon u tako izmenjenom obliku da, iako će izazvati teror u gomili, znamo da ne postoji stvarna opasnost. O svemu sam razmislio. Moj plan će uspeti. Hajde, verni moji prijatelji, pridružite mi se.

—Maršale, ne možemo da dozvolimo... ne smete da se izlažete opasnosti. Mi moramo...

—Ne slušam ništa što govorite. Prigrlio sam svoju propast, svoju sudbinu.

Maršal ode do vrata.

—Moj štab je napolju. Moji probrani telohranitelji. Idem sada da se obratim tim mladim pobunjenicima, tim pupoljcima lepote i užasa, da im kažem gde leži njihova dužnost.

I maršal nesta kroz vrata uz sjaj glavnog glumca koji igra svoju omiljenu ulogu.

—Bon Dieu, on to i misli! — reče mesje Poasonje.

—Rizikovaće život — reče sinjor Viteli. — Ko zna? Hrabro je to od njega, hrabar je on čovek. Viteški je, da, ali šta će biti s njim? Uz raspoloženje koje sada vlada među mladima, mogao bi da bude i ubijen.

Sa usana mesje Poasonjea ote se zadovoljan uzdah. Istina. To bi mogla da bude i istina.

—Moguće je — reče on. — Mogli bi da ga ubiju.

—Čovek, razume se, ne može da poželi tako nešto — reče obazrivo mesje Grosžan.

Ali mesje Grosžan to jeste želeo. Nadao se tome, iako mu je prirodni pesimizam govorio da stvari retko kad ispadnu onako kako je čovek želeo. I zaista, mogao bi da se suoči s daleko crnijim tokom zbivanja. Bilo je sasvim moguće da, i sasvim u skladu s maršalovom prošlošću, maršal na ovaj ili onaj način natera veliku gomilu uzbuđenih i krvoločnih studenata da saslušaju šta ima da im kaže, da poveruju u njegova obećanja i da onda zatraže da mu se vrati vlast koju je nekad imao. Bila je to stvar koja se desila jednom ili dva puta u maršalovoj prošlosti. Njegov lični magnetizam bio je takav da su političari ranije doživljavali poraz kad su to najmanje očekivali.

—Moramo da ga sprečimo — kriknu.

—Da, da — reče sinjor Viteli — ne smemo da dozvolimo da ga svet izgubi.

—Ima razloga za strepnju — reče mesje Poasonje. — On ima i previše prijatelja u Nemačkoj, previše veza, a vi znate da se Nemci po vojnim stvarima veoma brzo pokreću. Mogli bi da skoče i iskoriste ovu priliku.

—Bon Dieu, Bon Dieu — izusti mesje Grosžan pa obrisao znojno čelo. — Šta da činimo? Šta možemo da uradimo? Kakva je to buka? Čujem li to puščanu paljbu?

—Ne, ne — tešeći ga reče mu mesje Poasonje. - Odlazim poslužavnike za kafu u menzi.

—Ima jedan citat koji bih mogao da upotrebim — reče mesje Grosžan koji beše veliki obozavalac drame — kad bih samo mogao da ga se setim. Citirao bih Šekspira: 'Zar niko neće da mi s vrata skine ovog...'

—'... smutljivog sveštenika' — dovrši mesje Poasonje. — Iz komada, Beket.

—Ludak kao maršal gori je od sveštenika. Sveštenik bi bar bio bezopasan iako je čak i Njegova svetost, papa, koliko juče primila delegaciju studenata. Blagoslovio ih je. Nazvao ih svojom decom.

—Hrišćanski je to gest bio — reče mesje Koen, tonom kao da i sam sumnja u izgovoreno.

—Čovek može da pretera čak i s hrišćanskim milosrđem — reče mesje Grosžan.

14. Konferencija u Londonu

U kabinetu u Ulici Dauning broj deset, gospodin Sedrik Lejzenbi, premijer, sedeo je na čelu stola i bez nekog primetnog zadovoljstva posmatrao članove svoje vlade. Izraz na njegovom licu bio je bespogovorno turoban, što mu je na neki način donosilo određeno olakšanje. Počinjao je da misli da jedino na zatvorenim sednicama svoje vlade može da lice opusti toliko da se na njemu pokaže neraspoloženje i da se oslobodi onoga izraza koji obično pokazuje svetu, izraza mudrog i zadovoljnog optimizma koji mu je tako dobro služio u raznim krizama političkog života.

Gordon Četvind se mrštio; ser Džordž Pekam očevidno se brinuo, razmišljao, čudio se kao i obično; pukovnik Manro delovao je kao i uvek vojnički smireno; maršal vazduhoplovstva Kenvud, čovek koji nikad nije mnogo govorio i nikad se nije trudio da krije svoje duboko nepoverenje prema političarima, sedeo je do pukovnika. Admiral Blant, krupan upadljiv čovek, lupkao je prstima po stolu i vrebao svoje vreme.

—Nije baš sve najbolje — govorio je maršal vazduhoplovstva. — Mora čovek to da prizna. Četiri naša aviona oteta su prošle nedelje. Odleteli su s njima do Milana, pustili putnike i onda odleteli u nepoznatom pravcu. Ispostavilo se u Afriku. Imali su pilote koji su ih tamo čekali. Crnce.

—Crna moć — reče pukovnik Manro zamišljeno.

—Ili Crvena moć? - dopuni ga Lejzenbi. - Imam osećaj, znate, da sve naše nevolje potiču od ruske indoktrinacije.

—Kad bi čovek samo mogao da stupi u dodir s Rusima... zaista mislim da bi lična poseta na najvišem nivou...

—Držite se samo mesta na kome ste, premijeru — reče admiral Blant. — Ne hvatajte se ponovo u kolo s Rusima. Oni u ovom trenutku jedino žele da ostanu po strani od cele ove zbrke. Oni sa svojim studentima nisu imali takve brige kao mi ostali. Njima je jedino stalo da na oku drže Kineze i vide šta oni dalje smeraju.

—Verujem da lični uticaj...

—Samo vi ostanite ovde i brinite za sopstvenu zemlju —neuvijeno mu odbrusi admiral Blant,^[10] sasvim u skladu s prezimenom koje je nosio.

—Zar ne bi bilo bolje da čujemo... da dobijemo pravi izveštaj o onome što se stvarno dešava? - upita Gordon Četvind i pogleda pukovnika Manroa.

—Želite činjenice? Sasvim ste u pravu. One su sve prilično neukusne. Pretpostavljam da ne želite toliko detalje činjenica o onome što se ovde dešava već više sliku opštih zbivanja u svetu?

—Baš tako.

—Pa, u Francuskoj je maršal još uvek u bolničkoj postelji. Dobio je dva metka u ruku. Pakao se razulario u političkim krugovima. Velike oblasti zemlje drže trupe onih što ih nazivaju Mlade snage.

—Govorite li vi to da su naoružani? — upita Gordon Četvind užasnutim glasom.

—Do zuba — odgovori pukovnik. — Ne znam samo odakle im sve to oružje. O tome postoji nekoliko mišljenja. Jedna velika isporuka oružja poslata je iz Švedske za Afriku.

—Kakve to veze ima s nama? — upita gospodin Lejzenbi.

—Ko mari? Nek gomilaju oružje koliko im je volja u Zapadnoj Africi. Neka se poubijaju međusobno.

—E, pa, u vezi s tim ima nešto čudno, kako nam to kazuju izveštaji naše obavestajne službe. Evo spiska oružja koje je poslato u Zapadnu Afriku. Zanimljiva je stvar da je oružje otpremljeno tamo, ali da je posle otišlo na drugu stranu. Oružje je primljeno, isporuka priznata, plaćanje izvršeno ili ne, ali je oružje u roku od pet dana iz te zemlje ponovo poslato na drugu stranu. Papiri preusmereni, odredište nepoznato.

—Ali s kojom svrhom sve to?

—Izgleda da oružje — reče pukovnik Manro — nikad i nije bilo namenjeno Zapadnoj Africi. Plaćeno je i poslato na drugu stranu. Sasvim je moguće da je iz Afrike otišlo na Bliski istok. U Persijski zaliv, u Grčku i u Tursku. Jedan kontingent poslat je avionima i u Egipat. Iz Egipta je otpremljeno u Indiju, iz Indije u Rusiju.

—Mislio sam da je oružje poslato iz Rusije.

—... A iz Rusije je otišlo za Prag. Cela stvar je luda.

—Ne razumem — reče ser Džordž. — Čovek se pita...

—Izgleda da tu negde postoji neka centralna organizacija koja usmerava isporuke raznih stvari, aviona, naoružanja, bombi, eksploziva i sredstava koja se koriste za biološko ratovanje. Sve ove pošiljke kreću se u neočekivanim pravcima. Isporuke se zabačenim seoskim putevima doturaju do žarišta nevolje pa ih koriste vođe i grupe... ako vam je po volji da ih tako zovete... Mladih snaga. Uglavnom odlaze liderima mladih gerilskih pokreta, profesionalnih anarhista koji propovedaju anarhiju i dobijaju... iako čovek mora da se pita plaćaju li uopšte... poslednje modele savremenog oružja.

—Da li vi to hoćete da kažete da se suočavamo s ratom u svetskim razmerama? — upita zapanjeni Sedrik Lejzenbi.

Blagi čovek azijskog lica koji je sedeo u začelju stola i dotle nije uzimao reč u razgovoru, diže glavu i uz osmeh progovori:

— To je ono u šta čovek sad mora da poveruje. Naša zapažanja govore nam...

Lejzenbi ga prekide.

—Morate da prestanete da samo zapažate. Organizacija Ujedinjenih nacija i sama mora da se prihvati oružja i uguši sve ovo.

Smireno lice osta neizmenjeno.

—To bi bilo protivno našim principima — reče.

Pukovnik Manro diže glas i nastavi sa svojim nabranjem.

—Ima sukoba u pojedinim delovima svake zemlje. Jugoistočna Azija odavno je tražila nezavisnost, a postoje i četiri ili pet centara moći u Južnoj Americi: Kuba, Peru, Gvatemala i tako dalje. Što se SAD tiče, vi znate da je Vašington praktično spaljen... Zapad je preplavljen oružanim snagama Mladih snaga... u Čikagu je na snazi ratno stanje. Čuli ste za Sema Kortmena? Ubijen je prošle noći na stepenicama ovdašnje američke ambasade.

—Trebalo je da danas prisustvuje ovom sastanku — reče Lejzenbi.

— Imao je nameru da nam izloži svoje viđenje ove situacije.

—Ne bih rekao da bi nam to mnogo pomoglo — reče pukovnik Manro. — Fini je on momak... ali teško da je bio upućen u stvari.

—Ali ko stoji iza svega ovoga? — upita Lejzenbi glasom punim strepnje.

—Mogli bi i Rusi da budu... — produži zatim s puno nade jer je i dalje zamišljao sebe kako leti za Moskvu.

Pukovnik Manro odmahnu glavom. — Sumnjam — reče.

—Lični nastup — reče Lejzenbi, kome se lice opet razvedri od nade.

— Potpuno nova sfera uticaja. Kinezi...?

—Nisu to ni Kinezi — reče pukovnik Manro. — Ali vama je poznato da je u toku veliko oživljavanje neofašizma u Nemačkoj.

—Pa ne mislite valjda da bi bilo moguće da Nemci...

—Ja ne mislim da Nemci stoje iza ovoga, ali kad ste pomenuli mogućnost... onda bih rekao da bi oni lako to mogli da izvedu. Radili su to i ranije, znate. Pripremali stvari godinama ranije, planirali, sve zapinjali i samo čekali da im se kaže NAPRED. Dobri planeri, veoma dobri planeri. Besprekoran štapski posao. Divim im se, znate. I protiv toga ništa ne mogu.

—Ali Nemačka izgleda tako miroljubiva i u državnom smislu dobro vođena.

—Da, tačno je to u izvesnom smislu. Ali da li shvatate da čela Južna Amerika praktično vrvu od Nemaca, od mladih neofašista, te da tamo imaju veliki Savez mladih? Nazivaju se superarijevcima, ili nešto tome slično. Znate, delom sve stare stvari, kukasti krstovi i pozdravi, ali tu je i osoba koja sad sve to vodi i koju zovu Mladi Votan, ili Mladi Zigfrid ili već tako nekako. Hrpa arijevskih koještarija.

Na vratima odjeknu kucanje i njima se pojavi sekretar.

—Stigao je profesor Ekstajn, ser.

—Uvedite ga — reče Lejzenbi. — Ako iko može da nam kaže kakvo sad oružje usavršavamo, on je taj. Možda u rukavu imamo neki adut kojim ubrzo možemo da stavimo tačku na ove gluposti. — Pored profesionalnog bavljenja putovanjima u razne delove sveta u ulozi mirotvorca, gospodin Lejzenbi patio je od neizlečivog optimizma, koji je retko dobijao svoju potvrdu u rezultatima.

—Neko dobro tajno oružje zaista bi moglo da nam pomogne — reče s nadom maršal vazduhoplovstva.

Profesor Ekstajn, za koga su mnogi smatrali da je vrhunski britanski naučnik, izgledao je na prvi pogled sasvim beznačajan. Bio je nizak čovek sa staromodnim bujnim brkovima i sipljivim kašljem. Imao je držanje osobe kojoj je glavna briga da se izvini zbog svog postojanja. Dok je prisutnima predstavljan, ispuštao je zvuke kao „ah“, „hamm“, „hrmrn“, izduvavao nos u maramicu, astmatično kašljucao i stidljivo otresao rukama. Većinu je već poznavao i takve pozdravljao samo nervoznim klimanjem glave. Sede na pokazanu mu stolicu i neodređeno pogleda oko sebe. Diže zatim ruku do usta i stade da gricka nokte.

—Ovde su prisutni svi ministri — obrati mu se ser Džordž Pekam. — Veoma nam je stalo da čujemo vaše mišljenje o tome šta može da se uradi.

—Oh — učini profesor Ekstajn. — da se uradi? Da, da, treba da se uradi.

Zavlada tišina.

—Svet veoma brzo zapada u stanje anarhije - reče ser Džordž.

—Izgleda da je tako, zar ne? Vidim ja to iz onoga što novine objavljuju. Ne kažem da im verujem. Pa stvarno, šta sve samo novinari nisu u stanju da izmisle. Ne može čovek nikad da se osloni na ono što oni pišu.

—Razumeo sam da ste u poslednje vreme došli do nekih velikih otkrića, profesore — reče Sedrik Lejzenbi hrabreći ga.

—Ah, da, pa i jesmo. I jesmo—uzvratila profesor Ekstajn, kome kao da se bodrost malo vratila. — Usavršili smo mnogo veoma opasnih hemijskih sredstava za ratovanje. Za slučaj da nam zatrebaju. Sredstva za bakterijsko ratovanje, znate, biološko oružje, gasove koji mogu da se ispuštaju kroz uobičajene ispuste za gasove, sredstva za zagađenje vazduha i trovanje vodenih zaliha. Da, ako to želite, mogli bismo da poubijamo pola populacije Engleske ako nam na

raspolaganje stavite tri dana da to uradimo. - Protrlja ruke. — Da li je to ono što želite?

—Ne, ne zaista. O, blagi bože, zaista ne — požuri gospodin Lejzenbi užasnuo da kaže.

—Pa to sam i mislio, znate. Ne postavlja se pitanje imamo li dovoljno smrtonosnog oružja. Imamo ga i više no što nam treba. Sve što imamo previše je smrtonosno. Teškoća bi ležala u tome da nekoga sačuvamo u životu, čak i nas same. Eh? Ljude koji se nalaze na vrhu vlasti, znate. Pa...nas, ovde prisutne, na primer. — I sipljivo se, sitno zakikota.

—Ali to nije ono što mi želimo — bio je uporan gospodin Lejzenbi.

—Nije ovde u pitanju šta vi želite, već o tome šta mi imamo. A sve što imamo užasno je smrtonosno. Ako želite da svi mladi od trideset godina budu zbrisani sa geografske karte, rekao bih da je to izvodljivo. Podsećam vas samo da bi tom prilikom zaglavilo i mnogo starijih. Teško je odvojiti jednu starosnu grupu od druge, znate. Ja bih lično bio protiv toga. Imamo neke veoma pametne mlade momke, stručne saradnike. Krvoločne pomalo, ali pametne.

—Kako je u svetu sve krenulo tako naopako? - iznenada upita Kenvud.

—E, sad ste udarili pravo u metu - reče profesor Ekstajn. — Ne znamo. I to ne znamo mi, ovde na vrhu, uprkos svemu što znamo o ovoj, onoj ili nekoj drugoj stvari. Danas znamo nešto malo više o Mesecu, znamo mnogo o biologiji, možemo da presadimo srce i jetru; mozak, takođe, uskoro, nadam se, iako ne znam šta će od toga na kraju da ispadne. Ali ne znamo ko ovo radi. A neko radi, znate. U pitanju je neka vrsta moćne pozadinske podrške. O, da, stvarano je to pred nama na više različitih načina. Znate, organizovani kriminal, organizovano krijumčarenje droge, sve te stvari. Moćna gomila kojom upravlja nekoliko dobrih, oštroumnih mozgova koji dejstvuju iz senke. Odvijalo se to pred nama čas u

jednoj, čas u drugoj zemlji, povremeno čak i u evropskim razmerama. Ali je sad krenulo i malo dalje, na drugu stranu sveta... na južnu hemisferu. Stići će, očekujem, i do antarktičkog kruga pre no što skončamo. — Izgledalo je kao da je zadovoljan dijagnozom koju je postavio.

—Nedobronamerni ljudi...

—Pa, možete to i tako da kažete. Nedobronamerni nedobronamernosti radi ili nedobronamerni novca ili moći radi. Teško je, znate, pronaći u srž svega toga. Siroti zanesenjaci preko čijih se leđa sve sprovodi takođe ništa ne znaju. Žele nasilje i vole nasilje. Ne vole naš svet, ne vole naše materijalističko ponašanje. Ne vole većinu naših opakih načina za sticanje novca, ne vole zvuk naše muzike. Ne vole da vide siromaštvo. Žele bolji svet. Pa, bolji svet bi mogao da se stvori, rekao bih, ako se o tome dovoljno dugo razmišlja. Ali je nevolja u tome što ako jednu stvar želite da sklonite na njeno mesto, prvo mora da se stavi druga stvar. Priroda ne dozvoljava vakuum... stara izreka, ali istinita. Ima sličnosti s presađivanjem srca. Izvadite jedno srce, ali na njegovo mesto morate da stavite drugo. Zdravo. I morate da se dobro pomučite oko srca koje nameravate da stavite, i to pre no što izvadite bolesno. U stvari, ja mislim da većinu tih stvari treba prepustiti prirodnom toku događaja, ali me, pretpostavljam, niko ne bi poslušao. A nije mi to ni struka.

—Gas? - učini predlog pukovnik Manro. Profesor Ekstajn se vidno razvedri.

—O, imamo na zalihama sve vrste gasova. Moram da vam kažem da su neki od njih razumno bezopasni. Blagi, da kažemo, ometači. Imamo sve. — Smešio se kao uslužni diler hardvera.

—A nuklearno oružje? — upita gospodin Lejzenbi.

—Ne igrajte se s tim! Ne želite valjda radioaktivnu Englesku, ili radioaktivni kontinent, kad smo već kod toga?

—Ispada da ne možete da nam pomognete — reče pukovnik Manro.

—Ne mogu sve dok se ne nađe neko da o svemu ovome malo više sazna — reče profesor Ekstajn. — Pa, žao mi je. Ali moram da vam stavim do znanja da je glavina stvari na kojima danas radimo opasna. - Potrudi se zatim da reč podvuče još jednom. — Zaista opasna.

Brižno ih zatim sve odmeri na način na koji to čini nervozni stric s grupom dece koja se igra kutijom punom šibica i koja sasvim lako u tom igranju može i kuću da zapali.

—Pa, hvala vam, profesore Ekstajn — reče gospodin Lejzenbi, ali mu glas nije zvučao posebno zahvalan.

Profesor se, pravilno shvativši da ga otpuštaju, osmehnu svima unaokolo i otkasa iz sobe.

Gospodin Lejzenbi jedva sačeka da se vrata za njim zatvore da bi dao oduška svojim osećanjima.

—Svi su isti, ovi naučnici - reče s gorčinom. - Nikad od njih praktične koristi. Nikad ne nude nešto razumno. Sve što znaju jeste da pocepaju atom... i da nam onda kažu da se time ne igramo!

—Baš kao da to nikad nismo ni imali — reče admiral Blant ponovo neuvijeno. — Ono što nama treba jeste nešto prikladno i domaćinski kao što je selektivni uništavač korova koji bi... — Naglo zastade. — Šta, do đavola...?

—Da, admirale? - podstače ga premijer učtivo.

—Ništa... podseti me ovo na nešto. Ne mogu samo da se setim Šta je to...

Premijer uzdahnu.

—Ima li još koji stručnjak koji čeka da ga vidimo? — upita Gordon Četvind, a čežljivo je pogledao na sat.

—Stari Pajkvej je ovde, verujem — reče Lejzenbi. — Ima sliku... crtež... mapu ili nešto, tome slično što bi želeo da pogledamo...

—Čemu to?

—Ne znam. Izgleda kao da su sve sami mehurići — neodređeno reče gospodin Lejzenbi.

—Mehurići? Zašto mehurići?

—Pojma nemam. Pa — uzdahnu - bolje da to pogledamo.

—Horšamje ovde, takođe...

—Možda ima nešto novo da nam saopšti — reče Četvind.

Pukovnik Pajkvej uđe. Nosio je rolnu koju uz Horšamovu pomoć razvi i onda uz malo poteškoća uspravi tako da mogu da je vide svi oni za stolom.

—Nije baš do kraja dobro iscrtano, ali grubu ideju ćete moći da steknete — reče pukovnik Pajkvej.

—Šta znači sve to, ako uopšte nešto znači?

—Mehurići? — promrmlja ser Džordž, a onda mu na um pade jedna ideja. —Je li to gas? Novi gas?

—Biće bolje da održiš predavanje, Horšame — reče Pajkvej. — Poznata ti je opšta zamisao.

—Znam samo ono što mi je rečeno. Ovo je grubi dijagram jedne asocijacije za upravljanje svetom.

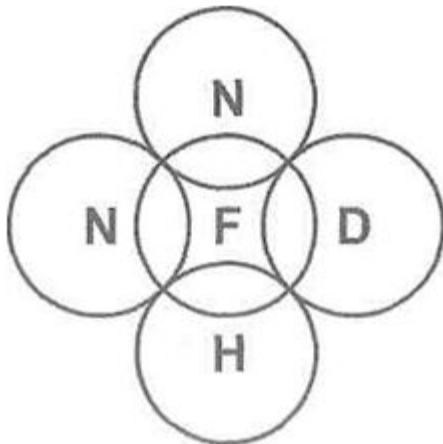
—Kakvo je to udruženje?

—Udruženje grupa koje u vlasništvu ili pod svojom kontrolom imaju izvore moći... sirovinski materijal moći.

—A slova azbuke?

Označavaju početna imena osoba ili šifrovano ime posebne grupe. Izvučeni krugovi na dijagramu presecaju se i pokrivaju Zemljinu kuglu.

Krug sa oznakom „N” predstavlja naoružanje. Neko, ili neka grupa, drži pod kontrolom naoružanje. Sve vrste naoružanja. Eksplozive, topove, puške. Svuda po svetu naoružanje se proizvodi u skladu s planom i šalje uglavnom nerazvijenim zemljama, zabačenim zemljama, zemljama koje se nalaze u ratu. Ali naoružanje ne ostaje tamo kuda je poslato. Gotovo smesta preusmerava se na drugu stranu. Gerilskim pokretima na južnoameričkom kontinentu... onima koji rukovode pljačkom i okršajima u SAD... u skladišta Crne moći... u razne zemlje Evrope.

„D” predstavlja drogu... mreža dobavljača rastura ih sa raznih zaliha i iz raznih skladišta. U pitanju su sve vrste droga, od više bezopasnih varijeteta do pravih ubica. Glavno sedište smešteno im je verovatno na Levantu, i prolazi kroz Tursku, Pakistan, Indiju i Srednju Aziju.

—Zarađuju li novac na tome?

—Zarađuju ogromne sume novaca. Ali u pitanju je više od pukog udruženja rasturača droge. Ima to svoju daleko ozbiljniju stranu. Koristi se da se dokrajče slabi među mladima kako bi, da kažemo, napravili od njih savršeno roblje, roblje koje ne može da živi, postoji i obavlja poslove za svoje poslodavce bez redovnog snabdevanja drogom.

Kenvud zvižduknu.

—Gadna stvar, zar ne? Imate li uopšte predstavu ko mogu da budu ti rasturači droge?

—Neki od njih su nam poznati. Ali samo sitne ribe. Stvarni upravljači su nam nepoznati. Centrale za trgovinu drogom su, koliko smo u stanju da procenimo, u Srednjoj Aziji i na Levantu. Tamo stižu u automobilskim gumama, u cementu, u betonu, u svim vrstama naprava i industrijskih proizvoda. Isporučuju je svuda po svetu i na mestima kojima je namenjena prolazi kao obična trgovačka roba.

„F" označava finansije. Novac! Novčana paukova mreža u središtu je svega. Treba da se obratite gospodinu Robinsonu za priču o novcu. Prema izveštaju koji ovde imamo, novac uglavnom stiže iz Amerike, a takođe postoji i ispostava u Bavarskoj. Postoje ogromne rezerve u Južnoj Africi, zasnovane uglavnom na zlatu i dijamantima. Glavnina novca odlazi u Južnu Ameriku. Jedan od glavnih kontrolora novca, ako tako smem da se izrazim, veoma je moćna i talentovana žena. Sad je stara: mora biti da neće još dugo da živi. Ali još uvek je veoma jaka i aktivna. Njeno ime je Šarlota Krap. Njen otac bio je vlasnik ogromnih Krap pogona u Nemačkoj. Ona sama bila je finansijski genije i radila je na Volstritu. Slagala je bogatstvo na bogatstvo iz investicija širom sveta. Drži transport, poseduje mašinske pogone, drži industrijske koncerne. Sve zajedno. Živi u prostranom dvorcu u Bavarskoj... odatle usmerava protok novca u različite delove sveta.

„N“ predstavlja nauku... nova naučna saznanja o hemijskom i biološkom oružju... Ima mnogo mladih naučnika koji su prešli na drugu stranu.... Jezgro im je u SAD, verujemo, a zakleti su i posvećeni izazivanju anarhije.

—Borba za izazivanje anarhije? Nije li to kontradikcija? Može li uopšte da postoji takva stvar?

—U anarhiju verujete u mladosti. Želite novi svet, a da biste s tim počeli, prvo treba da se sruši stari... baš kao što se ruši stara kuća da bi se izgradila nova. Ali ako ne znate kuda idete, ako ne znate kuda ste povučeni da krenete, ili čak i gurnuti na tu stranu, kako će onda da izgleda taj novi svet i gde će vernici da se nađu kad ga budu dobili? Neki od njih završiće kao robovi, neki zaslepljeni mržnjom, neki zadojeni nasiljem i sadizmom koje su propovedali i primenjivali. Neki od njih... a njima Bog neka je u pomoći... biće i dalje idealisti i nastaviti da veruju onako kako je svet verovao u Francuskoj u doba Revolucije da će revolucija doneti blagostanje, mir, sreću i zadovoljstvo njenoj deci.

—A šta mi radimo u vezi s tim? Kakve mere preduzimamo? — oglasi se admiral Blant.

—Šta mi radimo? Činimo sve što možemo. Uveravam vas, sve vas koji ste ovde, činimo sve što je u našoj moći. Imamo ljude koji rade za nas u svim zemljama. Imamo agente, istraživače, one koji skupljaju obaveštenja i donose ih nama ovamo...

PRSTEN

F Velika Šarlota — Bavarska

N Erik Olafson — Švedska, industrijalac, naoružanje

D Priča se da se kreće pod imenom Demetrios —Smirna, droga

N Doktor Sarolenski — Kolorado, SAD, fizičar-hemičar. Samo pod sumnjom.

H — Žena. Kreće se pod tajnim imenom Huanita. Tvrdi se da je opasna. Pravo ime nepoznato.

— Što je veoma neophodno — reče pukovnik Pajkvej. — Prvo moramo da znamo... da znamo ko je ko, ko je s nama, a ko je protiv nas. A posle toga moramo da vidimo šta, ako je išta uopšte moguće, može da se uradi. Ovaj dijagram nazvaćemo Prsten. Evo spiska onoga što nam je poznato o vođama svakoga od prstenova. Za pojedine imamo samo imena pod kojima se kreću, ali ima i onih na koje samo sumnjamo da su osobe koje tražimo.

15. Tetka Matilda ide u banju

I

Nije li to neka vrsta banje? — usudi se ledi Matilda da pita.

—Banje? — ponovi doktor Donaldson, koji je za trenutak izgledao lako zbunjen i time okrnjio fasadu lekarskog sveznanja što je, razume se, pomisli ledi Matilda, jedna od mana kad čovek ima mlađeg lekara umesto starog primerka na koji godinama beše sviknut.

—U naše vreme mi smo to tako zvali — objasni ledi Matilda. — Kad sam ja bila mlada, znate, u banju se išlo u Marijenbad, Karlsbad, Baden-Baden, ali bilo je i drugih. Pre neki dan sam upravo u novinama pročitala o tom novom mestu. Nedavno je izgrađeno i sasvim savremeno. Primenjuju se sasvim nove ideje u lečenju i te stvari. Ne kažem baš da sam obožavalac novih ideja, ali ih se i ne bojim. Htedoh reći, mora da su u pitanju sve one stare stvari u novom ruhu. Voda koja miriše na pokvarena jaja i poslednja vrsta dijete i šetnje na kupke, ili do vode, ili kako god da se danas to zove, sve u prilično neprivlačne jutarnje sate. A pretpostavljam da dobijate i masažu ili tako nešto. Morsku travu. Ali ovo novo mesto nalazi se u planinama. U Bavarskoj, u Austriji, ili tako negde. Pretpostavljam da zato nema morske trave. Mahovine, možda... i fine mineralne vode sasvim kao i ona sumporovita, ona što miriše na pokvarena jaja. Iz novina sam saznala da su zgrade savršene. Jedina stvar zbog koje čovek, kad su zgrade u pitanju, danas mora da strepi jeste ta što nikad ne stavljaju ograde na stepeništa u savremenim zdanjima. Sve sama mermerna stepeništa, a nemaš za šta da se uhvatiš.

—Mislim da znam na koje mesto mislite — reče doktor Donaldson.
— U štampi ga veoma reklamiraju.

—E, pa, znate kako je to kad je žena u mojim godinama — reče ledi Matilda. — Postoji želja da se probaju nove stvari. A sve je, zaista, samo zabave radi. Sigurno je da zdravlje ne može tek tako da se popravi. Ipak, nije to ni tako loša ideja, zar ne, doktore Donaldsone?

Doktor Donaldson je odmeri. Nije on bio mlad onoliko koliko ga je ledi Matilda u svojoj svesti zacrtala. Bližio se četrdesetoj i bio je taktičan i ljubazan čovek, voljan da izađe u susret svojim starijim pacijentima onoliko koliko je sam smatrao da je poželjno, bez neke stvarne opasnosti da im dozvoli da se poduhvate nečega što bi bilo primetno neodgovarajuće.

—Siguran sam da vam to uopšte ne bi škodilo — reče. — A i sama ideja je vrlo dobra. Razume se, putovanje je uvek pomalo zamorno, ali čovek danas avionom u čas posla lako stiže kud god hoće.

—Brzo, da. Lako, ne — uzvratila ledi Matilda. — Rampe i pokretne stepenice, ulazak i izlazak iz autobusa koji vas od aerodromske zgrade vozi do aviona, pa onda avionom do drugog aerodroma, gde vas takođe čeka autobus da vas preveze do aerodromske zgrade. I tako dalje, znate. Ali sam negde čula da čovek danas na aerodromima može da dobije kolica da se preveze.

—Tako je. Izvrsna ideja. Ako mi obećate da ćete uzeti invalidska kolica i da vam neće pasti na pamet da pešačite...

—Znam, znam — prekide ga njegov pacijent. — Vi zaista razumete. Vi ste zaista čovek pun razumevanja. Dostojanstvo je u pitanju i dogod može da uz pomoć štapa ili lako oslonjen na nekoga šepa unaokolo, čovek ne želi da izgleda kao apsolutni bogalj, slučaj za krevet ili tako nekako. Lakše bi bilo da sam muškarac — nastavi ona zamišljeno. — Tad je lako da se noga umota zavojima kao kad je giht u pitanju. Hoću da kažem, giht je stvar sasvim u redu kad je muški pol u pitanju. Normalna, mislim, i niko za njih ne smatra da

manje vrede. Čak neki njihovi stariji prijatelji tvrde da je sve posledica muškog zagledanja u čašu, što svemu daje još i šarm, iako ja smatram da to nije sasvim istina. Ne dobija se giht od vina. Da, invalidska kolica, pa mogu da letim za Minhenu ili kud mi je volja. A može i da se sredi da me na drugom kraju sačeka neki automobil.

—Povešćete i gospođicu Lederen sa sobom?

—Ejmi? O, razume se. Ne bih mogla bez nje. U svakom slučaju, smatrate li da ovo neće da mi škodi?

—Mislim da samo može da vam prija.

—Vi ste zaista fini čovek.

I leđi Matilda mu pokloni veseli blesak svojih očiju koji mu dotle već beše postao prisan.

—Mislite da će me zabaviti i razveseliti odlazak u nove sredine i među nova lica i, razume se, sasvim ste u pravu.

Ali ja volim da mislim da idem u banju na lečenje, iako zaista kod mene nema šta da se izleči. Izuzev starosti. Na nesreću, leka za starost nema i može samo da postane još gora, zar ne?

—Jedino pitanje koje se postavlja jeste da li ćete da uživate? Ja mislim da hoćete. Uzgred, ako vas zamara nešto što radite, prestanite s tim.

—Ipak ću da pijem vodu koja ima ukus kao pokvarena jaja. Ne zato što to volim ili stoga što iskreno verujem da će to da mi nešto pomogne, već zato što to deluje umirujuće. Stare žene u našem selu imale su slične sklonosti. Obožavale su fini, jak tečni lek obojen crno, purpurno ili ružičasto sa snažnim ukusom pepermintu. Mislile su da je to neuporedivo bolje od svake pilule ili flaše u kojoj bezbojna tečnost izgleda kao obična voda.

—Vrstan ste poznavalac ljudske prirode — reče doktor Donaldson.

—Veoma ste fini prema meni — reče leđi Matilda. — Cenim to. Ejmi!

—Da, leđi Matilda?

—Dodaj mi jedan atlas, molim te. Zaboravila sam gde je Bavarija i zemlje oko nje.

—Čekajte da razmislim. Atlas. Biće da ima jedan u biblioteci. Ali ma koliko da ih je, sigurno je jedino da nisu izdati posle hiljadu devet stotina dvadesete.

—Pitam se imamo li ma šta malo savremenije.

—Atlas — ponovi Ejmi zaneta u duboko razmišljanje.

—Ako ga nemamo, onda možeš jedan da kupiš i doneseš ga sutra ujutro. Nećemo moći lako da se snađemo jer su imena izmenjena, zemlje izgledaju drugačije, pa se bojim da se ne izgubimo. Ali ti ćeš mi pomoći. Nađi i jednu veliku lupu. Čitala sam pomoću lupe pre neko veče u krevetu i mora da mi je skliznula između kreveta i zida.

Potraja malo da joj se ispune svi zahtevi, ali na kraju dobi dva atlasa, jedan savremeniji i jedan stariji potreban radi poređenja, i lupu, i Ejmi se, fina žena, pomisli leđi Matilda, pokaza veoma korisna.

—Da, evo ovde je. Izgleda da se još uvek zove Monbriž ili tako nekako. U Tirolu je ili Bavarskoj. Sva mesta kao da su ispremeštana i kao da su dobila nova imena...

Ledi Matilda se osvrnu da pogleda spavaću sobu hotela. Bila je bogato uređena. Kombinacija udobnosti i bolničke strogosti tako da je čovek mogao da bude naveden na pomisao da je među asketama, na teškoj dijete ili na posebno mučnom režimu lečenja. Nameštaj, pomisli, beše zanimljiv. Podmirivao je sve ukuse. Na zidu se nalazio veliki uramljeni gotski spis. Nemački ledi Matilde nije bio dobar kao nekada, ali se spis bavio, mislila je, zlatnom i zamamnom idejom o novom dobu mladosti. Ne samo da mladi čvrsto drže budućnost u svojim rukama već se i starijima nagoveštavalo da i sami mogu da dožive drugo takvo zlatno cvetanje.

Blage napomene olakšavale su čoveku da se opredeli za doktrinu bilo koga od mnogih životnih puteva privlačnih raznim društvenim slojevima. (Uvek pod pretpostavkom da za to imaju dovoljno novaca da plate.) Pored kreveta je stajala gideonska Biblija, od one vrste kakvu je ledi Matilda na putovanjima po SAD često nalazila pored uzglavlja. Sa odobravanjem je dohvati i nasumice otvori pa stavi prst na jedan određeni stih. Pročita ga zadovoljno klimajući glavom pa načini kratku zabelesku na notesu koji je stajao na noćnom stočiću. Tokom života često je slično postupala... bio je to način da joj na dohvatu ruke stalno stoji božansko usmerenje.

Bila sam mlada, a sada sam stara, a ipak

nisam videla napuštenog pravednika.

Nastavi da dalje istražuje sobu. Zgodno smešten, tako da ne bude previše upadljiv, bio je tu jedan Gotski almanah, skromno gurnut na donju policu noćnog stočića. Dragocena knjiga za one koji žele da se upoznaju s višim slojevima društva čije poreklo može da se prati vekovima unazad, a koji su i dalje na oku, pod pažnjom i proverom onih aristokratskog porekla ili za isto zainteresovanih. Dobro će mi doći, pomisli, treba da pročitam dosta o tome.

Pored stola, kraj peći izrađene od vremenog porcelana, nalazila su se džepna izdanja određenih propovedi i učenja savremenih svetskih proroka. Dela onih koji su sad, ili su to nekad činili, vikali u divljini bila su tu da ih prouče i prihvate mladi sledbenici bujne kose, čudnih sklonosti i vatrenih srca. Markuze, Gevara, Levi-Stros, Fenon.

Ako namerava da uopšte razgovara sa zlatnom mladeži, bolje da i to malo pročita.

U tom trenutku začu krotko kucanje na vratima. Ona se otvoriše i verna Ejmi stupi u sobu. Ejmi će, pomisli iznenada ledi Matilda, izgledati taman kao ovca za desetak godina. Fina, verna, ljubazna ovca. U ovom času, zahvalno pomisli ledi Matilda, još uvek je izgledala kao veoma prihvatljivo punačko jagnje sa onim svojim kovrdžama, zamišljenim i blagim očima, sposobna da nešto i kaže osim da samo bleji.

—Nadam se da ste dobro spavali.

—Da, draga moja, jesam. Izvrsno. Jesi li nabavila tu stvar?

—Ejmi je uvek znala šta misli. Pruži traženo svojoj poslodavki.

—Ah, moj jelovnik. Jasno mi je - reče ledi Matilda pa se dade na njegovo proučavanje. — Neverovatno neprivlačno! Na šta li liči ta voda koju bih morala da pijem?

—Nema baš lep ukus.

—Tako sam i mislila. Dođi ponovo za pola sata. Treba jedno pismo da mi odneseš na poštu.

Uklonivši u stranu poslužavnik s doručkom, ledi Matilda priđe stolu. Osta zamišljena nekoliko minuta, a onda napisa pismo. — Ovo će valjda biti dovoljno — promrmlja.

—Izvinite, ledi Matilda, šta ste to rekli?

Pisala sam pismo staroj prijateljici o kojoj sam ti pričala.

—Onoj za koju ste pomenuli da je niste videli pedeset ili šezdeset godina?

Ledi Matilda klimnu glavom.

—Zaista se nadam... — poče Ejmi, a kao da se izvinjavala. — Mislim... ja... to je veoma dugo vreme. A ljudi imaju kratko pamćenje. Zaista se nadam da će da vas se setiti.

—Razume se da hoće — reče ledi Matilda. — Ne zaboravljaš ljude koje si poznao dok si imao između deset i dvadeset godina. Zauvek ti ostaju urezani u sećanje. Pamtiš koje su šešire nosili, način na koji su se smejali, sećaš se mana koje su imali, kao i dobrih osobina koje su ih krasile, ali i sve drugo u vezi s njima. E, sad, ne pamtim ni ko su ni šta su ljudi koje sam upoznala pre, recimo, dvadeset godina. Ni kad mi ih pomenu, pa čak ni kad ih ponovo vidim. Da, setiće se ona mene. I svega u vezi s Lozanom. Oduzi ovo pismo na poštu. Treba da uradim jedan domaći zadatak.

Dohvati zatim Gotski almanah pa se vrati u krevet, gde se dade na ozbiljno proučavanje svih stavki koje je delo nudilo, a koje bi mogle da budu od koristi. Posebno porodične i druge korisne rođачke veze. Ko se za koga udao, ko je gde živeo, kakve su nesreće snašle druge. Znala je da osobe koje je ona imala na umu teško da može da nađe u Gotskom almanahu. Ali osoba koju je imala na umu živela je u ovom delu sveta, odabrala je da živi u Šlosu, koji je prvobitno pripadao plemićkoj porodici i zajedno s njim dobila i poštovanje i obožavanje rezervisano samo za one plemenitog porekla. Dobro poreklo, kao što je ledi Matildi veoma dobro bilo poznato, ona nije imala. Zato je to morala da nadoknadi novcem. Morem novca. Nezamislivim količinama novca.

Ledi Matilda Klekhiton nije sumnjala da će nju, ćerku osmog vojvode u pravoj liniji, dočekati u svečarskoj atmosferi. Počastiće je, možda, kafom i prefinjenim kolačima s kremom.

III

Ledi Matilda stupi u jednu od velikih soba za prijeme u Šlosu. Vožnja automobilom do zamka bila je duga dvadesetak kilometara.

Poklonila je malo više pažnje svom odevanju iako je Ejmi ishodom bila ponešto nezadovoljna. Ejmi je retko nudila savet, ali joj beše neobično stalo da njena poslodavka ovoga puta požanje uspeh u svom naumu, ma kakav da je bio, da se odvažila da načini skromnu primedbu.

—Ne mislite li da vam je ta crvena haljina pomalo iznošena? Znaete na šta mislim? Tu, pod miškom i, pa, ima i dva ili tri vidno uglačana mesta...

—Znam, mila moja, znam. Haljina jeste pohabana, ali to je svejedno Patuov model. Stara je, ali je bila strahovito skupa. Ne pokušavam da izgledam bogato ili ekstravagantno. Ja sam član aristokratske porodice koji je zapao u siromaštvo. Svako ko ima manje od pedeset godina bez sumnje bi me prezreo. Ali moja domaćica živi i dugi niz godina živela je u delu sveta u kome bogate ostavljaju da čekaju dok su domaćini voljni da čekaju dronjave starije gospođe besprekornog porekla. Porodična tradicija nije stvar koju čovek lako ispušta. Čovek ih apsorbuje čak iako ide u novo susedstvo. U koferu ćeš naći pernati šal.

—Zar ćete da stavite i pernati šal?

—Da. To je onaj od nojevog perja.

—O, bože, taj mora da je sto godina star.

—I jeste, ali sam ga veoma pažljivo čuvala. Videćeš, Šarlota će smesta da oceni šta je posredi. Pomisliće da je pripadnica jedne od najboljih familija u Engleskoj spala na to da nosi stare stvari koje je godinama marljivo čuvala. A obući ću i kaput od fokine kože. Pohaban je i on, takođe, ali kakav je to sjajan kaput bio u svoje vreme.

Tako doterana krenula je u posetu. Ejmi je pošla s njom kao lepo odevena, ali skromna pratilja.

Matilda Klekhiton beše pripravna na ono što ugleda. Kit, baš kao što joj je Staford i rekao. Pred njom se našla grozna stara žena, telesine kao u najvećeg sisara na svetu, koja je sedela u sobi okružena slikama od kojih je svaka vredela bogatstvo. Šarlota se uz pomalo muke diže sa svoje prestolu slične stolice, koja bi na bilo kojoj pozornici sama bila dovoljna da dočara atmosferu odaje nekog veličanstvenog princa iz srednjeg veka.

—Matilda!

—Šarlota!

—Ah! Posle toliko godina. Ovo izgleda nestvarno!

Izmenjaše pozdrave i izraziše svoje zadovoljstvo, a govorile su delom nemački, delom engleski. Nemački ledi Matilde imao je mane. Šarlota je izvrsno govorila nemački i izvrsno govorila engleski iako ga je izgovarala pomalo grleno, a tu i tamo i sa američkim naglaskom. Bila je zaista, pomisli ledi Matilda, sasvim blistavo gnusna. Za trenutak oseti naklonost skoro istovetnu onoj koju je u prošlosti osećala iako je, pomisli već u sledećem trenutku, Šarlota bila najpodlija devojka. Niko je u stvari nije voleo, ali je i ona uzvraćala ravnom merom. Ali, govorili i mislili šta nam je drago, sećanje na školske dane neraskidiva je veza. Da li ju je Šarlota u ono vreme volela ili ne nije znala. Ali je Šarlota, sećala se sasvim određeno, kako se to tih davnih dana govorilo, bez sumnje trčala za njom. Verovatno je zamišljala da će biti pozvana da odsedne na

vojvodskom imanju u Engleskoj. Otac ledi Matilde, iako besprekornog porekla, bio je jedan od najsiromašnijih vojvoda u Engleskoj. Njegovo imanje opstalo je zahvaljujući jedino bogatoj ženi s kojom se venčao i prema kojoj se odnosio s najvećom pažnjom, a koja je sa svoje strane uživala da ga vuče za nos kad god bi joj to palo na pamet. Ledi Matilda je imala sreću da mu bude kćerka iz drugog braka. Njena majka bila je krajnje pristala osoba, a takođe i veoma uspešna glumica, u stanju da bolje odglumi vojvotkinju od bilo koje prave.

Izmenjaše uspomene na stare dane, prisetiše se muka na koje su stavljale neke od svojih vaspitača, pomenuše srećne i nesrećne brakove koji su zadesili neke od njihovih školskih drugarica. Matilda nekoliko puta pomenu i određene saveze i porodice čija je imena izvukla sa stranica Gotskog almanaha: — Ali, razume se, mora da je to bio užasan brak za Elzu. Jedan od Burbona iz Parme, je li tako? Da, da, tako nešto moglo je da se pretpostavi. Užasna nesreća.

Prinesoše im kafu, izvrsnu kafu, zajedno s pecivom i bajnim kolačima s kremom.

—Ne bih smela ni da dodirnem ma šta od ovoga — zavapi ledi Matilda. - Nikako! Doktor mi je to strogo zabranio. Rekao mi je da moram da se pridržavam isključivo banjškog jelovnika sve dok sam ovde. Ali danas je ipak praznik, zar ne? Praznik obnove mladosti. I to me veoma zanima. Moj nećak, koji je nedavno bio ovde kod vas u poseti... zaboravih ko ga je doveo, grofica... ah, počinje sa Z, ali imena ne mogu da se setim.

—Grofica Renata Zerkovski...

—A, to je to ime, da. Veoma šarmanтна mlada žena, verujem. I ona ga je dovela da te poseti. Krajnje ljubazno od nje. Bio je impresioniran. Zadivljen, takođe, svim vašim lepim stvarima, načinom na koji živite, ali pre svega stoga što se uverio da je sve što je o vama slušao istina. Pričao mi je ushićeno kako vodite čitav

pokret... o, ne znam kako da to tačno nazovem. Galaksija mladosti. Zlatna, divna mladež. Pričao mi je o tome kako se roje oko vas. Obožavaju vas. Kako prekrasno vi mora da živite. Ne kažem da bih sama bila u stanju da izdržim takav život. Moram da živim veoma povučeno. Reumatični artritis. A imam i finansijskih poteškoća. Teško održavam i porodičnu kuću. Ah, pa znate vi kako je to s nama sad u Engleskoj... muke s porezima.

—Sećam se tog vašeg nećaka, da. Pristao, veoma pristao čovek. Koliko sam razumela, on je u diplomatskoj službi?

—Ah da. Ali to je... pa, znate, imam osećaj da njegovu darovitost ne cene. On mi ne priča mnogo. Ne žali se, ali smatra da je... smatra da ga ne cene koliko zaslužuje. Ovi na vlasti, ovi što su sada na vlasti, šta su oni?

—Canaille!^[11] — reče Velika Šarlota.

Intelektualci koji u životu ne znaju za savoir faire.^[12]

Pre pedeset godina bilo bi to drugačije — reče ledi Matilda — ali on danas ne dobija unapređenje koje zaslužuje. Reći ću vam čak, u poverenju, razume se, da mu čak i ne veruju. Sumnjaju, znate, da ima... kako bih to nazvala... buntovne, revolucionarne sklonosti. A ipak čovek mora da bude svestan svega što budućnost čuva za onoga koji je u stanju da prihvati napredna shvatanja.

—Hoćete da kažete da nije, kako vi to u Engleskoj zovete, u ljubavi sa, kako oni to zovu, establišmentom?

—Tiše, tiše, ne smemo da pominjemo te stvari. Ja bar ne smem — reče ledi Matilda.

—Zainteresovali ste me — reče Šarlota. Ledi Matilda uzdahnu.

—Recimo da je to, ako vam je tako milo, slabost starije rođake. Stafi mi je oduvek bio miljenik. Ima šarma i domišljat je. Mislim da mu i

ideje ne nedostaju. U stanju je da zamisli budućnost, budućnost koja se uveliko razlikuje od ovoga što sada imamo. Naša zemlja, avaj, u političkom smislu je u veoma lošem stanju. Staford je zadivljen stvarima koje ste mu rekli i koje ste mu omogućili da vidi. Koliko sam shvatila, vi ste veoma mnogo učinili za muziku.

—Ono što je nama potrebno, ne mogu a da ne osetim, ideal je više rase.

—Treba i može da postoji viša rasa. Adolf Hitler je imao pravu ideju — reče Šarlota. — Sam po sebi bio je beznačajan čovek, ali je imao umetničke crte u svom karakteru. A nema sumnje da je posedovao moć da bude vođa.

—Ah, da. Vodstvo, to je ono što nam je potrebno.

—Imali ste loše saveznike u prošlom ratu, draga moja. Da su se Engleska i Nemačka postrojile jedna uz drugu, da su imale iste ideale o mladosti i snazi, bile bi to dve arijevske nacije s pravim idealima. Pomislite samo gde bi vaša zemlja i moja danas bile? A ipak, možda je čak i to preusko viđenje stvari. Komunisti i ostali na neki način naučili su nas pameti. Radnici svih zemalja, ujedinite se? Nije li to prenisko gledište? Radnici su samo naš materijal. Ta parola treba da glasi: 'Vođe svih zemalja, ujedinite se!' Mladi ljudi obdareni smislom za vođstvo, dobre krvi. A mi moramo da počnemo, i to ne sa sredovečnim ljudima, sviklim na jedan način života, koji se ponavljaju kao pokvarena gramofonska ploča. Vođe moramo da tražimo među mladom studentskom populacijom, mlade ljude s hrabrim srcima, s velikim idejama, spremne da marširaju, spremne da budu ubijeni, spremne takođe i da ubijaju. Da ubiju bez griže savesti... jer je sigurno kao dan da bez agresivnosti, bez nasilja, bez napada... nema pobede. Moram nešto da vam pokažem...

Pomalo batrgajući se stade ona nekako na noge. Ledi Matilda se povede za njenim primerom, ponešto naglašavajući svoju muku, koja nije bila baš onolika kolikom ju je prikazivala.

—Bilo je to u maju, hiljadu devet stotina četrdesete — reče Šarlota — kada je Hitlerova omladina prešla u svoju drugu fazu. Kada je Himler od Hitlera dobio svoje zaduženje. Zaduženje da vodi čuvene SS jedinice. Te jedinice bile su formirane zarad uništenja istočnih naroda, robova, predodređenih robova zapadnog sveta. Tako bi nastao prostor za širenje nemačke gospodarske rase. Oživotvoren je esesovski izvršni instrument.

Njen glas se tu malo spusti. Za trenutak u njemu kao da je lebdela nota religioznog zanosa.

Ledi Matilda se greškom umalo ne prekrsti.

—Bio je to Red mrtvačke glave - reče Velika Šarlota.

Polako i s mukom odšeta do kraja sobe i pokaza prema mestu na zidu gde je uramljeno zlatom i mrtvačkom glavom visilo znamenje Reda mrtvačke glave.

—Vidite, to je moje najdragocenije vlasništvo. Visi ovde na mome zidu. Moja zlatna omladina, kad dođe ovamo, salutira mu. A u našoj arhivi, ovde u zamku, nalaze se dosijeji s njegovom hronikom. Neke od tih dosijea mogu da čitaju samo oni s jakim stomakom, ali čovek nauči da prihvata takve stvari. Masovna uništenja u gasnim komorama, ćelije za mučenja. Otrovnost o svim tim stvarima govori suđenje u Nirnbergu. Ali bila je to jaka tradicija. Snaga kroz bol. Obuka kroz koju su prošli ti mladi ljudi, dečaci, osposobila ih je da se ne kolebaju, ne okreću leđa ili pate od bilo koje vrste mekoće. Čak je i Lenjin, zagovarajući svoju marksističku doktrinu, izjavio: 'Nema mesta za meke!' Bio je to jedan od njegovih prvih zakona za stvaranje savršene države. Ali mi smo bili previše uskogrudi. Želeli smo da ograničimo naš veliki san samo na gospodarsku nemačku rasu. Ali postoje i druge rase. I one takođe mogu da dosegnu gospodarstvo kroz patnju i nasilje i promišljenu primenu anarhije. Mi moramo da oborimo, da oborimo sve meke institucije.

Moramo da srušimo one oblike religije koji su ponižavajući. Tu nam je religija snage, stara religija Vikinga. A imamo i vođu, mlađanog još uvek, koji svakoga dana postaje sve moćniji. Šta ono reče neki veliki čovek? Dajte mi alat i obavicu posao. Tako nešto. Naš vođa već ima alate. Dobiće ih još. Imaće avione, bombe, sredstva za vođenje hemijskog rata. Imaće i ljude za borbu. Imaće transport. Imaće brodovlje i naftu. Imaće ono što bi čovek mogao da nazove moć Aladinovog duha iz lampe. Protrljate lampu i duh se pojavi. I sve vam je u rukama. Sredstva za proizvodnju, sredstva za sticanje bogatstva i sve to ima naš mladi vođa, koji je vođa kako po rođenju tako i po karakteru. Glas joj prede u šištanje i ona se zakašlja.

—Dozvolite mi da vam pomognem.

Ledi Matilda je pridrža i vrati do njene stolice. Šarlota malo jeknu kad sede.

—Tužno je kad si star, ali potrajaću ja dovoljno dugo. Dovoljno dugo da vidim trijumf novog sveta, nove tvorevine. To je ono što vi želite za svoga nećaka. Pobrinuću se za to. Vlast u sopstvenoj zemlji je ono što on želi, je li tako? Da li ćete vi da budete spremni da tamo podstaknete udarnu snagu?

—Nekad sam bila uticajna. Ali sada... — reče ledi Matilda pa tužno zavrte glavom. - Sve je to nestalo.

—Opet ćete to steći, draga moja - reče njena prijateljica. - Bili ste u pravu što ste došli do mene. Ja imam određeni uticaj.

—To je velika stvar za koju se vredi žrtvovati — reče ledi Matilda pa onda uzdahnu i promrmlja: — Mladi Zigfrid.

IV

—Nadam se da ste uživali u susretu sa starom prijateljicom—reče
Ejmi dok su se vozile natrag u hotel.

—Da si samo mogla da čuješ sve gluposti koje sam izgovorila, ne bi
verovala vlastitim ušima — reče leđi Matilda Klekhiton.

16. Pajkvej priča

Vesti iz Francuske veoma su loše — reče pukovnik Pajkvej brišući brdo pepela od cigara sa svoga kaputa. — Čuo sam kako to Vinston Čerčil izgovara u prošlom ratu. Bio je to čovek koji je koristio obične reči i nije govorio više nego što je potrebno. Bilo je to veoma impresivno. Govorio nam je ono što treba da znamo. E, pa, od tada je prošlo mnogo vremena, ali ja ću to danas da ponovim. Vesti iz Francuske veoma su loše.

Nakašlja se, kinu pa skide još malo pepela sa sebe.

— Vesti iz Italije veoma su loše — reče. — Vesti iz Rusije bile bi, pretpostavljam, veoma loše kad bi nam dozvolili da o tome nešto saznamo. Imaju i oni tamo nevolje, takođe. Bande studenata koje marširaju po ulicama, porazbijane izloge, ambasade pod napadima i opsadom. Vesti iz Egipta veoma su loše. Vesti iz Jerusalima su veoma loše. Vesti iz Sirije veoma su loše. Sve je to manje-više normalno pa ne moramo mnogo da brinemo. Vesti iz Argentine su, nazvao bih to, čudne. Argentina, Brazil, Kuba, svi su se uhvatili pod ruku. Nazvali to Savez država zlatne mladosti, ili tako nekako. Imaju i armiju, takođe. Pravilno istreniranu, pravilno naoružanu, pravilno rukovođenu. Imaju avione, imaju bombe, imaju sam bog zna šta sve ne još. I većina zna šta će s tim, što stvari i pogoršava. Očevidno, postoji i raspevana gomila sveta. Pop pesme, stare narodne pesme i drevne ratne himne. Delaju kao nekad Armija spasa... bez namere da vređam... ne potcenjujem Armiju spasa. Sjajno je uvek obavljala posao. A devojke... lepe kao trešnjice.

Pa nastavi:

—Čuo sam da se nešto slično odvija i u civilizovanim zemljama, počev od naše. Neki od nas još uvek mogu da se zovu civilizovanim,

pretpostavljam? Jedan od naših političara, pre neki dan, sećam se, reče da smo bili sjajna nacija uglavnom stoga što smo bili popustljivi, što smo dozvoljavali demonstracije, što smo razbijali stvari, što smo tukli svakoga ako nismo imali pametnija posla, oslobađali se napetosti prepuštanjem nasilju i moralne čistote skidanjem odeće. Ne znam da li je znao o čemu priča... političari to retko znaju... ali je učinio da sve zvuči razumno. Takvi zato i jesu političari.

Načini pauzu i pogleda preko u čoveka kome se obraćao.

—Uznemirujuće... tužno uznemirujuće — reče ser Džordž Pekam. — Čovek jedva može da poveruje... čovek brine...kad bi čovek samo mogao... Jesu li to sve vesti koje imate?— upita žalobno.

—Zar nije dosta? Vas je teško zadovoljiti. Dobro poodmakla anarhija u svetskim razmerama... eto šta imamo. Malo trapava još uvek... još uvek sasvim neustoličena, ali ni najmanje daleko od toga.

—Ali protiv svega ovoga svakako možemo da preduzmemo odgovarajuće mere, je li tako?

—Nije to tako lako kako mislite. Tačno je da suzavac zaustavlja rulju neko vreme tako da policija može da predahne. I, prirodno, imamo mi sve vrste sredstava za biološko-hemijski rat i nuklearne bombe i punu vreću drugih trikova... Šta mislite da će se dogoditi ako počnemo da sve to koristimo? Doći će do masovnog masakra devojaka i momaka koji demonstriraju, pobićemo domaćice, penzionere po kućama, veću količinu naših nadmenih političara koji nam pričaju kako nam lepše nikad nije bilo i, kao dodatak, nas dvojicu... Ha, ha!

—A u svakom slučaju — nastavi pukovnik Pajkvej — ako su samo vesti ono što vas zanima, čuo sam da ste i sami danas dobili neke vruće vesti. Doneo ih je kao vrhunsku tajnu iz Nemačke her Hajnrih Špis lično.

—Kako ste, za ime sveta, čuli za to? Trebalo je da to bude...

—Mi ovde znamo sve — reče pukovnik Pajkvej pa upotrebi svoju omiljenu frazu — zato i jesmo ovde.

Pa dodade: — Reč je o nekom krotkom doktoru, koliko sam razumeo...

—Da, doktoru Rajhardu, vrhunskom naučniku, pretpostavljam...

—Ne. Lekar je u pitanju... doktor za lujke...

—O, bože... psihijatar?

—Verovatno. Oni što rade s lujkama obično su to po struci. Uz malo sreće pustiće ga da zaviri u glave nekih naših mladih uspaljenika koji su puni nemačke filozofije, filozofije zagovornika Crne moći, filozofije mrtvih francuskih pisaca i tako dalje. Verovatno je da će ga pustiti da takode prouči i glave naših uzdanica iz pravosuđa, naročito onih predsedavajućih, koji nas opominju da budemo pažljivi jer može da se učini nenadoknadviva šteta po ego mladih ako ih poteramo da radom sebi stvore sredstva za život. Bezbedniji smo, kažu, ako žive od socijalne pomoći jer onda mogu da se vrate u svoje sobe, da ne rade ništa i da čitaju još filozofskih dela. Ali, ja sam staromodan. Znam to. Ne morate to ni da mi kažete.

—Čovek mora da vodi računa i o tokovima savremene misli — reče ser Džordž Pekam. — Čovek oseća, čovek se nada... pa, teško to može da se uobliči u reči...

—Mora da vas to mnogo brine — reče pukovnik Pajkvej. — Kad nešto niste u stanju da izgovorite.

Njegov telefon zazvoni. Diže slušalicu, poslušao pa je pruži ser Džordžu.

—Da? —javi se ser Džordž. — Da? O, da. Da. Slažem se. Pretpostavljam... Ne... ne... Nikako u zgradi vlade. Ne. Privatno,

mislite. Pa, pretpostavljam da je bolje da upotrebimo... ovaj... — Obazrivo pogleda oko sebe.

—Ovo mesto nije ozvučeno - reče mu pukovnik Pajkvej prijateljski.

—Lozinka je 'Plavi Dunav' — reče ser Džordž Pekam jakim, promuklim šapatom. — Da, da. Povešću i Pajkveja sa sobom. O, da, razume se. Da, da. Da mu prenesem. Da, da mu kažem da posebno tražite da dođe i on, ali da zapamti da je naš sastanak strogo privatn.

—Ne možemo onda da pođemo mojim automobilom — reče pukovnik Pajkvej. — Isuviše je dobro poznat.

—Henri Horšam dolazi po nas folksvagenom.

—Fino — reče pukovnik Pajkvej. — Zanimljivo je, znate, sve ovo.

—Ne mislite li da bi... — poče ser Džordž pa zastade.

—Šta to?

—Mislim, zaista... pa, ja... mislim, ako vam ne smeta što to predlažem, imate li četku za odelo?

—Ah, ovo mislite. - Pukovnik Pajkvej se lako pljesnu po ramenu i oblak pepela od cigara diže se u vazduh tako da se ser Džordž zakašlja.

—Dadiljo — viknu pukovnik Pajkvej, ali takođe pritisnu i zvono na svome stolu.

U prostoriju uđe sredovečna žena sa četkom za odelo u ruci, a samom pojavom ostavljala je utisak duha iz Aladinove lampe prizvanog trljanjem.

—Zaustavite disanje molim vas, ser Džordže — reče ona.— Ovo može da bude malo neugodno.

Pridrža mu vrata i on se povuče u drugu prostoriju, a ona se daje na četkanje Pajkvejevog odela, a ovaj se i sam zakašlja i krenu u jadikovanje:

—Prokleta su dosada ovi ljudi. Stalno ti traže da budeš uparađen kao lutka u izlogu.

—Vaš izgled ne bih baš mogla tako da opišem, pukovniče Pajkvej. Trebalo bi da ste se već svikli na ovo moje čišćenje. A i sami znate da državni sekretar pati od astme.

—E, pa, sam je kriv. Nije se pobrinuo kako valja da ulice Londona očisti od zagađenja — reče pukovnik Pajkvej. — Hajdemo, ser Džordže, da čujemo šta je to došao da nam kaže naš prijatelj iz Nemačke. Zvuči kao da je u pitanju neka hitna stvar.

17. Her Hajnrih Spis

Her Hajnrih Spis bio je zabrinut čovek. Nije se trudio da prikriva tu činjenicu. Priznade, u stvari, bez uvijanja, da je situacija zbog koje se petorica ljudi okupila na razgovor veoma ozbiljna. Istovremeno, svojom pojavom ulivao je mir, što mu je u trenutnim teškim političkim prilikama u Nemačkoj bilo i glavno oružje. Bio je stabilna ličnost, promišljen čovek, čovek koji je u stanju da svakom skupu na kojem se pojavi udahne tonove zdravog razuma. Nije odavao utisak briljantnog uma što je već samo po sebi delovalo umirujuće. Briljantni političari, bez izuzetaka, bili su odgovorni za otprilike dve trećine ozbiljnih kriza u svojim zemljama. Preostalu trećinu nevolja izazivali su političari koji nisu bili u stanju da prikriju činjenicu da, mada su ih i same izabrale demokratske vlade, kod njih postoji značajno odsustvo moći zdravog rasuđivanja, zdravog razuma i, u stvari, bilo kakvih приметnih kvaliteta mozga.

—Ovo ni u kom slučaju nije zvanična poseta, valjda je to jasno? — reče kancelar her Špis.

—Svakako, svakako.

—Došao sam u posed određene informacije za koju sam smatrao da je bitno da je podelim s vama. Ona baca prilično zanimljivo svetlo na određena dešavanja koja su nas zbunjivala i u velikoj meri uznemiravala. Ovo je doktor Rajhard.

Upoznaše se. Doktor Rajhard bio je krupan čovek prijatnog izgleda s navikom da s vremena na vreme izgovara: „Ah, zo.”^[13]

—Doktor Rajhard rukovodi velikom ustanovom smeštenom u blizini Karlsruoa. Tamo se leče pacijenti s mentalnim poremećajima.

Nadam se da ne grešim kad kažem da imate između pet i šest stotina pacijenata, je li tako?

—Ah, zo — odgovori doktor Rajhard.

Shvatio sam da nailazite na nekoliko različitih oblika mentalnih oboljenja, je li tako?

—Ah, zo. Imamo više različitih slučajeva mentalnih oboljenja, ali svoje zanimanje isključivo sam posvetio jednom određenom tipu mentalnog poremećaja. — Doktor tu prede na maternji jezik, a gospodin Špis dade se na kratke prevode za slučaj da neki od njegovih engleskih kolega nije u stanju da izađe na kraj s nemačkim. Ovo je istovremeno bilo i neophodno i učtivo.

—Doktor Rajhard imao je — objasni gospodin Spis — velikog uspeha u lečenju bolesti koju bih ja kao laik opisao kao megalomaniju. Onog uverenja da je čovek nešto drugo od onoga što u stvari jeste. Opsednutost idejom veličine. Idejom da ako pati od manije gonjenja...

—Ah, ne! — reče doktor Rajhard. — Manija gonjenja, ne, ja to ne lečim. Nema slučajeva manije gonjenja na mojoj klinici. Nema je u grupi pacijenata koja mene zanima. Naprotiv, oni pate od iluzija da je imaju jer žele da budu srećni. A srećni i jesu i ja mogu u tom stanju da ih održim. Ali ako ih izlečim, vidite, neće biti srećni. Tako da moram da nađem lek da im povratim i zdrav razum i da ostanu srećni. Ovo posebno stanje svesti mi nazivamo...

Izusti zatim dugu nemačku reč od najmanje osam slogova, pretećeg zvuka.

—Zarad naših engleskih prijatelja ja ću i dalje koristiti svoj izraz megalomanija, mada znam da to — umeša se gospodin Špis pomalo užurbano — nije izraz kojim se vi danas služite, doktore Rajharde. I tako, kako rekoh, imate na klinici šest stotina pacijenata.

—U jednom trenutku, trenutku o kome sam nameravao da vam podnesem izveštaj, imao sam ih osam stotina.

—Osam stotina?

—Bilo je zanimljivo... veoma zanimljivo.

—Imali ste takve osobe... treba da krenemo od početka...

—Imali smo svemogućeg Boga — objasni doktor Rajhard. — Shvatate li?

Gospodin Leizenbi pokaza laku zbunjenost.

—Oh,... ovaj... da... ovaj... da. Veoma zanimljivo, uveren sam.

—Ima jedan ili dva mladića koji uobražavaju da su Isus Hrist. Ali to nije tako popularno kao svemogućí. A tu su i drugi. U vreme o kome bih da vam pričam imao sam dvadeset i četiri Adolfa Hitlera. Ovo, morate da shvatite, beše u vreme kada je Adolf Hitler bio živ. Da, dvadeset i četiri ili dvadeset i pet Adolfa Hitlera... — i tu doktor Rajhard proveri nešto u beležnici koju izvuče iz džepa. — Imam neke zabeleške ovde, da. Petnaest Napoleona. Napoleon je uvek popularan. Deset Musolinija, pet reinkarnacija Julija Cezara i mnoge druge slučajeve, veoma čudne, veoma zanimljive. Ali time ne želim da vas zamaram u ovom trenutku. Kako niste kvalifikovani za medicinska pitanja, bilo bi to krajnje nezanimljivo za vas. Hajde da sad pređemo na slučaj koji nas zanima.

Doktor Rajhard opet pređe na nemački, a gospodin Špis se dade na prevođenje.

—Došao mu je jednog dana neki vladin službenik o kome je u to vreme vladalo veoma visoko mišljenje... to je bilo tokom rata, podsećam vas... u vladajućim krugovima. Zvaću ga za sada Martin B. Vama je poznato na koga mislim. U stvari, taj je sa sobom doveo... da mnogo ne okolišamo... samog firera.

—Ah, zo — reče doktor Rajhard.

—Bila je to velika čast, shvatate, što je svratio u inspekciju — nastavi doktor. — Bio je veoma prijatan, mein Fuhrer. Rekao mi je da je čuo veoma dobre izveštaje o mojim uspesima. Rekao mi je da je u poslednje vreme bilo nevolja. Pojavilo se više slučajeva umnih poremećaja među vojnicima u armiji. Tamo je, više no ikad, bilo ljudi koji su uobražavali da su Napoleon, ponekad i da su neki od Napoleonovih maršala, a ponekad su se, shvatate, ponašali u skladu sa svojim uobraženjima i izdavali vojna naređenja koja su dovodila do teškoća na frontu. Bio bih srećan da sam mogao da mu pružim svoje profesionalne usluge koje bi mu pomogle, ali Martin B. koji ga je pratio reče da to nije neophodno — reče doktor Rajhard i pomalo nelagodno pogleda her Spisa. — Naš veliki voda ne želi da se zamara takvim detaljima. Rekao je da bi bez sumnje bilo bolje kad bi medicinski kvalifikovani ljudi s nešto iskustva na polju neurologije izašli na teren radi konsultacija. Ono što je voda želeo, ah, pa... želeo je da malo razgleda unaokolo i ja sam ubrzo otkrio šta ga zaista zanima. Nije trebalo da me iznenadi. O, ne, stoga što su, vidite, znaci zamora već počeli da se ispoljavaju na fireru.

—Pretpostavljam da je u tom trenutku i sam već počinjao da zamišlja kako je svemogući bog — neočekivano reče pukovnik Pajkvej i zakikota se.

Doktor Rajhard je izgledao zaprepašćen.

—Zamolio me je da ga upoznam sa određenim stvarima. Rekao mi je da mu je Martin B. kazao da ja imam veliki broj pacijenata koji smatraju da su Adolf Hitler. Objasnio sam mu da to nije neuobičajeno i da je čak prirodno s obzirom na to s kolikim se poštovanjem, s kolikim obožavanjem narod odnosi prema svome vođi, te da iz velike želje da budu kao on dolazi do poistovećenja. Strepeo sam malo dok sam mu ovo pominjao, ali sam se i obradovao kad sam video da mu je to pričinilo veliko zadovoljstvo. Prihvatio je, mogu sa zahvalnošću da kažem, kao veliki kompliment

ovu strasnu želju za poistovećenjem s njim. Zatim me je zapitao da li bi mogao da se sretne s reprezentativnim primerkom ovih pacijenata s dotičnom sklonošću. Malo smo se posavetovali. Martin B. nije bio oduševljen, ali me je odveo u stranu i napomenuo kako Adolf Hitler u stvari želi da doživi to iskustvo. Ono zbog čega je sam brinuo bilo je da obezbedi da gospodin Hitler ne dođe... kratko rečeno, brinuo je da se Hitleru nešto ne desi te da sve mora da prođe bez i najmanjeg rizika. Ako i jedan od tih takozvanih Hitlera, koji strasno veruju da su to zaista, pokaže sklonost da bude malo nasilan ili opasan... Uverio sam ga da nema razloga da se brine. Predložio sam da okupim grupu naših najmiroljubivijih firera kako bi on mogao da se sretne s njima. Gospodin B. mi je tada podvukao da je Hitlerova velika želja da se među pacijentima sam kreće i da s njima razgovara bez moga prisustva. Pacijenti se, rekao mi je, neće ponašati prirodno ako bude prisutan upravnik ustanove, pa, ako nema opasnosti... Ponovo sam ga uverio da opasnosti nema. Rekao sam mu, međutim, da bi mi bilo milo ako ga on bude pratio. To neće biti nikakva teškoća. Složio se. Pacijenti-fireri pozvani su da se okupe u prostoriji gde će primiti veoma uglednog posetioca koji žarko želi da razmeni svoja zapažanja s njima.

Ah, zo. Martin B. i firer bili su uvedeni u prostoriju i predstavljeni skupu. Ja sam se povukao, zatvorio vrata i upustio se u razgovor sa ađutantima koji su ih dopratili. Firer je, rekao sam već, izgledao posebno zabrinut. U poslednje vreme bez sumnje mučile su ga mnoge nevolje. Ovo je, ako smem da kažem, bilo neposredno pred završetak rata kada su stvari, sasvim iskreno, loše krenule po nas. Firer je lično, rečeno mi je, bio u poslednje vreme strašno uznemiren, ali bio je uveren da rat uspešno može da privede kraju ako ideje koje je neprestano iznosio generalštabu budu poštovane i smesta usvojene.

—Firer je, pretpostavljam - reče ser Džordž Pekam — bio u to vreme... hoću da kažem... bio je bez sumnje u stanju koje...

—Nema potrebe da ističemo te stvari - reče gospodin Špis. —Bio je sasvim izvan sebe. U nekoliko slučajeva oduzimana su mu ovlašćenja. Ali to vam je sve veoma dobro poznato iz istraživanja koje ste obavili u mojoj zemlji.

—Sećam se da je na nirnberškom suđenju...

—Nema potrebe da se pozivamo na suđenje u Nirnbergu, siguran sam — reče gospodin Lejzenbi odlučno. — Sve je to daleko iza nas. Pred nama je velika budućnost na zajedničkom tržištu zahvaljujući pomoći vaše vlade, pomoći vlade mesje Grosžana i drugih vaših evropskih kolega. Prošlost je prošlost.

—Sasvim tako - reče her Špis - a o prošlosti sada pričamo. Martin B. i her Hitler ostali su u prostoriji veoma kratko. Izašli su napolje posle sedam minuta. Her B. izjavio je doktoru Rajhardu da su obojica veoma zadovoljni. Automobil ih čeka i on i her Hitler smesta moraju da produže na drugi sastanak. Otišli su veoma žurno, Zavlada tišina.

—I onda? — upita pukovnik Pajkvej. — Nešto se desilo posle toga? Ili je to sve što se dogodilo?

—Ponašanje jednoga od naših pacijenata koji su uobražavali da su Hitler bilo je neuobičajeno — reče doktor Rajhard. — Bio je u pitanju čovek s posebno velikom sličnošću s gospodinom Hitlerom, što mu je uvek davalo posebno samopouzdanje u predstavljanju. Sada je više no ikad žestoko dokazivao da on jeste Hitler, da smesta mora u Berlin, da mora da predsedava na sastancima generalštaba. U stvari, uopšte nije pokazivao pređašnje znake lakog poboljšanja njegovog stanja. Izgledao je zapravo toliko drugačije da zaista nisam mogao da razumem kako je takva promena mogla da se desi tako naprasno. Zaista mi je laknulo kad su se dva dana kasnije pojavili njegovi rođaci da ga odvedu sa sobom na kućno lečenje.

—I vi ste ga pustili da ode - reče gospodin Spis.

—Prirodno da sam ga pustio. Rođaci su sa sobom doveli odgovornog lekara, pacijent je u ustanovi boravio na dobrovoljnoj osnovi, nije bio ozvaničen te prema tome sasvim u okviru svojih prava. I otišao je.

—Ne shvatam... — poče ser Džordž Pekam.

—Gospodin Špis ima teoriju...

—Nije to teorija — reče her Spis. — Ono što vam govorim činjenica je. Rusi su to prikrili, mi smo to prikrili. Imali smo mnogo nalaza i dokaza. Hitler, naš firer, ostao je u azilu toga dana dobrovoljno, a s Martinom B. otišao je čovek likom najbližiji Hitleru. Telo toga pacijenta kasnije je nađeno u bunkeru. Neću da okolišam. Nema potrebe da zalazimo u nepotrebne detalje.

—Svi moramo da znamo istinu - reče Lejzenbi.

—Pravi Hitler je prokrijumčaren prethodno utvrđenim podzemnim kanalima u Argentinu, gde je živeo više godina. Dobio je tamo i sina iz veze s prelepom devojkom arijevske krvi iz dobre porodice. Neki kažu da je bila Engleskinja. Hitlerovo mentalno stanje pogoršalo se pa je umro lud, u uverenju da komanduje svojim trupama na bojnopolju. Bio je to jedini mogući način da umakne iz Nemačke. Prihvatio ga je.

—I vi tvrdite da o ovome za sve ove godine ništa nije procurelo, da je sve ostala tajna?

—Javljale su se glasine, glasine uvek postoje. Ako se sećate, pričalo se da je jedna od carevih kćeri uspela da izbegne masakr kada je čitava njena porodica pogubljena u Rusiji.

—Ali to je bilo... — poče Džordž Pekam pa stade. — Lažno... sasvim lažno.

—Jedna grupa ljudi dokazala je da je to bilo lažno. Druga grupa prihvatila je kao tačno, a obe grupe su se poznavale. Da li je ta Anastazija zaista bila Anastazija, velika vojvotkinja Rusije, ili je ta Anastazija bila zaista seljančica. Koja je priča tačna? Glasine! Što duže traju, ljudi u njih manje veruju, osim onih s romantičnom svešču koji i dalje nastavljaju da veruju u njih. Često se govorilo da je Hitler živ, a ne mrtav. Nikad niko pouzdano nije potvrdio da je pregledan njegov leš. Rusi su to izjavili. Ali za to nisu izneli dokaze.

—Da li vi to uistinu govorite... Doktore Rajharde, da li vi podržavate ovu neverovatnu priču?

—Ah — reče doktor Rajhard. — Pitate me, a ja sam vam već ispričao svoj deo. Nema sumnje da je u moj sanatorijum dolazio Martin B. Martin B. je bio taj koji je sa sobom doveo firera. Martin B. se prema njemu odnosio kao prema fireru, obraćao mu se s poštovanjem koje se samo fireru ukazuje. Što se mene tiče, ja sam već živeo sa stotinak Hitlera, Napoleona, Julija Cezara. Morate da razumete da su Hitleri koji su živeli u mom sanatorijumu, svi do jednog, imali fizičku sličnost, pa su mogli da budu, gotovo svi, Adolf Hitler. Sami nikada sebe ne bi mogli da ubede da tako strašno, tako žestoko veruju da su Hitler, da nije bilo osnovne fizičke sličnosti, malo šminke, odevanja i neprestanog igranja uloge. Lične susrete s gospodinom Adolfom Hitlerom prethodno nikad nisam imao. Čovek vidi slike u novinama, otprilike zna kako izgleda naš veliki genije, ali su čoveku poznate jedino slike kakve voli da vidi. I kad se pojavio, za mene je on bio firer, a tu je bio i Martin B., najpozvaniji od svih ljudi da to potvrdi. Ne, nisam ni najmanje sumnjao. Izvršavao sam naređenja. Gospodin Hitler sam želi da uđe u sobu i sretne se sa svojim... kako da čovek to nazove?... preslikanim kopijama. I ušao je. Izašao. Mogli su da razmene odeću, a u svakom slučaju odeća se nije mnogo ni razlikovala. Da li je izašao baš on ili neki od samozvanih Hitlera? Martin B. ga je sigurno hitro ispratio i odvezao se s njim, a pravi čovek mogao je da ostane u ustanovi i uživa u svojoj ulozi, mogao je da zna da na takav i jedino takav način može da umakne iz zemlje kojoj je predaja pretila svakog trenutka. Već je

imao poremećenu svest, um oštećen besom i ljutinom što naređenja koja je davao, divlje fantastične poruke koje je slao svojim štabovima šta da rade, šta da govore, sve one nemoguće stvari koje je tražio da pokušaju da urade, nisu bila, kao u staro doba, poštovana. Već je mogao da oseti kako mu izmiče vrhovna komanda. Ali je pored sebe imao dvojicu ili trojicu vernih i oni su imali plan da ga odvedu iz zemlje, iz Evrope, na mesto gde će na drugom kontinentu oko sebe moći da okupi svoje nacističke sledbenike, mlade koji su strasno verovali u njega. Tamo će ponovo biti u prilici da dignu kukasti krst. I igrao je svoju ulogu. Bez sumnje je uživao. Da, bilo bi to sasvim u duhu čoveka čije je rasuđivanje uvek bilo na klimavim nogama. Pokazaće on tim drugim pacijentima da ulogu Adolfa Hitlera ume da igra bolje od njih. Ponekad se smejao sam za sebe i moji doktori i bolničarke provirivali bi u njegovu sobu da vide šta se dešava, uočavali lake promene. Videli bi neuobičajeno umno poremećenog pacijenta, možda. Pa šta? Nikakvo čudo. Slične stvari stalno se ponavljaju. Kod Napoleona, kod Julija Cezara, kod svih njih. Ima dana, kako bi laik to rekao, kad su ljudi no obično. Ovo je sve što bih ja mogao da kažem. Sad je red da govori gospodin Špis.

—Fantastično! — reče državni sekretar.

—Da, fantastično — ponovi strpljivo her Špis — ali fantastične stvari mogu da se dogode, znate. U istoriji, u običnom životu, nije važno to koliko su one fantastične.

—I niko nije posumnjao, niko doznao?

Sve je bilo veoma dobro planirano. Dobro planirano, dobro osmišljeno. Put za bekstvo bio je spreman, pojedinosti o njemu ostale su pomalo nejasne, ali moguće je da se načini njegova prilično dobra rekapitulacija. Neki od umešanih ljudi, onih koji su određenu ličnost pod izmišljenim imenom i različito prerusenu prevodili od mesta do mesta, neki od tih ljudi, kad smo malo počeli da čeprkamo po prošlosti, nisu živeli dugo onoliko koliko su mogli.

—Mislite u slučajevima kad je mogla da se oda tajna ili da se previše priča?

—Za to se pobrinuo SS. Bogate nagrade, laskanja, obećanja o visokim zvanjima u budućnosti i onda... smrt je daleko lakše rešenje. A SS na smrt beše sviknut. Znali su kako da ubiju a da sve izgleda prirodno, znali kako da se oslobode tela... O, da, reći ću vam to, već neko vreme vodi se istraga. Otkrivali smo malo-pomalo, vodili smo istrage, pronalazili dokumenta i istina je na kraju izašla na videlo. Adolf Hitler je sasvim sigurno stigao u Južnu Ameriku. Rečeno je da je venčanje obavljeno... beba rođena. Detetu je na petu udaren žig kukastog krsta. Žigosano je još dok je bilo beba. Sretao sam se s pouzdanim agentima kojima mogu da verujem. Oni su viđali tu žigosanu nogu u Južnoj Americi. Dete je tamo odgajeno, pažljivo čuvano, zaklanjano, pripremano... pripremano na način na koji je dalaj-lama možda bio pripreman za svoju veliku sudbinu. Bila je to ideja tadašnje fanatične mladeži, ideja veća i od one s kojom su počeli. Ovo nije samo ponovno oživljavanje novih nacista, nove nemačke superrase. I to, da, ali i mnogo više od toga. Ovo obuhvata mlade iz mnogih drugih nacija, superrasu mladih iz gotovo svih zemalja Evrope, njihovo udruživanje, zajedništvo, zgušnjavanje redova anarhije radi uništenja starog sveta, tog materijalističkog sveta, radi ustrojavanja nove bande ubilačkog, zlikovačkog, nasilničkog bratstva. Usmerenog prvo na uništenje, a onda na uspinjanje na vlast. A sad imaju i svoga vođu. Vođu koji ima pravu krv u venama i vođu koji je, iako nimalo sličan ocu, zlatokos, čist nordijski momak. Umetnuo se, pretpostavka je, na majku. Zlatan momak. Momak koji bi mogao da bude po volji celom svetu. Nemcima i Austrijancima prvo jer je, kao mladi Zigfrid, ovaploćenje njihove vere, njihove muzike. I tako je odrastao kao mladi Zigfrid koji će svima zagospodariti, koji će sve da ih povede u obećanu zemlju. Ne u onu obećanu zemlju Jevreja koju preziru, u kojoj je Mojsije vodio svoje sledbenike. Jevreji su mrtvi i pod zemljom, zatirani u gasnim komorama. Ovo mora da bude njihova vlastita zemlja, zemlja stečena vlastitim naporima. Zemlje Evrope treba da budu spojene sa zemljama Južne Amerike. Već imaju svoju udarnu grupu, svoje

anarhiste, proroke, svoje Gevare, svoje Fidele, gerilu, svoje sledbenike koji se dobrovoljno podvrgavaju marljivoj obuci u okrutnosti, mučenju, nasilju, usmrćivanju radi ostvarenja blistavog života. Slobode! U kojoj će oni da budu vladari novog sveta. Naimenovani osvajači.

—Apsurd. Glupost — reče gospodin Lejzenbi. — Kad se jednom svemu tome stane na put... sve će da se sruši. Sve je ovo prosto smešno. Šta oni mogu da urade?

Sedrik Lejzenbi zvučao je kao staro gundalo. Her Špis zavrte svojom teškom, mudrom glavom.

—Da pitate možete. Dobićete od mene i odgovor, a on je... ne znaju. Ne znaju kuda idu. Oni ne znaju šta će s njima desiti.

—Hoćete da kažete da oni nisu prave vođe?

—Oni su mladi heroji u maršu stazom prema slavi. Uspinju se stepeništem nasilja, bola, mržnje. Imaju sad sledbenike ne samo u Južnoj Americi već i u Evropi. Taj kult se preneo na sever. U SAD mladi ljudi takođe marširaju, vrše nasilje, slede zastavu mladog Zigfrida. Naučeni su da to rade, naučeni da ubijaju, da uživaju u bolu, naučeni su da poštuju pravila Mrtvačke glave, Himlerova pravila. Prošli su, vidite, obuku. Tajno su indoktrinirani. Oni ne znaju za šta su pripremani. Ali mi znamo, bar neki od nas to znaju. A vi? U ovoj zemlji?

—Četvoro ili petoro među nama. Možda — reče pukovnik Pajkvej.

—U Rusiji znaju. U Americi počinju da uviđaju. Oni znaju da postoje sledbenici mladog heroja, Zigfrida, na osnovu nordijske legende, kao i da je mladi Zigfrid vođa. Da je to njihova nova religija. Vera u sjajnog momka, u zlatni trijumf mladosti. Preko njega su vaskrsli stari nordijski bogovi.

—Ali to, razume se — nastavi gospodin Špis spustivši glas na tonove uobičajene za razgovor — to, razume se, nije jednostavna prozaična istina. Postoje neke moćne ličnosti iza svega ovoga. Opaki ljudi prvoklasnog mozga. Finansirer bez premca, veliki industrijalac, neko ko kontroliše rudnike, naftu, zalihe uranijuma, ko u službi ima vrhunske naučnike, i slični koji, sasvim je moguće, čine neku vrstu zajedničkog komiteta, iako sami, svaki pojedinačno, ne izgledaju posebno zanimljivi ili izuzetni no, svejedno, imaju kontrolu. Oni upravljaju izvorima moći i preko pojedinih svojih ljudi kontrolišu mlade ljude koji ubijaju i mlade ljude koji su robovi. Kontrolom nad drogom stižu robove. Robove u svakoj zemlji koji korak po korak s lakih droga prelaze na sve teže i teže tako da onda postaju potpuno poslušni, sasvim zavisni od ljudi koje čak uopšte ne poznaju, ali kojima potajno pripadaju i dušom i telom. Njihova neutaživa potreba za pojedinim vrstama droge čini ih robovima i, posle izvesnog vremena, ovi robovi pokazuju se kao loši zbog njihove zavisnosti od droge, u stanju su jedino da apatično sede i snivaju slatke snove, tako da će na kraju biti pušteni da lagano umru ili će im kraj čak biti i ubrzan. Oni neće naslediti to kraljevstvo u koje veruju. Namerno su im podmetnute čudne religije. Prerušeni neki stari bogovi.

—Pretpostavljam da slobodni seks u svemu takođe igra neku ulogu?

—Seks je u stanju da uništi sam sebe. U doba starih Rimljana ljudi su, ogrezli u porok, ogrezli u preterano uživanje u seksu, oni koji su zloupotrebljavali seks sve dok u njima nije zamro i prerastao u dosadu, ponekad bežali u pustinju i postajali pustinjaci kao sveti Simeon. Seks će iscrpsti sam sebe. Za sada vrši posao, ali ne može da vlada ličnošću onako kao droga. Kao droga i sadizam, i ljubav prema vlasti i mržnja. Želja za bolom bola radi. Zadovoljstva u njegovom nanošenju. Oni sebe uče zadovoljstvima koje pruža zlo. Kad vas jednom zahvate zadovoljstva koje zlo pruža, povratka više nema.

—Dragi moj kancelaru... zaista ne mogu da vam verujem... mislim, pa... ako već postoje takve tendencije, onda one moraju da budu

zaustavljene primenom strogih mera. Mislim, zaista, čovek... čovek takve stvari ne može da trpi. Mora da se zauzme čvrst stav... čvrst stav.

—Umukni, Džordže — reče gospodin Lejzenbi pa izvuče svoju lulu, pogleda je i vrati natrag u džep. — Najbolji plan bi, mislim — nastavi zatim sa sprovođenjem svoje fiks-ideje — bio da ja odletim u Rusiju. Koliko sam razumeo... Rusima su poznate ove činjenice.

—Oni znaju dovoljno - reče gospodin Špis. — Koliko će da priznaju da znaju... — tu on sleže ramenima — teško je reći. Nije lako navesti Ruse da izađu na otvoreno. Imaju oni vlastite nevolje na granici s Kinom. Oni možda malo manje od nas veruju u daleko poodmaklu fazu, do koje pokret jeste stigao.

—Načinio bih u tom slučaju od moje misije poseban događaj.

—Da sam na vašem mestu, Sedriče, ne bih mrdnuo odavde.

Tihi glas lorda Altamonta jedva stiže do ostalih sa mesta na kome je na svojoj stolici povučeno sedeo. — Potrebni ste nam ovde, Sedriče — nastavi on glasom u kome beše lakog autoriteta. — Vi ste glava naše vlade... morate da ostanete ovde. Mi imamo našeiskusne agente... naše emisare koji su kvalifikovani za poslove u inostranstvu.

—Agente? - ponovi ser Džordž Pekam glasom punim podozrenja. — Šta agenti mogu da urade u ovoj fazi? Mi moramo da imamo izveštaj od... Ah, Horšame, tu ste... nisam vas ranije primetio. Recite nam... kakve agente imamo? I šta uopšte mogu da urade?

—Imamo veoma dobre agente — reče Henri Horšam tiho. — Agenti nam donose informacije. Gospodin Špis vam je takođe doneo informaciju. Informaciju koju su njemu doneli njegovi agenti. Nevolja je... uvek je i bila... (treba samo da pročitate istoriju prošlog rata) što niko ne želi da veruje vestima koje agenti donose.

—Sigurno je... Obaveštajna...

—Niko ne želi da se pomiri s tim da agenti jesu inteligentni! Ali oni to jesu, znate. Prolaze kroz vrhunsku obuku i njihovi izveštaji su u devet od deset slučajeva verodostojni. Šta se tada dešava? Ljudi na visokim položajima odbijaju da u to poveruju, ne žele da u to veruju i odlaze čak i dalje jer odbijaju da po tom pitanju ma šta preuzmu.

—Zaista, moj dragi Horšame... ne mogu... Horšam se okrete Nemcu.

—Ne dešava li se to, ser, čak i u vašoj zemlji? Stizali su vam istiniti izveštaji, ali u vezi s njima ništa nije preduzimano. Ljudi ne žele da znaju... ako je istina neprijatna.

—Moram da se složim... to može da se desi i dešava se... često ne, uveravam vas... Ali da... ponekad...

Gospodin Leizenbi je ponovo merkao svoju lulu.

—Hajde da ne raspravljamo o informacijama. Pozabavimo se time da se uhvatimo u koštac... i preduzmemo nešto na osnovu informacija koje smo dobili. Ovo nije obična nacionalna kriza... ovo je međunarodna kriza. Treba da se donesu odluke na najvišem nivou... moramo da delamo. Manro, policija mora da bude pojačana iz redova vojske... moraju da se preuzmu vojne mere. Gospodine Špis, vi ste uvek bili velika vojnička nacija... pobune moraju da se uguše oružanom silom pre no što izmaknu kontroli. Složićete se s tom politikom, siguran sam...

—S politikom, da. Ali ovi nemiri već su, kako ste vi to nazvali 'izmakli kontroli'. Oni imaju alat, mitraljeze, eksploziv, granate, bombe, hemijske i druge gasove...

—Ali s našim nuklearnim oružjem... već i sama pretnja nuklearnim ratom... i...

—Pred nama nisu učenici škole za ometene u razvoju. Uz tu armiju mladosti nalaze se vrhunski naučnici... mladi biolozi, hemičari, fizičari. Započeti... ili primeniti nuklearni rat u Evropi... — i tu her Špis ozbiljno zavrte glavom. — Već smo imali jedan pokušaj trovanja vodenih zaliha kod Kelna — trbušni tifus.

—Ceo položaj je nezamisliv — reče Sedrik Lejzenbi i s nadom pogleda oko sebe. — Četvinde... Manro... Blante?

Admiral Blant, pomalo na Lejzenbijevu iznenađenje, jedini beše spreman da odgovori.

—Ne znam gde u svemu ovome stoji admiralitet... nije ovo baš sasvim stvar za našu struku. Ali bih vas posavetovao, Sedriče, ako želite nešto dobro za sebe da učinite, da uzmete vašu lulu i veliku zalihu duvana pa da se udaljite što je moguće dalje od svakog razmišljanja o nuklearnom ratu. Idite na logorovanje, na Antarktiku, ili negde gde će radioaktivnosti biti potrebno dugo vreme da do vas stigne. Profesor Ekstajn nas je upozorio, znate, a on zna o čemu govori.

18. Pajkvejev dodatak završenom

Sastanak se posle ovoga okonča. Oni koji su mu prisustvovali podeliše se u dve grupe. Nemački kancelar s premijerom, ser Džordžom Pekamora, Gordonom Četvindom i doktorom Rajhardom ode na ručak u Ulicu Dauning.

Admiral Blant, pukovnik Manro, pukovnik Pajkvej i Henri Horšam ostaše da porazgovaraju malo slobodnije no što su to smeli dok su među njima bili visoki zvaničnici. Prve primedbe bile su pomalo nepovezane.

—Bogu hvala što odvedoše Džordža Pekama sa sobom —reče pukovnik Pajkvej. — Briga, vrdanje, čuđenje, pretpostavke... ponekad mi to zaista smeta.

—Trebalo je da i vi pođete s njima, admirale — reče pukovnik Manro. — Nisam siguran da su Gordon Četvind ili Džordž Pekam u stanju da našeg Sedrika spreče da krene na savetovanje na visokom nivou u Rusiju, Kinu, Etiopiju, Argentinu ili na bilo koje drugo mesto koje je u stanju da smisli njegova bujna mašta.

—Imam ja preča posla — reče admiral nakostrešeno. — Moram da odem na selo da vidim jednog starog prijatelja.

Zatim pomalo radoznalo pogleda pukovnika Pajkveja.

—Da li je ova stvar s Hitlerom i za vas bila iznenađenje, Pajkveje?

Pukovnik Pajkvej odrečno zavrte glavom.

—Zaista nije. Znali smo za sve te glasine o tome kako se naš Adolf stvorio u Južnoj Americi i tamo godinama mahao zastavom s kukastim krstom. Izgledi da je to istina bili su pedeset prema pedeset

postoj. Ko god da je bio taj momak, ludak, varalica koji samo glumi zadatu ulogu, ili pravi čovek, sve provere prošao je sa odličnim. Međutim, i tamo su ga pratile gadne priče... nije bio neka velika pomoć onima koji su ga podržavali.

—Čije je telo onda bilo u bunkeru? Ovo pitanje i dalje ostaje lepa tema za razgovor — reče admiral Blant. — Identifikacija nikad nije potvrđena. Rusi su se za to pobrinuli.

Diže se, u znak pozdrava glavom klimnu ostalima pa krenu prema vratima.

Manro reče zamišljeno: — Rekao bih da doktor Rajhard zna istinu... iako se pravi nevešt.

—A kancelar? - upita Henri Horšam.

—Razuman momak - progundā admiral okrenuvši se prema ostalima kod samih vrata. — Dovodi svoju zemlju u red onako kako želi sad kad je ovo mladalačko preduzeće krenulo da civilizovani svet pretvara u šalu i komiku... Šteta! — Značajno zatim pogleda pukovnika Manroa.

—A šta je sa ovim zlatokosim čudom? Je li to stvarno Hitlerov sin? Znamo li sve o njemu?

—Nema razloga za brigu — reče pukovnik Pajkvej neočekivano.

Admiral skide ruku sa kvake na vratima pa se vrati i sede među ostale.

—Očiju mi mojih i moje mi Beti Martin — reče pukovnik Pajkvej. - Hitler nikada nije imao sina.

—Kako možete da budete sigurni u to?

Ali mi jesmo sigurni... Francjozef, mladi Zigfrid, obožavani vođa, običan je ili salonski falsifikat, originalna varalica. On je sin argentinskog drvoseče i zgodne plavuše koja je svojevremeno bila operaska pevačica bez mnogo uspeha... izgled i pevačke sposobnosti nasledio je od majke. Pažljivo je izabran za ulogu koju treba da odigra, doterivan i glačan za zvezdane trenutke. U ranoj mladosti bio je profesionalni glumac... udaren mu je žig kukastog krsta na petu... posebno za njega načinjena je priča puna romantičnih detalja. Prema njemu su se ponašali kao prema posvećenom dalaj-lami.

—I vi za ovo imate dokaze?

—Punu dokumentaciju — reče pukovnik Pajkvej i osmehnu se. — Nabavio ju je jedan od mojih najboljih agenata. Iskazi dati pod zakletvom, fotokopije, potpisane izjave, uključujući i jednu njegovu majke, kao i medicinska dokumentacija u pogledu ožiljka, zatim overena kopija originala krštenice Karla Agiljerosa... i potpisan dokaz da je on u stvari takozvani Franc Jozef. Sve. Moj agent je s tim jedva uspeo da umakne. Krenuli su u poteru za njom... zamalo da je uhvate, ali ju je poslužila sreća na frankfurtskom aerodromu.

—I gde su sada ta dokumenta?

—Na sigurnom mestu. Čeka se samo pravi trenutak za demaskiranje prvoklasne varalice...

—Da li vlada zna za ovo... premijer?

—Političarima nikad ne govorim sve što znam... ne, ako to mogu da izbegnem i sve dok se ne uverim da će uraditi pravu stvar.

—Vi ste jedan stari đavo, Pajkveje — reče pukovnik Manro.

—Neko to mora da bude — uzvрати pukovnik Pajkvej rastuženo.

19. Ser Staford Naj ima posetioce

Ser Staford Naj zabavljao je goste. Bili su to gosti s kojima prethodno nije bio upoznat, ali među kojima je jednog prilično dobro poznao iz viđenja. Bili su to zgodni mladi ljudi, ozbiljni i inteligentni, ili su takav utisak na njega želeli da ostave. Kosa im beše uredna i doterana, odeća dobro skrojena, iako ne preterano staromodna. Dok ih je gledao Staford Naj nije bio u stanju da porekne da mu se sviđa njihov izgled. U isto vreme pitao se šta oni žele od njega. Jedan od njih, znao je, bio je sin nekog kralja nafte. Drugi beše, po okončanju fakulteta, zagazio u politiku. Taj je imao ujaka koji je držao lanac restorana. Treći beše namršteni mladić čupavih obrva kome je izgleda neprestana podozrivost bila druga priroda.

—Veoma je lepo od vas što ste nam dozvolili da dođemo i posetimo vas, ser Staforde — reče plavokosi mladić, koji je izgleda bio čelni čovek trojke.

Glas mu beše veoma prijatan. Ime mu je bilo Kliford Bent.

—Ovo je Roderik Keteli, a ovo Džim Bruster. Mi smo svi zabrinuti za budućnost. Da li da to tako izgovorim?

—Rekao bih da je odgovor na to da smo svi zabrinuti — uzvratila ser Staford Naj.

—Nama se ne sviđa tok kojim stvari sada idu — reče Kliford Bent. — Pobuna, anarhija, sve to. Pa, nema u tome ništa loše ako je to samo filozofija. Iskreno mislim da svi prolazimo kroz jednu takvu fazu u životu, ali pravi čovek ispliva na drugu stranu. Mi želimo da ljudi budu u stanju da slede akademsku karijeru a da ih u tome ne prekidaju razni uticaji. Mi nismo protiv demonstriranja, ali ne želimo demonstracije huligana i nasilje. Mi želimo inteligentne

demonstracije. A ono što mi želimo, sasvim iskreno govoreći, ili bar ja tako mislim, jeste nova politička partija. Ovde prisutni Džim Bruster posvećuje ozbiljnu pažnju sasvim novim idejama i planovima koji se tiču pitanja radničkih sindikata. Pokušali su da ga nadviču i oteraju, ali on nije odustao od priče o tome, je li tako, Džime?

—Većina takvih sve su samo stare budale s blatom umesto mozga
— reče Džim Bruster.

—Mi želimo razumnu i ozbiljnu politiku za mlade i daleko ekonomičnije metode vladavine. Želimo da u obrazovanju stičemo razne ideje, ali ništa fantastično ili pompezno. I želimo, ako osvojimo mesta u parlamentu, i ako konačno dobijemo priliku da mi obrazujemo vladu... a ja ne vidim što ne bismo... da ove ideje sprovedemo. U našem pokretu ima mnogo ljudi. Mi zastupamo mlade, znate, isto onako kako to čine i one siledžije. Zalažemo se za promene i nameravamo da imamo razumnu vladu uz smanjenje broja ministara, a u ovom trenutku pravimo spisak i tražimo ljude koji su već u politici bez obzira na to kakva su im pojedinačna uverenja samo ako mi steknemo uverenje da su razumni. Došli smo ovamo da vidimo da li možemo da vas zainteresujemo za naše ciljeve. U ovom trenutku ti ciljevi još uvek nisu sasvim čvrsto postavljeni, ali smo stigli dotle da znamo kakve ljude želimo. Smem da kažem da ne želimo one koje sada imamo i da ne želimo one koji bi samo zauzeli njihova mesta. Želimo vas da zainteresujemo. Želimo da ovih dana, možda i ne u tako dalekoj budućnosti kako bi vama sad to moglo da se čini, imamo nekoga ko razume i u stanju je da na zdrav osnov postavi spoljnu politiku. Ostali deo sveta u gorem je stanju no što smo mi sada. Vašington je sravnjen do zemlje, u Evropi ne prestaju vojne akcije, demonstracije, razaranja aerodroma. Oh, u redu, ne moram baš da vam navodim novinske naslove za poslednjih šest nieseci, ali naš cilj i nije da ceo svet postavimo na noge već da na noge ponovo vratimo Englesku. Da pridobijemo za to prave ljude. Želimo mlade ljude, mnogo mladih ljudi i imamo mnogo mladih ljudi koji nisu revolucionari, koji nisu anarhisti i koji su spremni da pokušaju da od naše zemlje naprave preduzeće koje će

uspešno poslovati. A želimo i neke starije ljude... ne mislim pri tome na one od preko šezdeset godina, mislim na ljude od četrdeset i pedeset godina... pa smo došli kod vas zato što smo, pa, čuli za vas. Znamo dosta o vama i smatramo da ste tip čoveka kakav želimo.

—Da li mislite da ste pametni? - upita ser Staford.

—Pa, mi mislimo da jesmo. Drugi mladić se lako osmehnu.

—Nadamo se da ćete se u tome složiti s nama.

—Nisam siguran da hoću. Vi u ovoj odaji govorite veoma slobodno.

—Pa ovo je vaša dnevna soba.

—Da, da, moj je ovo stan i ovo je moja dnevna soba. Ali ono što govorite, u stvari ono što biste mogli da kažete, moglo bi da se pokaže kao nepromišljeno. Kako za vas tako i za mene.

—O! Mislim da shvatam kuda ciljate.

—Vi mi nešto nudite. Način života, novu karijeru i predlažete kidanje određenih veza. Time i neku vrstu neverstva.

Mi vam ne nudimo da prebегnete u bilo koju drugu zemlju, ako je to ono što mislite.

—Ne, ne, znam da ovo nije poziv da odem u Rusiju, ili da odem u Kinu ili na bilo koje drugo mesto dobro nam znano iz prošlosti, ali mislim da jeste poziv koji je povezan s nekim stranim interesima — reče Staford Naj pa nastavi.

— Nedavno sam se vratio sa puta po inostranstvu. Bilo je to veoma zanimljivo putovanje. Poslednje tri nedelje proveo sam u Južnoj Americi. Ima nešto što bih želeo da vam kažem. Stekao sam utisak otkako sam se vratio u Englesku da me neko prati.

—Prati? Da ne uobražavate možda?

—Ne, mislim da nije u pitanju mašta. To su stvari koje sam naučio da prepoznajem tokom službovanja. Bio sam u nekim veoma udaljenim i... smem li da kažem?... zanimljivim delovima sveta. Vi ste izabrali da me posetite i privolite me da prihvatim vaše predloge. Bilo bi bezbednije ipak da smo se sreli na nekom drugom mestu.

Diže se, otvori vrata kupatila i okrenuvši slavinu pusti vodu.

—Ovo sam viđao u filmovima koje sam nekada gledao — reče im zatim. — Kad želite da vam razgovor ne prisluškuju ako je soba ozvučena, okrenete slavinu za vodu. Ne sumnjam da sam pomalo staromodan i da danas postoje bolji metodi da se čovek reši ovakvih nevolja. Ali u svakom slučaju mislim da sada možemo da razgovaramo malo slobodnije, iako čak i sad smatram da treba da budemo obazrivi. Južna Amerika je — nastavi — veoma zanimljiv deo sveta. Savez južnoameričkih zemalja (Špansko zlato bilo je jedno od imena za to) obuhvata za sada Kubu, Argentinu, Brazil, Peru, ali još jedna ili dve zemlje naklonjene su im, premda čvrst dogovor još nije postignut. Da. Veoma zanimljivo.

—A kakvo je vaše stanovište po tom pitanju? — upita Džim Bruster, mladić koji je izgledao kao da stalno nešto sumnja. — Imate li neko svoje mišljenje o stvarima uopšte?

—Ja ću nastaviti da budem obazriv — reč ser Staford. — Moći ćete daleko više da se pouzdate u mene ako ne budem govorio dok mi se ne kaže. Ali mislim da to sasvim fino može da se učini i kad zatvorim vodu u kupatilu.

—Zatvori je, Džime - reče Klif Bent.

Džini se iznenada osmehnu i krenu da poslušaju. Staford Naj otvori fioku stola i izvadi rikorder. —Još uvek nisam dobro uvežbao ovu stvar — reče. Prinese napravu usnama i stade da pevuši jednu ariju. Džini Bruster se vrati iz kupatila i podrugljivo ga odmeri.

—Šta je ovo? Snimamo neki prokleti koncert?

—Zaveži — reče Klif Bent. — Neznalice, pojma nemaš o muzici.

Staford Naj se osmehnu.

—Vidim da delite moje zadovoljstvo u sklonosti ka Vagnerovoj muzici — reče. — Bio sam na Festivalu mladih ove godine i tamo veoma uživao u koncertima koje su priređivali.

Zatim ponovi ariju.

—Ništa mi ta arija ne znači — reče Džini Bruster. — Mogla bi da bude i 'Internacionala' ili 'Crvena zastava' ili 'Bože, čuvaj kralja' ili 'Jenki Dadl' ili 'Pruge i zvezde'. Šta je to, do đavola?

—To je motiv iz jedne opere — reče Keteli. — I zatvori usta. Znamo sve što nam treba.

—Zov roga mladog heroja — reče Staford Naj.

Zatim hitro diže ruku uvis, pokretom koji je u prošlosti značio hajl Hitler. Onda veoma tiho promrmlja:

—Novi Zigfrid.

Sva trojica se digoše.

—U pravu ste — reče Kliford Bent. — Mislim da svi moramo da budemo veoma obazrivi.

Rukovaše se.

—Drago nam je što znamo da ćete biti s nama. Jedna od stvari koja će ovoj zemlji biti potrebna u budućnosti...

velikoj budućnosti, nadam se... jeste novi ministar spoljnih poslova.

Izađoše iz sobe. Staford Naj ih je kroz malo odškrinuta vrata posmatrao sve dok ne uđoše u lift i izgubiše mu se s vida.

Čudno se osmehnu, zatvori vrata, pogleda na zidni sat pa sede na stolicu... da čeka...

U sećanju se vrati na dan, ima tome sad već nedelju dana, kad su se on i Meri En rastali na aerodromu Kenedi da svako krene svojim putem. Stajali su tamo, oboje u uverenju da im teško pada da govore. Stafford Naj prvi je prekinuo tišinu.

—Misliš li da ćemo se ikad ponovo videti? Pitam se...

—Ima li razloga da se ne sretnemo?

—Rekao bih da ima mnogo razloga.

Pogledala ga je i onda hitro skrenula pogled na drugu stranu.

—Ovi rastanci moraju da se dešavaju. Deo su... posla.

—Posla! Je li za tebe sve samo posao?

—Tako mora da bude.

—Ti si profesionalac. Ja sam amater. Ti si... — tu zastade. — Šta si ti? Ko si ti? Ja te u stvari ne poznajem, zar ne?

—Ne.

Pogledao je tada. Video tugu, mislio je, na njenom licu. Nešto što gotovo da beše bol.

—I tako moram da se pitam... Pretpostavljam da misliš da treba da ti verujem?

—Ne, to ne. Ovo je jedna od stvari koje sam naučila, kojima me je život naučio. Nema nikoga kome čovek može da veruje. Zapamti to... uvek.

—Znači to je tvoj svet? Svet nepoverenja, straha, opasnosti.

—Želim da ostanem u životu. Živa sam.

—Znam.

—A želim da i ti ostaneš u životu.

—Poverovao sam ti... u Frankfurtu...

—Rizikovao si.

—Vredelo je. Znaš to isto tako dobro kao i ja.

—Misliš stoga...?

—Mislim zato što smo bili zajedno. A sad... Evo poziva za moj avion. Hoće li se ovo naše druženje započeto na jednom aerodromu okončati na drugom? Kuda ideš? Šta treba da radiš?

—Da uradim ono što moram. Idem u Baltimor, Vašington, pa onda do Teksasa. Da uradim ono što mi je rečeno da uradim.

—A ja? Meni ništa nije rečeno. Treba da se vratim u London... i šta tamo da radim?

—Da čekaš.

—Šta?

—Da ti pristupe, što će se gotovo sigurno dogoditi.

—A šta onda treba da radim?

Osmehnula mu se tada onim iznenadnim veselim osmehom koji je tako dobro upoznao.

—Onda ćeš da igraš po sluhu. Znaćeš kako da to izvedeš, nema boljeg od tebe u tome. Svideće ti se ljudi koji će ti se obratiti. Biće dobro izabrani. Važno je, veoma je važno da saznamo ko su.

—Moram da idem. Zbogom, Meri En.

—Auf Wiedersehen.

U stanu u Londonu zazvoni telefon. U pravom trenutku, pomisli Staford Naj, da ga vrati u sadašnjost baš u času kad su u sećanju na aerodromu jedno drugom rekli zbogom. — Auf Wiedersehen — promrmlja dižući se na noge i pođe da digne slušalicu. — Neka tako i bude.

Pozdravi ga glas čije je šištanje bilo lako prepoznatljivo.

—Staford Naj?

Dade potreban odgovor: — Nema dima bez vatre.

—Moj doktor mi kaže da treba da ostavim pušenje. Siroma' momak - reče pukovnik Pajkvej — mogao bi da sasvim zaboravi na to. Ima li vesti?

—O, da. Trideset srebrnjaka. Obećanih, treba da dodam.

—Prokleta svinja!

—Da, da, ostanite smireni.

—A šta ste vi rekli?

—Otpevušio sam im ariju. Motiv Zigfridovog roga. Poslušao sam savet jedne starije tetke. Prošlo je veoma dobro.

—Meni zvuči suludo!

—Znate li za pesmu koja se zove Huanita? Moram i nju takođe da naučim za slučaj da mi zatreba.

—Znate li ko je Huanita?

—Mislim da znam.

—Hm, pitam se... poslednji put se za nju čulo u Baltimoru.

—A šta je s vašom Grkinjom, Dafne Teodofanos? Gde je ona sada, pitam se ja?

—Sedi na nekom aerodromu negde u Evropi i čeka da vi stignete... verovatno — odgovori pukovnik Pajkvej.

Većina evropskih aerodroma izgleda da je zatvoreno jer su ih razlupali ili u manjoj ili većoj meri oštetili. Jaki eksplozivi, nemilosrdni otmičari, lepa pesma.

Momci i devojke izašli da se igraju

Na kao usred dana mesečevom sjaju...

Mani se sna i mani večerice

Ubij svog drugara nasred uličice.

—U modi je dečji krstaški pohod.

—Taj mi nije poznat. Znam samo za onaj u koji je išao Ričard Lavlje Srce. Ali u neku ruku cela ova zavrzlama nalik je dečjem krstaškom pohodu. Sve je započeto idealizmom, započelo idejama hrisćanskog sveta o oslobađanju svetog grada od pagana, a završeno smrću, smrću i, još jednom, smrću. Gotovo da su sva deca izginula. Ili bila prodana u roblje. Ovo će se slično završiti ukoliko ne nađemo način da ih iz svega izvučemo...

20. Admiral posećuje jednog starog prijatelja

—Mislio sam da ste svi ovde pomrli — reče admiral. Njegova primedba nije bila upućena starom batleru, koga bi voleo da vidi kako mu otvara vrata, već mladoj ženi čije prezime nikad nije bio u stanju da zapamti, ali čije je kršteno ime bilo Ejmi.

—Pokušavao sam telefonom da vas dobijem najmanje četiri puta prošle nedelje. Otputovale u inostranstvo, rekoše mi.

—Bile smo u inostranstvu. Upravo smo doputovale.

—Matilda ne bi trebalo da vitla po inostranstvu. Treba da misli na svoje godine. Umreće od povišenog krvnog pritiska, infarkta ili neke druge slične nedaće koja čoveka snalazi u ovim savremenim avionima. Letuckaju unaokolo puni eksploziva koje u njih poturaju Arapi ili Izraelci ili neko drugi ili treći. Nisu više nimalo sigurni.

—Putovanje joj je preporučio njen lekar.

—Eh, pa svi znamo da doktori ništa ne znaju.

—I zaista se vratila veoma oporavljena i bodrog duha.

—Gde je to bila?

—O, bila je u banji. U Nemačkoj ili... nikako ne mogu da budem sigurna je li to Nemačka ili Austrija. Ono novo mesto, znate, Zlatna gostionica.

—A, da, znam na koje mesto mislite. Skupo da skuplje ne može biti, je li tako?

—Pa priča se da lečenje daje veoma dobre rezultate.

Verovatno je samo u pitanju novi način da vas brže ubiju — reče admiral Blant. — A kako se vama to svidelo?

—Pa, u stvari, nisam baš sasvim uživala. Predeli su bili veoma lepi, ali...

Jedan zapovednički glas odjeknu sa sprata iznad njih.

—Ejmi. Ejmi! Šta ti to radiš, zar u hodniku pričaš sve ovo vreme? Dovedi admirala Blanta ovamo gore. Čekam ga.

—Skitate unaokolo — reče admiral Blant kad se pozdravi sa svojom starom prijateljicom. — Eto kako ćete da se ubijete jednog od ovih dana. Pamтите moje reči...

—E, neću. Danas uopšte više nije teško putovati.

—Trčanje po svim tim aerodromima, rampama za silazak i uspinjanje, stepeništima, autobusima?

—Ni najmanje. Imala sam invalidska kolica.

—Kad smo se videli ono pre jedno godinu ili dve dana, rekli ste kako nećete ni da čujete za tako nešto. Rekoste da ste isuviše ponosni da tražite takvo pomagalo, a kamoli da se njim služite.

—E, pa, danas moram da se oslobodim dela svoga ponosa, Filipe. Dođite i sedite ovde dole da mi kažete zašto ste najjednom toliko želeli da dođete i vidite me. Uveliko ste me zapostavljali poslednjih godinu dana.

—Ni sam nisam bio baš najbolje. Pored toga, imao sam dosta posla. Znaete na koji posao mislim? Onaj gde vas stalno nešto pitaju za savet, ali im ni na kraj pameti nije da vas i poslušaju. Nikako da mornaricu ostave na miru. Nikako da se okanu poigravanja s njom, đavo da ih nosi.

—Meni izgledate sasvim dobro — reče ledi Matilda.

—Ni vi ne izgledate loše, draga moja. Divno vam oči blistaju.

—Gluvlja sam otkako ste me poslednji put videli. Moraćete malo glasnije da govorite.

—Dobro. Govoriću.

—Šta biste voleli da popijete? Džin i tonik, viski, ili rum?

—Izgledate mi spremni da se rastanete od nekog jakog pića. Uzeo bih, ako vam to ne smeta, samo džin i tonik.

Ejmi se diže i napusti sobu.

—Kad bude donela osveženje — reče admiral — oslobodite je se ponovo. Želim da razgovaram s vama. Mislím, samo s vama.

Kad ih posluži, ledi. Matilda rukom dade znak da je slobodna i Ejmi se udalji sa izgledom osobe koja čini zadovoljstvo sebi, a ne svojoj gospodarici. Bila je ona taktična mlada žena.

—Fina devojka — reče admiral - veoma fina.

—Jeste li me zato zamolili da je udaljím i pobrinem se da za sobom dobro zatvori vrata? Zato da ne bi mogla da vas čuje kad kažete nešto lepo o njoj?

—Ne. Želeo sam da se posavetujem s vama.

—O čemu? O vašem zdravlju ili o tome gde biste mogli da nađete novu poslugú ili šta da posadíte u bašti?

—Želim da se posavetujem s vama veoma ozbiljno. Pomislih da biste vi možda bili u stanju da se nečega prisetíte umesto mene.

—Dragi Filipe, kako je dirljivo što uopšte smatrate da bih ja mogla bilo čega da se setim. Pamćenje mi je svake godine sve gore. Došla sam do zaključka da se čovek seća jedino 'prijatelja iz mladosti'. Seća se čak i groznih devojčica s kojima je išao u razred iako to ni najmanje ne bi želeo. U stvari, eto zbog čega sam krenula u inostranstvo ovoga puta.

—Pa gde ste to bili? Obilazili škole?

—Ne, ne, ne, otišla sam da vidim jednu staru prijateljicu koju nisam videla trideset... četrdeset... pedeset... otprilike toliko godina.

—Kako izgleda?

—Stravično je debela i još jezivija i groznija no što je sećam.

—Moram da kažem da imate veoma čudne sklonosti, Matilda.

—Pa, hajde, recite mi. Recite mi čega biste to želeli da setim?

—Pitao sam se da li se sećate još jednog svog prijatelja. Roberta Šorema.

—Robija Šorema? Razume se da se sećam.

—Onoga što je naučnik. Vrhunski naučnik.

—Razume se. On nije tip koga čovek može da zaboravi. Pitam se šta li vam je njega umetnulo u glavu.

—Javna potreba.

—Čudno je što vi to kažete — reče leđi Matilda. — I sama sam to zaključila pre neki dan.

—Šta ste to zaključili?

—Da nam je on potreban. Ili neko kao on... ako takav uopšte postoji.

—Ne postoji. A sad slušajte, Matilda. Ljudi vam se mnogo poveravaju. Čujete razne stvari. I sam sam vam mnogo toga poverio.

—Uvek sam se pitala zašto jer nije valjda da mislite da ja to razumem ili da bih to umela da nekome prenesem? A to je daleko ozbiljniji slučaj s Robijem nego s vama.

—Ja vam ne govorim o mornaričkim tajnama.

—Pa, ni on mi ne govori o naučničkim tajnama. Mislim, priča mi i o tome ali samo uopšteno.

—Da, ali nekada je imao običaj da vam o svemu priča, zar ne?

—Pa, voleo je da mi kazuje stvari da bi me zadivio.

—Dobro, evo onda. Voleo bih da znam da li vam je ikada govorio, u vreme dok je još mogao da priča, siroma' đavo, nešto u vezi s projektom B?

—Projekt B — ponovi ledi Matilda Klekhiton i dade se u ozbiljno razmišljanje. — Zvuči mi pomalo poznato — reče zatim. — Imao je običaj da govori o ovom ili onom projektu ponekad, ili o ovoj ili onoj operaciji. Ali morate da razumete da meni ništa od svega toga nije bilo jasno i on je to znao. Ali voleo je da me... o, kako da se izrazim?... zadivljuje, znate. Opisivao je to na način na koji bi mađioničar mogao da opisuje kako vadi tri zeca iz šešira, ali da vam u stvari ne kaže kako se to radi. Projekt B? Da, davno je to bilo... Bio je neko vreme pomamno uzbuđen zbog toga. Imala sam običaj da ga pitam: 'Kako napreduje projekt B?'

—Znam, znam, uvek ste bili puni takta. Uvek ste bili u stanju da upamtite šta ljudi rade ili šta ih zanima. I čak kad pojma niste imali šta je u pitanju, uvek ste pokazivali zanimanje. Jednom sam vam opisivao novu vrstu mornaričkog topa i mora da ste se ukočili od dosade. Ali vi ste slušali s takvom pažnjom kao da ste celog života jedva čekali da čujete samo tu priču.

—Tako je kako kažete. Uvek sam bila taktična žena i dobar slušalac iako mozgom baš nisam mogla mnogo da se pohvalim.

—E, pa, želim da čujem malo više o onome što vam je Robi govorio o projektu B.

—Rekao je... pa, veoma je teško sad se toga setiti. Pominjao je to posle operacija koje su vršili ljudima na mozgu. Znao, onih ljudi koji su užasno melanholični i ophrvani mislima o samoubistvu i onih koji su stalno bili zabrinuti i neurastenični tako da su dobijali strašne komplekse. Takve stvari... od one vrste o kojoj su ljudi imali običaj da razgovaraju pozivajući se na Frojda. A on je govorio da su sporedni efekti bili užasavajući. Mislim, ljudi jesu postajali srećni, krotki i smireni i više nisu bili zabrinuti niti pomišljali na samoubistvo, ali su... mislim, postajali takvi da nisu brinuli dovoljno te im se zbog toga dešavalo da ih zgazi automobil ili su stradali u drugim nesrećama jer uopšte nisu razmišljali o opasnosti niti primećivali da ona postoji. Loše ja ovo pričam, ali mislim da me vi razumete. U svakom slučaju, rekao mi je, da misli da je to glavni problem u vezi s projektom B.

—Da li ga je opisao i malo bolje od toga?

—Rekao je da sam mu ja to ubacila u glavu - reče leđi Matilda Klekhiton neočekivano.

—Šta? Hoćete da kažete da vam je naučnik... vrhunski naučnik kao što je Robi zaista rekao kako ste mu vi u njegov naučnički mozak usadili neku ideju? Pa vi pojma nemate o nauci.

—Tačno. Ali imala sam običaj da pokušavam da u svest ljudi unesem malo zdravog razuma. Što su pametniji to manje zdravog razuma pokazuju. Mislim, istina je da su ljudi koji nešto znače oni koji misle na obične stvari kao što su perforacije na poštanskim markama, ili neko kao onaj Adam, ili kako li se ono zove... ne... Makadam iz Amerike koji je stavio onu crnu materiju na puteve tako da su farmeri svoje žito mogli da voze sve do obale i ostvare veću zaradu. Mislim da su takvi doneli veće dobro no svi vrhunski naučnici

zajedno. Naučnici su jedino u stanju da smisle stvari za vaše uništenje. Eto, tako sam nešto ispričala i Robiju. Sasvim fino, razume se, kao u šali. Upravo mi je govorio kako su ostvarena izvrsna dostignuća u naučnom svetu u vezi sa sredstvima za bakterijsko ratovanje i u eksperimentima s biologijom, kao i o tome šta sve može da se učini s nerođenom decom ako se plod na vreme obradi. Takođe mi je pominjao i neke vanredno gadne i neobično neprijatne gasove, tvrdeći kako su glupi ljudi koji se bune protiv nuklearnih bombi jer su one zaista pravo milosrđe u poređenju s nekim drugim stvarima koje su u međuvremenu izmišljene. I tako sam ja rekla kako bi bilo daleko bolje kad bi Robi, ili neko kao što je Robi, smislio nešto zaista razumno. A on me je pogledao sa onim, znate, plamičcima koji su mu se ponekad javljali u očima i rekao: 'Pa, šta bi za tebe bilo razumno?' A ja sam rekla: 'Pa, umesto da se izmišljaju sva ta sredstva za biološko ratovanje i ti gadni gasovi, što ne izmislite nešto što bi učinilo da ljudi budu srećni?' Rekla sam da to ne bi bilo mnogo teže da se ostvari. Rekla sam: 'Pričali ste mi o onoj operaciji u kojoj se, mislim da ste tako rekli, uzima komad prednjeg dela mozga ili možda zadnjeg dela mozga. Ali u svakom slučaju to dovodi do velikih promena u ponašanju ljudi. Postaju sasvim drugačiji. Nisu više zabrinuti i ne pomišljaju da izvrše samoubistvo. Ali', rekla sam mu, 'ako ljude tako možete da promenite samo uzimanjem komadića kosti, mišića ili nerva ili doterivanjem žlezde, vađenjem žlezde ili uvećanjem broja žlezdi,' rekla sam mu, 'ako ste u stanju da ostvarite sve te promene u ponašanju ličnosti, zašto ne izmislite nešto što će ljude učiniti da budu srećni ili možda samo pospani? Recimo da imate nešto, ne mislim na pilule za spavanje, već nešto što omogućava ljudima da sednu na fotelju i sanjaju lepe snove. Da spavaju dvadeset četiri sata i bude se samo tu i tamo da mogu da budu nahranjeni.' Rekla sam mu da bi to bila daleko bolja ideja.

I da li je to bilo ono što je postao projekt B?

—Pa razume se da mi nikad nije rekao šta je to tačno. Ali bio je neobično uzbuđen nekom idejom i rekao mi da sam mu je ja usadila

u glavu pa onda to mora da je nešto prilično prijatno jer mu sigurno nisam pričala o lošim stvarima, zar ne? Mislim, nisam mu predlagala ideje o nekim groznijim načinima za ubijanje ljudi, a nisam želela čak ni da ljudi... znate... plaču kao od suzavca ili neke slične stvari. Možda da se smeju... da... možda sam pominjala gas za smejanje. Rekla sam mu da kad neko iskezi zube, treba da dobije nešto da onjuši tako da smesta počne da se smeje i da svakako, svakako mogu da izmisle nešto tako korisno ali s dugotrajnijim dejstvom. Rekla sam mu tako zato što sam verovala da gas za smejanje ima dejstvo od samo pedesetak sekundi, je li tako? Znam da je moj brat jednom imao neki problem sa zubom. Zubareva stolica bila je veoma blizu prozora, a moj brat se toliko smejao da je, dok je bio u nesvesti pod uticajem gasa, znate, koprcajući se od smeha, nogom probio zubarev prozor, zbog čega se zubar posle mnogo ljutio.

—Vaše priče uvek imaju takve neočekivane obrte — reče admiral. - U svakom slučaju, vaš savet je dao ideju Robiju Šoremu za dalji rad.

Pa, ja ne znam tačno šta je od toga ispalo. Mislim, verujem da nije ni smeh ni spavanje. U svakom slučaju, nešto jeste. U stvari, to i nije bio projekt B. Imao je neko drugo ime.

—Koje ime?

—Mislim da mi je to pomenuo jednom, ili dva puta. Ime koje mu je nadenuo. Nešto kao Bengerova hrana — reče tetka Matilda posle ozbiljnog razmišljanja.

—Neko umirujuće sredstvo slično onima za bolje varenje?

—Mislim da to nema nikakve veze s varenjem. Radije bih rekla da je u pitanju nešto što se ušmrkuje ili tako nešto, a možda je bila i žlezda. Znate, pričali smo o veoma mnogo stvari tako da nikad nisi mogao da budeš siguran o kojoj od njih u tom trenutku on govori. Bengerova hrana. Ben... Ben... počinje sa Ben. A s tim je bila povezana i jedna prijatna reč.

—Je li to sve čega možete da se setite?

—Mislim da jeste. Hoću da kažem da su sve to bili samo naši razgovori koje smo vodili s vremena na vreme i da mi je tek mnogo kasnije rekao kako je sve moja zamisao, kako sam mu ja usadila u glavu ideju za projekt Ben... nešto. A posle toga, povremeno, ako se dobro sećam, pitala sam ga da li i dalje radi na projektu Ben i dešavalo se da ponekad bude sasvim iscrpljen pa mi je odgovarao da ne radi, da je naišao na problem i da je sve ostavio u stranu zbog toga što je u... u... pa, tih osam reči koje je izgovarao čist su žargon i ne bih umela da ih ponovim, a vi ih ne biste razumeli čak i kad bih uspela u tome. Ali na kraju, mislim... o bože, o bože, ima devet ili deset godina od tada... na kraju je jednog dana došao kod mene i rekao: 'Sećaš li se projekta Ben?' Rekla sam mu: 'Razume se da se sećam. Da li i dalje radiš na tome?' A on mi je odgovorio da ne radi i da je odlučio da to gurne u stranu. Rekla sam mu da mi je žao. Žao mi je što je odustao, a on je rekao: 'Pa, nije u pitanju samo to što ne mogu da ostvarim ono što sam pokušavao. Sada znam da to može da se dobije. Znam i gde sam pogrešio. Znam tačno šta je problem i tačno znam kako može da se ukloni. Liza sad radi sa mnom na tome. Da, moglo bi da uspe. Zahtevalo bi ispitivanje na određenim stvarima, ali bi uspelo.' 'Pa', rekla sam mu, 'zašto si onda zabrinut?' A on mi je rekao: 'Zato što ne znam kako će to stvarno da deluje na ljude.' Pitala sam ga ne boji li se da bi to moglo da ubije ljude ili da ih doživotno onesposobi ili tako nešto. 'Ne', odgovorio mi je, 'nije to tako.' Rekao je da je to... oh, razume se, setila sam se. Zvao je to projekt Benvo. Da. ' Stoga što ima veze s benovolencijom.

—Dobronamernošću! — reče admiral, krajnje iznenađen. —
Čovekoljublje? Mislite li na milosrđe?

—Ne, ne, ne. Mislim da je jednostavno mislio na to da ljude možete da učinite dobrodušnim. Da osećaju dobrodušnost.

—Mir i dobru volju prema ljudima?

—Pa nije on to tako postavio.

—Ne, rezervisano je to za verske poglavare. Propovedaju to i kad bismo ih poslušali, bio bi ovo veoma srećan svet. Ali Robi se, pretpostavljam, nije bavio propovedanjem. Mislio je da u svojoj laboratoriji pukim fizičkim sredstvima ostvari sličan rezultat.

— Tako nešto. I rekao je kako se nikad ne zna kad takve stvari jesu povoljne za ljude, a kad nisu. Na jedan način jesu, na drugi nisu. I govorio je o stvarima kao što su penicilin i sulfonamidi i presađivanje srca i o stvarima kao što su pilule za žene, iako tada još nismo imali 'pilulu'. Ali znate, kod stvari koje izgledaju sasvim u redu i čudo su od leka ili čudo od gasa ili čudo od nečega posle nekog vremena ispostavlja se da imaju isto toliko loših strana pa poželite da ne postoje i da nikada nisu bile izmišljene. Pa, mislim da je tako nešto pokušavao da mi stavi do znanja. Bilo mi je teško da ga razumem. Rekla sam mu: 'Govoriš li mi ti to da ne želiš da rizikuješ?', a on mi je odgovorio: 'Sasvim si u pravu. Ne želim da rizikujem. To i jeste muka, vidiš, jer pojma nemam kakav bi to rizik mogao da bude. Eto šta se dešava nama ubogim naučnicima. Rizikujemo, a opasnost uopšte nije u onome što smo otkrili, već u tome šta će s tim uraditi ljudi kojima budemo ispričali o tom otkriću.' Rekla sam mu: 'Sad mi ponovo pričaš o nuklearnom naoružanju i atomskoj bombi', a on je rekao: 'Oh, do đavola s nuklearnim naoružanjem i atomskom bombom. Davno smo mi to prevazišli.'

Ali ako si u stanju da učiniš da ljudi budu dobre naravi i čovekoljubivi', rekla sam mu, 'šta onda ima da brineš?' A on mi je rekao: 'Ne razumeš, Matilda. Nikad nećeš razumeti. Moje kolege naučnici po svoj prilici takođe neće razumeti. A nijedan političar to nikada neće razumeti. I tako, vidiš, preveliki je rizik koji bih morao da preuzmem. Pa neću. U svakom slučaju, čovek uvek mora da misli unapred.'

Ali', rekla sam mu ja, 'mogao bi ljude da izlečiš od toga, baš kao s gasom za smejanje, zar ne? Mislim, možeš ljude da učiniš

dobrodušnim kratkotrajno te da posle toga ponovo budu dobro... ili loše... zavisi s koje strane posmatraš stvari.' A on mi je rekao: 'Ne. Ovo bi, vidiš, bilo stalno. Bespovratno stalno stoga što utiče na...' i tu je ponovo prešao na stručni jezik. Zna, duge reči i brojke. Formule, ili molekularne promene... tako nešto. Pretpostavljam da je to ono što rade s kretinama. Zna, leče ih da ne budu kreteni, presađuju im tiroidnu žlezdu ili im je vade. Zaboravila sam. Tako nešto. Razumela sam da negde ima neka fina mala žlezda koju kad izvadite ili je nadimate, ili joj ma šta drastično učinite... e onda su ljudi zauvek...

—Zauvek dobronamerni? Jeste li sigurni da je to pravi izraz?
Benevolencija?

—Da. Zato je projektu i nadenuo ime Benvo.

—Ali šta li su, pitam se, kolege mislile o njegovom povlačenju?

—Mislim da nije imao mnogo poznatih. Bila je tu Liza., kako li joj beše prezime... Austrijanka; radila je s njim na tome. I bio je tu neki mladić po imenu Ledental ili tako nekako, ali je taj umro od tuberkuloze. Sem toga, stalno je govorio kako su ostali njegovi saradnici samo pomoćnici koji tačno ne znaju šta on to radi i šta pokušava da postigne. Sad mi je jasno kuda ciljate - reče Matilda iznenada. —Mislim da nikada nikome o tome nije govorio. Mislim da je uništio sve formule ili zabeleške ili ma šta da je napisano imao i digao ruke od cele ideje. I onda je doživeo moždani udar i razboleo se i sada, ubogi đavo, nije u stanju ni da govori. Paralisana mu je jedna strana tela. Može da čuje prilično dobro. Sluša muziku. To mu je sad sav život.

—Mislite li da je s njegovim životnim delom svršeno?

—Ne viđa čak ni prijatelje. Mislim da mu je neprijatno da ih viđa. Uvek nalazi neki izgovor da ih ne primi.

—Ali živ je - reče admiral Blant. —Još uvek je živ. Imate li njegovu adresu?

—U adresaru mi je negde. Još uvek stanuje na istom mestu. Negde u severnoj Škotskoj. Ali... o, pokušajte da razumete... bio je nekada tako divan čovek. Sad to nije. Skoro da je mrtav. Za sve što vredi na svetu.

—Nada uvek postoji — reče admiral Blant. — I verovanje — dodade.
— Vera.

—Kao i dobronamernost, pretpostavljam - reče leđi Matilda.

21. Projekt Benvo

Profesor Džon Gotlib sedeo je na svojoj stolici i skoro netremice posmatrao zgodnu mladu ženu koja je sedela nasuprot njemu. Počeša se po uvetu prilično majmunskim pokretom, što beše za njega karakteristično. Izgledao je, pre svega, majmunoliko celom svojom pojavom. Imao je isturenu donju vilicu, visoko čelo matematičara i sitno telo.

—Ne dešava se svaki dan — reče profesor Gotlib — da mi mlada dama donosi pismo predsednika Sjedinjenih Američkih Država. I pored toga - nastavi veselo - predsednici ne znaju uvek šta tačno čine. Šta je posredi? Koliko sam razumeo, vas su preporučile neke veoma ugledne ličnosti.

—Došla sam da vas pitam šta znate ili šta možete da mi kažete o projektu Benvo.

—Jeste li vi doista grofica Renata Zerkovski?

—Tehnički, moguće, jesam. Poznatija sam više kao Meri En.

—Da, tako su mi i napisali u odvojenom pismu. I želite da nešto doznate o projektu Benvo. E, pa, tako nešto zaista je postojalo. Sad je mrtvo i pokopano, a čovek koji ga je osmislio, pretpostavljam, takođe.

—Mislite na profesora Šorema?

—Tačno. Mislim na Roberta Šorema. Jednog od najvećih genija našeg doba. Uz Ajnštajna, Nilsa Bora i malo drugih. Ali Robert Šorem nije trajao koliko je trebalo. Veliki gubitak za nauku... kako je to Šekspir rekao za leđi Magbet: 'Trebalo je da malo posle umre!

—On nije mrtav — reče Meri En.

—Oh. Jeste li sigurni u to? O njemu se odavno ništa ne čuje.

—Invalid je. Živi na severu Škotske. Paralisan je, ne može dobro da govori, ne može dobro da hoda. Uglavnom sedi i sluša muziku.

—Da. Mogu da zamislim. E, pa, drago mi je što čujem da je živ. Ako vreme može tako da provodi, pretpostavljam da nije mnogo nesrećan. S druge strane, pakao je to za briljantnog čoveka koji to više nije, koji je, kako stvari stoje, praktično mrtav na invalidskim kolicima.

—Jeste postojala takva stvar kao što je projekt Benvo?

—Da, bio je veoma prilježan s tim u vezi.

—Da li vam je govorio nešto o tome?

—Nekim od nas pominjao je to u ranoj fazi svoga rada. Vi, devojko, niste naučnica, pretpostavljam?

—Ne, ja sam...

—Vi ste samo agent, rekao bih. Nadam ste da ste na pravoj strani. I dalje ovih dana moramo da se nadamo da će se dogoditi čudo, ali ja mislim da ništa nećete uspeti da izvučete iz projekta Benvo.

—Zašto da ne? Rekli ste da je on radio na tome. Bio bi to zaista veliki pronalazak, zar ne? Ili otkriće, ili kako god da zovete tako nešto.

—Da, bilo bi to jedno od najvećih otkrića ovoga doba. Nije mi jasno šta je moglo da krene pogrešnim putem. Dešavalo se to i ranije. Stvar se odvija kako treba, ali u poslednjim fazama ne dolazi do sklapanja mozaika. Sve se slama. Ne deluje onako kako je

očekivano pa se od svega u očajanju odustaje. Ili se postupa onako kako je to Šorem učinio.

—A to je?

—On je sve uništio. Svaki prokleti delić svoga rada. Sam mi je to rekao. Spalio je sve formule, sve papire koji su se na to odnosili, sve podatke. Tri nedelje kasnije doživeo je udar. Detalje o svemu nikad nisam saznao, znao sam samo uopštene stvari. Sada se čak ni toga ne sećam, osim jedne stvari. Benvo beše skraćénica za benvolenciju.

22. Huanita

Lord Altamont je diktirao. Glas koji je nekada zvučao zvonko i dominantno bio je sada sveden na blagost iz koje je ipak izbijala ubedljivost. Izgledao je kao da stiže iz senki prošlosti, ali sposoban da emocionalno pokrene više no daleko nadmoćniji tonovi.

Džejms Klik je zapisivao reči onako kako su do njega stizale, zastajkujući tu i tamo pun razumevanja kad bi naišli trenuci nedoumice.

— Idealizam — govorio je lord Altamont — može da se javi i zaista i nastaje kad ga pokrene prirodna odbojnost prema nepravdi. To je prirodna odvratnost prema sirovom materijalizmu. Prirodni idealizam mladosti sve više i više hrani se željom za uništavanjem te dve faze savremenog života, nepravde i sirovog materijalizma. Ta želja za uništenjem onoga što je zlo ponekad dovodi do ljubavi prema uništavanju samog uništavanja radi. Tako nešto može da odvede do zadovoljstva u nasilju i nanošenju bola. Sve ovo mogu da podstaknu i ojačaju spolja oni koji su prirodno obdareni za vodstvo. Ovaj prvobitni idealizam javlja se u maloletničkom uzrastu. Trebalo bi i mogao bi da vodi u želju za novim svetom. Trebalo bi takođe da vodi i ka ljubavi i dobroj volji prema celom ljudskom rodu. Ali oni što jednom zavole nasilje nasilja radi, nikada neće sazreti. Biće zacementirani na mestu na kojem su ometeni u razvoju i kao takvi ostati celog života.

Zazvoni telefon i lord Altamont dade znak Kliku da digne slušalicu.

—Gospodin Robinson je stigao — čulo se iz slušalice.

—A, da. Uvedite ga unutra. Sa ovim možemo da nastavimo i kasnije.

Džejms Klik se diže pa odloži olovku i beležnicu.

Gospodin Robinson uđe. Džejms Klik mu prinese stolicu, dovoljno široku da bez problema odgovori zadatku. Gospodin Robinson mu se osmehom zahvali pa se smesti pored lorda Altamonta.

—Pa? — upita lord Altamont. - Imate li nešto novo za nas? Dijagrame? Krugove? Mehuriće?

Izgledao je kao da se pomalo zabavlja.

—Ne sasvim - uzvratila gospodin Robinson nimalo nespokojno. — Meni ovo više liči na obeležavanje rečnog toka...

—Reke? — upita lord Altamont. — Koja je to vrsta reke?

—Reka novca — reče gospodin Robinson glasom kao da se pomalo izvinjava što koristi taj ton kad god govori o svojoj specijalnosti. — Novac je zaista kao reka... odnekud stiže i sasvim izvesno nekuda odlazi. Zaista veoma zanimljivo... to jest, ako vas zanimaju te stvari... Priča svoju priču, vidite...

Džejms Klik je izgledao kao da ne vidi, ali Altamont reče: — Razumem. Nastavite.

—Teče iz Skandinavije... iz Bavarske... iz SAD... iz jugoistočne Azije... napaja se manjim pritokama usput...

—I odlazi... gde?

Uglavnom u Južnu Ameriku... gde zadovoljava zahteve sada već čvrsto ustanovljenog glavnog štaba Militantnih mladih...

—I predstavlja četiri ili pet preklapajućih krugova koje ste nam pokazali... Naoružanje, drogu, projekte za henijsko i biološko ratovanje, kao i finansije?

—Da... mi mislimo da sad prilično tačno znamo ko kontroliše ove razne grupe...

—Šta je s krugom H... Huanita? — upita Džejms Klik.

—Još uvek nismo sigurni.

—Džejms ima određene ideje s tim u vezi — reče lord Altamont. — Nadam se da može biti da greši... da, nadam se da je tako. Početno H je zanimljivo. Označava li pravdu, presudu?^[14]

—Ubica posvećen svom poslu — reče Džejms Klik. — Ženke svake vrste krvoločnije su od mužjaka.

—Postoje istorijski presedani — priznade lord Altamont. — Jailja poji mlekom iz meha Sisaru... a potom mu zabija kolac u oko. Judita ubija Holoferna i zemljaci je slave kao heroinu. Da, ima tu malo istine.

—Znači, vi mislite da znate ko je Huanita, je li tako? — upita gospodin Robinson. — Zanimljivo.

—Pa, možda ja i grešim, ser, ali ima stvari koje su me navele da mislim...

—Da — reče gospodin Robinson - svi smo bili primorani da mislimo, zar ne? Bolje nam recite, Džejmse, šta vi mislite ko je ona?

—Grofica Renata Zerkovski.

—Šta vas je navelo da izdvojite baš nju?

—Mesta na kojima je bila, ljudi s kojima je dolazila u kontakt. Previše je podudarnosti u njenom pojavljivanju na različitim mestima, ali i druge stvari. Bila je u Bavarskoj. Tamo je posetila Veliku Šarlotu. Štaviše, povelala je i Staforda Naja sa sobom. Mislim da je to značajno...

—Mislite li da su njih dvoje u ovome zajedno? — upita lord Altamont.

—Ne bih voleo da to kažem. Ne znam dovoljno o njemu, ali... — I on tu zastade.

—Da — reče lord Altamont — bilo je sumnji u vezi s njim. Sumnjalo se na njega od početka.

—Je li to Henri Horšam sumnjao?

—Henri Horšam je jedan, možda. Pukovnik Pajkvej u to nije ubeđen, pretpostavljam. Pod prismotrom je. Verovatno mu je to poznato. Nije on budala.

—Još jedan njihov čovek — reče Džejms Klik raspomamljeno. — Neverovatno je kako ih samo odgajamo, kako im verujemo, kako im saopštavamo naše tajne, dozvoljavamo im da vide šta radimo, ne prestajemo s pričom: 'Oh, ako ikome može da se veruje onda je to... oh, Maklin, ili Bardžis, ili Filbi, ili bilo ko iz te gomile.' A sad... Staford Naj.

—Staford Naj, koga je indoktrinirala Renata zvana Huanita — reče gospodin Robinson.

—Umešan je u onaj čudan posao na frankfurtskom aerodromu — reče Klik — a tu je i njegova poseta Šarloti. Staford Naj je, koliko mi je poznato, od tada bio u Južnoj Americi s njom. A što se nje tiče... da li nam je poznato gde je ona sada?

—Usuđujem se da kažem da to zna gospodin Robinson — reče lord Altamont. —Je li tako, gospodine Robinson?

—Ona je u Sjedinjenim Američkim Državama. Čuo sam da je, postoje neko vreme boravila kod prijatelja u Vašingtonu, bila u Čikagu, a onda i u Kaliforniji, kao i da je iz Ostina išla da poseti jednog vrhunskog naučnika. To je poslednje što sam za nju čuo.

—Šta ona tamo radi?

—Čovek samo može da pretpostavi — reče gospodin Robinson svojim smirenim glasom — da pokušava da skupi informacije.

—Kakve informacije?

Gospodin Robinson uzdahnu.

—To i jeste ono što bi čovek voleo da zna. Može da se pretpostavi da su to iste informacije koje bismo i mi želeli da dobijemo i da ona taj posao radi za naš račun. Ali nikad se ne zna... može biti da to radi za drugu stranu.

Okrenu se da pogleda lorda Altamonta.

—Noćas, koliko sam razumeo, putujete u Škotsku. Je li to tačno?

Sasvim tačno.

—Ja mislim da ne bi trebalo da to čini, ser — reče Džejms Klik pa se i on okrenu prema svom poslodavcu. — U poslednje vreme nije vam baš bilo dobro, ser. A to će biti zamorno putovanje kako god da putujete, avionom ili vozom. Možete li da to prepustite Manrou ili Horšamu?

—U mojim godinama obazrivost je gubljenje vremena —reče lord Altamont. — Upregnut bih i voleo da umrem samo ako sam od koristi, kako to kaže stara poslovice.

Osmehnu se gospodinu Robinsonu.

—Bilo bi bolje da i vi pođete s nama, Robinsone.

23. Putovanje u Škotsku

I

Pilot aviona pomalo se pitao šta se dešava i pored stečene navike da u zbivanja bude upućen samo delimično. Pretpostavljao je da je to po naređenju obezbeđenja. A oni ništa nisu prepuštali riziku. Ovakve stvari obavljao je više no jednom. Upravljao avionom prevozeći određene ljude do najzabitijih mesta i pri tome postavljao samo ona pitanja koja se tiču isključivo njegovog posla. Neke od putnika na ovom letu poznao je, ali ne i sve. Lorda Altamonta je prepoznao. Bolestan čovek, veoma bolestan čovek, pomisli, čovek koji se održavao u životu, proceni, samo snagom svoje volje. Čovek žustrih pokreta i lica kao u ptice grabljivice bio mu je verovatno pas čuvar. Zadužen više za njegovo zdravlje no za bezbednost. Verni pas koji se nikad ne udaljava od gospodara. Zajedno i lekove uzimaju. Pilot se zapita zašto nisu povelili i lekara. Bilo bi to dodatno osiguranje. Starčevo lice ličilo je na mrtvačku glavu. Plemenitu mrtvačku glavu. Slično nečemu što se pravi od mermera i izlaže u muzejima. Henrija Horšama pilot je poznao veoma dobro. Poznao je više njih iz službe obezbeđenja. Poznao je takođe i pukovnika Manroa, koji je izgledao malo manje žestok nego inače, više brigom ophrvan. Sve skupa, prilično nesrećan. Bio je tu takođe i krupan čovek žutog lica. Mogao bi i stranac da bude. Azijat? Zašto li on leti ovim avionom u severnu Škotsku? Kad sleteše na odredište, pilot se s poštovanjem obrati pukovniku Manrou:

—Da li je sve bilo kako treba, ser? Automobil je ovde i čeka.

—Koliko daleko treba da se vozimo?

—Dvadeset sedam kilometara, ser, malo grubljeg puta, ali ne i rđavog. U automobilu ima i ćebadi.

—Vi ste dobili vaša naređenja? Ponovite ih, molim vas, Endruze.

Pilot ponovi naređenja i pukovnik mu zadovoljno klimnu glavom. Kad se automobil konačno udalji, pilot osta zagledan za njim pitajući se šta li, za ime sveta, ovi pojedinci traže na tom putu koji vodi do starog zamka u kome jedan bolestan čovek živi kao izopštenik bez prijatelja i posetilaca. Horšam je znao šta se dešava. Horšamu beše poznato mnogo čudnih stvari. Oh, dobro, sigurno je samo da Horšam njemu ništa neće da kaže.

Vozač je dobro i pažljivo upravljao automobilom. Skrenu konačno na pošljunčani puteljak i zaustavi se pred vratnicama. Bio je to ulaz u zdanje s kulom načinjeno od teških kamenih blokova. Sa obe strane velikih vrata visile su lampe. Sama vrata otvoriše se bez i najmanje potrebe da se pozvoni na zvono.

Jedna stara Škotlandanka od najmanje šezdeset godina, strogog, namrgođenog lica zasta u dovratku. Vozač se potrudi da pomogne posetiocima da izađu iz automobila.

Džejms Klik i Horšam pomogoše lordu Altamontu da se uspravi i odupirući krenuše zajedno s njim uza stepenice. Stara Škotlandanka pomeri se u stranu i lako se s poštovanjem nakloni. Reče:

—Dobro večer, vaša gospodstva. Gospodar vas čeka. On zna da stižete pa smo vam spremili sobe i za vas upalili vatru u svakoj od njih.

U hodniku iza nje pojavi se tada još jedna prilika. Visoka i vitka žena stara između pedeset i šezdeset godina, žena koja je još uvek bila veoma zgodna. Crnu kosu delio joj je razdeljak po sredini, imala je visoko čelo, orlovski nos i kožu potamnelu od sunca.

—Evo stiže i gospođica Nojman da se pobrine za vas — reče stara Skotlandanka.

—Hvala ti, Dženet — reče gospođica Nojman. — Pobrini se da se u spavaćim sobama ne pogase vatre.

—Paziću.

Lord Altamont se rukova s njom.

—Dobro večer, gospođice Nojman.

—Dobro večer, lorde Altamonte. Nadam se da se u putu niste previše umorili.

—Imali smo veoma dobar let. Ovo je pukovnik Manro, gospođice Nojman. Ovo je gospodin Robinson, ser Džejms Klik i gospodin Horšam iz ministarstva za bezbednost.

—Sećam se gospodina Horšama iako je od našeg susreta prošlo više godina.

—Ja nisam zaboravio — reče Henri Horšam. — Upoznali smo se na svečanosti koju je upriličila fondacija Livison. Vi ste u to doba, ako se ne varam, već bili sekretarica gospodine Šorema.

—Prvo sam bila njegov asistent u laboratoriji, a posle toga njegova sekretarica. I dalje sam, onoliko koliko mu je to uopšte potrebno, njegova sekretarica. Potrebno je da ovde manje-više stalno zbog njega boravi i bolničarka. One se menjaju... gospođica Elis koja je sada tu zamenila je gospođicu Badi, koja je otišla pre samo dva dana. Predložila sam da ona odsedne u blizini prostorija u kojima ćemo i mi boraviti. Znala sam da ne želite da vam iko smeta, ali sam smatrala da ne bi bilo loše da se ona nađe u blizini u slučaju da se ukaže potreba.

—Da li je njemu toliko loše? — upita pukovnik Manro.

—Nije, u stvari, na mukama — reče gospođica Nojman — ali treba da budete pripravnici na ono što ćete zateći ako ga odavno niste videli. Samo je bleđa senka čoveka.

—Samo čas pre nego što nas odvedete k njemu. Da li su mu i mentalne sposobnosti značajno smanjene? Može li da razume šta mu čovek govori?

—Oh, da, razume savršeno, ali kako je poluparalisan, nije sposoban jasno da govori, iako se to menja, i ne može da hoda bez tuđe pomoći. Mozak mu je, po mom mišljenju, dobar kao što je i bio. Jedina razlika je u tome što se sada lako zamara. A sada, da li biste prvo želeli da vas poslužimo nekim osveženjem?

—Ne — reče lord Altamont. — Ne želim da čekam. Ovo je prilično hitan slučaj zbog kog smo došli pa vas molim da nas povedete kod njega sada... on nas očekuje koliko sam razumeo, je li tako?

—Očekuje vas, da — reče Liza Nojman.

I ona pade ispred njih uz nekoliko stepenika i duž jednog hodnika pa im otvori vrata jedne odaje srednje veličine. Na zidovima su visile tapiserije, jelenske glave s rogovima i bilo je očevidno da je prostorija nekada bila lovačka soba. Izgled joj sada toj svrsi više nije odgovarao, a i nameštaj beše izmenjen. Pored jednog zida bio je smešten veliki gramofon za slušanje ploča.

Visok čovek sedeo je na stolici ispred vatre u kaminu. Njegova glava tresla se pomalo, kao i leva mu ruka. S jedne strane lica koža kao da mu beše malo povučena naniže. Bez mnogo okolišanja čovek je za njega mogao da kaže da je olupina od čoveka. Čoveka koji je nekada bio visok, čvrst, snažan. Imao je pametno čelo, duboko usađene oči i odlučnu bradu. Ispod čupavih obrva oči su izgledale inteligentne. On nešto reče. Glas mu nije bio slab, zvuci su bili sasvim jasni iako ne baš prepoznatljivi. Sposobnost govora samo ga je delimično napustila, još uvekje moglo da se razume šta kaže.

Liza Nojman priđe i stade pored njega zagledana mu u usne tako da bi mogla da prevede ono što priča.

—Profesor Šorem vam želi dobrodošlicu. Veoma je zadovoljan što ovde može da vidi lorda Altamonta, pukovnika Manroa, ser Džejmsa Klike, gospodina Robinsona i gospodina Horšama. Želi da vam kažem kako mu je sluh razložno dobar. Šta god mu budete rekli, on će moći da čuje. Ako se javi bilo kakva teškoća, onda sam ja tu da pomognem. Ono što on vama bude želeo da kaže biće u stanju da vam preko mene prenese. Ako se bude toliko umorio da više ne bude u stanju da govori, moći ću da mu čitam sa usana, a nas dvoje savršeno se sporazumevamo i jezikom znakova koji možemo da primenimo ako se jave teškoće.

—Ja ću pokušati — reče pukovnik Manro — da vam ne traćim vreme i da vas umaram što je manje moguće, profesore Šorem.

—Čovek na stolici lako nakrivi glavu u znak da ga je razumeo.

—Neka pitanja mogu da postavljam i gospođici Nojman.

Šoremova ruka lako se pomeri u pravcu žene koja je stajala pored njega. Zvuci mu navreše preko usana, njima ponovo savršeno nerazumljivi, ali ona to hitro prevede.

—Kaže da može sasvim da se osloni na to da ću ja prevesti sve ono što vi želite njemu da kažete ili ja vama.

—Vi ste, mislim, već primili moje pismo — reče pukovnik Manro.

—Tako je — reče gospođica Nojman. — Profesor Šorem primio je vaše pismo i poznat mu je njegov sadržaj.

Bolničarka odškrinu vrata jedva malo... ali ne uđe. Kad progovori, učini to šapatom:

—Treba li nešto da vam donesem ili šta god da uradim, gospođice Nojman? Za bilo koga od gostiju profesora Šorema?

—Mislim da ništa nije potrebno, hvala vam, gospođice Elis. Bila bih vam ipak zahvalna ako biste ostali u svojoj sobi odmah do hodnika kako bih mogla da vas dozovem u slučaju da nam nešto zatreba.

—Svakako... jasno mi je. - I bolničarka se povuče zatvorivši vrata tiho za sobom.

—Ne želimo da gubimo vreme — reče pukovnik Manro. — Nema sumnje onda da je profesor sasvim upoznat s trenutnim dešavanjima.

—U potpunosti — odgovori gospođica Nojman — do mere do koje ga to zanima.

—Da li je upoznat sa savremenim naučnim dostignućima i sličnim stvarima?

Glava Roberta Šorema lagano se, odrečno, pomeri s jedne na drugu stranu. Sam je odgovorio.

—Završio sam sa svim tim stvarima.

—Ali vam je opštepoznato u kakvom se stanju svet nalazi? Uspeh onoga što zovu revolucija mladih. Preuzimanje vlasti od strane mladih snaga koje su potpuno opremljene za tako nešto.

Gospođica Nojman reče: - On je u potpunosti upoznat sa onim što se dešava... to jest u političkom smislu.

—Svet je sada prepušten nasilju, bolu, revolucionarnim načelima, čudnoj i nepojmljivoj filozofiji vladavine jedne anarhističke manjine.

Laka senka nestrpljenja prevuče se preko ispijenog lica.

—Sve on to zna — reče gospodin Robinson oglasivši se sasvim neočekivano. — Nema potrebe da ponavljamo sve te stvari. On je čovek koji sve zna.

Pa nastavi:

—Poznajete li admirala Blanta?

Glava se ponovo savi naniže kao u poklonu. Nešto slično osmehu ukaza se na iskrivljenim usnama.

—Admiral Blant seća se kako ste se svojevremeno bavili jednim naučnim radom na određenom projektu... mislim da projektima nazivate takve stvari. Projekt Benvo?

Svi uočiše probuđeno zanimanje u očima čoveka koga su došli da posete.

—Projekt Benvo — reče gospođica Nojman. - Daleko ste zavirili u prošlost, gospodine Robinson, kad ste se toga setili.

—To jeste bio vaš projekt, je li tako? — upita gospodin Robinson.

—Da. Bio je to njegov projekt — uzvratila gospođica Nojman koja je sada na sebe preuzela da sasvim govori umesto njega.

—Mi ne možemo da koristimo nuklearno oružje, ne možemo da koristimo eksploziv, ne možemo da koristimo hemijska i biološka oružja, ali vaš projekt, projekt Benvo, mogli bismo da upotrebimo.

Zavlada tišina koju niko ne prekide duže vreme. A onda ponovo sa iskrivljenih usana profesora Šorema potekoše čudni nerazumljivi zvuci.

—On kaže, razume se — reče gospođica Nojman — projekt Benvo mogao bi uspešno da se primeni u okolnostima u kojima smo se našli...

Čovek na stolici beše se sad sasvim iskrenuo prema njoj i nešto joj govorio.

—Želi da vam to objasnim — reče gospođica Nojman. — Projekt B, kasnije nazvan projekt Benvo, bio je nešto na čemu je radio dugi niz godina, ali od koga je na kraju odustao iz ličnih razloga.

—Zato što nije uspeo u svom poduhvatu?

—Ne, uspeo je on - reče Liza Nojman. — Uspeli smo. Ja sam tada radila s njim na tom projektu. Odustao je od njega iz određenih razloga, ali to nije bilo zato što nije uspeo da ga ostvari. Uspeo je. Bio je na pravom putu, usavršio rad, ispitao ga u različitim laboratorijskim eksperimentima i sve probe bile su uspešne. — Ona se onda okrenu profesoru Šoremu i pokretima ruke, dodirujući svoje usne, uvo, njegova usta, stupi s njim u čudan razgovor signalima.

—Pitam ga da li želi da vam objasnim šta je zapravo projekt Benvo.

—Mi želimo da nam to objasnite.

—A on želi da zna kako ste doznali za projekt.

Doznali smo — reče pukovnik Manro — preko jednog vašeg starog prijatelja, profesore Šorem. Nije to bio admiral Blant, on više nije u stanju da toliko pamti, već jedna druga osoba kojoj ste svojevremeno o tome pričali, leđi Matilda Klekhiton.

Gospođica Nojman ponovo se okrenu prema njemu da mu čita reci sa usana. Zatim se bleđo osmehnu.

—Mislio je da je Matilda umrla pre mnogo godina.

—Veoma je živahna i dalje. Ona je bila ta koja je želela da nas upozna sa ovim otkrićem profesora Šorema.

—Profesor Šorem ispričaće vam u glavnim crtama ono što želite da znate iako mora da vas upozori da će vam to saznanje biti sasvim beskorisno. Papiri, formule, računi i dokazi o ovom otkriću do poslednjeg su uništeni. Ali, kako je jedini način da se udovolji vašim pitanjima taj da vam se u glavnim crtama opiše projekt Benvo, mislim da sam u stanju da vam sasvim jasno kažem od čega se on sastoji. Vi znate kako se koristi i koja je svrha suzavca koji upotrebljava policija prilikom nemira, divljih demonstracija i drugih izliva nezadovoljstva koje valja suzbiti. Taj gas izaziva napade plača i zapaljenje sluzokože sinusa.

—A ovo je nešto slično?

—Ne, ni najmanje nije slično, ali može da služi za istu svrhu. Naučnici su došli do saznanja da mogu da promene ne samo osnovne reakcije i osećanja ljudi već i njihove mentalne karakteristike. Da može da se promeni čovekov karakter. Svojstva afrodisijaka dobro su poznata. Oni dovode do pojave seksualne želje i postoji više lekova, gasova ili operacija na žlezdama da se to postigne... bilo koje od ovih sredstava može da dovede do promene vašeg mentalnog sklopa, na primer, do povećanja energije izmenama na tiroidnoj žlezdi i profesor Šorem želi da vam kaže da postoji određeni proces... neće vam reći sada da li je u pitanju žlezda, ili možda gas koji može da se proizvodi, ali postoji nešto što može da izmeni čovekov stav prema životu... njegove reakcije na ljude i na život uopšte. On može da bude u stanju samoubilačkog besa, može da bude patološki nasilan, a da se ipak, pod uticajem projekta Benvo, preobliči u nešto, ili bolje reći nekoga, sasvim drugačijeg. Postaje... a za to postoji samo jedna reč, verujem, ugrađena u samo ime projekta... postaje dobronameran. Želi da čini dobro drugima. Luči ljubaznost. Užasava se nanošenja bola ili primene nasilja. Benvo može da bude primenjen na širokom prostoru, može da utiče na stotine, hiljade ljudi ako se proizvede u dovoljno velikim količinama i ako se uspešno distribuira.

—Koliko mu je dejstvo? - upita pukovnik Manro. -Dvadeset četiri sata? Duže?

—Vi ne razumete — reče gospođica Nojman. — Sredstvo je trajno.

—Trajno? Promenili ste čovekovu prirodu, izmenili ste komponentu, fizičku komponentu, razume se, njegovog bića koja je dovela do efekta trajne promene u njegovoj prirodi. I tvrdite da ne možete da to vratite u prethodno stanje? Tvrđite da to mora da bude prihvaćeno kao trajna promena?

—Da. Bilo je to u početku, možda, otkriće više medicinske prirode, ali profesor Šorem ga je zamislio kao sredstvo za zastrašivanje u ratu, u masovnim ustancima, nemirima, revolucijama, anarhiji. Nije smatrao da je to samo medicinsko sredstvo. Ono ne dovodi do sreće kod samog subjekta već samo do velike želje da drugi budu srećni. To je efekat, kaže on, koji svako od nas oseća s vremena na vreme u životu. To je velika želja da se neko, jedna ili više osoba učini srećnom, da joj bude dobro, da bude dobrog zdravlja i slično. A kako ljudi mogu i zaista da osećaju takve stvari, postoji, oboje smo to verovali, i komponenta koja kontroliše tu želju u njihovim telima te ona može da se, kad se jednom stavi u pogon, ponavlja do u beskonačnost.

—Prekrasno — reče gospodin Robinson. Izgovori to pre zamišljeno no oduševljeno.

—Prekrasno. Izuzetno otkriće. Prava stvar da se stavi u promet ako... ali zašto?

Glava oslonjena na naslon stolice lagano se iskrete da pogleda gospodina Robinsona. Gospođica Nojman reče:

—On kaže da vi razumete bolje od ostalih.

—Ali to je rešenje — reče Džejms Klik. — To je pravi odgovor! Divno. — Lice mu je u oduševljenju pokazivalo veliko uzbuđenje.

Gospođica Nojman je odmahivala glavom.

—Projekt Benvo — reče - nije na prodaju niti je za poklanjanje. Odrekao ga se.

—Da li nam vi to govorite da je odgovor ne? — upita pukovnik Manro zaprepašćeno.

—Da. Profesor Šorem kaže da je odgovor ne. Zaključio je da je to protiv... — Gospođica Nojman malo zasta i okrenu se da pogleda čoveka u stolici. On je glavom činio lake pokrete, a sa usana mu slete nekoliko grlenih glasova. Ona sačeka još malo pa zatim reče: — Sam će vam reći da je bio prestravljen. Uplašen od onoga što je nauka učinila u doba svoje slave. Od stvari koje je našla i upoznala, stvari koje je otkrila i stavila svetu na raspolaganje. Počev od spasonosnih lekova koji nisu baš uvek spasonosni, penicilina koji je spašavao živote i penicilina koji je oduzimao živote, do presađivanja srca koje donosi zavaravanje i razočaranje smrću koja nije bila očekivana. On je živeo u doba atomske fisije; novih oružja za uništenje. U vreme tragedija koje je donosila radio-aktivnost, zagađenja koja su donosila nova industrijska otkrića. Uplašio se onoga što nauka može da učini ako se to što ona daje bude nerazumno koristilo.

—Ali ovo je korisna stvar. Korisna za sve — zavapi Manro.

—Mnoge su takve bile. Uvek pozdravljane kao velika prednost za čovečanstvo, kao pravo čudo. A onda je dolazilo do sporednih efekata i, gore od toga, činjenice da ponekad nisu korisne, već da donose uništenje. I zato je odlučio da odustane. On kaže: — i tu ona nastavi da čita sa lista hartije dok je on sedeći na stolici pored nje klimao glavom u znak odobravanja...

'Zadovoljan sam što sam postigao ono što sam se namerio da uradim, što sam načinio svoje otkriće. Ali odlučio sam da ga ne

puštam u promet. Mora biti uništeno. I tako je i bilo uništeno. I zato je odgovor vama ne. Nema čovekoljublja sa slavine. Postojalo je nekad, ali sada su sve formule, sve znanje, moje beleške i zapisi o neophodnoj proceduri, sve je nestalo... spaljeno u pepeo... uništio sam dete svoga mozga.'

II

Robert Šorem s mukom se i promuklo upusti u govor.

—Uništio sam dete svoga mozga i niko na svetu ne zna kako sam do njega stigao. Jedan mi je čovek pomogao, ali on je mrtav. Umro je od tuberkuloze godinu dana posle postizanja našeg uspeha. Morate da se udaljite. Ne mogu da vam pomognem.

—Ali ovo vaše znanje znači da biste mogli da spasete čitav svet!

Čovek na stolici ispusti jedan čudan zvuk. Bio je to smeh. Smeh obogaljenog čoveka.

—Spasti svet. Spasti svet! Kakva fraza! To je ono što rade i vaši mladi ljudi, kako oni misle! Upuštaju se u nasilje i mržnju da bi spasli svet. Ali ne znaju kako! Moraće to sami da učine, svojim srcima, svojom svešću. Ne možemo da im damo veštačko sredstvo da to postignu. Ne. Veštačka dobrota? Veštačka nežnost? Nema ništa od toga. To ne bi bilo stvarno. To ništa ne bi značilo. Bilo bi to protiv prirode. —Lagano izgovori: — Protiv Boga.

Poslednje dve reči potpuno neočekivano bile su izgovorene sasvim razgovetno.

On pogleda unaokolo po svojim slušaocima. Izgledalo je kao da ih moli za razumevanje, ali da se ipak tome uopšte ne nada.

—Imao sam pravo da uništim ono što sam stvorio...

—Ne slažem se s vama — reče gospodin Robinson — znanje je znanje. Ono što ste vi doneli na svet... ono što ste oživotvorili, nije trebalo da uništavate.

—Vi imate pravo na svoje mišljenje... ali moraćete da se pomirite s činjenicom.

—Ne - reče gospodin Robinson prilično silovito. Liza Nojman ljutito se okrenu ka njemu.

—Šta ste mislili s tim 'ne'?

Oči su joj besno sevale. Zgodna žena, pomisli gospodin Robinson. Žena koja je verovatno celog života bila zaljubljena u Roberta Šorema. Volela ga, radila s njim i sada živi pored njega, potpomaže ga svojim intelektom, posvećuje mu se u najčistijem obliku bez ikakvog sažaljenja.

—Ima stvari koje čovek saznaje tokom života — reče gospodin Robinson. — Ne verujem da ću dugo živeti. Previše sam debeo, na primer, što je mana. — Uzdahnu kad pogleda svoje telo. — Ali znam ponešto. Ja sam u pravu, znate, Šoreme. Moraćete da priznate da sam u pravu. Vi ste pošten čovek. Ne biste vi uništili svoje delo. Ne biste mogli da se privolite da tako nešto uradite. Još uvek sve svoje spise držite negde pod ključem, skrivene, verovatno ne u ovoj kući. Nagađam, a samo pokušavam da pogodim, da je to u nekom sefu ili u banci. Ona zna da ste vi to tamo sklonili, takođe. Vi joj verujete. Ona je jedina osoba na svetu kojoj verujete.

Šorem progovori, a ovoga puta njegov glas bio je sasvim uobličćen.

—Ko ste vi? Ko ste vi, do đavola?

Ja sam samo čovek koji dobro poznaje novac — reče gospodin Robinson — kao i stvari koje se granaju od novca, znate. Ljude i

njihove osobine i njihove životne navike. Da ste to ikad poželeti, uvek ste mogli da ruku stavite na svoj rad koji ste odložili. Ne kažem da biste bili u stanju da isti posao uradite i sada, ali mislim da vam je sve i dalje tu negde. Vi ste nam rekli svoje gledište i ja ne bih rekao da je ono sasvim pogrešno — reče gospodin Robinson pa nastavi:

—Verovatno ste i u pravu. Dobrobit čovečanstva polje je na kome su se mnogi opekli. Siromah stari Beveridž sa svojim oslobađanjem od želje, oslobađanjem od straha, oslobađanjem od svega i svačega, mislio je da će napraviti raj na zemlji pričom o tome, planiranjem i nastojanjem da to ostvari. Ali to nije donelo raj na zemlji i ja sumnjam da će vaš Benvo ili kako ga već zovete (zvuči kao brza hrana) doneti raj na zemlji. Dobronamernost ima svoje opasnosti baš kao i svaka druga stvar. Ono što to može da učini jeste da uštedi mnogo patnje, bola, anarhije, nasilja, ropstva drogama. Da, osujetiće dešavanje mnogih rđavih stvari i moglo bi da spase nešto značajno. Moglo bi... samo moglo... ljudima da donese promenu. Mladim ljudima. Ovaj vaš Benvoleo... eto, sad sam ga izgovorio kao da je sredstvo za čišćenje... učiniće da ljudi postanu dobronamerni i priznajem da će ih to možda načiniti pomirljivijim, pametnijim i zadovoljnim samim sobom, ali postoji, takođe, i mogućnost da, ako izmenite ljudsku prirodu silom i svet bude primoran da nastavi da se tom posebnom prirodom služi sve dok ne umre, jedan ili više ljudi... ne mnogo... mogu da otkriju da imaju prirodnu sklonost, u skrušenosti, ne u ponosu, ka onome što su bili primorani da rade. Da se, mislim, stvarno promene pre nego što umru, ali da ne budu u stanju da se oslobode te nove naučene navike.

Pukovnik Manro reče: — Ne razumem o čemu to, do đavola, pričate.

Gospođica Nojman reče: — On priča gluposti. Morate da prihvatite odgovor koji vam je dao profesor Šorem. On ima pravo da radi šta mu je volja sa svojim otkrićem. Da ga preobratite ne možete.

—Ne — reče lord Altamont. — Mi nećemo ni da te preobraćamo ni da te mučimo, Roberte, niti da te prisiljavamo da nam otkrivaš svoja

skrovišta. Ti ćeš da učiniš ono što budeš smatrao da je ispravno. I to je dogovoreno.

—Edvarde? — upita Robert Šorem, ali ga tu jezik ponovo sasvim izneveri i on se za pomoć obrati gospođici Nojman, koja hitro prevede njegove reči.

—Edvarde? On kaže da ste vi Edvard Altamont?

Šorem se ponovo oglasi i ona prenese njegove reči.

—On vas pita, lorde Altamonte, da li ga vi nepopustljivo, svim srcem i dušom, molite da vam na raspolaganje stavi projekt Benvo. On kaže... — ona tu malo zasta, posmatrajući, slušajući — ... on kaže da ste vi jedini čovek iz javnog života kome je ikada verovao. Ako je to vaša želja...

Džejms Klik se iznenada nađe na nogama. Brižan, hitar kao munja da se pokrene, stade kraj Altamontove stolice.

—Dozvolite mi da vam pomognem, ser. Nije vam dobro. Pozlilo vam je. Molim vas pomerite se malo, gospođice Nojman. Ja... treba da mu priđem. Ja... imam njegove lekove ovde. Znam šta treba da radim...

Zavuče ruku u džep i odmah zatim je izvadi držeći špric u njoj.

—Ako ovo smesta ne dobije, biće kasno... — Beše dohvatio lorda Altamonta za ruku pa mu zavrnu rukav i, stežući kožu na ruci između prstiju, spremi se da mu da injekciju.

Ali se u sobi pomeri još neko. Horšam stiže preko sobe i pri tom odgurnu pukovnika Manroa u stranu. Jednom rukom zgrabi Klikovu, a drugom mu ote iglu. Klik se otimao, ali Horšam beše mnogo jači od njega. A onda se i Manro priključi, takođe.

—To ste, znači, bili vi, Džejmse — reče on. - Verni sledbenik koji nije bio verni sledbenik već izdajnik.

Gospođica Nojman bese otišla do vrata... otvorila ih naglo i dozivala.

—Sestro! Brzo ovamo! Dođite.

Bolničarka se pojavi. Ona hitro pogleda profesora, ali joj Šorem rukom pokaza u pravcu gde su Horšam i Manro i dalje držali Džejmsa Klik. Njena ruka polete prema džepu uniforme.

Šorem izmuca: — Altamont. Ima srčani napad.

—Srčani napad, đavola! - zaurla Manro. — Bio je to pokušaj ubistva.
— Naglo umuknu.

—Držite mi ovoga momka — reče Horšamu pa poskoči preko sobe.

—Gospođo Kortmen? Otkad se vi to bavite bolničkim poslom? Skoro da ste nam se sasvim sklonili sa očiju otkako ste nam ono umakli u Baltimoru.

Mili Džin je još uvek rukom nešto petljala po džepu. U tom trenutku izvuče je i u šaci je držala mali automatik. Pogleda prema Šoremu, ali se Manro postavi između njih, a i Liza Nojman stajala je ispred Šoremove stolice.

Džejms Klik se prodera: — Smakni Altamonta, Huanita... brzo...
smakni Altamonta.

Njena ruka hitro se pomače i pištolj opali.

Džejms Klik reče:

—Prokleta dobar hitac!

Lord Altamont imao je klasično obrazovanje. Gledajući Džejmsa Klik, on nejasno promrmlja:

—Džejmi? Et tu Brute? — a zatim se skljoka na naslon svoje stolice.

III

Doktor Makalok pogleda oko sebe pomalo nesiguran šta da kaže ili šta sledeće da uradi. Veče je donelo ponešto neobično iskustvo za njega.

Liza Nojman mu priđe i stavi čašu pored njega.

—Vruć viski — reče mu.

—Uvek sam znao da vredite više od hiljadu drugih žena, Lizo — reče joj on sa zahvalnošću. - Voleo bih da znam šta se sve ovo ovde izdešavalo... ali mislim da je u pitanju jedna od onih stvari o kojima se ne govori pa verujem da neće da se potrudite da mi nešto kažu.

—Da li je profesor... dobro?

—Profesor? — Ljubazno pogleda njeno krajnje zabrinuto lice. — On je fino. Ako mene pitate, mislim da ga je ovo divno oraspoložilo.

—Mislila sam da možda nije šok...

—Sasvim sam dobro - reče Šorem. - Šok tretman mi je i bio potreban. Osećam se... kako da to kažem... ponovo živ. — Izgledao je iznenađen.

Makalok reče Lizi: — Primećujete li koliko mu je samo glas jači? U slučajevima kao što je njegov najgori neprijatelj u stvari je apatija... ono što on želi jeste da ponovo radi... treba mu podsticaj koji pruža malo mozganja. Muzika je sasvim fina stvar... pomaže mu da bude smiren i da na blag način uživa u životu. Ali on je uistinu čovek velike

intelektualne snage... i nedostaje mu mentalna aktivnost koja je činila suštinu njegovog života. Navedite ga da ponovo počne da radi ako možete.

—Ja mislim, doktore Makalok — reče pukovnik Manro — da vam dugujemo neka objašnjenja o onome što se ovde večeras zbilo iako, baš kako ste i pretpostavili, viša vlast zahteva da se o svemu ćuti. Smrt lorda Altamonta... — Zasta malo.

—Nije ga u stvari usmrtilo zrno — reče doktor — umro je od šoka. Onaj špric bi ga sasvim dokrajčio... Strihnin. Taj mladić...

—U poslednjem trenutku sam uspeo da mu otmem tu injekciju — reče Horšam.

—Taj mladić je valjda sve vreme bio lažni prijatelj — dovrši svoju misao doktor.

—Da... sedam godina je obasipan poverenjem i pažnjom. Sin jednog od najstarijih prijatelja lorda Altamonta...

—Dešava se. A dama... treba li da shvatim da su njih dvoje saučesnici?

—Da. Ovde je dobila posao zahvaljujući lažnim ispravama. Policija je traži zbog ubistva.

—Ubistva?

Da. Ubila je svoga muža, Sema Kortmena, američkog ambasadora. Ustrelila ga je na stepeništu ambasade... ispričavši finu priču o nekim mladim maskiranim ljudima koji su ga napali.

—Da li je to učinila iz političkih ili ličnih razloga?

—Mi mislimo da je on nešto otkrio u vezi s njenim aktivnostima.

—Ja bih rekao da je sumnjao na neverstvo — reče Horšam — ali je umesto toga otkrio stršljenovo gnezdo špijunaže i zavereništva u kojem je njegova žena vodila glavnu reč. Nije mogao da se odluči kako da postupi. Fini momak, ali malo spor u razmišljanju... a ona je bila dovoljno pametna da hitro dela. Čudo jedno kako je odglumila ucveljenost na sahrani.

—Sahrani... — reče profesor Šorem.

—Svi se, pomalo uplašeno, okrenuše da ga pogledaju.

—Teška je to reče za izgovaranje, sahrana... Ali ne želim da mislim na to. Lizo, ti i ja počecemo ponovo da radimo.

—Ali, Roberte...

—Ponovo sam živ. Pitaj doktora da li treba da mirujem.

Liza svoje ispitivačke oči skrenu na Makaloka.

—Ako to budete učinili, skratćete život i ponovo utonuti u apatiju...

—Eto — reče Šorem. - Ttt... to vam je... me... dicinska praksa danas. Teraju svakoga, čak i na samrtnoj ppp... postelji, da radi...

Doktor Makalok se nasmeja i diže se.

—Skoro sasvim tačno. Poslaću vam neke pilule da vam pomognu.

—Neću da ih uzimam.

—Hoćete.

Kod vrata, doktor zastade. — Samo želim da znam... kako ste policiju doveli ovamo tako brzo?

—Pilot Endruz — reče Manro — imao je poseban zadatak. Stigao je tačno na vreme. Znali smo da je žena negde ovde u blizini, ali pojma

nismo imali da je već uspela da se uvuče u kuću.

—E, pa... odoh ja. Je li sve što ste mi rekli istina? Imam osećaj da ću svakog časa da se probudim pošto sam zadremao gledajući poslednji triler. Špijuni, ubistva, izdajnici, špijunaža, naučnici...

Izađe napolje.

Zavlada tišina.

Profesor Šorem reče lagano i pažljivo:

—Nazad na posao...

Liza reče kao što to žene uvek rade:

—Moraš da budeš obazriv, Roberte...

—Ne... neću. Vreme može da bude kratko. Pa ponovi:

Sahrana...

Kako to misliš? I ranije si to pominjao.

—Sahrana? Da. Edvardova. Njegova sahrana! Uvek sam mislio da ima mučeničko lice.

Šorem se onda zanese u misli.

—Voleo bih da nekako nađem Gotliba. Možda je i mrtav. Dobar saradnik na poslu. S njim i s tobom, Lizo... izvadi one stvari iz banke...

—Profesor Gotlib je živ... radi u Bejkerovoj fondaciji u Ostinu, Teksas
— reče gospodin Robinson.

—Šta nameravaš da počneš da radiš? — upita Liza.

Benvo, razume se! Biće to i spomen na Edvarda Altanionta. Umro je zbog toga, zar ne? Niko ne treba da umre uzalud.

Epilog

Ser Staford Naj telegrafsku poruku pisao je već treći put.

ZP354XB91DEPS.Y.

SVE SAM SREDIO DA SE CEREMONIJA VENČANJA OBAVI U
ČETVRTAK SLEDEĆE NEDELJE U CRKVI SVETOG KRISTOFERA
U VEJL LOUER STONTONU U DVA SATA I TRIDESET MINUTA
POPODNE STOP U PITANJU JE OBIČNA ENGLESKA CRKVA
STOP AKO SE ŽELI R.K. ILI PRAVOSLAVNA MOLIM HITNA
UPUTSTVA TELEGRAMOM STOP GDE SI I KOJE IME ŽELIŠ DA
UPOTREBIŠ NA VENČANJU STOP JEDNA MOJA NEVALJALA
NEĆAKA OD PET GODINA, I KRAJNJE NEPOSLUŠNA, ŽELI DA
PRISUSTVUJE KAO DEVERUŠA STOP VRLO JE SLATKA STOP
IME JOJ JE SIBIL STOP PREDLAŽEM DA MEDENI MESEC
PROVEDEMO NEGDE U LOKALU JER MISLIM DA SMO DOSTA
PUTOVALI U POSLEDNJE VREME STOP U POTPISU PUTNIK ZA
FRANKFURT

I dobio sledeći odgovor:

ZA STAFORDA NAJA BXY42698

PRIHVATAM SIBIL KAO DEVERUŠU PREDLAŽEM TETKA
MATILDU ZA POČASNU DAMU STOP PRIHVATAM BRAČNU
PONUDU IAKO MI ZVANIČNO NIJE UPUĆENA STOP CRKVA
ENGLESKE SASVIM ODGOVARAJUĆA KAO I ARANŽMAN ZA
MEDENI MESEC STOP INSISTIRAM DA PANDA TAKOĐE BUDE
PRISUTAN STOP NE VALJA DA KAŽEM GDE SAM JER NEĆU TU

DA BUDEM KAD OVO STIGNE DO TEBE STOP U POTPISU MERI EN

—Izgledam li kako treba? — upita Staford Naj nervozno iskrećući glavu da se pogleda u ogledalu.

—Ni bolje ni gore od bilo koga drugog mladoženje — reče teka Matilda. — Svi su uvek nervozni. Nisu kao mlade koje skoro uvek sasvim otvoreno likuju.

—Pretpostavimo da se ona ne pojavi?

—Pojaviće se.

—Osećam... osećam... nešto čudno u sebi.

To je zato što neće prvo tebe da posluže svadbenim kolačem. Uhvatio te samo mladoženjin živac. Ne diži toliku larmu, Stafi. Pokazaćeš se dorastao noćas... htedoh reći da ćeš biti pribran kad uđeš u crkvu...

—To me podseti...

—Nisi valjda zaboravio da kupiš prsten?

—Ne, ne, samo sam zaboravio da ti kažem da sam kupio poklon za tebe, tetka Matilda.

—To je veoma lepo od tebe, dragi dečko.

—Rekla si da je orguljaš umakao...

—Da, hvala nebesima.

—Doveo sam ti novog orguljaša.

—Zaista, Stafi, tebi svašta može da padne na pamet! Gde si ga našao?

—U Bavarskoj... peva kao anđeo...

—Ne treba nam kao pevač. Treba da svira orgulje.

—Može on i to... veoma je talentovan muzičar.

—Što bi on napuštao Bavarsku da dođe u Englesku?

—Umrta mu je majka.

—O, bože. To se desilo i našem orguljašu. Majke orguljaša izgleda da su veoma nežnog zdravlja. Da li će biti potrebno da ga neko teši? Ja to ne umem baš najbolje.

—Mislim da bi voleo da ima tetku.

Vrata se naglo otvoriše i jedno dete anđeoskog lika u ružičastoj pižami, posuto pupoljcima ruže, načini teatralan ulazak... pomalo bojažljivo kao neko ko očekuje da ga dobro ispraše...

—Ja sam.

—Sibil. Zašto nisi u krevetu?

—Stvari su postale neprijatne u dečjoj sobi...

—To znači da si bila nevaljala devojčica i da je dadilja ljuta na tebe. Šta si uradila?

Sibil se zagleda u tavanicu i zakikota.

—Bila je gusenica... ona kosmata. Stavila sam je na nju i ona joj je sišla ovde.

Sibilin prst pokazivao je na mesto na sredini njenih grudi koje se u krojačkom žargonu naziva 'dekolteom'.

—Ne čudi me što se dadilja naljutila... fuj — reče ledi Matilda.

Dadilja i sama uđe u tom trenutku, reče da je gospođica Sibil previše uzbuđena, neće da se pomoli pred spavanje i neće da ide u krevet.

Sibil se privuče malo bliže ledi Matildi.

—Hoću da se pomolimo zajedno, Tilda...

—Vrlo dobro... ali onda odmah ideš pravo u krevet.

—Oh, da, Tilda.

—Sibil kleče na kolena, sklopi ruke i stade da ispušta razne čudne zvuke koji su izgleda bili neizbežan uvod u obraćanje Bogu molitvom. Uzdisala je, stenjala, hukala, na kraju frknula i onda krenula:

—Molim te Bože, blagoslovi mamu i tatu u Singapuru i tetku Tildu i ujaka Stafija i Ejmi i Kuka i Elenu i Tomasa i sve pse i moga ponija Grizla i Margaretu i Dajanu, moje najbolje prijateljice i Džoanu, poslednju od mojih prijateljica, i učini u Isusovo ime da budem dobra devojčica. Amin. I molim te, Bože, učini da dadilja bude fina.

Sibil se diže na noge, izmeni poglede s dadiljom uz uverenje da je odnela pobeđu, reče laku noć i nesta.

—Neko mora da joj je rekao za Benvo — reče ledi Matilda. — Uzgred, Stafi, ko će da ti bude svedok?

—Sasvim sam zaboravio na to... Moram li nekog da imam?

—Uobičajeno je.

Ser Staford Naj dohvati u ruke malu kosmatu životinju-igračku.

—Panda će mi biti svedok... molim te, Sibil... molim te, Meri En... A što da ne? Panda je u celoj igri od samog početka... sve od Frankfurta...

Beleška o autoru

Iza imena AGATE MILER, rođene 15. septembra 1980. godine u Torkaju, u Engleskoj, krije se čuvena spisateljica kriminalističkih romana AGATA KRISTI, „kraljica zločina“, čije su knjige prodane u više od 2 milijarde primeraka na engleskom jeziku a prevedene su na preko 50 jezika.

Za pukovnika Arčibalda Kristija udala se 1914. godine i iz tog braka, koji je trajao do 1928. godine, imala je ćerku Rosalinu.

Agata Kristi je tokom svog vrlo produktivnog radnog veka napisala 79 romana i zbirki priča, kao i desetine pozorišnih komada. Mišolovka, prvi put izvedena u Londonu 1952, najduže je neprekidno igran pozorišni komad. Njene detektivske priče britanskog šarma, koje razrešavaju Herkul Poaro ili živahna gospođica Marpl, donele su joj svetsku slavu. U romanu Misteriozna afera u Stajlzu, ekranizovanom 1920, pojavljuje se lucidni Herkul Poaro, koji pomoću svojih „sivih ćelija“ rešava zamršene zločine, i to u više od 33 romana. Gospođica Marpl debitovala je u filmu napravljenom po poslednjem romanu Agate Kristi Uspavano ubistvo, i to 1976, a taj lik ljupkog i mudrog njuškala javlja se u petnaestak njenih romana.

Oba lika doživela su nezapamćenu slavu i zahvaljujući ekranizaciji u filmovima i TV serijama, od kojih smo mnoge imali prilike da vidimo i na našim ekranima: Ubistvo u Orijent ekspresu (1974), Smrt na Nilu (1978).

Agata Kristi napisala je i četiri autobiografske knjige, a zabeležila je i dogodovštine s arheološkim ekspedicijama na kojima je bila sa svojim drugim mužem.

Pod pseudonimom Meri Vestmakot napisala je šest romantičnih romana.

Orden Britanskog kraljevstva pripao joj je 1971. godine.

Umrla je 12. januara 1976. godine.

Napomene

- [1] *Engl.: Minister — sveštenik, ali i ministar, ovde u šaljivom tonu. (Prim. prev.)*
- [2] *Fr.: Vi niste ozbiljan pecaroš. Vodite žene sa sobom. (Prim. prev.)*
- [3] *Fr.: Ovo je neozbiljan momak. (Prim. prev.)*
- [4] *Rikorder, duvački instrument iz porodice flauta na koji se duva kroz pisak i koji ima tanak zvuk. Postoje četiri uobičajena oblika: bas, tenor, sopran i deskant. (Prim. prev.)*
- [5] *Nem.: rođena. (Prim. prev.)*
- [6] *Mesto kraj Minhena gde je Wagner sagradio opersku kuću i gde su 13—17. avgusta 1876. izvedena sva dela iz tetralogije Prsten Nibelunga. Festival se održava i danas u slavu Vagnera. (Prim. prev.)*
- [7] *Nem.: zamak. (Prim. prev.)*
- [8] *Tajkun, izraz koji se koristi za bogatog pripadnika poslovne aristokratije, potiče od japanske reci taikun, što je arhaičan naziv za šoguna (despota). (Prim. prev.)*
- [9] *Fr.: Kakva šala! (Prim. prev.)*
- [10] *Engl.: blunt - nabusit, ali i ogoljeno, prosto. (Prim. prev.)*
- [11] *Fr.: dripci. (Prim. prev.)*
- [12] *Fr.: veština, umešnost, spretnost. (Prim. prev.)*
- [13] *Nem.: Ach, so — Ah, tako. (Prim. prev.)*

[14] *Igra reći*, šp.: *Juanita*; engl.: *justice, judgment*. (Prim. prev.)